

Statist. 0.
~~450~~
1.

308.786

Digitalizálta

**a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár
és Információs Központ**

MTA
1826 K

474

NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI ÉVKÖNYV.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI ÁLLANDÓ BIZOTTSÁGÁNAK MEGBIZÁSÁBÓL

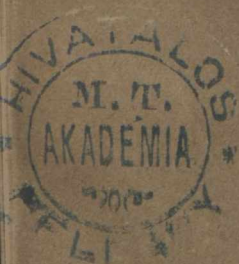
SZERKESZTI

Dr FÖLDES BÉLA

A STATISZTIKA NYILV. RK. TANÁRA A BUDAPESTI EGYETEMEN, A M. T. AKAD. NEMZETGAZDASÁGI
ÉS STATISZTIKAI BIZOTTSÁGÁNAK JEGYZŐJE.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

ELSŐ ÉVFOLYAM. — 1883.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.
(AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN.)

1883.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI BIZOTTSÁGA.

FELÁLLITTATOTT 1860-BAN.

Elnök: Gróf Lónyay Menyhért.

Alelnök: Korizmiics László.

Tagok:

Gr. Apponyi Albert	György Endre	Körösi József
Dr. Barsi József	Halász Imre	Köváry László
Beöthy Leó	Hieronymi Károly	Láng Lajos
Deák Farkas	Hunfalvy János	Lukács Antal
Gr. Dessewffy Aurél	Jekelfalussy József	Lukács Béla
Dobránszky Péter	Kállay Béni	Mandello Károly
Falk Miksa	Kautz Gyula	Matlekovics Sándor
Fenyvessy Adolf	Keleti Károly	Szell Kálmán
Fodor József	B. Kemény Gábor	Tolnay Lajos
Galgóczy Károly	Kenessey Kálmán	Trefort Agoston
Galgóczy János	Kerkapoly Károly	
Gerlóczy Gyula	Kerpely Antal	

Jegyző: Földes Béla.

NEMZETGAZDASÁGI
ÉS
STATISZTIKAI ÉVKÖNYV.

ELSŐ ÉVFOLYAM. — 1883.

Ugyanezen szerzőtől megjelentek:

Takarékpénztáraink reformja. A pesti Lloyd-társulat által kitüntetett pályamunka. Budapest. Ráth Mór. 1878.

A nemzetgazdaságtan és módszere. (Akadémiai értekezések.) Budapest. 1880.

A nemzetgazdaság- és pénzügytan kézikönyve. Budapest. Zilahy Sámuel. 1881.

Statisztikai tanulmányok a gabonaárak hullámzásáról a XIX. században. Budapest. Zilahy Sámuel. 1881.

Adalékok a nemzetgazdaságtan történetéhez. (QUESNAY, TURGOT, SMITH.) Budapest. Zilahy Sámuel. 1882.

Papírvaluta és agio. A m. tud. akadémia által koszorúzott pályamű. Budapest. Kilián Frigyes. 1883.

Értekezések az angol és francia nemzetgazdaságtan köréből. Fordítás. Budapest. A m. tud. akadémia könyvkiadó hivatala. 1882.

NEMZETGAZDASÁGI

ÉS

STATISZTIKAI ÉVKÖNYV.

Stat
0
450

~~Stat~~

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI ÁLLANDÓ BIZOTTSÁGÁNAK MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

Dr FÖLDES BÉLA

STATISZTIKA NYILV. RK. TANÁRA A BUDAPESTI EGYETEMEN, A M. T. AKAD. NEMZETGAZDASÁGI
ÉS STATISZTIKAI BIZOTTSÁGÁNAK JEGYZŐJE.

ELSŐ ÉVFOLYAM. — 1883.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN.)

1883.

NYOMATOTT 1883. MÁJUS 10-ÉN.

FRANKLIN TARSULAT NYOMUJÁ

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

E L Ő S Z Ó.

A közviszonyok és gazdasági állapotok iránti gyors tájékozás korunkban — a par excellence állampolgári korban — általánosan érzett szükség. Mindenkit érint közvetlenül vagy közvetve a közviszonyok alakulása; majdnem mindenki közvetlenül vagy közvetve részt vesz a közügyek elintézésében: mint képviselő, hivatalnok, törvényhatósági vagy községi bizottsági tag, iskolaszéki tag, mint nagy vállalatok igazgatója, részvényese, igazgató-tanácsosa stb., — ezen működésében minduntalan tájékozni kell magát a közélet különböző nyilvánulásai iránt.

A nyugati művelt államok irodalmában ezen szükségnek megfelelőleg összefoglaló «*Évkönyv*» természetű munkákat találunk, melyek évről-évre tájékozást nyújtanak a közviszonyok tekintetében és tanulságos visszapillantást engednek a múltra. Ilyen vállalat a *negyven év* óta francia nyelven megjelenő: «*Annuaire de l'économie politique et de la statistique*».

Ily évkönyv kiadását határozta el a magyar tudományos akadémia nemzetgazdasági és statisztikai állandó bizottsága. Az *évkönyv közéletünk és különösen a közgazdasági élet legfontosabb mozzanatait öleli föl, a népességet és népesedési mozgalmat, a mezőgazdaságot, állattenyésztést, bányászatot, az ipart, a bel- és külkereskedelmet, az országnak be- és kivitelét, az osztrák-magyar vámterület áruforgalmát; a hitelügyet, a pénz-*

piaczat és tőzsdét, vasuti és hajózási forgalmat, állami, megyei és községi pénzügyet, a közoktatást, az igazságszolgáltatást, a politikai és közmívelődési élet statisztikáját (országgyűlési választókat, sajtóviszonyainkat), a hadügyet, a külföldi államok viszonyainak statisztikai összehasonlítását, a bel- és külföldi gazdasági törvényhozást, a bel- és külföldi irodalmat, a főváros közigazgatási viszonyait, az akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottságának működését, az ott tartott felolvasások rövid ismertetését, a hozzájuk fűződő vitákat stb.

Nem vélünk csalódní, ha ily gazdag tartalom mellett azt mondjuk, hogy a «Nemzetgazdasági és statisztikai Évkönyv» hivatva van, hogy a közélet minden ágazatában kalauzul szolgáljon, a mennyiben annak nyilvánulásait figyelemmel kísérvén, a mezőgazdának és bányásznak, a kereskedőnek és iparosnak, a hivatalnoknak, a bírónak, a törvényhozónak, a tanügygyel foglalkozónak, az orvosnak és ügyvédnek, a hírlapírónak, a katonának kellő tájékozást törekszik nyújtani.

Az Évkönyv az ország közviszonyainak hű képét a legújabb (lehetőleg az 1882. és 1881. évi) hivatalos és hiteles adatok alapján adja és visszapillantó adatok által a jelennek a multtal való összehasonlítását, a közügyeknek és a közigazgatásnak évről-évre mutatkozó fejlődésének felismerését lehetővé teszi. A közönség támogatásától függ, hogy a kitűzött feladatoknak évről-évre teljesebben megfelelvén, az «Évkönyv» keretét szélesebbre szabhassuk, mely reményben ez első évfolyamot ezennel kezébe adjuk.

Budapest, 1883. aprilis havában.

TARTALOM.

	Lap
I. A terület	1
II. A népesség	2
III. Népesedési mozgalom	9
IV. A kivándorlás	12
V. A mezőgazdasággal foglalkozó népesség	15
VI. A termés	15
VII. Az aratás időpontja különböző államokban	17
VIII. A szüret	18
IX. A phylloxera vastatrix	18
X. A hasznos háziállatok 1881-ben	21
XI. A selyemtenyésztés	22
XII. A baromfitenyésztés a külforgalomban	23
XIII. Állategészségügy 1881-ben	23
XIV. A gazdasági szakoktatás	23
XV. Gazdasági egyesületek	24
XVI. A földbirtok	26
XVII. A fekvő birtok forgalma és megterhelhetése	27
XVIII. Gabonaárak és gabonakereskedelem	28
XIX. A budapesti marhavásár	29
XX. A sertéskereskedelem	30
XXI. A mezei és egyéb gazdasági munkáktól fizetett napszám- díjak	30
XXII. Terménye- és élelmi cikkek ára	32
XXIII. Az elemi csapások és a mezőgazdaság	34
XXIV. Az iparral foglalkozó népesség	34
XXV. Szabadalmak és védjegyek	36
XXVI. A hazai ipar számára nyújtott állami kedvezmények	37
XXVII. Bán a- és kohó-ipar	38
XXVIII. A szesz-, sör- és répacukor-gyártás	39
XXIX. A malomipar	40
XXX. Az ipari oktatás	41
XXXI. A kereskedelemmel és forgalommal foglalkozó népesség	45
XXXII. A külkereskedelem	46
XXXIII. Az osztrák-magyar bank	57
XXXIV. A magyar hitelintézetek	65
XXXV. Adalék takarékpénztáraink történetéhez	69
XXXVI. A budapesti pénzüintézetek	81
XXXVII. A hazai első takarékpénztár 1840—1881-ig	82
XXXVIII. Az uzsóra	82
XXXIX. Pénzverés	85
XL. Államjegyek	89

	P
XLI. Az agio	89
XLII. A pénzpiacz	91
XLIII. Értékpapírok	92
XLIV. Vasutak	94
XLV. Posta és távirda	97
XLVI. Budapest főváros közraktárai	101
XLVII. A folyamhajózás	102
XLVIII. Tengeri hajózás	103
Fiume	104
XLIX. Dunagőzhajózási társulat és osztrák-magyar Lloyd	107
L. A tűzkárok	108
LI. Az első m. általános biztosító-társaság	109
LII. A budapesti kir. zálogházak	110
LIII. Az 1883. évi állami költségvetés	111
LIV. Az államvagyon	141
LV. Az államadósság	142
LVI. A magyar kamatozó pénztári jegyek	142
LVII. Közigazgatási költségek az ötvenes években	142
LVIII. A megyék háztartása	143
LIX. Budapest főváros költségvetése	144
LX. Szabad királyi városaink pénzügye	147
LXI. Tanügy	148
LXII. Igazságszolgáltatás	159
LXIII. Az országgyűlési képviselő-választók	164
LXIV. A hírlapok	166
LXV. A hadsereg	167
LXVI. Nemzetközi statisztikai összehasonlítások	168
Mezőgazdaság és erdőmivelés	169
Lótenyésztés	170
Szarvasmarha- és juhtenyésztés	171
Sertésenyésztés	171
Gyapjutermelés	171
Allat- és huskereskedelem	172
Bányászat	172
Külkereskedelem	173
Vasutak	174
Posta- és távirda	175
Gőzhajók	175
Pénzforgalom	176
Papírpénz és bankjegy	177
Hadsereg	177
Pénzügy	177
LXVII. A gazdasági törvényhozás hazánkban és a külföldön	182
LXVIII. A nemzetgazdasági és statisztikai irodalom hazánkban	191
és a külföldön	191
LXIX. Nekrolog	197
A m. tud. akadémia nemzetgazd. és statiszt. bizotts. ülései 1882-ben	199
Függelék: Az «Adria»	237

I.

A t e r ü l e t.

A Sz.-István korona területe összesen 322,285.27 □ kilométer.
Ebből esik:

Magyarországra	---	---	279,749.68 □ kilom.
Fiume városára és területére			19.57 »
Horvát-Szlavonországra	---	---	23,277.87 »
Volt határőrvidékre	---	---	19,238.15 »

Az ország politikai felosztása következő: Magyarorszában van 63 megye, 25 szabad királyi és törvényhatósági joggal felruházott város, Fiume város és területe külön önálló, Horvát-Szlavonországban van 8 megye, 12 sz. kir. város, a volt határőrvidéken 6 kerület, 8 város.

A megyék járási osztályozása a következő: Magyarorszában 427, a polgári Horvát-Szlavonországban 20 alispánság, a volt határőrvidéken 23 járás.

Lakhelyek szerint van *Magyarországon*:

törvényhatósági joggal bíró sz. kir. város	22
törvényhatósági joggal felruházott város	3
sz. k. város rendezett tanácssal	30
rendezett tanácsú város	88
mezőváros	---
nagyközség	1,822
kisközség	10,870

összesen: 12,835

Fiume város és területén: a községek száma 3.

Horvát-Szlavonországban: sz. kir. és önálló hatóságú város 12, mezőváros 43, falu 3,283.

A volt határőrvidéken: önálló hatóságú város 8, mezőváros 7, falu 1241.

Összesen a lakhelyek száma 17,432. Ezekhez hozzájárul a különben teljesen meg nem állapított puszták és telepek száma: Magyarországon 6390, Horvát-Szlavonországban 132, a volt határőrvidéken 3.

II.

A népesség.

a) A népesség általában és a viszonylagos népesség.

Magyarország népessége az 1880. népszámlálás adatai szerint 15,642.102, vagyis 224.775-el több, mint 1870-ben; a szaporodás e szerint az egész korszakra 1.44^o/_o; az 1857—69-diki népszámlálások közötti időszakban évenként közel egy százalékot tett.

Hazánk népességének aggasztólag csekély szaporodását legjobban látjuk, ha azt más államoknak az utolsó korszakban tanúsított szaporodásával összehasonlítjuk. Így volt az évi szaporodás:

Poroszországban	1875—1880	1.23 ^o / _o
Szászországban	1875—1880	1.54 »
Ausztriában	1869—1880	0.78 »
Angliában	1871—1881	1.43 »
Skóciában	1871—1881	1.11 »
Belgiumban	1870—1879	0.98 »
Németalföldön	1869—1879	1.24 »
Svédországban	1870—1880	0.95 »
Norvégiában	1865—1875	0.62 »
Olaszországban	1871—1879	0.76 »
Oroszországban	1867—1879	1.32 »
Éjszakamerikai Egyesült-Államokban	1870—1880	2.96 »

A népességre általában, valamint a viszonylagos népességre vonatkozó részletes adatok (feltüntetjük egyúttal a területi adatokat is) a következők:

I. Magyarország.

a) Duna bal partja.

	Terület négyzet- kilométerben	Tényleges polgári né- pesség	Viszonylagos vagyis 1 □ kilométerre eső népesség
Árva megye	2,077.42	81,643	39.30
Bars »	2,671.83	142,139	53.20
Esztergom »	1,123.30	72,166	64.24
Hont »	2,645.40	115,787	43.77
Liptó »	2,257.54	74,758	33.11
Nógrád »	4,366.62	192,590	44.11
Nyitra »	5,749.46	370,651	64.47
Pozsony »	4,310.80	314,173	72.88
Trencsén »	4,619.82	244,919	53.01
Turóc »	1,150.35	45,933	39.93
Zólyom »	2,734.60	102,793	37.59
Összesen	33,707.14	1,757,552	52.14

b) Duna jobb partja.

Baranya megye	5,133.13	293,414	57.16
Fejér »	4,156.00	209,440	50.39
Győr »	1,381.11	109,493	79.28
Komárom »	2,944.07	151,699	51.53
Moson »	1,944.49	81,370	41.85
Somogy »	6,530.94	307,448	47.08
Sopron »	3,307.19	245,787	74.32
Tolna »	3,643.26	234,643	64.40
Vas »	5,035.31	360,590	71.61
Veszprém »	4,166.36	208,487	50.04
Zala »	5,121.63	359,984	70.29
Összesen	43,363.49	2,562,355	59.09

c) Duna-Tisza köze.

Bács-Bodrog megye	11,079.41	638,063	57.59
Csongrád »	3,413.65	228,413	66.91
Heves »	3,801.52	208,420	54.83
Jász-N.-Kun-Szolnok megye	5,373.67	278,443	51.82
Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun »	12,593.45	987,620	78.42
Összesen	36,261.70	2,340,959	64.56

d) *Tisza jobb partja.*

	Terület- négyzetg ki- lométerben	Tényleges polgári ré- pesség	Viszonylagos vagyis 1 □ kilométerre eső népesség
Abauj megye	2,872.71	163,786	57.01
Bereg »	3,727.19	153,615	41.21
Borsod »	3,510.24	195,311	55.64
Gömör »	4,118.02	165,268	40.13
Sáros »	3,790.58	168,889	44.55
Szepes »	3,636.85	173,957	47.84
Torna »	618.04	20,913	33.84
Ung »	3,055.71	126,700	41.46
Zemplén »	6,194.87	273,102	44.09
Összesen	31,523.71	1,441,541	45.73

e) *Tisza bal partja.*

Békés megye	3,558.01	229,757	64.57
Bihar »	10,919.44	446,777	40.92
Hajdu »	3,353.22	173,329	51.69
Mármaros »	10,354.90	227,436	21.96
Szabolcs »	4,917.34	214,008	43.52
Szatmár »	6,491.23	293,092	45.15
Szilágy »	3,670.88	171,079	46.61
Ugocea »	1,190.63	65,377	54.91
Összesen	44,455.65	1,820,855	40.96

f) *Tisza-Maros szöge.*

Arad megye	6,443.39	303,964	47.17
Csanád »	1,618.20	109,011	67.37
Krassó-Szörény megye	9,751.24	381,304	39.10
Temes »	7,135.75	396,045	55.50
Torontál »	9,495.15	530,988	55.92
Összesen	34,443.73	1,721,312	49.97

g) *Erdély.*

Alsó-Fehér megye	3,576.50	178,021	49.78
Besztercze-Naszód megye	4,014.35	95,017	23.67
Brassó »	1,797.17	83,929	46.71
Csik »	4,493.22	110,940	24.69
Fogaras »	1,875.43	84,571	45.09
Háromszék »	3,562.29	125,277	35.23
Hunyad »	6,932.04	248,464	35.84
Kolczs »	5,149.25	196,307	38.12
Kis-Küküllő »	1,645.82	92,214	56.03
Maros-Torda »	4,324.03	158,999	36.77
Nagy-Küküllő »	3,116.13	132,454	42.51
Szeben »	3,313.52	141,627	42.76
Szolnok-Doboka »	5,149.82	193,677	37.61
Torda-Aranyos »	3,369.91	137,031	40.66
Udvarhely »	3,417.68	105,520	30.87
Összesen	55,731.16	2,084,048	37.39

II. Fiume.

	Terület négyzetög ki- lóméterben	Tényleges polgári né- pesség	Viszonylagos vagyis 1 □ kilométerre eső népesség
Fiume város és területe	19.57	20,981	1,072 ¹⁰

III. Horvát-Szlavonország.

a) polgári.

Fiume megye	1,601.32	81,070	50.62
Zágráb »	4,076.75	258,691	63.46
Varasd »	2,322.92	220,663	94.99
Körös »	2,163.23	120,416	55.67
Belovár »	3,475.53	135,962	39.12
Pozsega »	2,379.56	75,257	31.63
Verőcze »	4,781.61	180,463	37.74
Szerém »	2,476.95	121,893	49.21
Összesen	23,277.87	1,194,415	51.31

b) volt határörvidék.

Lika-Otocsáni kerület	5,771.23	151,045	26.16
Ogulin-Szluini »	3,784.52	150,278	39.71
Báni »	2,770.46	134,225	48.45
Uj-Gradiskai »	1,905.17	61,696	32.38
Brodi »	2,922.90	86,725	39.37
Pétervárad	2,780.87	114,115	41.04
Összesen	19,238.15	698,084	36.29
A szent István korona országai együtt	322,285.27	15,642,102	48.54

Magyarország népességének összehasonlítása a többi európai államok népességével.

Hogy hazánk népessége szerint milyen állást foglal el az európai államok sorában, azt a következő adatokból láthatni, melyek a legújabb népszámlálások alkalmával kiderített népszámot adják:

Európai Oroszország	81,598,569
Németország	45,234,061
Franciaország	37,672,048
A brit királyság	35,246,562
Olaszország	28,459,451
Ausztria	22,144,244

Spanyolország	16,63384
Belgium	5,519.841
Románia*	5,376.000
Svédország	4,565.668
Portugália	4,550.699
Törökország	6,632.417
Németalföld	4,012.693
Svájcz	2,846.102
Norvégia	1,806.900
Görögország	1,979.728
Szerbia	1,700.211

b) **A népesség családi állapot szerint.**

Családi állapot szerint volt:

I. Magyarország.

Nőtlen, hajadon		Nős, férjes		Özvegy		Törvényesen elvált	
férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
3.731,498	3.433,675	2.801,810	2.820,155	203,097	705,614	3,962	6,847

II. Fiume város és terület.

5,584	6,537	3,634	3,732	346	1,030	26	25
-------	-------	-------	-------	-----	-------	----	----

III. Horvát-Szlavonország.

a) *polgári.*

330,838	300,130	239,821	244,853	18,574	59,374	284	352
---------	---------	---------	---------	--------	--------	-----	-----

b) *volt határőrvidék.*

198,467	174,571	142,683	142,403	12,727	26,886	118	142
---------	---------	---------	---------	--------	--------	-----	-----

A szent István korona országai együtt.

4.266,387	3.914,913	3.187,948	3.211,143	234,744	792,934	4,390	7,366
-----------	-----------	-----------	-----------	---------	---------	-------	-------

E szerint tisztán csak Magyarország-Erdélyt véve szemügyre, volt:

nőtlen, hajadon	52.17%
nős, férjes	41,02 »
özvegy	6.61 »
elvált	0.06 »

* Beecslés szerint.

A házassélettűek aránya (matrimonialitas) hazánkban jelentősebb, mint a legtöbb európai államban.

c) A népesség vallásfelekezete szerint.

A szt. István korona alatti országokban az összes vallásfelekezetek híveinek száma következő:

római katolikus	---	---	7.849,692
görög	»	---	1.497,268
örmény	»	---	3,223
görög-keleti	---	---	2.434,890
ágostai evangélikus	---	---	1.122,849
helvét	»	---	2.031,803
unitárius	---	---	55,792
más keresztény	---	---	4,645
izraelita	---	---	638,314
mohamedán	---	---	90
egyéb nem keresztény	---	---	422
hitfelekezet nélküli...	---	---	1,338
még nem keresztelt	---	---	697
ki nem deríthető vallásu	---	---	1,079
Összesen			15.642,102

Országrészek szerint a százalékos adatok a következők:

	Magyarország	Fiume város és területe	Horvát-Szlavonország	
			polgári	volt határörvidék
római katolikus	47.21 ⁰ / ₀	98.25 ⁰ / ₀	83.78 ⁰ / ₉	49.54 ⁰ / ₀
görög	10.83 »	0.15 »	0.27 »	1.08 »
örmény	0.02 »	—	—	—
görög-keleti	14.11 »	0.20 »	14.02 »	47.31 »
ágostai evangélikus	8.07 »	0.44 »	0.38 »	1.54 »
helvét	14.78 »	0.49 »	0.60 »	0.18 »
unitárius	0.40 »	—	—	—
más keresztény	0.03 »	0.04 »	0.02 »	0.01 »
izraelita	4.54 »	0.43 »	0.93 »	0.34 »
mohamedán	0.00 »	—	0.00 »	—
egyéb nem keresztény	0.00 »	—	—	—
hitfelekezet nélküli	0.01 »	—	0.00 »	—
még nem keresztelt	0.00 »	—	—	—
kinem deríthető vallásu	0.00 »	—	0.00 »	—
Összesen	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀

d) A népesség anyanyelve szerint.

Anyanyelv szerint volt:

	Magyaror- szágban	Fiume város és területén	Horvát-Szlavonországban volt		Összesen
			polgári	határőrvidék	
magyar	6.165,088	367	36,854	4,563	6.206,872
német	1.798,373	859	60,868	22.271	1.882.371
tót	1.790,476	9	4,337	4,741	1.799,563
oláh	2.323,788	6	906	1,138	2,325,838
ruthén	342,351	3	2,533	300	345,187
horvát, szerb	605,725	7,669	1.054,506	657,847	2.325,747
vend	60,948	2,100	17,654	2,448	83,150
örmény	3,523	—	—	—	3,523
czigány	75,911	—	1,499	1,983	79,393
egyéb hazai nyelvű	21,687	8,999*	1,856	1,126	33,668
külföldi nyelvű	41,698	125	13,402	1,667	56,892
beszélni nem tudó **	499,054	844	?	?	499,898
Összesen	13.728,622	20,981	1.194,415	698,084	15.642,102

Az anyanyelv szerinti százalékok a következők:

	Magyaror- szágban	Fiume város és területén	Horvát-Szlavonországban volt	
			polgári	határőrvidék
magyar	44.92 ⁰ / ₀	1.75 ⁰ / ₀	3.09 ⁰ / ₀	0.65 ⁰ / ₀
német	13.10 »	4.10 »	5.09 »	3.19 »
tót	13.04 »	0.04 »	0.37 »	0.68 »
oláh	16.93 »	0.03 »	0.08 »	0.17 »
ruthén	2.49 »	0.01 »	0.21 »	0.04 »
horvát, szerb	4.41 »	36.55 »	88.29 »	94.24 »
vend	0.44 »	10.01 »	1.48 »	0.35 »
örmény	0.03 »	—	—	—
czigány	0.55 »	—	0.12 »	0.28 »
egyéb hazai nyelvű	0.15 »	42.89 »	0.15 »	0.16 »
külföldi nyelvű	0.30 »	0.60 »	1.12 »	0.24 »
beszélni nem tudó	3.64 »	4.02 »	—	—
Összesen	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀

e) A népesség műveltségi foka.

A Szt.-István korona országainak 7 éven felüli népessége közül:

	férfi	olvasni-írni tud		nő
Magyarországban	2.892,784	54.49 ⁰ / ₀	2.097,120	37.88 ⁰ / ₀
Fiume város és területén	4,649	60.74 »	4,384	46.66 »
Horvát-Szlavonországban:				
a) polgári	165,224	35.93 »	104,750	22.01 »
b) volt határőrvidék	80,131	29.05 »	40,148	15.06 »
Összesen	3.142,788	51.93 ⁰ / ₀	2.246,402	35.73 ⁰ / ₀

* Köztük 8,864 olasz. ** Köztük a 0—1 éves beszélni nem tudó gyermekek.

	csak olvasni tud			
	férfi		nő	
Magyarországban	232,149	4.37 ^o / _o	661,708	11.96 ^o / _o
Fiume város és területén	160	2.09 »	203	2.16 »
Horvát-Szlavonországban:				
a) polgári	3,859	0.84 »	10,667	2.34 »
b) volt határőrvidék	801	0.29 »	2,010	0.78 »
Összesen	236,969	3.91 ^o / _o	674,588	10.73 ^o / _o

	sem olvasni, sem írni nem tud			
	férfi		nő	
Magyarországban	2.184,076	41.14 ^o / _o	2.776,380	50.16 ^o / _o
Fiume város és területén	2,845	37.17 »	4,808	51.18 »
Horvát-Szlavonországban:				
a) polgári	290,804	63.23 »	360,397	75.75 »
b) volt határőrvidék	194,836	70.66 »	224,548	84.18 »
Összesen	2.672,561	44.16 ^o / _o	3.366.133	53.54 ^o / _o

III.

Népesedési mozgalom.

Hazánk népesedési mozgalma az utolsó években sem változott jobbra. Az ország ugyan most is az európai államok között kitűnik magas születési és esketési száma által; de másfelől a halálozás irtózatossá mérvet mutat. A népesedési mozgalom arányszámai ugyanis a következők: 1881-ben volt a Szent-István korona országainak

születési arányszáma	4.39 ^o / _o
halálozási	» 3.53 »
esketési	» 10.— ^o / _o

A népesedési mozgalomra vonatkozó részletes adatok a következők:

a) Születések.

α) Összes születések.

	Magyarország-Erdély			A Szt.-István korona országai		
	fiú	leány	összesen	fiú	leány	összesen
1876	320,470	303,379	623,849	366,236	346,920	713,156
1877	305,575	290,409	595,984	348,003	330,418	678,421
1878	304,583	288,271	592,854	346,711	328,050	674,761
1879	326,194	309,552	635,746	371,643	352,785	724,428
1880	306,709	291,082	597,791	350,074	332,702	682,776
1881	311,007	293,255	604,262	354,150	333,664	687,814

β) *Élve született* *

	törvényes ágyból			nem törvényes ágyból		
	fiu	leány	összesen	fiu	leány	összesen
1876	293,236	278,255	571,491	23,060	21,889	44,949
1877	279,145	265,585	544,730	22,151	21,453	43,604
1878	278,034	263,513	541,547	21,837	21,042	42,879
1879	296,123	281,636	577,759	24,620	23,656	48,276
1880	277,691	264,031	541,722	23,788	22,914	46,702
1881	281,396	265,879	547,275	24,083	23,056	47,139

γ) *Halva született*

	törvényes ágyból			nem törvényes ágyból		
	fiu	leány	összesen	fiu	leány	összesen
1876	3,656	2,736	6,392	518	499	1,017
1877	3,686	2,860	6,546	593	511	1,104
1878	4,106	3,131	7,237	606	585	1,191
1879	4,731	3,587	8,318	720	673	1,393
1880	4,481	3,469	7,950	749	668	1,417
1881	4,764	3,664	8,428	764	656	1,420

δ) *Születések vallásfelekezeti szerint 1881-ben* **

	törvényes	törvénytelen	összesen
római kath. --- --- ---	278,494	27,018	305,512
görög » --- --- ---	60,611	4,274	64,885
» keleti --- --- ---	76,006	6,880	82,886
ágostai evang. --- --- ---	41,957	2,678	44,635
helvét reform. --- --- ---	74,554	6,856	81,410
unitárius --- --- ---	1,863	233	2,096
izraelita --- --- ---	22,218	620	22,838

b) *Halálesetek.*α) *Összes halálesetek.*

	Magyarország-Erdély			összesen meghalt gyermekek az 5. életkorig
	finem	nőnem	összesen	
1876	250,698	227,986	478,684	242,008
1877	260,342	239,001	499,343	250,306
1878	269,254	251,721	520,975	274,384
1879	259,832	241,892	501,724	259,508
1880	275,761	253,452	529,213***	274,319
1881	255,666	237,061	492,727†	248,010

* A következő adatok csak Magyarország-Erdélyre vonatkoznak. ** Élve és halva születtek együtt. *** Ezen kívül még 166, kinél a közelebbi viszonyok kideríthetők nem valának. † Ezeken kívül elhalt 545 olyan, kinél részint a kor, részint a vallás, részint a családi állapot nem volt meghatározható.

A Szt.-István korona országai

	finem	nőnem	összesen	meghalt gyermekek az 5. életkorig		összesen
				finem	nőnem	
1877	297,004	273,142	570,146 ¹	151,755	134,078	285,833
1878	302,621	282,957	585,578 ²	159,829	145,209	305,038
1879	293,547	272,819	566,366 ³	153,633	137,169	290,802
1880	308,835	284,360	593,195 ⁴	162,181	143,991	306,172
1881	281,604	256,124	552,728 ⁵	146,921	130,318	277,239

β) Halálozások vallásfelekezet szerint 1881-ben *

római kath.	244,864
görög "	58,879
" keleti	66,859
ágostai evang.	37,007
helvét reform.	71,035
unitárius	1,536
izraelita	12,747

c) Esketések.

α) Összes esketések.

	Magyarország-Erdély	A Szt.-István korona országai
1876	135,011	
1877	125,064	143,380
1878	129,346	147,014
1879	140,267	162,188
1880	124,860	144,126
1881	137,025	157,733

β) Az esketések az esketettek korviszonyai szerint 1881-ben.*

	24 éven alóli völégény	24—30	30—40	40—50	50—60	60-on felül	24 éven alóli	
							menyasszonyal	menyasszonyal
20 éven alóli	23,544	23,294	2,529	341	42	12		
20—24 " "	15,784	25,112	5,023	1,029	142	29		
24—30 " "	3,604	11,653	4,757	1,614	267	34		
30—40 " "	716	2,425	3,856	2,741	797	137		
40—50 " "	181	346	645	2,255	1,692	427		
50 " felüli	79	33	58	201	869	756		

¹ Ezen kívül külön kimutatva 106 finem 60 nőnem

² " " " " 251 " 112 "

³ " " " " 95 " 47 "

⁴ " " " " 226 " 43 "

⁵ " " " " — " — "

* A következő adatok csak Magyarország-Erdélyre vonatkoznak.

γ) Az esketések az esketettek vallásfelekezete szerint 1881-ben.

római kath.	64,666
görög »	17,096
» keleti	18,753
ágostai evang.	10,997
helvét reform.	20,081
unitárius	540
izraelita	4,892

IV.

A kivándorlás.

(A m. kir. belügyminiszterium előterjesztése alapján.)

Hazánkban az utolsó években eddig nem tapasztalt mérvben mutatkozott a kivándorlás, a mi annál sajnosabb, mivel Magyarország gyér népességű állam és a népesség szaporodása igen gyenge arányokban történt. A kivándorlás leginkább egyes megyékben mutatkozott. Erre vonatkozólag következő adatok állanak rendelkezésre:

Bereg. 1879-ben 10, 1880-ban 20, 1881-ben 22, összesen 52 egyén vándorolt ki, három eset kivétellel mind Munkács és Beregszász városokból, nagy részben vagyontalan izraeliták, 1882-ben nem történt kivándorlás.

Nyitra. 1880-ban 21, 1881-ben 41, 1882-ben 33, összesen 95, mind engedély mellett s többnyire a birodalmi tanácsban képviselt országokba.

Szepes. Az Amerikába való kivándorlás 1880-ban vette kezdetét, de csak szórványosan s csak 1881-ben öltött nagyobb mérveket. 1882. első negyedében még volt kivándorlás, de ápriltól kezdve nem csak egészen megszűnt, hanem a kivándorlottak közül többen vissza is érkeztek. Az összes kivándorlók száma 1687-re tehető.

Temes. Nagyobb mozgalmak Brestye és Marienföld községekben mutatkoztak, kapcsolatosan a torontáli ó-besenyői kivándorlási kísérletekkel. E mozgalom azonban a tett hatósági intézkedések folytán megszűnt.

Torontál. E megyéből az utolsó 3 évben következő volt a kivándorlás: 1) a párdányi járásból 17 szerb család Szerbiába, lélekszám: 68; 2) a bánlaki járásból 23 család Romániába, lélekszám

109; 3) az alibunári járásból 38 család Romániába; 4) a nagy kinkindai járásból Szerbiába és a Szerémségbe, lélekszám: 590; 5) a nagysztmiklósi járásból 68 család Bulgáriába, lélekszám: 279; összesen a harmadik tételen kívül: 1046 lélek; a harmadik tétel alatti 38 családot egyenként 5 taggal számítva, lélekszám: 190; összesen 1236 lélek.

A múlt évben az antalfalvi járásban is megindult a kivándorlási mozgalom, de azon ígéret folytán, hogy a megyében nyernek telephelyet, megszűnt. Más járásokban is voltak egyes kivándorlási esetek, de csak munkakeresés végett, s az illetők időközben visszatértek. Általában a kivándorlás sem politikai, sem nemzetiségi indokokra nem vezethető vissza, hanem elszegényedés, munkahiány s egyes esetekben túlszaporodás az oka. Így p. o. Lajosfalva telepítvényes község lakossága 2000-ról 4600-ra szaporodott; Ó-Besenyőn, hol mindössze 160 telek van, a lakosság száma 7800, ebből történt a legnagyobb kivándorlás.

Azon kivándorlottak, kik Romániába eljutottak, ott a szomorú valóságra ébredtek, s a bukaresti magyar-osztrák követség közvetítésével az ország határáig, onnan pedig (Orsováról) a belügyminiszterium költségén hazájukba, Torontálba, visszaszállítottak. Ezek száma 423 volt.

Az idei kedvező gazdasági viszonyok következtében a kivándorlottak jó része visszatért.

Trencsén. Tömeges kivándorlás nem történt az utolsó 3 évben, s mindössze alig 58 vándorolt ki Amerikába s Oroszországba, de ezek közül is egy rész visszaérkezett. A kivándorlottak főleg izraeliták; azonban mint drótos és üveges házalók igen sokan, ezerekre menő számban barangolják be a világot, s gyakran évekig elmaradnak, de legnagyobb részük ismét visszajő.

Ung. Az utolsó három évben mintegy 1000 egyén vándorolt ki. E számból Ungvár városra közel fele esik, s ezek többnyire iparosok s kereskedő izraeliták; a másik 500 főleg a Zemplénhez közel eső vidékekről ment ki; legnagyobb részben földmivelők, iparosok, részben izraeliták. A köznépből magyar ajkú alig egy pár vándorolt ki.

Következik azon három vármegye, melyben a kivándorlás valóban aggasztó mérveket öltött.

Moson. E megyéből az utolsó években 1882. június végéig összesen 2094 egyén vándorolt ki Hamburg és Bremán át, Amerikába.

Sáros. Ezen megyéből 1870. évtől 1881 végéig 4959 egyén vándorolt ki Amerikába, mely számból 1879 és 1880-ra 2283, 1881-re pedig 2322 egyén esik. Az 1881. évi kivándorlottak között volt összesen 296 hadköteles egyén.

A kivándorlottak legnagyobb kontingensét szolgáltatta első sorban az úrbéri telkes osztálynak eladósodott része, másod sorban az udvartelki zsellérek osztálya. A többi körülbelől egy nyolczad része izraelitákból, szegényebb iparosokból s csekély részben városi, különösen nőcselédekből állt.

Zemplén. A kivándorlás a megye felsőbb részeiben az 1879. év őszén beköszöntött inség folytán vette kezdetét s oly mérveket öltött, hogy 1879-től kezdve 1882. évi október hó 31-ig összesen 7405 egyén vándorolt ki, mely számból 1882-re 1962 egyén esik; ezek közül visszaérkezett 113.

A kivándorlók zömét az állami és községi terhek alatt az utóbbi terméketlen években elszegényedett s eladósodott fél vagy negyed telkes gazdák és fiaik képezik, kik elárverezett vagyonuk romjaival előteremték az útiköltséget, s keltek útra Amerika felé. Csak az úti költség hiányának köszönhető, hogy a kivándorlás még nagyobb arányokat nem öltött, mert a vágy megvan.

Ezen adatok szerint tehát az utolsó években összesen 18609 egyén vándorolt ki, kiknek kis része időközökben ismét visszaérkezett.

Ide igtatjuk azon adatokat, melyek a Hamburgból történt kivándorlásra vonatkozólag rendelkezésre állanak. Ezen adatok szerint tett az utolsó években a kivándorlás Magyarországból a hamburgi kikötőn át:

1871	119	egyén	1877	540	egyén
1872	1032	“	1878	632	“
1873	892	“	1879	1518	“
1874	852	“	1880	6668	“
1875	747	“	1881	6756	“
1876	475	“			

V.

A mezőgazdasággal * foglalkozó népesség.

Mezőgazdasággal foglalkozik hazánkban 4.520,671 egyén, azaz az összes jelenlevő népesség 28·90%-a; ezen szám még jelentékenyen emelkedik, ha tekintetbe vesszük, hogy az utolsó népszámlálás alkalmával a napszámosok egy tetemes része más csoportban lett kimutatva, melyből pedig szintén egy rész a mezőgazdaság körül foglalkozik. Végre a háztartással foglalkozó nők közül is igen sokan részt vesznek a mezőgazdasági munkákban; pedig ezek a fentebbi számnál tekintetbe nem vétettek.

A mezőgazdasággal foglalkozó népesség következőképen oszlik meg: birtokos 1,451,707; haszonbérlet 23,393; tiszt 11,925; évi szolga 554,458; munkás 771,846; zsellér 35,449; családi kisegítő 698,428.

VI.

A t e r m é s.

Az 1882. évi termés eredményei a következők:

	Learatott terület hold	átlag	Termett összesen métermázsza
1. Gabonafélék és hüvelyesek:			
buza (őszi)	4.018,910	8.71	35.012,007
rozs (őszi)	1.823,518	6.58	12.361,633
tönköly	6,029	8.55	51,550
kétszeres	355,132	7.89	2.732,006
tavaszi buza	316,229	6.74	2.132,490
» rozs	67,841	6.55	44,421
őszi árpa	105,543	8.09	853,804
tavaszi árpa	1.581,647	7.67	12.129,107
zab	1.735,623	5.34	9.276,774
köles	75,865	5.79	439,550
tatárka	30,133	4.84	145,779
magbükköny	79,374	6.98	553,716
borsó, lencse, bab	68,690	5.62	385,850
Összesen	10.264,534	6.86	76.518,487

* Az erdőmiveléssel foglalkozók hozzászámításával.

II. Kapás-növények :

	Learatott terület hold	átlag	Termett összesen métermázsza
kukoricza	3.291,228	8.59	28.266,956
burgonya	670,444	34.79	23.321,543
czukorrépa	56,682	118.98	6.744,175
takarmányrépa	116,501	163.81	19.084,009
Összesen	4.134,855	81.04	77.416,683

III. Kereskedelmi növények :

őszi repce	157,762	3.90	615,044
tavaszi »	7,990	4.61	36,817
dohány	107,610	6.52	702,016
lenmag	18,536	2.73	50,637
lenfonal	—	2.37	44,022
kendermag	113,051	3.74	423,102
kenderfonal	—	3.94	444,964
Összesen	404,949	4.97	2.316,602

IV. Takarmányfélék:

luczerna, lóhere, baltaczim	315,648	20.48	6.464,861
bükkönykeverék, mohar stb.	306,095	15.27	4.673,819
ret- és gypsuzéna	4.552,367	12.22	55.627,419
Összesen	5.174,110	—	66.766,099

V. Ugar:

területe	3.750,065
az I—V. cím alatt kimutatott összes terület	23.728,513
gabonafélék, hüvelyesek %/o-okban	43.35
kapásnövények	» 17.43
kereskedelmi növények	» 1.70
takarmányfélék	» 21.68
ugar	» 15.84

Az utolsó évtized alatt a főterményekben tett a termés :

	kenyértermény	ebből buza	árpa	zab	tengeri
1871	31.9	15.8	12.2	14.1	12.3
1872	28.7	15.5	10.7	15.2	17.8
1873	22.1	14.0	9.8	12.4	12.2
1874	36.5	21.6	12.4	14.0	7.6
1875	30.0	17.2	7.5	7.8	28.1
1876	28.7	18.2	11.0	13.8	22.9
1877	42.9	27.0	12.0	14.1	19.1
1878	59.6	38.2	16.6	21.2	36.2
1879	28.9	18.3	9.2	13.4	23.2
1880	42.4	27.9	17.9	21.7	34.8

VII.

Az aratás időpontja különböző államokban.

Januárban befejeztetik Ausztrália legtöbb részében : kezdődik Új-Zélandban, Chiliben és Délamerika néhány vidékén.

Februárban kezdődik Egyiptomban és Keletindiában.

Márcziusban folytatás.

Áprilisban Syriában, Cyprus szigetén, Cubán, Mexikóban, Perzsiában és Kisázsziában.

Májusban Kisázsziában, Perzsiában, Középázsziában, Algeriában, Szyriában, Marokkóban, Texasban, Floridában, Chinában és Japanban.

Juniusban Californiában, Oregonban, az Egyesült-Államok déli államaiban, Spanyolországban, Portugáliában, Olaszországban, Magyarországon, Törökországban, Ruméliában, Dél-Oroszországban, Dunafejedelemségekben, Dél-Franciaországban, Görögországban, Szerbiában, Kentuckyban, Kansasban, Coloradóban.

Juliusban rendszeresen kezdődik Anglia déli és középső részeiben, Németországban és Ausztriában, folytattatik Oregonban, Nebraskában, Minnesotában, Jowaban, Illinois, Indiana, Michigan, Ohio, Új-Anglia, New-York, Virginia és Felső-Canadában, Franciaországban, Olaszországban, Magyarországon.

Augusztusban folytatás Angliában, Franciaországban, Németországban, Belgiomban, Hollandiában, Manitobában, Alsó-Canadában, Dániában és Lengyelországban,

Szeptemberben Skocziában, Anglia és Amerika egyes részeiben ; Svédországban, Éjszak-Oroszországban.

Októberben Skocziában ; tengeri Amerikában.

Novemberben kezdődik az aratás Dél-Afrikában, Peruban és az éjszaki Ausztráliában.

Decemberben kezdődik a Laplata államokban, Chiliben és Dél-Ausztráliában.

VIII.

A s z ü r e t.

1882-ben a szőlővel beültetett terület egész Magyarországon 1600 négysz. öles holdak szerint 638,508 holdak és 413 négysz. ölet tett. Must termett összesen 4.607,638 hektoliter, ebből eladatott 440,896 hekt., seprűre lemegy 10% azaz 416,666 hekt. Bor készült: fehér: közönséges 2.256,598 hekt., finom csemege 21,527 hekt.; vörös közönséges 585,490 hekt., finom csemege 20,352 hekt., siller 864,759 hekt., aszu 1350 hekt., összesen 3.750,076 hekt., az eladott mustból származott 396,807 hekt., mindössze 4.146,883. Átlag egy holdra esik 6.50 hekt. Szőlő eladatott a külföldre 845,228 kilogramm, a belfogyasztásra 1.410,887 klg., összesen tehát 2.256,115 kgr. A becslés eladási ára a mustnak általán az egész országra nézve 6.87 frt, a lehuzott új bornak 7.94 frt, a közönséges bornak 12.14 frt, a finom csemegebornak 43.77 frt, az aszúnak 119 frt hektoliterenkint. Értéke a termett összes bornak 34.562,152 frt, az eladott szőlőnek 244,289 forint, együtt 34,806,436 forint.

Az előbbi évek főbb adatai a következők:

	bor	a bor értéke
1861—1872	3.224,287 hekt.	32.9 millió forint
1873	3.763,475 "	45.1 " "
1874	1.998,083 "	29.5 " "
1875	6.260,258 "	47.3 " "
1876	1.858,034 "	15.4 " "
1877	3.534,041 "	28.1 " "
1878	8.075,833 "	41.8 " "
1879	6.314,343 "	36.2 " "
1880	2.426,799 "	21.0 " "
1881	4.230,730 "	37.9 " "

IX.

A phylloxera vastatrix.

Szőlőink ezen ellenségének beszédéséről a következő adatok nyújtanak felvilágosítást:

Az 1879. év végeig a phylloxera a már 1875 óta phylloxerásnak ismert pancsovai szőlőkön kívül Peér, Kassa, Szatmár-Németi,

Nagy-Károly és Meszes-Györök határában fedeztetett fel, tehát összesen 6 helyen.

1880. évben fedeztetett fel Pozsony, Bátorkeszi, Kiskeszi, Tahitótfalu, Bogdány, Leányfalu, Szt.-Endre, Gomba, Titel, Sóly, Kenese, Székesfehérvár, Adony, Szendrő, Barcza, Tályá, Beregszász, Kenderes, Pele, Pele-Szarvad, Tasnád, Szántó, Zilah, Franczföld, Versecz, Paulis, Retisova, Fehértemplom, Arad, Hódmezővásárhely, összesen tehát 29 helyen.

Az 1880. év végéig felfedeztetett összesen 35 helyen.

1881. év folyamán felfedeztetett Zombor, Hajmáskér, Szent-István, Vilonya, Papkeszi, Litér, Vörös-Berény, Baranya-Sz.-György, Szöllős-Ardó, Kis-Újszállás, Szinyér-Várallya, Apa, Jabuka, Bavanistye, Kustély, összesen 15 helyen.

Az 1881. év végéig összesen 50 helyen.

1882. év folyamán felfedeztetett a baj Köbölkút, Tokod, Szomor, Visegrád, Békás-Megyer, Ó-Buda, Vác, Kosd, Berkenye, Pencz, Verőcze, Kis-Maros, Nagy-Maros, Balatonfő-Kajár, Pécs, Bán-Horvát, Alsó-Telekes, Szuhogy, Ruda-bánya, Varbócz, Perkupa, Tasnád, Csány, Szeő-Demeter, Szalacs, Kolozsvár, Réthát, Ittvarnok, Oppova határában, összesen 29 helyen.

Az 1882. év végéig felfedeztetett tehát összesen 79 helyen.

E helyek közül eredményes teljes írtás történt: Pozsony, Tályá, H.-M.-Vásárhely, Kiskeszi, Balaton-Sz.-György, összesen 5 helyen.

Teljes írtás történt 1882. évben, de melynek végleges eredménye még nem ismeretes, Szomor, Pécs, Kassa, Beregszász, Szathmár, Zilah, Kolozsvár, Réthát, összesen 8 helyen.

Ezek az inficiált helyek nem képeznek azonban ugyanannyi külön álló góczpontokat, hanem nagyobb részük kisebb-nagyobb összefüggő csoportot, illetőleg összefüggő vészterületet alkot.

Efféle csoportok jelenleg következő helyeken találhatók:

1. Az 1875. évben felfedezett pancsovai infectió közvetlen szomszédságában Franczföld, Bavanistye, Jabuka, összesen 4 helyen.

2. Az alkalmasint ugyancsak Pancsováról fertőzött Verseczzel közvetlen kapcsolatban Paulis, Retisova és Kustély, összesen 4 helyen.

3. A peéri (Szilágy megye) phylloxera-lepett terület közvetlen

szomszédságában Pele, Pele-Szervád, Tasnád-Szántó, Szőlő-Demeter, Tasnád, Csány és Szalacs, összesen 8 helyen.

4. A tahi-tótfalusi phylloxera-vészes terület közvetlen közelében Bogdány, Visegrád, Leányfalu, Szent-Endre, Békás-Megyer, Ó-Buda, Vác, Kosd, Pencz, Berkenye, Verőcze, Kis-Maros és Nagy-Maros, összesen 14 helyen.

5. A sólyi (Veszprém megye) phylloxera-lepett terület mellett közvetlenül fekszenek Litér, Sz.-István, Vilonya, Hajmáskér, Pappeszi, Vörösberény, Kenese és Balatonfő-Kajár, összesen 9 helyen.

6. Szendrőből (Borsodmegye) indult ki Alsó-Telekes, Szuhogy, Rudo-Bánya, Szőlős-Ardó, Varbócz és Perkupa inficiálása 7 helyen.

7. Barcsa és Bán-Horvát, Borsod megyében 2 helyen.

8. Szinyér-Várallja és Apa, Szatmár megyében 2 helyen.

9. Kis-Újszállás és Kenderes, Jász-Nagy-Kún-Szolnok megyében 2 helyen.

E szerint régebbi infectióból kiindult terjedés rovatába esik összesen 52 helyen.

Egyes elszigetelt helyek, a melyeknél különben a behurcolás legtöbb esetben szintén kimutatható :

Gomba (Pest m.), Zombor és Titel (Bács m.), Bátorkeszi, Köbölkút és Tokod (Esztergom m.), Székesfehérvár, Adony (Fehér m.), Nagy-Károly, Arad, Fehértemplom, Ittvarnok és Oppova (Torontál m.), Meszes-Györök, 14 helyen.

A fennebb elősorolt 9 nagyobb csoport közül nevezetesebb és fontosabb szőlőterületeket fenyeget a verseczi, pééri, tahi-tótfalusi és sólyi.

A phylloxera ellen követett eljárás eddigi összes költségei 1876-ban 86,797 frt 26 kr., 1877-ben 15,388 frt 35 kr., 1879-ben 1020 frt 41 kr., 1880-ban 65,479 frt 46 kr., 1881-ben 94,577 frt 89½ kr., 1882-ben 127,453 frt 28½ kr.

X.

A hasznos háziállatok 1880-ban.

a) A szarvasmarha-állomány.

bika	39,133	darab
tehén	1.740,399	»
növendék-marha	1.636,312	»
járomos-ökör	976,880	»
hízó-marha	111,261	»
bivaly	93,558	»
	Összesen	4.597,513 darab
esik tehát egy □ kilométerre		16,4 »
» 1000 lakosra		335 »

A tenyészmарha és a bikák és tehének közötti arány a következő:

α) Magyar faj.

bika	24,701	darab
tehén	1.244,115	»
esik tehát egy bikára tehén	50	»

β) Színes faj.

bika	13,432	darab
tehén	496,274	»
esik tehát egy bikára tehén	34	»

A jármos ökrök száma, faja és viszonyításuk a szántóföldhöz:

α) Jármos-ökör.

magyar faj	858,668	darab
színes faj	118,212	»
	Összesen	976,880 »
összes szántóföld	19.766,840	hold,
esik tehát egy pár jármos ökörre	44,6	»

b) A juh- és kecske-állomány.

magyar juh	3.218,359	darab
nemesített juh	6.033,764	»
	Összesen	9.252,123 »
esik tehát egy □ kilométerre	33	»
» 1000 lakosra	674	»
kecske	236,352	»

c) Magyarország ló-állománya.

(A honvédelmi miniszterium által gyűjtött adatok alapján.)

csődör	---	---	---	---	96,643	darab
kancza	---	---	---	---	808,567	»
herélt	---	---	---	---	635,178	»
csikó, az 1870-iki létszám aránya szerint kiszámítva	---	---	---	---	279,120	»
				Összesen	1.819,508	»

A sz. István koronája alá tartozó összes országokban pedig volt az 1880. számlálás szerint

szarvasmarha	---	---	---	5.311,378	darab
juh	---	---	---	9.838,133	»
kecske	---	---	---	333,233*	»

XI.

A selyemtenyésztés.

A selyemtenyésztés az utolsó években ismét kedvezőbb fejlődést mutat. A termelésre vonatkozólag a szegszárdi felügyelőség következő adatokat mutat be:

1879	---	---	---	2,507	kilo
1880	---	---	---	10,131. ⁷¹	»
1881	---	---	---	41,530. ⁹⁹	»

A községek száma, melyekben a selyemtenyésztés folytatott 1880-ban 172, 1881-ben 423 volt; a termelők száma volt 1880-ban 1059, 1881-ben 2976. A tenyésztők keresete 1880-ban 11,062 frt 66 kr., 1881-ben 41,816 frt 72 kr.

A tenyésztők között jelentékenyebb számban vannak a tanítók, kik ez által 1880-ban 1286 frt 36 krt, 1881-ben 4966 frt 85 krt kerestek.

Legjelentékenyebb a termelés Bács-Bodrog, Torontál és Sopron megyékben. A gubó-beváltás 1881-ben 8 helyen eszközöltetett.

A szederfák terjesztésére kiosztatott 1880-ban és 1881-ben 40 megyében 1623 községi vagy magán faiskolában 51,400 □ öl területre 1285 liter szederfa-mag. Ültetve lett a két évben 28,956 darab.

* A sertések, méhkasok stb. az 1880-diki számlálás alkalmával nem lettek felvéve.

XII.

A baromfitenyésztés a külforgalomban.

A baromfitenyésztés külkereskedelmünkben következő tételekkel szerepel: 1881—82-ben tett a

	behozatal	kivitel
baromfi	10,194 frt	2.178,062 frt
tollak	55,741 »	3.503,458 »
tojás	8,319 »	1.737,789 »

XIII.

Állategészségügy 1881-ben.

	Megbetegedett	Meggyógyult
ló	13,173 0.72 ^o / _o	11,917 0.65 ^o / _o
szarvasmarha	3,590 0.08 »	987 0.02 »
juh	13,648 0.15 »	11,986 0.13 »
sertés	2,056 0.06 »	199 0.01 »

Az egészségi állapot a lovaknál legrosszabb volt április, május, június hónapokban a többi hasznos házi állatoknál júliustól szeptemberig, a juhoknál márcziusban is.

A lovak közül legtöbb megbetegedett rühben, (= 11,937); a szarvasmarha közül lépfenében (= 2175), juh vízkórság és mételyben (= 6761), és sertés közül lépfenében (= 1861).

XIV.

A gazdasági szakoktatás.

Az állami gazdasági szakiskolákban 188°/₁-ben következő tanerők voltak alkalmazva: magyaróvári akadémia 18; — keszthelyi gazdasági tanintézet 12; — debreczeni gazdasági tanintézet 10; — debreczeni földmives iskola 5; — kolozsvári gazdasági tanintézet 13; — kassai gazdasági tanintézet 7; — liptóútvári földmives-iskola 3; — érdiószegi vinczellér-képezde 3; — tarczali vinczellér-képezde 2; — budai vinczellér-képezde 2; — nagyenyedi vinczellér-képezde 2.

Államilag segélyezett iskolák: István telki földmives-iskola 3; — nagy-szt.-miklósi földmives iskola 3; — besztercei földmives-

iskola 5; — földvári földmives-iskola 7; — megyesi földmives-iskola 5.

A hallgatók száma tett:

	állami iskolák	segélyzett		állami iskolák	segélyzett
1867—68	261	48	1874—75	428	157
1868—69	356	60	1875—76	504	179
1869—70	371	46	1876—77	561	211
1870—71	417	84	1877—78	576	236
1871—72	433	162	1878—79	521	203
1872—73	453	198	1879—80	581	186
1873—74	452	178	1880—81	598	202

XV.

Gazdasági egyesületek.

A gazdasági egyesületek létszáma 1881-ben a következő volt:

Általános, az egész országra kiterjedő gazdasági egyesület (ország. m. gazdasági egyesület Budapesten és az erdélyi gazdasági egyesület Kolozsvárt) 2.

Általános gazdasági egyesület egy megyére kiterjedőleg (Abauj-Torna, Arad, Árva, Bács-Bodrogh, Baranya, Bars, Békés, Bereg, Bihar, Borsod, Csanád, Csik, Esztergom, Fehér, Gömör és Kis-Hont, Győr, Heves, Hunyad, Jász-Nagykún-Szolnok, Nagy-Küküllő, Komárom, Liptó, Maros-Torda, Mosony, Nógrád, Nyitra, Pozsony, Sáros, Somogy, Sopron, Szabolcs (tiszavidéki), Szeben (Siebenbürg. Sächs. Landw.-Verein), Szepes, Szolnok-Doboka, Temes, Tolna, Torontál, Torda-Aranyos, Trencsén, Turóc, Udvarhely, Ung, Vas, Veszprém, Zala, Zemplén) 46.

Általános gazdasági jellegű, egy megyénél kisebb területre terjedő gazd. egyesületek: Székásmenti g. e. (Alsó-Fehér m.), Ó-becsei magy. gazdász-társulat (Bács-Bodrog m.), Besztercei g. fiók e (Beszterce-Naszód m.), Szegedi g. e., Szeged alsó-tanyai g. e. (Csongrád m.), Vaál vidéki gazd. kör (Fehér m.), Debreczeni g. e. (Hajdu m.), Vértessaljai gazd. kör (Komárom m.), Karánsebesi g. e. (Krassó-Szörény m.), Kóhalmi g. fiók e., Megyesi g. fiók e. (Nagy-Küküllő m.), Szécsényvidéki g. e. (Nógrád m.), Nyitravölgyi g. e. (Nyitra m.), Kiskunhalasi g. e., Kecskeméti g. e. (Pest m.), Felső-tárczavölgyi

gazd. kör (Sáros m.), Nagybányai g. e. (Szatmár m.), Szászebesi g. fiók e., Szerdahelyi g. fiók e., Nagyszebeni g. fiók e. (Szeben m.), Szepesváraljai g. e., Nagyszalóki gazd. casino (Szepes m.), Szilágy-somlyóvidéki g. e. (Szilágy m.), B. Kubini g. e., Károlyfalvi g. e. (Temes m.), Német-czernyai g. e., Illonczai g. e., Pancsovai g. e., Nagyszentmiklósi g. e. (Torontál m.), Szentgothárdi g. e. (Vas m) 30.

A gazdaság külön ágaival foglalkozó egyesületek :

Az egész országra kiterjedőleg (országos erdészeti egyesület, orsz. méhészeti egyesület) 2.

Több megyére kiterjedő ily egyesület (Erdélyrészi méhészegylet, Délmagyarországi méhészegylet, Felsőmagyarországi haltenyésztő egylet) 3.

Egyes megyékre kiterjedő ily egyletek (Aradmegyei méhészeti egyl., Békésmegyei méh. egyl.) 2.

Egy megyénél kisebb területre vagy egyes községek határára kiterjedő ily egyletek :

a) Borászat és szőlészet :

Pécsi szőlősgazdák egyl. (Baranya m.), Esztergomi bor. egyl. (Esztergom m.), Egri bor. egyl. (Heves m.), Gödöllő-vidéki pinczeszövetkezet (Pest m.), Modori, Szent-györgyi, Bazini, Pozsonyi borászati egyletek (Pozsony m.), Soproni szőlőműves egyl. (Sopron m.), Fehértemplomi és verseczi bortermelő egyl. (Temes m.), Tolcsvai bor. egyl. (Zemplén m.) 12.

b) Kertészet és gyümölcsészet :

Pécs-Baranyai kertészeti egyl., Nagyenyedi gyümölcsészeti egylet (Alsó-Fehér megye), Debreczeni kertészeti egylet, Tiszafüredi gyümölcsészeti egylet (Heves megye), Bozókjárásai gyümölcsészeti egyl. (Hont m.), Nagysinkai pomológiai egyl. (Nagy-Küküllő m.), Lőcsei gyümölcsészeti egyl. és Szepesiglói pomológiai egyl. (Szepes m.), Pápai kertészeti társulat 9.

c) Méhészet :

Bánfalvidéki méhész. egyl. (Békés m.), Szepesiglói méhészegyl. (Szepes m.) 2.

Összesen 108 gazdasági egyesület létezik az országban.

XVI.

A földbirtok.

A birtokok összes száma

Magyarországban	1.922,327
Erdélyben	563,938

E birtokok között nagyságuk szerint van :

		Magyarországon	Erdélyben	összesen
5 holdig és ezen alul		1.108,993	335,407	1.444,400
5—	15 »	506,903	136,098	643,091
15—	30 »	199,248	61,371	260,619
30—	50 »	58,004	19,276	77,280
50—	100 »	23,764	6,572	30,336
100—	200 »	9,302	2,063	11,365
200—	500 »	7,746	1,500	9,246
500—	1000 »	3,779	723	4,502
1000—	3000 »	3,258	642	3,882
3000—	5000 »	673	145	818
5,000—	10,000 »	401	94	495
10,000-en	felül	166	65	231

Csoportosítva, ez adatok következő képet nyújtanak :

		Magyarországon	Erdélyben
kis (paraszt) birtok	5— 30 holdig	1.815,231	532,876
kis közép	» 30— 200 »	91,070	27,911
valódi közép	» 200— 1000 »	11,525	2,223
uradalmi	» 1000—10.000 »	4,332	363
latifundium	» 10,000 holdon felül	166	65

Azaz %-ban :

5— 30 hold	Magyarország-Erdélyben az összes birtokok	94.47%
30—1,000 »	» »	5.34 »
1,000-en felül	» »	0.19 »

Ezen adatok szerint esik továbbá

	Magyarországon	Erdélyben	azaz %
a kis (paraszt) birtokra	11.607,960 hold	3.419,929 hold	32.3
kis közép	» 5.201,000 »	» 1.540,000 »	14.1
valódi közép	» 5.500,000 »	» 1.160,000 »	14.5
uradalmi	» 11.800,000 »	» 2.440,000 »	30.6
latifundium	» 2.700,000 »	» 1.230,900 »	8.5

Aziránt is nyerhetünk fölvilágosítást, hogy kiknek kezében van a földbirtok minálunk. Erről a következő adatok állanak rendelkezésre :

	Magyarországon	Erdélyben	összesen
korona- és kincstári birtok	2.269,245 hold	453,767 hold	2.923,012 hold
közalapítványi	369,076 »	16,861 »	385,937 »
városi és községi	3.692,547 »	2.633,135 »	6.325,682 »
egyházi	1.090,995 »	197,617 »	1.188,612 »
hitbizományi	445,711 »	17,641 »	463,352 »
magán	28.940,386 »	6.470,908 »	35.411,294 »
Összesen	36.807,960 hold	9.789,929 hold	46.597.889 hold

E szerint van a magyar-erdélyi összes birtok közül :

	Magyarországon	Erdélyben
a korona- és kincstár kezén	6.1 ^o / _o	4.7 ^o / _o
közalapítványok	1. »	0.1 »
városok és községek	10.3 »	26.9 »
az egyház	2.9 »	2. »
hitbizomány	1.2 »	0.2 »
magánkézben	78,5 »	66.1 »

XVII.

A fekvő birtok forgalma és megterhelhetése.

Magyarországon volt a birtok-átruházás szerződés alapján az utolsó három évben :

	átruházások száma	a megfelelő pénzürték
1878	157,519	113.0 millió frt
1879	165,166	113.3 » »
1880	190,406	113.6 » »

Végrehajtás következtében volt birtokváltozás :

	eset	pénzürték
1878	15,285	15.3 mi lió frt
1879	19,213	16.6 » »
1880	19,748	17.4 » »

Haláleset következtében volt birtokváltozás :

	eset	pénzürték
1878	48,458	57.7 millió frt
1879	51,121	61.2 » »
1880	63,782	81.3 » »

Összesen volt birtok-átruházás :

	eset	pénzürték
1878	221,262	186.0 forint
1879	235,500	191.5 »
1880	273,936	216.6 »

A birtok megterhelhetése a következő volt:

	szerződés	hagyatéki	átszolgáltatás	igazolt előjegyzés	végrehajtás
	folytán				
	millió forint				
1878	103.0	5.8		8.2	18.5
1879	102.2	5.9		12.6	21.3
1880	111.7	4.8		4.1	18.5

Vagyis összesen:

1878	135.7	millió forint
1879	142.2	» »
1880	149.2	» »

Azonkívül volt egyszerű előjegyzés:

1878	8.5	millió forint
1879	10.3	» »
1881	9.3	» »

Evvel szemben régibb teher töröltetett:

1878	83.8	millió forint
1879	80.6	» »
1880	107.7	» »

XVIII.

Gabonaárak és gabonakereskedelem.

A gabnaárak alakulását 1882-ben következő adatok mutatják. A métermázsra átlagára tett az utolsó évben:

buzánál	11 frt 22 kr.
rozsánál	9 « 44 »
árpánál	6 « 31 »
zabnál	7 « 21 »
tengerinél	7 « 29 »

Az előbbi években a gabonaárak métermázsanként következő alakulást mutatnak:

	buza	rozs	árpa	zab	tengeri
1871	12 frt 33 kr.	7 frt 86 kr.	7 frt 11 kr.	7 frt 30 kr.	6 frt 80 kr.
1872	13 » 39 »	8 » 08 »	7 » 54 »	6 » 28 »	7 » 92 »
1873	14 » 72 »	10 » 92 »	8 » 92 »	6 » 69 »	8 » 02 »

	buza	rozs	árpa	zab	tengeri
1874	13 frt 15 kr.	10 frt 37 kr.	9 frt 51 kr.	8 frt 57 kr.	8 frt 71 kr.
1875	9 » 84 »	7 » 71 »	7 » 56 »	7 » 72 »	5 » 96 »
1876	10 » 80 »	8 » 41 »	6 » 91 »	8 » 26 »	5 » 57 »
1877	12 » 25 »	9 » 08 »	7 » 55 »	7 » 20 »	6 » 82 »
1878	10 » 10 »	7 » 07 »	7 » 27 »	5 » 97 »	6 » 19 »
1879	10 » 75 »	7 » 26 »	7 » 58 »	6 » 02 »	5 » 74 »
1880	12 » 29 »	9 » 96 »	7 » 98 »	7 » 09 »	7 » 28 »
1881	12 » 39 »	9 » 66 »	8 » 25 »	6 » 90 »	6 » 20 »

A budapesti tőzsde forgalmáról a következő adatok nyújtanak felvilágosítást. Eladatott a budapesti tőzsdén :

	1882	1881
buza	4.620,000 mm.	3.549,000 mm.
rozs	283,500 »	191,700 »
árpa	445,000 »	251,500 »
zab	232,100 »	192,600 »
tengeri	542,500 »	502,000 »
Összesen	6.123,100 mm.	4.686,800 mm.

Az összforgalom tett e szerint az 1882-diki évben 6.123,100 métermázsát.

A gabonaárak ingadozását az utolsó évtizedekben, összehasonlítva más államokkal, a következő adatok mutatják : Tett a buza ára hektol. o. é. forintban :

	1821—30.	1831—40.	1841—50.	1851—60.	1861—70.
Magyarország	3·33	3·65	4·77	6·23	6·34
Ausztria	4·24	4·35	5·57	7·01	7·02
Poroszország	5·65	5·27	6·41	8·07	7·79
Franciaország	7·35	7·61	7·89	8·84	8·59
Anglia	10·25	9·60	9·15	9·40	8·80
Oroszország	—	—	4·29*	5·58	7·15
Rumánia	—	—	—	4·80	5·43
Éjszakamerika	—	9·30**	6·54	8·94	7·33

XIX.

A budapesti marhavásár.

A budapesti marhavásárra felhajtattott: 1877-ben 284,381 darab, 1878-ban 270,873 drb, 1879-ben 258,491 drb, 1880-ban 265,481 drb, 1881-ben 247,558 darab.

* 1842—50. — ** 1835—40.

Egyes állatfajok szerint volt 1881-ben: ökör 51,174 darab, tehén (fejős) 9491 drb, tehén (vágó) 36,343 drb, bivaly 4282 drb, borjú 52,648 drb, birka 66,091 drb, bárány 27,529 darab.

A súly szerint eladott állatok átlag ára tett ökröknél meter-mázsánként 49 frt 14 krt, vágó tehénnél 46 frt 72 krt.

XX.

A sertéskereskedelem.

Az I. m. sertéshízlaló és kölcsönelőlegező részvénytársaság az 1882-diki sertéskereskedelemről következő képet nyújt: 1882-ben Kőbányán felhajtott 524,796 darab sertés, elszállított 461,647 darab. Szerbiából tett a felhajtás 83,082 darab, Rumániából 56,965 darab. Az elszállítás következőképen alakult: Budapestre 134,976 darab, egyéb belföld 28,172 darab, Bécsbe 105,800 darab, Csehországba 27,818 drb, Bodenbachon át 71,228 drb, Ruttkán át Németországba 93,653 drb. A külföldre kivitt sertések között volt magyar fajta 71,228 darab, szerbiai és román fajta 93,653 darab, összesen 164,881 drb.

A kőbányai piaczi évi forgalma mintegy 66 millió frtra rúgott.

A sertések ára kilogramonként következőképen alakult: magyar nehéz 61—61.7 kr., könnyű 60.4—61.3 kr., vidéki 57.9—59.4 kr., öreg nehéz 58.5—59 kr., szerb nehéz 57—60.6 kr., román nehéz 57—60.4 kr.

A kőbányai sertésvesztegelde kimutatása szerint borsókásnak találtatott 842 szerbiai, 994 román sertés.

XXI.

A mezei és egyéb gazdasági munkáktól fizetett napszámdíjak.

A munkabér alakulása közgazdasági és társadalmi szempontból igen nagy jelentőséggel bír. Hazánk gazdasági jellegénél fogva kiváló fontossággal bírnak a mezőgazdasági munkáknál fizetett napszámdíjak. A napszám nálunk a munka idején általában igen magasnak

találhatik; azonban evvel szemben áll azon, nálunk nem eléggé figyelembe vett, másik jelenség, hogy a munka idején kívül roppant alacsony; oly jelenség, mely szintén a végletek között ingadozó természeti és gazdasági életünknek egyik jellemző mozzanata. A termés idején fizetett magas napszámmal szemben állanak a téli hónapok minimalis napszámai. A munkabér két végét között ingadozik; maximumát leginkább júliusban, minimumát januárban találjuk; júliustól január felé lemenő, januártól július felé emelkedő vonalban halad a napszám. Elégnek tartjuk azért a két hónapra nézve közölni a napszámot és pedig az ellátás nélküli férfimunkások napszámát. Volt ugyanis 1881-ben ezeknek napszáma

A megye neve	Január		Július	
	legmagasabb krajczár	legalacsonyabb krajczár	legmagasabb krajczár	legalacsonyabb krajczár
Abauj	160	25	150	50
Alsó-Fehér	60	10	90	30
Arad	70	20	200	40
Arva	80	20	100	35
Bács-Bodrog	140	30	250	60
Baranya	100	25	150	30
Bars	80	20	200	30
Békés	100	30	250	60
Bereg	50	20	80	26
Besztercze-Naszód	100	20	120	40
Bihar	80	80	140	40
Borsod	100	20	120	40
Brassó	100	35	125	60
Csanád	70	25	240	50
Csik	100	16	120	40
Csongrád	140	40	250	100
Esztergom	60	20	110	50
Fejér	100	20	150	60
Fogaras	80	30	120	40
Gömör és Kis-Hont	70	20	110	45
Győr	60	20	150	35
Hajdu	100	30	150	75
Háromszék	80	24	120	30
Heves	100	20	250	50
Hont	80	18	100	40
Hunyad	70	16	110	30
Jász-Nagy-Kún-Szolnok	80	30	150	40
Kis-Küküllő	70	20	80	40
Kolos	60	20	120	30
Komárom	60	20	200	50
Krassó-Sörény	90	20	180	40
Liptó	70	20	100	25

A megye neve	J a n u á r		J u l i u s	
	legmagasabb krajczár	legalacsonyabb	legmagasabb krajczár	legalacsonyabb
Máramaros	70	20	100	30
Maros-Torda	70	20	100	34
Moson	110	35	200	55
Nagy-Küküllő...	75	10	160	30
Nógrád	80	20	130	45
Nyitra	70	20	120	40
Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun	90	30	200	60
Pozsony	80	20	200	30
Sáros	70	18	100	30
Somogy	80	25	150	50
Sopron	110	15	140	50
Szabolcs	80	30	120	40
Szatmár	60	10	120	30
Szeben	100	10	150	40
Szepes	100	25	120	32
Szilágy	50	12	100	30
Szolnok-Doboka...	65	15	80	25
Temes	80	15	200	40
Tolna	80	25	150	40
Torda-Aranyos	60	15	100	30
Torna	60	24	70	30
Torontál	100	30	250	50
Trencsén	100	16	120	30
Turóc	60	40	80	60
Udvarhely	80	15	120	30
Ugocsa	60	16	130	32
Ung	60	18	100	25
Vas	80	20	150	50
Veszprém	80	20	140	50
Zala	70	20	120	40
Zemplén	70	20	120	30
Zólyom	90	30	110	50

XXII.

Termények és élelmi cikkek ára.

Egyes termények és szükségleti tárgyak 1881. évi átlagáráról az ország főbb piaczaian következő adatok állanak rendelkezésre :

Buza (közép minős.) hekt. 12.37—9.—; rozs hekt. 10.42—7.42; árpa serfőzésre hekt. 9.59—6.—; árpa etetésre hekt. 8.—5.33; zab hekt. 8.10—4.97; tengeri hekt. 7.32—5.11; borsó m. m. 35.83—7.01; bab hekt. 18.—5.06; lencse hekt. 39.33—8.27; köles hekt.

15.17—4.92; burgonya hekt. 5.50—1.53 frt; marhahus klgr. 61—39; disznóhus kilogr. .72—43; juhhus 48—30 kr; tűzifa kemény, köbméter 5.—2.—; tűzifa puha 3.40—1.50; széna m. m. 5.02—1.88; szalma m. m. 2.54—0.63 frt.

Míg ez adatok az ország különböző piacain jegyzett legnagyobb és legalacsonyabb árakat mutatják, a következő adatokban egynehány nevezetesebb termény árát a budapesti piacon, adjuk: Repcze, jó minőségű m. m. 11.25—14.75 kr., kendermag m. m. 6.38—9.20; lenmag m. m. 12.50—14.50; dohány, közönséges vágni való m. m. 18—20.—; szivargyártásra való 42—50; bab, nagy fehér m. m. 7.30—12.—; lencse m. m. 9.75—20.—; borsó m. m. 8.83—13.—; köles m. m. 5.42—6.87; kender nyers m. m. 30—34.—; gyapjú, egynyiretű finom m. m. 2.23—2.50.—; posztógyapjú, közép m. m. 151.77—187.50; kártolni való, közép finom 142.84—164.27; bácskai hibátlan 116.07—132.14; zigaja bánási nemesített 107.13—117.84; zigaja bánási közönséges 92.85—98.20; fürtös bánási 74.99—78.56; liszt 0 számú m. m. 21.60—23.20; 1. sz. 21—22.60; 2. sz. 20.40—22.—; 3. sz. 19.40—21.40; 5. sz. 17.60—20.—; 8. sz. 14.80—17.20; korpá finom m. m. 3.60—5.20; ökörbőr m. m. 106—116.—; tehénbőr 104—116; juhbőr, bánási és erdélyi 102 darab 130—150.—; báránybőr szerb 102 darab 90—105.—; kecskebőr, 102 darab 116—165.—; talpbőr, behajtott gubacsos nehéz m. m. (24—28 kil.) 164—168.—; szesz, finomítottan 10,000 liter % 30.50—34.50; disznózsír m. m. 65—74.—; szalonna füstölt, városi tábla m. m. 64—73.—; sertés, magyar, nehéz kil. 0.53—0.60; aszalt szilva, szerb, hordóban m. m. 22.80—28.12; boszniai, hordóban 21.42—31.25; szilva I. minőségű m. m. 16—32.—; viasz, rozsnyói, jobb m. m. 120—130.—; borkő, m. m. 104.50—115.—; méz, tisztított m. m. 28—34.—; gubacs, magyar m. m. 16—21.—; vallonea m. m. 23—28.50; cserháj m. m. 3—5.—; repceolaj m. m. 33—36.—; kőolaj m. m. 15.87—19.75; paprika, válogatott m. m. 35—45 frt.

XXIII.

Az elemi csapások és a mezőgazdaság.

A mezőgazdaságot érő elemi és egyéb csapások ismerete annyival nagyobb fontossággal bír, minthogy fájdalom hazánk ezek által felette sokat szenved. 1881-ben a bevetett területnek 10.69%-a szenvedett ilyenmű károk által lévén a károsított terület 1.045,440 hekt. szemben 9.778,146 hekt. bevetett területtel. Az egész károsított területtől 76.85% (801,357 hekt.) szenvedett árvíz által, 7.39% (77,223 hekt.) aszály által, 5.02% (52,536 hekt.) jég által; a többi következőkép oszlott el: 1.03% (17,016 hekt.) fagy által, 1.84% (19,202 hekt.) egerek által, 1.47% (15,335 hekt.) köd által, 1.27% (13,312 hekt.) férgek által, 0.91% (9483 hekt.) rozsa által szenvedett. — A károsított területtől esik 427,669 hekt. búzára, 103,158 hekt. egyéb ken-éterményekre, 108,196 hekt. árpára és zabra, 196,605 hekt. tengerire, 81,826 hekt. repcére, 20,831 hekt. burgonyára, 17,881 hekt. mesterséges kaszálóra. — Árvíz által szenvedtek különösen repce (90%) és buza, aszály által takarmány- és cukorrépa, továbbá len, jég által tatárka (58.43%), kender és dohány, férgek és egerek által a cukorrépa. Legtöbbet szenvedtek a következő megyék: Az elemi és egyéb csapások következtében kiveszett vetés tette az összes szántóföldnek ugyanis Temes megyében 25.82%-át, Torontál megyében 24.03% át, Krassó-Szörény megyében 17.82%-át, Békés megyében 16.01%-át, Jász-N.-Kún-Szolnok megyében 15.48%-át, Szatmár megyében 15.02%-át, Csongrád megyében 14.74%-át, Turóc megyében 14.53%-át, Csanád megyében 12.54%-át, Arad megyében 11.75%-át, Szabolcs megyében 10.75%-át, Háromszék megyében 10.33%-át, Bács-Bodrog megyében 10.26 Pest-Pilis-Solt-N.-Kún megyében 10.08%-át.

XXIV.

Az iparral foglalkozó népesség.

Az iparral hazánkban összesen 788,970, vagyis a jelenlévő népesség 5.04%-a foglalkozik; ebből volt önálló vállalkozó 380,786, tiszt és üzletvezető 2,095, segéd 222,315, tanonc 83,899, munkás 77,321, családi kisépitő 22,554. Azonkívül foglalkozik bányászattal és kohászattal

összesen 24,611 személy (a bányakapitányságok szerint csak a munkások száma 40,000-nél több), az eltérés oka talán a felvételnél követett különböző felfogásnak tulajdonítandó.

Az önálló vállalkozók száma (a női vállalkozóktól eltekintve) következőkép oszlik meg:

	férfi
Magyarország	321,192
Fiume város és területe	776
Horvát-Szlavonország	29,510

A 25 szab. kir. város önálló iparosainak száma a következő:

	önálló iparos	összes jelen- lévő népesség
Kassa	939	26,097
Arad	1,364	35,556
Baja	948	19,241
Szabadka	1,553	61,367
Ujvidék	984	21,325
Zombor	840	24,693
Pécs	1,190	28,702
Nagyvárad	1,337	31,324
H.-M.-Vásárhely	1,334	50,966
Szeged	2,249	73,675
Székesfehérvár	1,119	25,612
Győr	960	20,981
Debreczen	2,054	51,222
Selmecz- és Bélabánya	357	15,265
Kolozsvár	1,182	29,923
Komárom	691	13,108
M.-Vásárhely	965	12,883
Budapest	7,981	360,551
Kecskemét	1,115	44,887
Pozsony	1,628	48,006
Sopron	751	23,222
Sz.-Németi	1,230	19,708
Temesvár	1,524	33,694
Versecz	1,086	22,329
Pancsova	850	17,127

Ezen 25 városban tesz e szerint a népesség 1.111,364-et, az önálló iparosok száma pedig 36,261; az önálló iparosok tehát a városi népességnek 3.2%-át teszik. Még jobban tüntetik fel az ipar jelentőségét városokban azon adat, mely szerint az összesen iparral foglalkozók közül a népszámlálás szerint városi jelleggel bíró 143 városban 35.92% lakik.

XXV.

Szabadalmak és védjegyek.

a) Szabadalmak Ausztria-Magyarországban.

a) Megadott: 1879. évben új szabadalom 1782 (ebből magyar 117), 1880. évben új szabadalom 2529 (ebből magyar 94), 1881. évben új szabadalom december 30-ig 2112 (ebből magyar 98); b) meghosszabbította'ott: 1879. évben 1171 (ebből magyar 60), 1880. évben 1477 (ebből magyar 74), 1881. december 30-ig 2038 (ebből magyar 87); c) lejárt: 1879. évben 1192 szabadalom, 1880. évben 1360 szabadalom, 1881. évben szeptemberhó végéig 1366 szabadalom; d) megsemmisített: 1879. évben 78 szabadalom, 1880. évben 32 szabadalom, 1881. évben december 30-ig 17 szabadalom.

Érdekesnek tarjuk még a következő adatok felemlítését:

Az 1865 január 1-től 1879 december 31-ig kiadott szabadalmak száma:

	szabadalom	érvényes volt 1879 decz. 15-ig
1865	285	1
1866	424	8
1867	731	18
1868	776	11
1869	766	23
1870	759	24
1871	699	45
1872	921	36
1873	1,256	69
1874	1,321	106
1875	1,175	174
1876	1,295	78
1877	1,234	356
1878	1,329	589
1879	1,782	1,780
Összesen	14,753	3,478

b) A jegyvédelem Ausztria-Magyarországban 1859—1880.

A beigtatott jegyek száma tett: 1859-ben 719, 1860-ban 121, 1861-ben 113, 1862-ben 92, 1863-ban 66, 1864-ben 88, 1865-ben 98,

1866-ban 118, 1867-ben 220, 1868-ban 83, 1869-ben 129, 1870-ben 125, 1871-ben 108, 1872-ben 128, 1873-ban 152, 1874-ben 249, 1875-ben 314, 1876-ban 385, 1877-ben 372, 1878-ban 415, 1879-ben 415, 1880-ban 595.

Egyes iparágak szerint a jegyek következőkép oszlanak meg: Fémipar 1691 (33.12%), fonó-, szövő- és kötő ipar 945 (18.51%), vegyészeti ipar 968 (18.96%), zsír- és olajipar 126 (2.47%), olajipar 852 (16.69%), egyéb 523 (10.25%).

A külföldi államokra eső összes 1226 jegy közül esik: Franciaországra 721 (58.82%), Németországra 246 (20.15%), Angliára 227 (18.52%), Éjtszak-Amerikára 21 (1.72%), Németalföldre 5 (0.41%), Belgiumra 3 (0.19%), Olaszországra 2 (0.14%), Romániára 1 (0.05%).

A jegyek közül magyar kereskedelmi és iparkamaráknál bejegyztetett:

	fém- iparból	fonó-, szövő-, kötőiparból	vegyészeti iparból	zsír- és olaj- iparból	eledel- iparból	egyéb iparból	összesen
Budapest	7	2	17	8	54	44	132
Pozsony	1	—	2	1	8	—	12
Temesvár	2	—	1	—	—	—	3
Arad	1	—	—	—	1	—	2
Sopron	—	—	—	—	9	4	13
Kolozsvár	1	—	1	—	1	1	3
Brassó	12	4	—	—	2	2	20
N.-Szeben	—	4	—	—	—	—	4

XXVI.

A hazai ipar számára nyújtott állami kedvezmények.

Az 1881. 44. törvénycikkkel nyújtott állami kedvezményeket igénybe vette 1887-ben:

mezőgazdasági szeszgyár	---	---	---	---	50
posztógyár	---	---	---	---	14
gépgyár	---	---	---	---	10
üveg-, porcellán- és majolika-gyár	---	---	---	---	4
kötszövőgyár	---	---	---	---	3
lámpa- és fémárúgyár	---	---	---	---	2
egyéb gyár	---	---	---	---	18

Összesen 101 gyár.

XXVII.

Bánya- és kohó-ipar.

Bányaiparunk alakulása az utolsó évben ismét kedvezőbb irányt mutat. Daczára országunknak érczekben és ásványokban nagy gazdagságának, a bányászat és kohászat évi termelvényeinek értéke igen szerény összegek között forog. Bányászatunk főbb mozzanatait a következő adatok tüntetik fel: Tett

	adományozott bányaterület	szabad kutatások	munká- sok	magán- birtokosok	termelés pénz- értéke
		s z á m a			
1879	559.4 millió □ méter	11,571	41,803	1,224	17.5 millió frt
1880	569.5 » »	12,239	41,799	1,222	18.6 »
1881	573.3 » »	18,052	42,920	1,222	19.1 »

Bányatermelésünk a főbb termelvényekben tett:

a) *Nemesérczek:*

	a r a n y		e z ü s t	
	kilogr.	pénzérték	kilogr.	pénzérték
1879	1,593.6	2.223,143 frt	18,660.9	1.679,488 frt
1880	1,604	2.237,675 »	17,443.8	1.569,942 »
1881	1,578.6	2.195,700 »	17,583	1.579,419 »

b) *Vas:*

	színített nyersvas	öntött nyersvas	összes pénzérték
1879	1.096,626 mm.	86,585 mm.	4.777,205 frt
1880	1.328,249 »	111,070 »	5.729,607 »
1881	1.489,745 »	150,258 »	6.500,685 »

c) *Köszén:*

	fekete	barna	összes pénzérték
1879	6.740,086 mm.	9.324,758 mm.	6.737,653 frt
1880	8.050,472 »	10.133,926 »	6.951,747 »
1881	8.485,185 »	11.126,331 »	6.920,130 »

d) *Réz és ólom:*

	réz	pénzérték	ólom	pénzérték
1879	10,356.24 mm.	737,724 frt	19,574.57	321,050 frt
1880	8,302.59 »	602,333 »	16,986.32	251,369 »
1881	8,280.47 »	580,934 »	17,853.79	245,565 »

Végre említjük itten még a *sót* is, mely ugyan mint egyedárúsági cikk a szabad bányaipar tárgyát nem képezi, miért is a fentebbi általános adatok a sóra nem vonatkoznak. A sótermelés tett

1879	---	---	---	1.514,205 mm.
1880	---	---	---	1.578,792 »
1881	---	---	---	1.499,444 »

Az 1873-dik évre szóló költségvetési indokolás szerint a bel-fogyasztásra 1.555,600 métermázsra számíttatik; a kiszolgáltatás külföldre 145,000 métermázsára tétetik, miből 110,000 Szerbiára és 3,500 Boszniára számíttatik.

A munkások javára fennálló társpénztárak vagyonállapota 1881 végén 7.444,796 frtot tett; ebből kincstári 2.580,303 frt, magán 4.864,493 frt. A kezelési és egyéb költségek ez évben is magasak voltak, a mennyiben 783,098 frtra rúgtak.

XXVIII.

A szesz-, sör- és répaczukor-gyártás.

1. *Szeszfőzdek.* Magyarországon volt nagyobb szeszfőzde 1868/69. évben 1,030, 1869/70-ben 971, 1870/71-ben 952, 1871/72-ben 948, 1872/73-ban 860, 1873/74-ben 758, 1874/75-ben 784, 1875/76-ban 782, 1876/77-ben 727, 1877/78-ban 668, 1878/79-ben 720, 1879/80-ban 646, 1880/81-ben 666. Kisebb üstfőzde volt ugyanezen években 72,611, 65,111, 76,487, 86,549, 90,387, 82,018, 81,797, 93,357, 96,660, 98,270, 113,520, 79,672, 82,510. A termelés tett 1880/81-ben 62.989,468 hektoliter szeszfokot, mihez még 1.596,804 hektoliter szeszfok adómentesen termelt szesz járul. Az adóelőírás tett 1880/81-ben 6.928,842 frtot; az adóvisszatérítés összege 1.645,225 frt.

2. *Sörfőzdek.* Az országban volt 1878/79. évben 174, 1879/80-ban 142, 1880/81-ben 142 sörfőzde. A sörtermelvénnyel mennyisége volt az említett három évben: 473,517, ill. 427,152 és 455,527 hektoliter. Nem működött 71 sörfőzde. A fogyasztási adó tett 1878/79-ben 937,422 frtot, 1879/80-ban 850,162 frtot, 1880/81-ben 917,771 frtot. A legjelentékenyebb sörfőzdek a következők: Haggemacher Henrik, Promontor 22,752 h., Dreher Antal, Kőbánya 111,124 h., I. magyar részvénytársaság, Kőbánya 97,200 h.

3. *Czukorgyárak.* Azon czukorgyáraknak száma, melyek czukort belföldi anyagokból termeltek, volt: 1868/69-ben 22, 1869/70-ben 26, 1870/71-ben 25, 1871/72-ben 26, 1872/73-ban 23, 1873/74-ben 20,

1874/75-ben 17, 1875/76-ban 18, 1876/77-ben 17, 1877/78-ban 17, 1878/79-ben 17, 1879/80-ban 17, 1880/81-ben 15.

A felhasznált répa mennyisége 3.215,495.²² métermázsát tett 1880/81-ben. A répa ára métermázsánként 80—150 kr. volt. Az alkalmazott munkások száma: 3,150 férfi, 2,824 nő. A legnagyobb cukorgyárak a diószegi, melyben 555,132 métermázsas répa dolgoztatott fel, továbbá a nagy-surányi (feldolg. 514,003 m. m. répa), a nagy-szombati (feldolg. 278,246 m. m. répa), a petőházi (feldolg. 235,617 m. m. répa), a csepreghi (feldolg. 233,038 m. m. répa), a nagy-tapolcsányi (feldolg. 222,944 m. m. répa), a félszerfalvai (feldolg. 216,432 m. m. répa).

A tényleges adóösszeg 1880/81-re 2.572,396 frt 19 krt tett; az adóvisszatérítés az 1881-diki közévben 1.005,858 frt 90 krt.

XXIX.

A malomipar.

A malomipar főszékhelye a főváros. A fővárosi malmokról következő adatok nyujtanak felvilágosítást. Termeltetett

	liszt	korpa m é t e r m á z s á k b a n	összesen	őrölt gabona
1870	2.392,185	593,939	2.986,124	3.100,385
1871	2.549,424	663,959	3.213,383	3.352,356
1872	2.117,438	574,956	2.692,394	2.822,103
1873	2.013,323	554,261	2.567,584	2.660,473
1874	2.002,735 ^{3/4}	536,596	2.539,331 ^{3/4}	2.664,325
1875	2.367,944	682,303	3.050,247	3.148,117
1876	2.388,582 ^{1/2}	685,090 ^{1/2}	3.073,673	3.157,957
1877	2.781,292	803,216	3.584,508	3.781,424
1878	3.120,417	888,022	4.008,439	4.147,616
1879	3.275,386	974,153	4.249,539	4.399,226
1880	2.798,227	766,787	3.565,014	3.672,994
1881	3.038,611	907,254	3.945,865	4.081,937

A budapesti gőzmalmok által exportált lisztmennyiségek legnagyobb része Angliába és Braziliába megy. Az Angliába szánt küldemények utjokat most már jobbára Fiumén át veszik. Ezen az uton a budapesti gőzmalmok 1881-ben 203,000 bálna (= 127 kilgr.) lisztet vittek ki Angliába.

A kivétel Braziliába 1881-ben 64,052 barrilt, à 156 bécsi font, tett.

Igen érdekesek a következő adatok is, melyek az «Adria» gőzhajózási társaság gőzösein 1882-ben Fiuméból Nyugot-Európába és Braziliába kivitt lisztmennyiségről nyújtanak felvilágosítást. Ez adatok szerint kivetített:

a) <i>Angol kikötőkbe:</i>	d) <i>Francia kikötőkbe:</i>
Bristol --- --- 152.40 mm.	Bordeaux --- 3,352.00 mm.
Hartlepool 101.60 »	La Rochelle 300.00 »
Liverpool --- 183,318.95 »	Marseille --- 227.00 »
London --- 49,127.64 »	Rouen --- 11,399.00 »
Manchester --- 13,691.50 »	
Newcastle 6,016.19 »	e) <i>Belgiumba:</i>
Plymouth --- 355.60 »	Antwerpen --- 1,725.00 mm.
Stockport --- 1,320.88 »	
Hull --- --- 4,957.66 »	f) <i>Németalföld:</i>
	Amsterdam --- 5,300.00 mm.
b) <i>Skót kikötőkbe:</i>	g) <i>Braziliába:</i>
Dundee --- 304.80 mm.	Bahia --- --- 10,531.62 mm.
Glasgow --- 212,617.92 »	Maceio --- 2,511.47 »
Leith --- --- 74,741.37 »	Maranhan --- 2,732.61 »
	Pelotas --- 46.60 »
c) <i>Írlandi kikötőkbe:</i>	Paraiba --- 384.30 »
Belfast --- --- 1,016.00 mm.	Pernambuco 26,064.28 »
Cork --- --- 1,217.60 »	
Dublin --- --- 4,824.38 »	

Legerősebb volt tehát a kivitel Skótországra, Angliába és Braziliába.

XXX.

Az ipari oktatás.

Az ipar haladásának egyik legfontosabb feltétele az *ipari oktatás*. Mentől gyorsabban él valamely nemzedék, mentől nagyobb igényekkel lép fel a teljesítendő szolgálatok tekintetében, annál szükségesebb a szakszerű alapos kiképzés, mely idő-megtakarítást eszközöl és a képességeket és ügyességeket kifejti. Az ipari oktatás ezen körülménynél fogva az újabb időben igen nagy haladást tőn; különösen egyes államok, mint Belgium, újabban kiválólág Ausztria, felkarolták az ipari oktatás ügyét és igen jelentékeny haladást mutatnak fel. A nagyobb figyelem, melyben nálunk az iparügy az utolsó években részesült, az ipar-oktatás kérdését is előtérbe hozta. «Magyarország ipari fejlődé-

sének előkészítése — mondja az ipari oktatásról kiadott miniszteri jelentés — az ipar fejlődése folytonossága biztosítására elengedhetlenül szükséges, hogy a nyugoteurópai államokban történt intézkedések példája szerint az ipari szakoktatás az ipar fejlesztésének egyik leghathatósabb tényezőjéül tekintessék s ez által a magyar iparos osztály ismerete gyarapíttatván, annak munkaképessége fokoztassék.»

Az ipari szakoktatás rendszeres szervezete következő intézeteket tételez föl: 1. a legalsóbb fokon álló tulajdonképen ipariskoláknak nem is nevezhető iparos tanulók (mesterinasok) esti tanfolyamai, melyeknek célja a tanoncok hiányos elemi kiképzését pótolni; 2. rajziskolák, melyek az ipar terére lépőkben az ügyességet, a formaezéréket fejlesztik; 3. tanműhelyek, melyekben tanítók vagy kitűnő mesterek vezetése alatt bizonyos iparágakban gyakorlati tanítás adatik; 4. tulajdonképeni ipariskolák, melyek elméleti és gyakorlati tanítást adnak; 5. ipari főiskolák, akademiák, műegyetemek; 6. kézműiskolák leányok számára; 7. iparmuzeumok.

Az ipari oktatás legalsóbb fokáról nálunk az úgynevezett esti tanfolyamokban és ismétlő iskolákban gondoskodva van. Ezek és a középiskolák közé illesztettek nálunk «az iparos tanulók iskolái» melyek eddig alig találtak elterjedést. Már sokkal jelentékenyebb támaszt talál az ipar-oktatás, a budapesti állami *közép-ipartanodában*, mely 1880-ban nyitattott meg a következő osztályokkal: általános osztály, továbbá építészeti, általános gépészeti, mezeigazdasági-gépészeti és fémvasipari szakosztály. A közép-ipartanoda célja és feladata, hogy építő mestereket, építő pallérokat, a gépekkel és a munka megosztásával dolgozó, az úgynevezett tömegtermelő iparágak számára előmunkásokat, művezetőket és kivételkép oly szakembereket képezzen, a kik kisebb ipartelepeknek, gyáraknak önálló vezetőivé is lehessenek. Az oktatás elméleti és gyakorlati.

A közép-ipartanodákhoz a *kassai állami gépészeti tanoda* és a *magyar kir. iparművészeti tanoda Budapest* tartoznak. Az első intézet 1872-ben kezdte meg működését 30 növendékkel. A tanítás célja, hogy gépezetek, gyári műhelyvezetők és gépszerkesztők képeztesse. A tanítás elméleti és gyakorlati; a gyakorlati munkák állanak gépmintázásból, ércöntésből, gépkovács-, géplakatos-, gépsztergályos és gépasztalos-

munkákból. A budapesti iparművészeti tanoda 1880-ban november havában nyílt meg. Az intézet feloszlik műfaragászati szakiskolára és egy előkészítő, illetve továbbképző tanfolyamra; tervezetik még keramikai, műdiszitményes, nemes fémipari és egyéb tanfolyamok és tanműhelyek felállítása.

Igen nagy jelentőséggel bírnak az ipar terjesztése szempontjából a *tanműhelyek*, melyek gyakorlati oktatást nyújtanak különböző iparágakban. Ily tanműhelyek voltak 1883 elején: 1. a zay-ugróczy műmetszészeti tanműhely; 2. az újbányai agyag-feldolgozó tanműhely; 3. késmárki műszövészeti tanműhely; 4. a rimaszombati fametszészeti tanműhely; 5. a dobsinai kigyókő-csiszoló tanműhely; 6. a homonnai műfaragó tanműhely; 7. a kassai kötszövészeti tanműhely; 8. a sepsi-szent-györgyi szövészeti tanműhely; és ugyanott 9. a gépszövő tanműhely; 10. a váczy kosár- és műfonó tanműhely; 11. a bánffy-hunyadi gyermekjátékszer készítő műhely; 12. a beregszászi kosár-fonóda; 13. a soproni háziipar-iskola; 14. a székely kereszturi szövészeti tanműhely; 15. a kassai kötszövő tanműhely; 16. a lőcsei kötszövészeti kereseti műhely; 17. a munkácsi durva-faipari tanműhely; 18. a gnézdei kosárfonó tanműhely; azonkívül számos helyen nőipar tanműhelyek. Azonkívül vannak nőipar-tanműhelyek Budapesten, Buda-Újlakon, Pozsonyban, Aranyos-Maráthon, Bistén, Érsek-Újvárt, Körmöczön, Nagyszombaton, Szakoleczán, Iglón, Sátoralja-Újhelyen stb.

Különben megjegyzendő itt még az, hogy a külön tanműhelyeken kívül a leányiskolákban különböző iparágak, úgyszintén a fiúiskolákban egyesek, mint vesszőfonás, kalap- és kosárkötés, lombfűrészelés sat. taníttatnak.

Ezen összes tanműhelyek nagyobbára — az állam jelentékeny segélyzése mellett — a következő, az ipari oktatással és házi ipar terjesztésével foglalkozó, egyletek által tartatnak fenn:

1. a házi ipart és ipari oktatást terjesztő I. egyesület Pozsonyban, 2. a házi ipart és ipari oktatást terjesztő szepesmegyei egyesület, 3. a házi ipari és ipari oktatást terjesztő gömörmegyei egyesület, 4. a házi ipart és ipari oktatást terjesztő zemplénmegyei egyesület, 5. a házi ipart és ipari oktatást terjesztő miskolcz borsodi egyesület, 6. a házi ipart és ipari oktatást terjesztő székely egyesület, 7. a házi

ipart és ipari oktatást terjesztő erdélyrészi egyesület, 8. a házi ipart és ipari szakoktatást terjesztő Udvarhely megyei egyesület, 9. az országos iparegyesület házi ipari szakosztálya, 10. a felső-tiszavidéki házi ipart terjesztő egyesület, 11. a soproni házi iparegylet, 12. az országos nőiparegylet Budapesten.

Az ipari oktatás előmozdítására szolgálnak továbbá a több helyen tartott tanfolyamok, különösen szövőtanfolyamok, továbbá a múlt évben rendezett gépkezelő és fűtőtanfolyamok, a patkoló kovácstanfolyamok, a malomipar-tanfolyamok (kapcsolatban a közép-ipar tanodával és a műgyetemmel).

Az ipari szakoktatásnak szolgál továbbá az *országos iparművészeti muzeum*. Feladata, mindazon tudományos és művészeti segédeszközöket egybegyűjteni és szakszerűen rendezve, felállítani, melyek a közönség műízlésének fejlesztésére és nemesbítésére szolgálhatnak; egyúttal pedig a hazai iparosoknak alkalmat nyújtani, hogy stylszerű s az ipar technikai követelményeinek is megfelelő tárgyak állandó szemlélete s tanulmányozása által, úgy alakra, mint gyakorlati használatra is teljesen kielégítő iparművek készítésére képessítsenek. A muzeum gyűjteményeiben eredeti tárgyak és másolatok foglalnak helyet. Azonkívül létesítették szakkönyvtár is. Az iparmuzeum kiállításokat is rendez a műipar különböző ágaiban; az első ilyen kiállítás a múlt évben rendkívüli sikerrel rendezett könyvészeti és könyvkötészeti kiállítás volt.

Ugyancsak az ipari oktatásnak szolgál az 1882. évben szervezésbe vett *technológiai muzeum* is, melyben az iparosok a szakmájukba vágó iparczikkek jelenkori fejlettségéről, azoknak mintáiról, tökélesített készítési módjairól, a felhasznált újabb anyagokról, szerszámokról, eszközökről és munkagépekről szemlélet útján és kísérletek segélyével közvetlen tudomást fognak szerezhetni.

Az ipari oktatásnak egy sajátságos neméről kell még említést tenni; értjük t. i. azt, mely a *fegyintézetekben* és ügyészségi börtönökben nyújtatik. A legkülönbözőbb iparágak karoltatnak föl és igen szép sikerrel, a mennyiben nem egy czikk, mely azelőtt külföldről került hozzánk, mivel a belföldi termelés a szükségletet nem fedezte, p. kosarak, üvegtokok stb. most elegendő mennyiségben állítatik elő.

Végre említendő még, hogy az ipari oktatás érdekében ügyesebb iparosok ösztöndíjakban is részesültek.

Az ipari oktatás szervezésére nézve megjegyezzük, hogy az elméleti iparoktatás rendezésének ügye a vallás- és közoktatásügyi, — a gyakorlati iparoktatás ügye pedig a földmivelés- ipar-, és kereskedelemügyi miniszterium illetékességi körébe utaltatott. Továbbá felállított egy külön *«házi ipar és iparoktatási országos bizottság»*.

Az utolsó és kedvező mozzanatként említendő az alsófokú ipariskolák szervezésének megindítása, a felsőbb nép- és polgári iskolák kiegészítése tanműhelyekkel és az elemi és népiskolákban a házi ipartanítás fokozatos fejlesztése (az 1881. évi jelentés szerint 44 megyében 152 tanodában 4253 tanuló részesült tanításban).

XXXI.

A kereskedelemmel és forgalommal foglalkozó népesség.

Magyarország népességének 1.18^o/_o-a foglalkozik a kereskedelemmel és forgalommal összesen, t. i. 185,591 egyén és pedig 165,911 férfi, 19,680 nő. Ezen számban a tulajdonképeni kereskedőkön kívül az összes a forgalomnak szolgáló személyzet, vasúti-, posta- és távirдахívatalnokok stb. befoglaltatik. A kereskedelemmel foglalkozó férfiegyének között van:

önálló vállalkozó	84,755
tiszt és üzletvezető	11,781
segéd	26,807
tanoncz	9,646
munkás	29,554
családi kisegítő	3,368

A munkásoknak nagy száma a nagy forgalmi intézeteknél szolgáló számos munkásokra vezetendő vissza. Míg ugyanis az iparnál csak mintegy minden hatodik önálló vállalkozó után jut egy munkás, addig a kereskedelem- és forgalomnál már minden harmadik, holott tudjuk, hogy a munkások — a mezőgazdaságban szolgálóktól eltekintve — kiválókép iparos jellegűek. Ellenben sokkal kisebb számban vannak segédek és tanonczok.

Országrészek szerint az önálló vállalkozók száma következőkép oszlik meg:

Magyarország	---	---	---	---	79,188
Fiunne város és területe	---	---	---	---	349
Horvát-Szlavonország	---	---	---	---	5,218

Az önálló vállalkozók számáról a kereskedelem egyes ágaiban Magyarország-Erdélyre vonatkozólag a következő adatok állanak rendelkezésünkre: Gyarmatárú- és élelmiszer-kereskedő 13,945, rőfösárú-kereskedő 2,186, terménykereskedő 3,910, vegyesárú-kereskedő 15,517, bankár, pénz- és hitellel kereskedő 226, barom- és állatkereskedő 2,768, házaló 9,099, könyv-, mű- és zenemű-kereskedő 314, rövidárú-kereskedő 745, gyapjúkereskedő 111, stb.

XXXII.

A külkereskedelem.

Ausztria-Magyarország külkereskedelmét jelenleg az 1882. évi XVI. törvénycikk, mely az osztrák-magyar vámterület általános vámtarifájáról szól, szabályozza. Ezen törvénynek sarkalatos elveit röviden a következőkben lehet összefoglalni: 1. A védvámi irány erősebb kifejezése a vámtételekben; 2. a mezőgazdasági, úgynevezett agrar vámoknak behozatala; 3. néhány magyar iparcikknek nyújtott védelem; 4. a tengeri hajózás érdekében létesített különbözeti vámok; 5. a pénzügyi vámok felemelése; 6. az osztrák-magyar provenienciákat kedvezőtlenebb bánásmódban részesítő államok iránt fennálló vámoknak emelése. Ezen vámtarifa 1882 június 1-én lépett életbe.

A külforgalom tényleges alakulását két szempontból vehetjük vizsgálat alá: 1. Hazánk külkereskedelmét Ausztriával és a többi külfölddel; 2. Ausztria-Magyarország vámterületének összforgalmát. Bemutatjuk mindenekelőtt az előbbire vonatkozó adatokat.

a) Magyarország kereskedelme Ausztriával és a többi külfölddel.

Magyarország kül-árúforgalmának felismerése hazánk gazdasági helyzete megítélésének egyik legfontosabb alapföltétele. Ennek elérésére az országos statisztikai hivatal, fennállása legkezdetén, ipar-

kodott hazánk külforgalmát Ausztriával és a külfölddel összeállítani. Az adatok az egyes közlekedési vállalatok által szolgáltatottak be és 1868—1874-ig közzé is tétettek. Minthogy azonban ezen adatok megbízhatósága iránt sok kétely keletkezett és azok nem is nyújtották külforgalmunk teljes képét, ez adatok gyűjtése és közlése abbahagyott. Azonban ez adatok hiánya minden fontosabb gazdasági kérdés tanulmányozásánál, így különösen az Ausztriával 1877-ben újból megkötendő volt kereskedelmi és vámszerződés tárgyalásánál érezte magát és ez adatok újbóli és biztosabb alapon történendő összeállítása közkívánalomná vált, melyet első sorban és legnyomatékosabban a budapesti kereskedelmi és iparkamra kifejezésre hozott. Ezen törekvéseknek eredménye lőn az 1881. XIII. t. cz. az áruforgalmi statisztikáról, mely szerint mind azon áruküldeményekről, melyek a vasúti és gőzhajózási vállalatoknál a magyar korona területéről való kivitel céljából adatnak fel, vagy a magyar korona területére mint behozatali cikkek érkeznek meg, az áruforgalmi statisztika készítése céljából külön nyilatkozatok állítandók ki. Az áruforgalmi statisztika összeállításának jelentékeny költségei egy droit de statistique-féle illeték által fedeztetnek, mely minden nyilatkozat után két krajczárban állapított meg. Ezen törvény 1881 május 1-ével lépett életbe és ezen időpont óta történik ismét az ország. áruforgalmi statisztikának közlése, még pedig külön havonként megjelenő közleményekben. Azon helyzetben vagyunk ezen adatok alapján, melyek ugyan még sok irányban kiegészítést és korrekurát igényelnek, az 1881—82. év (1881. jul. 1-től 1882. jun. 30-ig) áruforgalmát feltüntetni.

Magyarország áruforgalmát a következő adatok tüntetik fel :

behozatal	---	---	205,986	darab és	11.982,537. ⁹¹	mm.	=	278.438,129	frt
kivitel	---	---	2.943,032	»	»	24.176,554. ⁴⁹	»	=	337.410,610

Az értékszámításra nézve azonban megjegyzendő, hogy a beviteli árúk értékmegállapítása sok kifogás alá esik, míg a kivitelnél az sokkal közelebb áll az igazsághoz.

Az előbbi évek kereskedelmi forgalmáról a következő adatok nyújtanak felvilágosítást :

	behozatal		kivitel	
	287. ⁶	millió	frt	282. ⁷
		«	«	«
1867				
1868	377. ³	«	«	351. ⁴
1869	479. ¹	«	«	345. ²

	behozatal	kivitel
1870	409.7	357.4
1871	542.7	375.4
1872	570.5	331.1
1873	518.0	318.1
1874	521.8	304.1

Átmenvén az utolsó év adatainak részletezésére, a következőket találjuk:

Egyes árucsoportok szerint volt a forgalom:

	behozatal	kivitel
gyarmatarúk és déli gyümölcsök	27.024,681 frt	8.078,316 frt
dohány és dohánygyártmányok	2.853,087 »	10.863,640 »
kerti és mezei termények	26.013,750 »	133.032,682 »
állatok és állati termények	14.897,949 »	64.840,661 »
zsiradékok és zsiros olajok	4.980,798 »	5.667,498 »
italok és ételek	5.370,536 »	21.739,477 »
tüzelő-, építő- és műanyagok	6.613,600 »	20.925,399 »
gyógyszer-, illatszer-, festő- és cserző anyagok, mézgák és gyanták	9.712,787 »	3.314,424 »
szövő és kötő-anyagok és fonalak	12.310,343 »	23.367,388 »
szőtt és kötött árúk, ruházatok, pipere-árúk	90.390,109 »	11.727,429 »
árúk sertéből és háncsból stb.	4.528,099 »	2.224,463 »
kautsuk- és guttapercha árúk	15.613,229 »	3.618,922 »
fa-, csont- stb. árúk	9.473,583 »	4.182,349 »
fém és fémárúk	24.697,534 »	8.375,065 »
kocsik, szánok és hajók	252,069 »	133,619 »
mű- és hangszerek, gépek és apró árúk	12.517,959 »	2.371,722 »
konyhasó, vegyszeti árúk stb.	9.168,535 »	6.233,906 »
irodalmi és műtárgyak	1.512,793 »	934,433 »
hulladékok	506,688 »	5.776,217 »
Összesen	278.438,129 frt	337.410,610 frt

Ezen csoportok közül nagy fontossággal bír reánk nézve:

1. a kerti és mezei termelvények és őrlemények forgalma; az adatok a következők:

	behozatal	kivitel
buza	5.865,541 frt	34.245,245 frt
kétszeres	67,671 »	38,372 »
rozs	282,768 »	6.654,170 »
árpa	2.775,754 »	13.107,177 »
maláta	29,571 »	962,575 »
zab	2.019,503 »	5.162,183 »
kukoricza	6.453,079 »	7.280,607 »
pohánka	45,262 »	37,281 »
köles	547,881 »	313,441 »
hüvelyesek	311,041 »	2.901,917 »
rizs	2.604,766 »	263,294 »

	behozatal	kivitel
liszt	1.610,666 frt	43.940,534 frt
dara	67,114 »	202,021 »
árpagyöngy	85,673 »	532,263 »
burgonya	83,245 »	98,551 »
fris szőlő	12,987 »	428,488 »
másféle fris gyümölcs	255,148 »	722,005 »
fris főzelék	133,083 »	128,107 »
vörös- és foghagyma	39,253 »	85,769 »
élő növények	83,108 »	16,290 »
széna és szalma	16,875 »	107,770 »
nád	3,35 »	7,020 »
repcze	29,292 »	7.964,404 »
mák	139,767 »	8,021 »
lenmag	32,424 »	104,607 »
kendermag	6,312 »	163,653 »
lóhere	478,275 »	488,471 »
egyéb veteménymagvak	300,056 »	90,312 »
növényrészek	264,817 »	267,739 »
erdei magvak	16,457 »	10,094 »
dió	40,127 »	159,408 »
mogyoró	17,771 »	6,223 »
aszalt szilva	1.782,336 »	5.876,766 »
aszalt gyümölcs	27,290 »	50,903 »
szilvaíz	52,985 »	419,208 »
befőtt gyümölcsök	5,209 »	16,773 »
elkészített főzelék	26,737 »	31,751 »
kömλό	393,941 »	132,178 »
szappangyökér	6,610 »	7,041 »
Összesen	26.013,750 frt	133.032,682 frt

Az e csoportot képező 39 tétel közül is tizenegynél a behozatal értéke felülmúlja a kivitelét, bárha köztük csak egy árúnem mutat fel lényegesebb összeget, t. i. a rizs 2.341,000 frttal, a mely különben is csak csekély mértékben termeltetik hazánkban is.

De a kiviteli többletet is voltaképen csak 8 nagyobb tétel alkotja, mely is az összes e csoportbeli kiviteli forgalomnak 66.13%-át képezi. Ezekből 7 tétel esik nyers terményekre, u. m.:

buza	28.379,704	= 17.84%
rozs	6.371,402	= 4.00 »
árpa	10.331,423	= 6.50 »
zab	3.142,680	= 1.98 »
hüvelyes	2.590,876	= 1.63 »
repcze	7.935,112	= 4.98 »
aszalt szilva	4.094,430	= 2.58 »
Összesen	62.845,627	= 39.51%
egy pedig lisztre	42.329,868	= 26.62 »

A többi 20 különféle terményre mindössze csak 33.57% esik.

2. *állatok és állati termékek*; emezekből csak a nagyobb tételeket emeljük ki, és pedig :

	b-hozatal	kivitel
ökör	1.215,775 frt	13.798,760 frt
kos, ürü	74,617 »	1.789,156 »
sertés	6.124,080 »	30.116,683 »
ló	607,899 »	3.833,990 »
baromfi	10,194 »	2.178,062 »
bárány, juhbőr	764,434 »	1.234,506 »
marhabőr	2.550,923 »	402,535 »
másféle bőrok	630,026 »	1.299,172 »
tollak	55,741 »	3.503,458 »
tojás	8,319 »	1.737,489 »
Összesen	12.042,008 frt	59.893,811 frt

Vagyis e 10 tétel az összes csoport kivitelének 73.84%-át, az összes e csoportbeli kiviteli többletnek 95.81%-át képezi és — a marhabőröket kivéve — mindenütt tetemes export-többletet tüntet fel.

Végre érdekesnek tartjuk még azon többi cikkek közül azoknak kimutatását, melyeknek forgalma 1 millió forintot túlhalad.

	bevétel	kivitel
kávé	8.636,677 frt	981,457 frt
déli gyümölcs, narancs és citrommal együtt	1.777,566 »	97,352 »
czukor	14.322,488 »	6.723,778 »
nyers dohány	2.775,978 »	7.007,770 »
dohány-gyártmányok	77,104 »	3.855,870 »
marhabőrök	2.550,923 »	402,535 »
másféle bőrok	630,026 »	1.299,172 »
faolaj	1.553,864 »	353,433 »
pálma-, kokosz-, repce-olaj s másféle zsíros olajok	1.558,201 »	1.222,763 »
sör	1.052,931 »	258,950 »
szesz	1.109,739 »	6.631,225 »
bor hordókban	1.055,130 »	14.125,279 »
fűrészelt faárú	1.287,646 »	3.664,323 »
kőszén és koks	2.973,225 »	417,709 »
indigó	1.102,207 »	58,543 »
kőolaj	6.479,949 »	619,686 »
nyers pamut	1.275,521 »	29,206 »
pamutfonál	6.775,414 »	1.133,942 »
lenfonal	1.414,599 »	98,675 »
nyers gyapjú	1.997,219 »	21.340,259 »
pamutszövetek	48.037,025 »	4.150,968 »
kötött árúk pamutból	2.888,085 »	77,725 »
lenszövetek	9.800,506 »	739,651 »

	bevétel	kivétel
jutaárúk	1.439,503 frt	31,697 frt
gyapjuszövetek	17.092,751 »	2.540,490 »
kötött árúk gyapjúból	2.657,475 »	76,613 »
fehérnemű	1.084,494 »	464,874 »
férfiruházatok	2.104,526 »	1.810,414 »
zsákok	1.405,283 »	331,265 »
papiros	3.799,743 »	1.905,560 »
talpbőr	5.832,575 »	795,850 »
bagariabőr	1.155,971 »	191,154 »
festett és egyéb kikészített bőr	4.009,012 »	1.019,477 »
cipők és csizmák	1.166,022 »	555,067 »
fabútorok	1.693,245 »	520,197 »
vassínek	2.284,099 »	659,732 »
aczélsínek	1.191,083 »	11,492 »
öntött vasárúk	1.306,049 »	847,487 »
kovácsolt vasárúk	1.632,235 »	499,311 »
szerszámok és eszközök vasból	1.153,921 »	313,112 »
szögek	1.916,070 »	114,085 »
közönséges vas- és aczélárúk	1.023,678 »	144,205 »
cséplőgépek	2.195,455 »	50,554 »
locomobilék	1.622,129 »	69,800 »
géprészek	3.756,123 »	1.339,176 »
stearin- és paraffin-gyertyák	1.100,538 »	162,554 »
disznózsir	343,597 »	2.064,469 »
kemény épület- és más fa	87,528 »	3.073,492 »
donga	41,564 »	10.512,346 »
cserző héjak	121,812 »	1.473,239 »
kovácsolt vasrudak	943,879 »	1.194,817 »
keményítő	325,478 »	1.045,950 »
korpa	47,510 »	2.031,537 »
rongyok	228,033 »	1.835,066 »

Forgalmunk irányára nézve következő adatok nyújtanak tájé-

koztat:

	behozatal	kivétel
Ausztria	216.950,662 frt	228.414,115 frt
Németország	18.998,932 »	48.126,861 »
Svájc	246,417 »	7.022,413 »
Olaszország	3.378,983 »	6.406,836 »
Franciaország	381,610 »	12.816,916 »
Belgium és Hollandia	368,306 »	2.045,055 »
Nagybritánia	4.546,185 »	9.764,492 »
Oroszország	993,601 »	1.258,719 »
Bosznia-Hercegovina	400,180 »	3.615,014 »
Románia	18.263,278 »	7.046,496 »
Szerbia	9.038,069 »	5.733,828 »
Balkán-félsziget	1.036,206 »	3.461,227 »
Más államok	3.835,700 »	1.698,638 »
Összesen	278.438,129 frt	337.410,610 frt

Ausztriával legjelentékenyebb a forgalom a következő cikkeknekél:

α) *Bevitel:*

szőtt és kötött árúk, ruházati és pipere árúk	83.994,253	frt
gyarmatarúk és déli gyümölcsök	24.785,230	»
fémek és fémárúk	20.142,193	»
kautsuk és guttapercha, viaszos vászon, bőr és szűcs árúk	14.403,175	»
szövő- és kötanyagok és fonalak	9.663,941	»

β) *Kivitel:*

kerti és mezei termények	90.458,899	frt
állatok és állati termékek	47.174,422	»
szövő- és kötanyagok és fonalak	16.888,158	»
tüzelő-, építő- és műanyagok	9.342,549	»

Németországgal legjelentékenyebb a forgalom a következő cikkeknekél:

α) *Bevitel:*

mű- és hangszerek, gépek és apró árúk	4.451,055	frt
fémek és fémárúk	4.230,617	»

β) *Kivitel:*

mezei és kerti termények	18.043,373	frt
állatok és állati termékek	15.780,534	»
szövő- és kötanyagok és fonalak	5.123,369	»
tüzelő-, építő- és műanyagok	2.705,416	»

A bevitelnél szerepelnek még jelentékenyebb tételekkel: Nagy-Britannia szőtt- és kötött árúkkal 2.176,963 frt, Rumánia kerti és mezei terményekkel 14.952,312 frt, Szerbia állatok és állati terményekkel 6.379,613 frt.

A kivitelnél szerepelnek jelentékenyebb tételekkel: Svájc kerti és mezei terményekkel 4.717,314 frt, Olaszország dohány- és dohánygyártmányokkal 1.635,045 frt, tüzelő-, építő- és műanyagokkal 1.933,186 frt, Franciaország kerti és mezei terményekkel 5.392,290 frt, tüzelő-, építő- és műanyagokkal 4.418,352 frt, Nagy-Britannia mezei és kerti terményekkel 9.054,339 frt, — Rumánia és Szerbia felé pedig jelentékenyebb tételekkel szerepelnek az iparcikkek.

A külkereskedelmi statisztika 1881 július 1-ével indítván meg rendszeren, az évi forgalmat a fentebbi adatok az 1881 július 1-től 1882 június 30-áig terjedő év szerint adják. Minthogy éppen e sorok irásánál az 1882. év utolsó hónapjáról szóló kimutatást vesszük, az 1882-diki év forgalmára nézve legalább a következő főbb adatokat közöljük.

Hónapok szerint :

	bevitel forint	kivitel		bevitel forint	kivitel
január	18.243,117	23.061,084	július	22.579,898	30.434,361
február	20.129,675	19.933,860	augusztus	26.294,756	49.186,423
márczius	26.681,529	25.944,788	szeptemb.	24.325,419	42.275,863
április	20.554,562	22.435,108	október	22.623,245	45.504,392
május	22.195,461	23.029,484	november	21.267,680	41.369,780
június	20.046,794	25.512,257	december	21.626,895	31.354,383
I. félév	127.851,138	139.916,586	II. félév	138.717,893	240.125,202
			egész év (1882)	266.569,031	380.041,788

Ezen adatok először nyújtják az újabb forgalmi statisztika szerint a naptári évre vonatkozó forgalomnak statisztikai képét. Az árucsoportok tekintetében azonban az 1882-diki év ismét számba vehető vagy nem, vagy csak igen nehezen lesz, mivel az 1882-ben életbe léptetett vámtarifa többé az árúkat nem úgy mint a régi tarifa 19, hanem 50 csoportban foglalja össze ; az árúk összehasonlítása is nagyon meg lesz nehezítve, a mennyiben a külön kimutatott árúk száma is jelentékenyen szaporodott.

b) Az osztrák-magyar vámterület forgalma.

Az osztrák-magyar vámterület forgalma tett :

	á r ú k		n e m e s é r c z e k	
	bevitel	kivitel	bevitel	kivitel
1876	534.3	595.2	35.3	30.9
1877	555.3	666.6	30.5	15.6
1878	552.1	654.7	52.7	15.6
1879	551.4	675.1	63.7	9.5
1880	607.6	666.4	32.2	22.5
1881	634.4	717.3	36.5	5.9

Az egyes áruosztályok szerint tett a forgalom 1881-ben :

	bevétel millió forint	kivétel millió forint
gyarmati és déli gyümölcsök	42.1	75.0
dohány és dohánygyártmányok	23.8	4.5
mezei és kerti termelvények	82.1	143.9
állatok és állati termékek (más osztályban nem lévők)	55.9	101.6
zsíradékok és zsíros olajok	1.5	13.3
italok és ételek	4.9	20.6
tüzelő-, építő- és műanyagok	22.6	63.2
gyógyszer, illatszer, festő- és cserzőanyagok, mézgák, gyanták és ásványolajok	31.8	4.3
szövő- és kötanyagok, fonalak	150.4	48.7
szőtt- és kötött árúk, ruházatok és pipereárúk,	60.7	64.3
árúk sörteből, hánéből, kákából, kókusdió-rostból, fűből, nádból, szilánkból, széknádból és szalmából, papiros és papírárúk	6.2	9.4
kautsuk és guttapercha, viaszos vászon, bőr és szűcsárúk	29.8	20.4
fa-, csont-, üveg-, kő- és agyagárúk	16.8	40.6
fémek és fémárúk	25.4	27.0
szárazföldi és vízi járművek	0.6	5.3
mű- és hangszerek, gépek és rövidárúk	28.7	44.4
konyhasó, vegyszeti árúk, gyógy-, festő- és gyújtószerek	15.4	15.7
irodalmi és műtárgyak	18.7	9.9
hulladékok	3.1	4.4

Az egyes országok ill. határok szerint volt pedig a külforgalom:

α) *Bevétel:*

Németország	401.7	millió forint
Oroszország	34.6	" "
Rumánia	40.4	" "
Szerbia, Törökország, Montenegró	15.0	" "
Olaszország	25.1	" "
Svájc	3.3	" "
Triest	84.5	" "
Fiume és a többi kikötők	29.4	" "

β) *Kivétel:*

Németország	440.7	millió forint
Oroszország	38.4	" "
Rumánia	59.2	" "
Szerbia, Törökország, Montenegró	14.5	" "
Olaszország	46.2	" "
Svájc	4.2	" "
Triest	89.0	" "
Fiume és a többi kikötők	24.8	" "

A fontosabb czikkek évi forgalma tett 1836-tól kezdve átlagban:

	1833—40	1841—45	1846—50	1851—55	1856—60	1861—65	1866—70	1871—75	1876—80
gyapot	191,863	238,379	329,560	395,050	249,212	389,928	513,276	637,105
gyapoffonalak	706	931	2,458	3,426	11,454	26,280	17,799	37,303
gyapofárúk	27,614	25,325	39,028	72,365	67,470	86,528	116,078	125,102
gyapofárúk	686	936	970	2,571	2,697	2,059	3,416	5,574
gyapofárúk	207	429	2,157	3,418	1,911	5,335	14,241	10,424
sőr	3,065	3,252	4,517	10,018	11,504	11,593	14,010	25,942
sőr	5,968	6,785	8,236	8,418	5,831	3,777	4,202	4,833
sőr	3,479	3,421	3,237	16,963	62,409	165,111	267,362	315,364
vas	7,980	11,813	11,012	123,992	152,214	959,868	1,487,538	619,245
vas	7,944	8,698	7,299	7,694	34,095	42,288	57,522	127,033
vasárúk	680	754	2,798	7,469	27,257	138,744	234,116	64,013
vasárúk	55,344	54,731	46,171	49,612	83,438	86,677	121,776	164,818
üveg és üvegárúk	667	746	7,826	14,069	13,283	16,056	61,459	59,302
üveg és üvegárúk	53,979	70,111	68,469	83,175	112,483	160,590	221,534	268,210
szarvasmarha	169,634	169,222	125,513	149,876	108,420	131,685	179,589	111,509
szarvasmarha	93,423	124,155	90,638	93,070	138,058	139,305	145,986	170,920
vászonárúk	101	272	95	987	1,100	26,551	45,187	80,396
vászonárúk	28,320	24,734	21,951	31,793	30,113	54,179	71,917	63,083
húst és egyéb örlem.	...	17,194	18,377	37,041	53,666	105,310	151,130	158,809	426,317
húst és egyéb örlem.	...	98,061	136,948	45,930	71,342	440,870	1,248,360	876,315	1,771,900
köszén	204,425	325,512	474,707	1,023,631	1,832,248	5,764,127	15,984,678	18,501,940
köszén	141,237	371,416	542,010	855,231	1,843,935	7,534,157	17,517,963	30,819,241
bor és szőlő	312,287	252,890	125,418	336,963	312,334	43,592	131,136	93,652
bor és szőlő	86,400	109,219	84,245	74,065	106,175	150,193	141,647	396,612
buza	208,157	165,828	323,515	726,000	317,205	388,372	1,480,197	1,937,133
buza	231,600	190,817	119,112	709,294	2,017,439	3,935,738	1,090,321	2,874,667
gyapjú	24,366	30,384	32,545	89,235	99,025	131,790	151,784	183,284
gyapjú	83,630	77,473	49,812	77,842	113,629	135,019	125,726	101,705
gyapjú	256,069	293,533	299,111	398,193	212,751	15,558	15,286	11,797
czukor	59	52	142	156	1,588	289,964	774,584	1,806,375
czukor	2,616	1,655	5,091	10,403	16,451	19,562	44,065	48,510
papír	31,213	31,575	29,339	40,874	60,912	64,515	102,360	182,358
papír	315,220	342,663	271,435	585,974	472,544	517,428	652,603	509,148
sértés	108,270	113,579	101,577	83,448	103,933	252,944	168,117	317,282

Az osztrák-magyar vámterületnek jövedelme 1866 előtt, azaz addig, míg olasz tartományait bírta, sokkal nagyobb volt, mint most. Az olasz vámhivatalokra eső vámjövedelem egyes években az egész jövedelemnek mintegy felét, de a legrosszabb esetben, mintegy egy negyedét tevé. A vámjövedelem következő csökkenést mutat:

1851—55-ig bevétel után	---	---	---	10 ⁶ / ₁₀ ⁰ / ₀
1855—60 » » »	---	---	---	7.— »
1861—65 » » »	---	---	---	5 ² / ₁₀ »
1866—70 » » »	---	---	---	4 ⁵ / ₁₀ »
1871—74 » » »	---	---	---	4.25 »
1874 » » »	---	---	---	3.58 »
1875—79-ig bezárólag	---	---	---	3.72 »

Ha azonban ama tartományok jövedelmétől eltekintünk, akkor a vámjövedelem tesz a bevételi vám után:

1854	---	---	9.2 millió frtot	1869	---	---	20.8 millió frtot
1855	---	---	12.6 » »	1870	---	---	20.4 » »
1856	---	---	13.5 » »	1871	---	---	24.0 » »
1857	---	---	12.5 » »	1872	---	---	27.8 » »
1858	---	---	12.8 » »	1873	---	---	26.0 » »
1859	---	---	9.3 » »	1874	---	---	20.4 » »
1860	---	---	9.3 » »	1875	---	---	20.4 » »
1861	---	---	9.3 » »	1876	---	---	19.0 » »
1862	---	---	10.1 » »	1877	---	---	19.7 » »
1863	---	---	10.3 » »	1878	---	---	22.3 » »
1864	---	---	9.4 » »	1879	---	---	20.8 » »
1885	---	---	9.5 » »	1880	---	---	26.0 » »
1866	---	---	9.6 » »	1881	---	---	33.0 » »
1867	---	---	11.7 » »	1882	---	---	41.2 » »
1868	---	---	17.5 » »				

1878 végeig azonkívül több czikk után kiviteli vám is szedett; de 1879 óta ily vám csak rongyok után szedetik. A kiviteli vámtáni bevétel volt:

1875	---	---	240,000 frt	1878	---	---	139,000 frt
1876	---	---	228,000 »	1879	---	---	9,000 »
1877	---	---	179,000 »	1880	---	---	63,000 »

Az osztrák-magyar állam vámbevétele jelentékenyen elmarad más nagyobb államok ugyanazon forrásból származó bevételétől,

A vám tesz:

	az állami bevételek	fejenként
Éjszak-Amerikában	---	---
Norvégiában	---	---
Svájcban	---	---
Portugáliában	---	---

58.0⁰/₀-át

8.6 frt

45.0 »

5.22 »

36.7 »

2.2 »

28.5 »

1.5 »

	az állami bevételek	fejenkint
Nagybritanniában	25.8 ⁰ / _o -át	5.0 frt
Svédországban	21.0 »	1.2 »
Németországban	20.2 »	1.2 »
Szerbiában	15.1 »	2.2 »
Spanyolországban	12.2 »	4.2 »
Rumániában	10.8 »	0.8 »
Oroszországban	9.7 »	1.1 »
Franciaországban	9.0 »	2.6 »
Olaszországban	7.2 »	1.4 »
Belgiumban	6.0 »	1.2 »
Németalföldön	5.7 »	1.3 »
Ausztria-Magyarországban	3.7 »	0.7 »

Az osztrák-magyar monarchia tehát az állambevételek ezen forrását legkevésbé használja fel. Csak az utolsó három év óta mutat jelentékenyebb emelkedést. 1800: 30.2, 1881: 33, 1882: 41.2 millió frt.

A fentebbi adatok azon tanulságot is nyújtják nekünk, hogy a vámjövedelem és a vámok magassága közt szoros összefüggés nincs. A monarchiában a vámbevétel magas volt szabadelvű, és kevésbé magas volt szigorúbb vámpolitika mellett. De az említett államok példája is mutatja, hogy szabadelvű vámtörvényhozás mellett is a vámbevétel jelentékeny lehet.

A vámbevétel legnagyobb része — azaz több mint 50⁰/_o-a — a következő négy cikkből kerül ki (1881):

kávé	29.12 %
kőolaj	14.07 »
szótt- és kötöttárúk	13.22 »

XXXIII.

Az osztrák-magyar bank.

A bank műveleteinek összesége. A bank összes műveletei 1882. évben tettek 1.481,561,827 frt. 1881. évben tettek 1.477,105,875 frt. A műveletek tehát 1882. évben 4.455,952 frttal szaporodtak.

Érckészlet és külföldi helyekre szóló váltók. Az érckészlet tett: 1882. évi decz. 31-én ezüstben 114.567,301 frt 75 krt, aranyban 79.172,407 frt 60 krt, együtt 193.739,709 frt 35 krt. — 1881. évi decz. 31-én ezüstben 122.130,826 frt 61 krt, aranyban 68.725,532 frt 89 krt, együtt 190.856,359 frt 50 krt. — 1882. évben tehát csökkent ezüstben 7.563,524 frt 86 krral, szaporodott aranyban 10.446,874 frt

71 krral, szaporodott együtt 2.883,349 frt 85 krral. — 1882. évben az összes érczkészlet elérte a legmagasabb állást február 7 dikén 194.525,000 frt, a legalacsonyabb állást július 7-én 173.256,000 frt., átlagos állása tett 182.641,000 frtot.

Bankjegy-forgalom. A bankjegy-forgalom tett: 1882. évi decz. 31-én 368.633,710 frtot; 1881. évi decz. 31-én 354.207,560 frtot, szaporodott tehát 1882. évben 14.426,150 frttal. — A bankjegy-forgalom 1882. évben elérte a legmagasabb állást október 31-én 380.556,000 frttal, a legalacsonyabb állást márcz. 23-án 320.050,000 frttal. Átlagosan forgalomban volt bankjegy 345.195,000 frttal. — 1882. évi decz. 31-én a bankjegy-forgalom állott: 105,860 darab 1000-esből 105.860,000 forint, 1.147,947 darab 100-asból 114.794,700 forint, 14.797,901 darab 10-esből 147.979,010 frt, együtt 16.051,708 daraból 368.633,710 frttal összértékben.

Államjegyek a bank pénztáraiban. A bank pénztáraiban levő államjegyek tettek: 1882. évi december 31-én 4.074,657 frtot. 1881. évi december 31-én 1.865,170 frtot. 1882. évben tehát szaporodtak 2.209,487 frttal. — A bank pénztáraiban levő államjegyek elérték a legmagasabb állást augusztus 23 án 12.716,000 frttal, a legalacsonyabb állást október 15-én 1.191,000 frttal; átlagos állásuk volt 3.322,000 frt.

A bankjegy-forgalom fedezete. (A bank alapszabályai 84. és 110. cikke értelmében.) Forgalomban levő bankjegyek 1882. évi december 31-én 368.633,710 frt. Ebből az érczkészlet által fedezve 193.739,709 frt 35 kr. Tehát a bankszerűen fedezendő 200 000,000 forintnyi kontingensből forgalomban volt 174.894,000 frt 65 kr. Ide járulnak: Azonnal visszafizetendő idegen pénzek, még pedig: 1. Elis-mervény mellett: Beváltandó utalványok 1.744,402 frt 92 kr. 2. Folyó számlára: Forгатmányi (giro-) követelések 958,592 frt 93 kr. Követelések a bizományi és letéti üzletből 272,989 frt 5 kr. Kész-pénzletétek 1.129,279 frt 40 kr., összesen 4.105,264 frt 30 kr. Bankszerűen fedezendő főösszeg 178.999,264 frt 95 kr.

Bankszerű fedezet: Külföldi helyekre szóló, aranyban fizetendő váltók 95,981 frt 25 kr. Leszámított váltók és értékpapírok 162.668,240 frt 74.5 kr. Kézi zálogra adott kölcsönök 32,537.000 frt Osztrák és magyar állami, országos és községi adósságok beváltott

lejárt értékpapirjai és szelvényei 163,481 frt 31 kr. Államjegyek 4.074,657 frt., együtt 199.539,360 frt 30.5 kr. Az 1882. évi decz. 31-én bankszerűen fedezendő összeg tehát túlfedezve volt 20.540,095 frt 35.5 krral. A forgalomban levő bankjegyek az 1882. év folyamában átlagosan 52.⁹¹ százalékkal érez által voltak fedezve (1881. évben 54.⁶² százalékkal).

Kamatláb.

A leszámítolási üzletben:

α) 92 napig folyó időre:

	$\frac{1}{1}$ -től $\frac{13}{4}$ -ig	$\frac{14}{4}$ -től $\frac{7}{10}$ -ig	$\frac{8}{10}$ -től $\frac{19}{10}$ -ig	$\frac{20}{10}$ -től $\frac{31}{12}$ -ig	Át- lagosan
	s z á z a l é k				
Helyi váltók- és küldényekért	4	4	4	5	4.20
Kisorsolt bank-záloglevelekért, adómeg- térítési utalványokért, jelzálog-rész- utalványokért, egyéb értékpapirok- és szelvényekért	4	4	4	5	4.29
Magy. kir. kincstári jegyekért	4 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$	5	5	4.62

β) 92 napon túl folyó időre:

(A tartalékalap számára.)

Kisorsolt bank-záloglevelekért, adómeg- térítési utalványokért és kisorsolt föld- tehermentesítési kötvényekért	4 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$	4.70
Bank-záloglevelek szelvényeiért	4 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$	4.70

Egyéb üzletekben:

Bank-záloglevelekre adott kölcsönökért	5	4 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$	5	4.74
Egyéb értékpapirokra adott kölcsönökért	5 $\frac{1}{2}$	5	5	6	5.34
Jelzálog-kölcsönökért:					
5 ⁰ / ₀ -os záloglevelekben	6	6	6	6	6
4 $\frac{1}{2}$ ⁰ / ₀ -os	5 $\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$
4 ⁰ / ₀ -os	5	5	5	5	5

Leszámítolás. Az 1881. évi decz. 31-ikével a bank tárcájában váltókban és értékpapirokban volt: 88,564 darab 156.544,944 frt 60.5 kr. összegben, 1882. évben leszámítottatott: 567,033 darab 817.644,326 frt 4.5 kr. összegben, együtt 655,597 darab váltó és értékpapir 974.189,270 frt 65 kr. összértékben. Ebből beszédetett: 550,829 darab 811.521,029 frt 90.5 kr. összegben. Tehát az 1882. év

végével a tárczában megmaradt: 104,768 darab váltó és értékpapír 162.668,240 frt 74.5 kr. összértékben. Ebből leszámítoltatott: Bécsben 31,271 darab 58.444,806 frt 93 kr. vagy 35.020 százalék, az osztrák fiókindezeteknél 44,130 darab 59.783,162 frt 41 kr. vagy 36.752 százalék, Budapesten 11,977 darab 29.432,231 frt 9 kr. vagy 18.003 százalék, a magyar fiókindezeteknél 17,390 darab 15.008,040 frt 31.5 kr. vagy 9.226 százalék együtt 104,768 darab váltó és értékpapír 162.668,240 forint 74.5 kr. Ezek között volt: 66,502 darab helyi váltó 107.189,135 forint 44 kr. vagy 65.894 százalék, 30,587 darab küldény 43.437,353 forint 78 kr. vagy 26.703 százalék, 7,679 darab értékpapír 12.041,751 forint 52.5 kr. vagy 7.403 százalék; együtt 104,768 darab váltó és értékpapír 162.668,240 forint 74.5 kr. — Az összes bankintézeteknél 1882. évben leszámítolás végett felajánlott helyi váltók és küldények összege tett 571,545 darabot 757.189,315 forint 96 krral. Ebből leszámítoltatott 522,188 darab 707.609,167 frt 50 krral. Ellenben részint alaki hiány miatt, részint egyéb okból elutasított 49,357 darab 49.580,148 frt 46 krral, vagyis 6.55 (1881. évben 5.39) százaléka a felajánlott váltóösszegnek. — Az 1882. év végével a leszámítolási tárcza tett 162.668,240 forint 74.5 krt. Az 1881. év végén mutatkozott álláshoz képest, mely tett 156.544,944 frt 60.5 krt, szaporodott 6.123.296 frt 14 krral. — Az összleszámítolás az osztrák-magyar banknál 1882. évben elérte: a legmagasabb állást október 31-én 169.568,000 frttal, a legalacsonyabb állást márczius 23-án 109,750,000 frttal, az átlagos leszámítolási állás volt 138.510,000 frt. (1881. évben 123.202,000 frt.) — Az egyes bankintézeteknél leszámított váltók átlagos összege és lejáratideje volt:

		á t l a g o s	
		összeg	lejáratideje
osztrák bankintézeteknél	---	1,332 frt	63 nap
magyar	---	1,415 »	70 »
összes	---	1,355 »	65 »

Az 1882. évben leszámított váltók közül fizetés hiányában óvatoltatott: Bécsben 449 darab 223,267 frt 3 krral, az osztrák fiókindezeteknél 1,743 darab 486,385 frt 52 krral, Budapesten 465 darab 152,877 frt 96 krral, a magyar fiókindezeteknél 406 darab 149,913 frt 2 krral együtt 3,063 darab 1,012,443 frt 53 krral, vagyis 0.14 százaléka

(1881. évben 0.14%) a leszámított összegnek. — 1882. évben az osztrák fiókoknál 11,636 frt 90 krnyi és a magyar fiókoknál 5,025 frt 21 krnyi összegben, egészben 16,662 frt 11 kr. összegben lettek váltók szükségkődkké.

Kölcsönök kézi zálogra. A kinlevő kölcsönök kézi zálogra tették: 1881. évi decz. 31-én Bécsben 10.667,600 frtot, az osztrák fiókintézeteknél 6.951,100 frtot, Budapesten 2.721,000 frtot, a magyar fiókintézeteknél 1.651,800 frtot; együtt 21.991,500 frtot. 1882. évi december 31-én Bécsben 15.680,700 frtot, az osztrák fiókintézeteknél 9.816,700 frtot, Budapesten 4.804,100 frtot, a magyar fiókintézeteknél 2.235,500 frtot, együtt 32.537,000 frtot, tehát 1882. évben szaporodás Bécsben 5.013,100 frt, az osztrák fiókintézeteknél 2.865,600 frt, Budapesten 2.083,100 frt, a magyar fiókintézeteknél 583,700 frt, együtt 10.545,500 frt. — A kölcsönök elérték 1882. évben a legmagasabb állást október 31-én 36.813,000 frttal, a legalacsonyabb állást január 15-én 17.903,000 frttal, átlagos állásuk volt 23.574,000 frttal. (1881. évben 19.338,000 frt.) — Az 1882. évben engedélyezett kölcsönök összege tett, és pedig: Bécsben 86.558,700 frtot, az osztrák fiókintézeteknél 53.755,200 frtot, Budapesten 24.130,200 frtot, a magyar fiókintézeteknél 12.680,100 frtot, együtt 177.124,200 frtot. Kölcsönökből visszafizettetett, és pedig: Bécsben 81.545,600 frt, az osztrák fiókintézeteknél 50.889,600 frt, Budapesten 22.047,100 frt, a magyar fiókintézeteknél 12.096,400 frt, együtt 166.578,700 frt. — Az 1882. évi december 31-én kinlevő kölcsönök fejében a bécsi és budapesti főintézeteknél és az osztrák és magyar fiókoknál kézi zálogul 114 különféle nemű értékpapir volt elhelyezve, melyek tőkeösszege 46.582,593 frt 52 krt tett. Ezen értékpapírok árkeleti értéke 1882. évi december 31-én tett 46.447,461 frt 19 krt.

Bankutalványok. Az 1882. évben az összes bankintézeteknél 57,500 darab bankutalvány 182.761,796 frt 65.5 krnyi összegben állíttatott ki, azaz 2,327 darabbal több és 769,578 frt 36 kr. összeggel kevesebb mint 1881. évben.

Bizományi üzletek. Értékpapírok és ércpénzneműek bizományi vételében és eladásában 1882. évben a bank által eszközöltetett:

	az értékpapírok névértéke	érezpénzneműek	együtt
vétel útján	14.197,810 frt 2 kr.	319,931 frt 71.5 kr.	14.517,741 frt 73.5 kr.
eladás útján	5.895,058 » 4 »	442,217 » 81.0 »	6.337,275 » 85.0 »
együtt	20.092,868 frt 6 kr.	762,142 frt 52.5 kr.	20.855,017 frt 58.5 kr.

A forgalom ezen üzletekben 1882. évben a megelőző évhez képest csökkent 8.009,185 frt 99 krral értékpapírokban, ellenben szaporodott 159.768 frt 86.5 krral érezpénzneműekben, tehát összesen csökkent 7.849,417 frt 12.5 krral. — Bizományi pénzbeszedés végett az 1882. évben benyújtatott: Bécsben 35.584 darab 16.183,641 frt 82 kr. (1881. évben: 27,197 darab 10.854,358 frt 16 kr.), az osztrák fiókoknál 11,037 darab 4.027,944 frt 96 kr. (1881. évben 8.478 darab 2.399,147 frt 96 kr.), Budapesten 1,264 darab 430,858 frt 38.5 kr. (1881. évben: 394 darab 194,665 frt 59 kr.), a magyar fiókoknál 1,813 darab 1.648,282 frt 26.5 kr. (1881. 1.031 darab 699,201 frt 15 kr.), együtt 49.698 darab 22.290,727 frt 43 kr. (1881. évben együtt: 37,100 darab 14.147,372 frt 86 kr.) — A szaporodás ezen üzletben 1882. évben e szerint 12.598 darabot tett 8.143,354 frt 57 krnyi összegben. — A jelzalog részutalványi üzletben a cs. és kir. közös pénzügyminiszterium számlájára az 1882. évben kiadatott utalvány 14,236 darab 68,778,400 forint, beváltott utalvány 18,592 darab 99.836,855 frt, meghosszabbított utalvány 16,618 db 83.566,950 frt, együtt 49,446 darab 252.182,205 frttal.

Forgatmányi üzlet. Forгатmányi követelés maradt 1881 december 31-én 283.740 frt 71 kr. 1882. év folyamában: készpénzfizetések folytán 174,959,276 frt 7 kr., váltók és értékpapírok beszedése folytán 139.024,527 frt 8 kr., átruházások folytán 48.345,500 frt; együtt 362.329,303 frt 15 kr. Összesen 362.613,043 frt 86 kr. — Ennek ellenében felvétel: készpénz kivétele által 313.308,950 frt 93 kr., átruházások által 48.345,500 frt, együtt 361.654,450 frt 93 kr. a forгатmányi követelések tehát 1882. év december 31-én tettek összesen 958,592 frt 93 krt. — A forгатmányi üzletben ezüstben befolyt 24.130,530 frt, ebből azonban 5.370,000 frt ismét kiadatott. — A forгатmányi üzletben a forgalom 1882. évben tett: 723.983,754 frt 8 krt, (1881: 745.365,746 frt 26 kr.), tehát 1882. évben 21.381,992 frt 18 krral kevesebb, mint a megelőző évben. — A bécsi kiegyenlítési egyesület 1882. évi 524.777,337 frt 80 krt tevő összforgalmában az

osztrák-magyar bank 146.734,545 frt 50 krnyi összeggel vagy 27.⁹⁶ százalékkal vett részt.

Jelzálog-kölcsönök. 1882. évben a jelzálog-hitel-üzletben: kérelmezett 669 kölcsön 23.558,778 frt összegben; engedélyezett 511 kölcsön 17.191,800 frt összegben. — Az engedélyezett kölcsönökből esik: A birodalmi tanácsban képviselt királyságok- és országokban és pedig: Gácsországra 123 kölcsön 2.643,700 frttal, Alsó-Ausztriára 75 kölcsön 2.303,900 forinttal, Bukovinára 31 kölcsön 894,700 frttal, Morvaországra 4 kölcsön 174,200 frttal, Sziléziára 3 kölcsön 145,800 frttal, Stiriára 1 kölcsön 25,000 frttal, Csehországra 1 kölcsön 8000 frttal; összesen 238 kölcsön 6.195,300 frttal. A magyar korona országaiban, és pedig: Magyarországra 269 kölcsön 10.257,500 frttal, Horvát-Szlavonországra 4 kölcsön 739,000 frttal, 273 kölcsön 10.996,500 frttal. Összesen 511 kölcsön 17.191,800 frttal. 1882. évben: kiszolgáltattott 469 kölcsön 20.362,700 frt összegben, visszafizettetett 600 kölcsön 25.547,926 frt 43.⁵ kr. összegben, 5⁹/₁₀-os záloglevelekben nyújtott kölcsönök visszafizetése (átválttatása) végett kölcsönök 4¹/₂⁹/₁₀ os és 4⁹/₁₀-os záloglevelekben

	kérelmezettek	engedélyezettek	keresztülvitettek *
4 ¹ / ₂ ⁹ / ₁₀ -os záloglevelekben	9.788,600 frt	9.029,700 frt	12.385,500 frt
4 ⁹ / ₁₀ -os »	3.240,000 »	2.688,700 »	3.676,700 »
együtt	13.039,400 frt	11,718,400 frt	16.062,200 frt

1882. évben mutatkozott csökkenés 131 kölcsön 5.185,226 frt 43.⁵ kr. összegben. 1881. évi december 31-én fennállott 3,290 kölcsön 95.307,165 frt 79 kr. összegben. 1882. évi december 31-én tehát fennmaradt 3,159 kölcsön 90.121,939 frt 35.⁵ kr. összegben. — Ebből esik: házakra 748 kölcsön 17.413,408 frt 67 krral, jószágokra 1,784 kölcsön 67.469,335 forint 24 krral, kisbirtokra 627 kölcsön 5.239,195 frt 44.⁵ krral; együtt a fenti 3,159 kölcsön 90.121,939 frt 35.⁵ krral.

Záloglevél-forgalom. Az egyes osztályzatok szerint 1882. év december 31-én záloglevél forgalomban volt: 5000 frtos 5⁹/₁₀-os 4,441 darab 22.205,000 frt, 4¹/₂⁹/₁₀ os 5,209 darab 26.045,000 frt, 4⁹/₁₀-os 2,469 darab 12.345,000 frt; együtt 12,119 darab 60.595,000 frt.

* Az előbbi évekből befejezetlen kölcsönengedélyezéseket betudva.

— 1000 frtos 5%-os 9,661 darab 9.661 000 frt, 4½%-os 6,558 darab 6.558,000 frt, 4%-os 3,952 darab 3.952,000 frt; együtt 20,171 darab 20.171,000 frt. — 100 frtos 5%-os 9,642 darab 964,200 frt, 4½%-os 5,152 darab 515,200 frt, 4%-os 4,370 darab 437.000 frt; együtt 19,164 darab 1.916,400 forint. — Összesen tehát 51,454 darab 82.682,400 frttal.

Pénztári mozgalom. A bank valamennyi pénztárainál 1882. évben készpénzben összesen bevétetett 4.852,456,311 frt 59.5 kr., kiadatott 4,784,486,280 frt 37 kr. Az 1882. évi pénztári mozgalom tehát 9.636,942,591 frt 96.5 kr. (1881 : 9.157,141,861 frt 56 kr.) és az előző évhez hasonlítva 479.800,730 frt 40.5 krral gyarapodott. — Ezen pénztári mozgalomból esik: a bankjegyforgalom- és bankjegyfelváltásra 5.456,503,571 frt, a nemes érczekbeni forgalomra 349.034,889 forint 65 kr., a leszámítólási üzletre 1.634,929,539 frt 77 kr., a kölcsön-üzletre 185.354,685 frt 40 kr., a bankutalványi üzletre 368.308,057 frt 32 kr., a forgatmányi üzletre 723.983,754 frt 8 kr., a dévise- (érczváltó-) üzletre 103.630,119 frt 81.5 kr., a bizománnyi üzletre 63.668,105 frt 46 kr., a jelzálog-részutalványi üzletre 219.826,364 frt 31 kr., a többi üzletekre 531.703,505 frt 16 kr.; együtt 9.636,942,591 frt 96.5 kr.

Az évi jövedelmek és azok hováfordítása. Bevétel 9.544,449 frt 71 kr., költség 2.937,149 frt 22.5 kr., maradt tiszta évi jövedelem 6.607,300 frt 48.5 kr. — A fennebbi tiszta évi jövedelemből az «Osztrák-magyar bank» alapszabályainak 102. cikke értelmében a részvényeseket a befizetett részvénytőke után hét száztóli 6.300,000 frt és mint a nyereség e szerint még meglevő maradványának fele 153,650 frt 24.5 kr. illeti. — Azonkívül a részvényeseket illeti az 1881. évről áthozott felosztatlanul maradt nyereség: 10,658 frt 5.5 kr. 150,000 bankrészvényre tehát esik összesen 6.464,308 frt 30 kr. — Az 1882. év első felében eredményezett tiszta jövedelemből 1882 július havában már is kiosztatott: 18 frt részvényenkint, tehát 2.700,000 frt. 1883 február havában a közgyűlés után kiosztásra kerül: 25 frt minden részvény után, tehát 3.750,000 frt, együtt 6.450,000 frt. — Az e szerint mutatkozó 14,308 frt 30 kr. maradék, mely a részvényeseket az évi jövedelemből illető 6.464,308 frt 30 krból még fenmarad, kiosztásra nem került nyereségül a részvényesek

javára új számlára átvitetik. — Az 1882. évi osztalék tehát részvényenkint 43 frtot tesz, vagyis a befizetett tőke $7\frac{1}{6}$ százalékát (az 1881. évi 39 frt, vagyis $6\frac{1}{2}$ százalékkal szemben). — Az 1882. évi tiszta jövedelemnek a $7\frac{1}{6}$ -os részvényosztalék levonása után még meglevő maradványának második fele 153,650 frt 24 krral a két állami kormányzatot illeti. — Ebből részesül: 70 százalékkal az osztrák császári állami kormányzat, tehát 107,555 frt 17 krral, 30 százalékkal a magyar királyi állami kormányzat, tehát 46,095 fr, 7 krral, a bank tiszta jövedelmében való teljes osztályrész 153,650 frt 24 krral, az 1878. évi június 27-én kelt törvény értelmében (1878. évi XXVI. t.-cz) a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok államkormányának kölcsönadóssága leírására van szánvat mely adósság ezáltal 79.748,918 frt 78 krról 79.595,268 frt 54 krra csökken.

Tartalékalap. 1881 december 31-én a tartalékalap tett 18.049,213 frt 82 krt. Ehez az 1882 december 31-iki mérlegzárlat utaltatott 4,112 frt. Ellenben kivétetett 18,475 frt 43 kr. A tartalékalap tehát 1882. évi december 31-én 18.034,850 frt 39 krra rugott és így 1882. évben 14,363 frt 43 krral csökkent.

XXXIV.

A magyar hitelintézetek.

A hitelügy fejlődése hazánkban igen lassú arányokban történt. A következő két legnagyobb intézetünkre vonatkozó következő adatok ezt szembetűnőleg mutatják. A leszámítolási üzlet tett:

	a hazai takarékpénztárnál	a pesti keresk. banknál
1840	58,000. ⁰⁰	—
1841	149,600. ⁰⁰	—
1842	285,941. ³⁰	—
1843	746,190. ²⁴	1,027,113. ¹⁰
1844	873,162. ⁴²	2,397,788. ³⁶
1845	1,113,027. ⁴⁵	2,806,238. ³⁶
1846	1,063,143. ²⁷	3,490,429. ²⁰
1847	622,235. ⁰⁶	5,020,083. ⁵⁶
1848	130,790. ⁰⁰	5,717,927. ³³
1849	8,180. ⁰⁰	5,522,303. ¹⁹
1850	64,950. ⁰⁰	2,479,071. ²²

Az 50 es években a hitelforgalom már nagyobb lendületet vett, mire különösen az osztrák nemzeti bank fiókjai voltak befolyással. Az első fiók Pesten kezdte meg működését 1852-ben; ez évben váltótárczája már 7.593,196 frtot tett. 1860-ban a hitelforgalom már sokkal jelentékenyebb:

hazai takarékpénztár	---	---	---	---	11.238,637. ⁹³
kereskedelmi bank	---	---	---	---	9.990,224. ¹⁷
nemzeti bank pesti fiókja	---	---	---	---	13.805,9 1. ⁵⁵

A nemzeti bank többi fiókjainál pedig tett ugyanez évben a váltóleszámitolás:

Fiume	---	2.707,672. ⁹⁴	Brassó	---	3.336,059. ³⁶
Debreczen	---	1.140,623. ⁷⁹	Temesvár	---	1.647,000. ³⁴

Még lassabban fejlődtek a banküzlet egyéb ágai. Így adatott jelzálogra kölcsön 1852-ben a hazai takarékpénztár által 1.069,690 frt, a budai takarékpénztár által 340,861 frt.

A nemzeti bank jelzálog-osztálya csak 1854-ben nyitott meg; a magyar általános földhitel-intézet pedig csak 1863-ban kezdte meg működését, mely évben összesen 3.212,000 frtnyi jelzálogkölcsön adatott.

Mennyivel másképen áll jelenleg hitelügyünk, azt a következő számok mutatják. Az összes hitelintézetek száma volt:

1873	---	490	1878	---	651
1874	---	59	1879	---	668
1875	---	625	1880	---	689
1876	---	645	1881	---	716
1877	---	649			

Ezek között volt:

bank	---	109	földhitelintézet	---	5
takarékpénztár	---	322	osztrák-magyar bankintézet és		
szövetkezet	---	266	fiókjai	---	14

Az alapszabályilag biztosított tőke:

1873	---	194.686,690 frt
1880	---	117.695,494 »
1881	---	90,256,160 »

A leszámítolási üzlet állapota :

	bankszerü váltótárca	hiteltulajd.
1873	126.578,317 frt	12.039,995 frt
1880	193.738,260 »	3 341,049 »
1881	201.143,527 »	3.207,141 »

A lombardüzlet állapota :

1873	33.117,676 frt
1880	22.474,164 »
1881	27.265,279 »

A jelzálogüzlet állapota :

1873	166.840,111 frt
1880	244.223,012 »
1881	259.463,261 »

Takarékpénztári betétek összege :

1873	174.208,372 frt
1880	305.262,059 »
1881	336 215,333 »

A pénztárjegyek és utalványok összege :

1873	13.345,200 frt
1880	8.013,053 »
1881	7.177,275 »

A kiosztott nyereség volt :

1873	8.181,969 frt
1880	11.764,807 »
1881	13.286,575 »

A tartaléktőke :

1873	8.087,444 frt
1880	20.268,323 »
1881	23.350,781 »

Bankok. Az osztrák magyar bankon kívül volt nálunk (a föld-hitelintézetek nélkül) bankintézet :

1867	5
1880	107
1881	109

A 109 bankintézetnek részvénytőkéje 1881-ben 43.047,360 frtot tesz, melyből 38.392,176 frt tényleg be van fizetve. Üzletök főadatai a következők :

takarékpénztári betétek	40.290,318	frt
pénztárjegyek és utalványok	5.754,575	»
elfogadványok forgalomban	121.883	»
folyó számlás hitelezők	34.490,415	»
záloglevél-tartozások	9.546,200	»
váltótárca	51.761,910	»
lombardüzlet	10.850,699	»
jelzálogüzlet	13.364,272	»
kölcsönök kötvényekre	748,023	»
folyó számlai adósok	29.529,310	»

Az 1881-dik évre a bankintézetek 3.942,497 frt nyereséget mutattak ki.

Takarékpénztárak. A tulajdonképeni hitelintézeteknél sokkal gyorsabban honosultak meg és sokkal nagyobb számban terjedtek el nálunk a takarékpénztárak. Sőt azt kell mondani, hogy a takarékpénztárak a hitelintézeteket jóformán pótolták, minthogy nálunk humanistikus jellegűektől majdnem teljesen kivetkőztettek és inkább mint betéti bankok szervezkedtek és működtek, talán épen azért, mivel hitelszervezetünk fejletlen állapota mellett csak e módon lehetett némileg a hitelszükségleten segíteni.

A takarékpénztárak száma következő emelkedést mutat: Volt

1867	54	1880	314
1879	309	1881	322

A takarékpénztárak száma e szerint az alkotmányos ára kezdete óta hatszorosára emelkedett. A takarékpénztárak alapszabályilag megállapított alaptőkéje (tartaléktőkével együtt) volt:

1866	2.601,164	frt
1880	26.917,980	»
1881	26.668,800	»

A magyar takarékpénztárak betétei tettek:

1866	53.492,559	frtot
1880	260.022,068	»
1881	283.696,713	»

A takarékpénztárak aktivüzletei között különösen helyt foglal a leszámítolás, jelzálogkölcsön és lombardüzlet. 1881 végén tett:

a váltótárca állapota	103.357,781	frtot
jelzálogkölcsönök állapota	101.393,576	»
a lombardüzlet	7.390,900	»

Kamatláb. A bankoknál a szedett kamat a leszámítolásnál 3.50—13% közt változik, általában 8—10% körül forog; előlegeknél 5—24% közt, az átlag 10—12% körül található. A takarékpénztáraknál a leszámítolási díj 4—12%, az előlegek utáni kamat 5—14%, a jelzálogkölcsönök utáni kamat 5—12%. A legtöbb intézet a törvényes védelmet élvező 8% ot jegyzi. A takarékpénztári betét után fizetett kamat 2—10% közt ingadozik. Daczára az alacsonyabb betéti kamatnak, a takarékpénztári betétek az utolsó évben ismét jelentékenyebben emelkedtek; míg ugyanis az utolsó kilencz év átlaga szerint az évi szaporodás (a pénztári jegyek és utalványok hozzászámításával) 17 millió forint, addig az utolsó évben a szaporodás 30 millió forint. A szövetkezeteknél is a kamatláb egészben véve magas; a leszámítolásnál 6—12.25, előlegeknél 5.50—14, jelzálognál 6—10, kölcsönkötvényeknél 6—24%.

XXXV.

Adalék takarékpénztáraink történetéhez.

Azon nagy jelentőségnél fogva, melylyel nálunk a takarékpénztárak gazdasági tekintetben, de azon szempontból is bírnak, hogy ők hazai hitelügyünk úttörői voltak, érdekesnek tartjuk ama történeti jelentőségű felhívásnak közlését, melylyel Pestvármegye az első hazai takarékpénztár alapítására felszólított.

T. N. Pest Vármegyének 1839 Junius 10-kén Pesten tartott Köz Gyü-
lése' határozatából kiadott rövid köznépi értesítés, t. táblabíró
Fáy András úrnak, az egybegyült Rendeik által helyben-hagyott
's magokévé tett terve szerint felállítandó *megyei Takarékpénztárról.*

Magyar ország, egyik legtermékenyebb legáldottabb tartományai közzül Európának. Alig van olly áldása a' természetnek, mivel hazánk ne bővölködnék, és még is köznépe, cselédsége, egyszóval azon néposztálya, melly mezei munkából, napszámából és bérből él, igen kevés kivétellel, általában szegény, pénzetlen, és szűk termés', balese-

tek', vagy csak öregség' és hosszabb betegség' eseteire is, nem biztosított állapotú. Falukat lehet bejárni nálunk, míg egy paraszt gazdára akadunk, kinek csak száz pengő forintnyi félre tett tőkepénzeeskéje is volna. És ez az oka, hogy szűk-termés' vagy balcsapás' esetében az éhenhalástól csak úgy bír menekedni nem csak földetlen zsellér, de legtöbbször házhelyes gazda is, hogy vonó marháját, juhát, szőlejét vesztegeti el, vagy lelketlen uzsorásoktól szed fel nagy kamatokra pénzt kölcsön, mit esztendőkönn keresztül is, alig bír kínosan visszafizetgetni, vagy búzáat vesz kölcsön új fejében, és napszámos munkákat köt le drága kamatúl. Így csak egy szerencsétlenség is képes tönkre juttatni a' szegény falusi paraszt gazdát. Ellenben a' jobb termésű esztendőök, a' bővebb forrású kereset-módok is, eddig keveset vagy semmit sem javítottak a' falusi köznép' sorsán; vagy legalább annak jövőjét egy általában nem biztosították. Mert ha többje termett a' falusi gazdának, megszokásból többet emésztett el, gondatlanul gazdálkodott begyűjtött termésével; disznó-torok, lakodalmak, kereszte'ők, lakomák, mellyek ha nem kikerülhetők, legalább nagyobb gazdálkodással eszközölhetők valának, emésztették fel télen által az esztendőnek keresményét; és így ámbár mit sem tett ebből a' paraszt ember pénzzé, még is már tavaszi szántás' beálltával alig maradt egy falat kenyere szalonnája kivinni való, alig valamije, miből felesége otthon erőt-adó meleg ételt bírna készíteni a' munkába állott férjnek! Így a' mezei paraszt újra nem boldogul a' jobb esztendőben is, és folytonosan vesződik a' szegénységgel, küszd a' szükséggel, mi őt kedvetlenné teszi, 's mi neki a' szép világot, az öröm-teljes életet bússá kietlenné alkotja.

Vajjon mi lehet ezen szomorú szegénységnek fő oka? A' köznép gyanakodásában mindenütt keresi okát bajának, csak ott nem, honnan az fakad. Egyik falujának szűk sovány határát, másik Előljáróságút, adózásait 's egyéb terheit veti okúl, hogy nem boldogulhat; harmadik időjárás, gondviselés ellen zúgolódik, meg nem gondolván azt, hogy Európában számos tartományokhoz képest, mellyekben szintén Előljáróság parancsol, szintén robotol adózik a' paraszt, sőt még több köz terheket visel mint hazánkban, a' magyar föld valóságos Kanaán, hogy a' magyar parasztnak földbirtoka sokszorosan meghaladja más európai legtöbb tartományok' parasztjainak birtokát, hogy

vannak sovány sziklás országok, hol puttonokban hordja fel a' paraszt a' termő földet, a mellyet ismét annyiszor mennyiszor lehord a' zápor, vannak országok, mellyekben néhány kecske minden vagyona a' parasztnak, és még is vidor kedvvel és elégedetten lakja mostoha hazáját, könnyedén bírja és zúgolódás nélkül viseli adózásait, terheit. Sőt hogy messze ne menjünk példáulért, ám tekintsük meg hazánkban is a' sváb parasztnak háza' táját, marháját, élet-módját, vagyonosságát, 's vessük azt össze a' többi parasztságéval. A' svábnak kényelmes lakháza, izmos lova, vakart marhája, karós jó mivelésű szőleje; a' többi parasztnak pedig, némely kivétellel, béka-teknő-kunyhója, görcs lova, ganéj-kérges szarvas marhája, gaz- és sás-felvert 's Isten' nevében megsarlózott szőleje. Honnan ered e' nagy különbség? hiszen a' sváb általában majd legsoványabb tájait lakja hazánkban, és szint' azon terheket viseli, miket a' többi parasztság. Fő oka ezen nagy különbségnek az, hogy a' sváb *szorgalmasabb* és *takarékosabb* nemzet, mint hazánkban többi nemzetei. A' sváb nem dolgozik ugyan nyárban hordáskor nyomtatáskor olly erős olly egészség-rontó munkát mint a' magyar, de józanon felosztja munkáját teherben és időben, és dolgozik késő ősön télen is, nem pedig csak rágó kérődző marhája' faránál vesztegel; nem emészti fel gondatlanul az esztendő keresményének feleslegét, hanem gazdálkodva bánik mindenével, megsugorgatja azt a' mit lehet, 's pénzzé teszi, mellyel magának kényelmeket szerez, gazdaságát sorsát javítja, jövődjét, öregsége' napjait biztosítja. Ha határa szűk és sovány, más határookban bérel ki a sváb földeket, 's igyekszik mindenfelől hasznot keresetet csinálni magának; 's ezt nem viszi korcsmába, nem költi el gondatlanul 's botor elbizakodásban henyélve mind addig, míg a' szükség ismét új dologra készteteti őt; kapva kap minden alkalmon, melly őt új keresetre 's haszonhajtó munkára hívja. A' többi nemzet' parasztsága ellenben, nagy részben munkátlannal hever és emészt, mihelyt beszerezhetette naggyából azt, mi az évnék múlhatlan szükségeire megkivántató. Hogy azonban mind svábok közt vannak helyel-helyel korhelyek, dologtalanok, prédák, mind a' több nemzet' parasztjai között szorgalmas és takarékos gazdák, azt kétségbe hozni nem lehet; itt csak a nevezetes többségről van szó.

Fő oka tehát, ne talán más mellékesek között, magyar hazánk'

köznépe' szegénységének az, hogy azon nép-osztályaink, mellyek munka és bér után élnek, nem olly szorgalmasok, nem olly józanul takarékosak, mint lehetnének, mint lenniök kellene. Ennek ismét fő oka vala eddig az, hogy a' szorgalomnak és takarékoságnak köznépünknel nem vólt elegendő ingere és ébresztése, nem nyújtatott neki eléggé biztos alkalom ezen jótékony tulajdonságoknak kifejtésére. Ha szorgalomra takarékoságra íteték a' paraszt vagy cseléd, rendszerint azzal menté magát: «minek öljem munkával magamat, minek zsu-
«gorgassak? úgy sem tudnám hová tenni pár forintomat! Egyszerre
«sokat nem kereshetek, kevesen marhát, szőlőt vagy más vagyont nem
«vehetek, egy két forintot, valamire való ember tőlem kölcsön kamatra
«el nem fogad, és ha ki adom azt, rendszerint oda vesz mind tőke mind
«kamat, és ezek helyett búsulás, méreg boszúság, járás-keles Szolga-
«bíróra Vármegyére, lesz a' kifizettetésem. Ha pedig ládába zárom kis
«pénzemet, vagy ellopják, vagy nyughatatlankodva kell megőrzennem.
«Biz' én inkább megeszem iszom, így nem lesz többé gondom aggodalmam pénzemre, 's jó az Isten, csak megtart napról napra!» Ekként menté a' paraszt és cseléd a' maga henyeségét, a' maga fecsérletét, 's némi részben, tagadni nem lehet, igaza is vólt. Mert egy két hét vagy hónap alatt a' szegény paraszt ember, cseléd sokat nem szerezhethén, mit tegyen pár forintjával? Ó törvényhez nem értvén, nem tudja a' pénz-kölcsönzésnek módját, feltételeit, sőt n' mellyike irni olvasni sem tud; így a' legelső csábító, hitetlen csaló, ki pénzt érez nála, kicsalja keserves keresményét, vagy nem ad róla irást, vagy ha ad is hibást ad, mi miatt vagy pénzét veszti, vagy lótt fut mig pénzéhez juthat, 's addig mennyi bú, epekedés, harag, gyűlölség, átkozódás nem éri vigyázatlan jóságáért! 'S ha meg kapja is végre pénzét és kamatját, nem költi-e el annak nagy részét a' végette tett járásra kelésre, perlekedésre, kivált ha még idővesztését is beszámítja, mit be is kell a' munkás embernek számítnia? Hányszor nem vesz nálunk pénz és kamat oda a' miatt, hogy ollyan csalta ki a' pénzt, kinek semmi értéke nincs, vagy időközben elpusztúlt! Mert a' csaló, a' préda igen érzékenyen tudja panaszolni megszorulását, tud esengeni 's mintegy keresztényi kötelességünk ké tenni a' kölcsönadást, szívesen szokott nagy kamatot, adományt, eget-földet ígérni a' jószívű parasztnak, és ez vagy megindulva szívében, vagy megkábittatva a' szép ígéretek foga-

dások által, ki dobja pénzét a lelketlen ámfítónak. Így mindennapi a' példa, hogy a' szegény cseléd, öregsége' napjaira kívánván zsugorgatni, nem szedi ki havi vagy évi béreit, hanem azokat kamaton hagyja gazdájánál, uránál, és ez a' lelketlen, Isten' és ember' törvénye' ellenére vagy eltagadja idővel a' kiszolgált bért, vagy önkényes és reáfogott kihuzásokkal megcsonkítja azt. E'féle példák, millyenek majd minden helységben történnek, kártékonyan hatnak a' köznépre, 's elfojtják nála a' szorgalmat és takarékoságot; mert minek fáradjon 's vonjon el magától valamit azért, hogy végre is búját lássa, és más gaz szedje gyümölcsét fáradozásának, teste törelmének?

És íme innen fakad egy nagy rosznak forrása jó hazánkra nézve, tudnillik a' köznép erkölcsének sok részbeni elaljasodása. Sok paraszt gazda, cseléd, zsellér, napszámos, mester-ember, 's a' t. korcsmába viszi eleinte csak feleslegét keresményének, utóbb korhelység' megszokásából, a' mindennapi szükségre valót is; így nem csak egyesek, hanem egész háznépek jutnak százanandó inségre. A' korhelység romlott társalkodást, Isten-káromlást, vérengzést, gyilkosságot szűl, a' kereset nem győzi meg a' tobzódás' fecsérleseit, de különben is a' mind inkább szokássá vált korhelység, előlvén még csiráját is a' szorgalomnak és takarékoságnak, kénytelen lesz a' bóldogtalan süyedő csalni, lopni, fosztani, 's végre is gonoszúl érní végét életének, ha azt elébb összevrongált egészsége nem viszi a' sírba. Ím egyik fő oka, miért némelly megyéinkben olly népesek a' tömlöczök! Tekintsük meg a' felsőbb törényszékeink által hozott bünte'ő ítéleteket, a' bün-tettek' környülményeit, 's úgy fogjuk találni, hogy ezeknek legnagyobb része a' részegeskedésnek, a' korhelységnek gyászos szüleménye. Ne vélje senki, hogy ezt egyedül hazánk' bor bősége, vagy számos korcsma'ink, bor- és ser-tanyá'ink okozzák. Hol terem több jó bor mint Franciaországban, vagy a' Rajna' vidékén? 's milly józan, mértékletes köznép lakja még is ezeket? Miért? mert köznépei szorgalmasok, takarékosak, 's szorgalom és takarékoság óv- sőt ellenszerei a' tobzódásnak és korhelységnek. Nálunk, igaz, elborzadásig sok a' bor-tanya! de nem ritkulnának-e meg ezek, ha szorgalom és takarékoság megritkítnák vendégeiket? Mennyivel nem fogna bóldogabb lenni országunk és lakossai, ha szorgalom' és takarékoság' lábra-kapásaival, átalánosan józanabb erkölcs, testi lelki vídamság, szegénység helyébe vagyonos-

ság, bús elégtelenség' helyébe nyugodt elégedés terjedne el közné-
pünk között! De nem csak az által boldogítna a' felébresztett szorga-
lom és takarékoság, hogy ritkítná a' bűn' alkalmait és korhelység'
kicsapongásait, 's ekként javítná a' köznép erkölcsét; hanem az által
is, hogy vagyonosabbakká tévén az alsóbb nép-osztályokat, ezeknek
módokat, eszközöket nyujtana gyermekeik' jobb nevelésére és osko-
lába jártatására. Most a' szegényebb sor-sú paraszt ember, gyakran
csak azért nem jártatja gyermekét az iskolába; mert az iskolai taní-
tónak fizetendő pénzt, búzáat szükségétől elvonni nem képes, a' meg-
kívántató iskolai könyveket megvenni nem bírja vagy szegénységében
cselédet nem tarthatván, még kis fija' leánya' dologbeli segítsége nél-
kül sem bír ellenni. —

Az előadattakból nyilván kitetszik, hogy a' ki hazánknak adózó
's általános munka-tevő köznépét igazán boldogítani kívánja, annak
mindenek előtt arra kell törekednie, hogy a' köznéppnek ingert, alkal-
mat, buzdítást, ébresztést nyujtson a' szorgalomra és takarékoságra.
Mert addig míg ezen két jótékony tulajdonság közte erőre nem kap,
nem fog rajta gyökeresen semmi más ideigleni segély. —

Ezen tekintet vala az, mi tek. Pest vármegye' Rendeit, azon
atyáskodó indulatból, mellyel az adózó köznép iránt mindenkor kitü-
nőleg viseltettek, arra bírá, hogy a' Pest-megyei köznép' számára, a'
megye' házában egy *Takarék-pénztárt* állítsanak fel, mint ez már
Európának legtöbb tartományában, igen idves sikerrel boldogítva
divatozik. Idővel ezen központi megyei takarékpénztár, a' mutatko-
zandó szükséghez képest, a' távolabb fekvő helységek' könnyebbségére,
bizományokkal, és fiók-takarék-pénztárakkal fog neveltetni.

A' takarékpénztár egy olly intézet, mellybe minden nemes és
nemtelen adózó gazdák, zsellérek, napszámosok, mivesek, vagy is
mester-emberek, végkép' vagy ideiglen elbocsátott katonák, organis-
ták, iskola tanítók, notáriusok, olly tisztos karuak (honorátorok)
és hivatal-viselők, kik sem fekvő vagyonnal, sem nyug-pénzzel nem
bírván, 's kétszáz pengő ftot haladó év-fizetést nem húzván, ezen
csekély fizetésből kénytelenek zsugorgatni öregség' és balesetek' nap-
jaira; továbbá nemzeti színházaink' személyzetei és cselédségei,
mind azon tekintetből, hogy nyugpénzzel még ez ideig ellátva
nincsenek, mind pedig azért, mivel utazásra, ézínészi ruhákra, gyak-

ran rögtön esik szükségök; minden megyebeli nemes és nemtelen gazdák' cselédjei, egy szóval mind azok, kiket most vagy később a' megye ezen intézet' közönsége közzé felvétetni kíván, a' magok bár mi csekély pénz-keresményét, 20 pengő xrtól kezdve, 200 pengő forintig kamatra beadhatják. A' beadott pénzről hiteles könyvecske adatik ki a' tulajdonosnak, 's ez száztól ötös kamatját húzza fél évenként a' maga pénzének; ha pedig nem kívánja kivenni ezen kamatot, fél esztendő' teltével az is a' tőke-pénzhez csapattatik, és annak is kamatja jár. Igy kamat (interes) és kamatnak kamatja által kétszeresen nevedik a' betevőnek pénze. Azon pénzen felül, mellyet valaki először betett a' takarékpénztárba és mellyről könyvecskét kapott, újlag rakhat be, akkor és annyiszor, mikor és mennyiszor neki tetszik, vagy miként pénze gyűl, kissebb nagyobb pénz-mennyiségeket, míg nem azok öszvesen 200 pengő ftra ütnek. Ezen ismételt berakások *felfizetéseknek* neveztetnek, a' már adott könyvecskébe mindenkor bejegyztetnek, és szintűgy kamatoznak, mint az első *betételek*. Különös jótémény az, hogy a' tulajdonos' a' maga pénzét és annak kamatait' s kamatok' kamatait; egygyütt (vagy a' kamatokat külön is fél évenként) pontosan kiveheti, a' mely órában neki tetszik, a' szerint a' mint házi környülményei és szüksége kívánják, vagy egészen vagy pedig csak egy részét annak; és azon megszorítások, mellyeket e' tekintetben az intézet tesz, 's mik alább a' tudnivalók közt előadatnak, olly csekélyek, hogy azokat mindenki már előre kiszámolhatja magának. Különben a' tulajdonosnak a' maga pénze körül semmi egyéb fáradsága nincs, mint minden öt évben újjal cserélni fel betételi könyvecskéjét, és egyéb költsége nincs, mint a' betételi könyvecskéért fizetendő 4 pengő xr. de ezen 4 xrt is csak úgy fizeti a' tulajdonos, ha betett tőkéje többet tesz 20 pengő forintnál, és csak akkor fogja ki azt pénzből az intézet' hivatala, midőn tőke-pénzét végképen kiveszi a' pénztárból. Különben sem intézeti vagy tisztviselői taksa, sem szolgáknak adandó ajándék' vagy borra-való' fejében nem fizet egy krajczárt is, 's minden gondja csak abból áll, hogy könyvecskéje el ne vesszen. Sőt még könyv-vesztés' vagy ellopás' eseteire is rendelések vannak téve a' hivatalnál, 's ha jókor jelentést tesz a' tulajdonos, vagy betételkor kiköti magának: hogy csak az ő saját kezébe fizetessék tőke pénz és kamat, veszélyben pénze nem forog. Illy kikötést betételkor mindenki

tehet; csak hogy az ilyen, pénz-kivételkor mindég helybeli paptól vagy biráktól bizonyítványt hozni tartozik arról, hogy ő azon személy, kinek nevére szól a' betételi könyvecske. Illy bizonyítvány-előmutatás más rendes esetekben, ha a' fentebbi kikötés nem tétetett, nem szükséges, 's a' betételi könyvecske előmutatása elégséges arra, hogy a' tulajdonos pénzét vagy kamatjait kivehesse. *A' betett pénzekért és azoknak kamatjaikért, Tek. Pest Vármegge' Rendei közzül többen, kik e' végre nevezetes pénz-mennyiséget térén össze, magokból nagy lelküleg takarékpénztári részvényes társaságot alkottak, állnak jót; úgy hogy e' részben betett pénze 's ennek járandóságai felől kiki teljesen nyugodt lehet. Ezen emberbaráti nagy lelkűségök a' részvényes uraknak annál méltóbb a' hátlára, minthogy azon felül, hogy az intézetből semmi hasznot, jövedelmet nem húznak, azt még áldozatokkal is ápolják, sőt még annak jó rendű menetele, biztossága és virágoztatása körül is, ingyen, csupán felebaráti nemes ösztönből folyvást fáradoznak. Ha mi felesleges jövedelme fogna idővel fennmaradni az intézetnek, az a' Megye' határozatából ismét a' megyei köznép' javára fog' fordíttatni.*

A' ki tehát a' munkás köznép közzül, történhető balesetekre, millyenek: szűk termés, marha-dög, tűz- víz kár', megraboltatás', hosszas betegség', gyámoltalan öregség', vagy bár mi más szükség' esetei, magát biztosíttatni óhajtja, vagy szeretett gyermekeinek boldogítását munkálni, magának jövedőre könnyebbséget, több több világi kényelmet szerezni vágyik, czélszerűbbet nem tehet, mint ha a' takarékpénztárba rakja be azon kissebb tőke-pénzeit, mellyek nélkül házi szüksége 's gazdagsága ellehet. Mi lehet annál könnyebb és biztosabb mód a' gyarapodásra, a' vagyonszerzésre, mint az, ha a' paraszt ember héti vagy országos vásárookra, vagy máskor is bár mikor, felrakván szekereére eladó termését, apró marháját, borját, bárányát, szénáját, szalmáját 's a' t. beviszi Pestre, ottan azonnal biztos helyre beadja ezeknek árát tőke-pénzül, melly néki kamatoz, sőt idővel unoka kamatot is hoz. Másik vagy harmadik héten ismét beviszen egy pár mérő búzát, zabot, vagy néhány csirkét, tojást, vaját 's a' t. 's ezeknek árát ismét ugyan azon könyvecske mellett beadja az elébbenihez, 's így tovább neveli tőke-pénzét a' szerint, a' mint környülményei engedik. Nem szükség neki a' maga egy pár forintjával, heteken, hónapokon, sőt éveken keresztül — melly idő alatt gyakran kísértetbe jöhetne

elkölteni, elvesztegetni pénzét — várakozni, míg az többre gyűl, 's míg azt becsületes helyre kiadhatja; nem kell néki aggódnia, hogy tán rossz helyre adta ki pénzét, hogy az tán el is veszhet, vagy miatta lótnia futnia, perlekednie kell. És épen ez az oka: miért egész Európában oly nagy keletők van a' takarékpénztáraknak; ez az oka: miért mind a' mellett is, hogy gyakran találkoznának magános emberek, kik hatos kamatra is — nem csak ötöstre, mint millyet takarékpénztárunk fizet — felvennék kölcsön a' szegény embernek pénzét, még is minden józan okos ember azt fogja neki tanácsolni, hogy inkább a' takarékpénzárba adja azt be. Mert azon felül, hogy a' kamatnak kamatja, mit más kölcsönvevő nem fizet, kipótolja a hatodik forintot, melly a' takarékpénztáraknál tisztviselők' fizetésére, kezelés' költségeire fordíttatik; azon bízosság, nyugalom, mentség minden veszőltségtől, miket a' takarékpénztárak a' tulajdonosnak nyújtanak, azon kedvezés, hogy pénzét időnként apró summákkal nevelheti, azt vagy egészen vagy részenként, mikor tetszik, vagy házi szüksége hozza magával, kiveheti, menekvések idő-vesztéstől, fáradságtól, bosszúságtól, gyűlölködéstől 's a' t. olyl játékonyságok a' tulajdonosra nézve, mikkel a' hatodik forint' kamatja, még azon esetre, ha az és tőkéje teljes bátorságnak volnának is, egyáltalában fel nem ér.

Különösen ajánlhatók a' takarékpénztári betétek oly nagyatyáknak kik unokáik', oly atyáknak kik fiaik', oly kereszt-atyáknak kik kereszt-fiaik' számára, azoknak születésökor, valami tőkepénzecs-két biztosítani kívánnak. Tudnillik betesznek a' gyermek' nevére néhány forintot, 's az a' gyermek felnevekedéseig, bennhagyandó kamatok és kamatok' kamatai által, két 's három annyira nevededik. Ajánlhatók a' szolgáknak, cselédeknek, csekély fizetésű hivatal viselőknak, kik csak apródonként juthatván csekély mennyiségű és házi szükségűtől megóvható pénzekhez, ezeket gyámoltalan öregségök' biztosítására, szint oly apródonként rakhatják be a' takarékpénztárba. Ajánlható minden falusi gazdának, napszámosnak, mester-embernek és legényének 's a' t. mert jövedőjét mindegyik csak úgy biztosíthatja, ha félre tett tőke-pénzecskeivel bír, mellyhez szükség' esetében, gazdaságának megrontása, vagy uzsorások' körmei közzé rohanás nélkül nyúlhat, még pedig minden órában nyúlhat. És lehet-e a' világi életben egy egy nyájásabb érzet, boldogítóbb szívnyugalom,

mint az, ha valaki jó rendben tudja állapotját, a' jövendőtől nem remeg, a' maga vagyónát sorsát naponként növekedésben látja, 's ezeknek tudatában vidám, jókedvű, munkára serény, Isten, Haza, Felsőség iránt háladatos, törvények iránt engedelmes, szelid józan erkölcsű, 's mindezeknél fogva egészséges, nyugodt, elégedett? Az ilyenek nem nehezek polgári terhei, mert könnyebben megbírja azokat, nem csüggesztők nem aggasztók sorsának kedvetlenségei, mert magán tapasztalja, hogy a' szorgalmas és takarékos ember ezek mellett is szépen boldogulhat, és idővel nevezetesen javíthatja állapotját, gyermekeit alkalmasabban nevelheti, háznépének több több kényelmet szerezhet, szőlőt, házat, házhelyet vehet, adózásait megválthatja, vagy még nemesedésre is érdemeket gyűjthet, vagy gyermekei gyűjthetnek. Hiszen a' jobb jövendőnek biztos reménye, és lelki nyugalom főképen azok, mik az életet boldogítják!

És ha ekként hazánkban lábra kap a' szorgalom és takarékoság, a' keresett pénz nem vándorol korcsmába, nem fecséreltetik el könnyelműleg eszem-izomra, a' cseléd nem úz rajta ruhabeli fényt, sorsa feletti héjazást, milly nyereség fog az lenni az egész hazára nézve! Milly boldogság leend józan ártatlan erkölcsűek között lakni, kik közt nyugtan éldelelheti kiki a' maga szorgalmának gyümölcseit! Milly nyugalom leend a' gazdára gazdasszonyra nézve a' szorgalmasabb, rendszeretőbb, jobb kedvű, serényebb józanabb cseléd! Valóban kiszámíthatlanok a' takarékpénztáraknak, miután azokkal megbarátkozott a' köznép, idves jótéteményei mind egyes lakosokra, mind az egész hazára nézve!

Felszólíttatnak tehát ezennel minden rendű és állapotú azon lakossai a' megyének, kik a' fentebbiek szerint ez időben a' takarékpénztár' közönségéhez tartoznak, hogy a' szorgalomnak, takarékoságnak, 's ezek által a' köznép' vagyonosodásának, jólétének, boldogságának ezen hatalmas serkentőjét, eszközét, telhetően javokra fordítani iparkodjanak.

Felszólíttatnak minden rendű és állapotú cselédes gazdák, hogy cselédeiket minden mutatkozó alkalommal pénz-betételekre serkentsék. Felszólíttatnak végre minden birtokos, Tisztelendő és Tiszteletes Urak, Uraságok' Tisztjei, Tanítók, Notariusok 's a' t. egy szóval mind azok, kiknek az emberiség' ügye szíveken felszik, hogy azon köznépet

mellynek körében laknak, mind egyenkint mind általánosan figyelmeztetni, értesíteni, az intézet' jótékonyosságai iránt felvilágosítani, 's pénzbetételekre buzdítani sziveskedjenek. Hiszen némi részben mindnyájan osztoznak a' takarékpénztár' idves hasznaiban; mert mellyik földes úr ne örülne jobbágya' vagyonosodásának; mellyik gazda ne örvendne a' szorgalmas, takarékos, józan cselédnek? mellyik emberbarátnak ne repesne szíve akkor, midőn maga körül szorgalmas, takarékos, vagyonos, vidám, elégedett ember-társakat szemlélhet?

Rövid tudnivalók a' pest-megyei takarékpénztárról.

1. A' pest-megyei takarékpénztár a' jövő 1840-dik esztendőnek 2-dik napján fog megnyitvatni; és azontul annak hivatala, a' Vármegye' udvarában hetenként nyitva áll: minden Kedden, Pénteken, és Szombaton délelőtti 9 órától 12-ig, és Keddre, Péntekre nézve délutáni 3 órától hatig, Szombati délutánra nézve pedig később, úgy mint télen 4 órától hétig, és nyárban 5 órától 8-ig. Ezen napokon és órákon kiki beteheti pénzét és kiveheti azt. A' megye' katonáinál az udvarban, rendelés van téve, hogy a' hivatal után tudakozódókat egész emberséggel utasítsák.

2. Be lehet tenni 20 pengő xrtól kezdve száz 's több pengő forintig, 's benn hagyhatni a' betett öszveget mind addig, míg az kamatok, és kamatok' kamatai által kétszáz pengő forintra nem szaporodik. Azon felül ütő öszvegnek többé kamata nem jár.

3. A' betett pénzhez akármikor, és annyiszor mennyiszor tetszik, lehet kisebb nagyobb mennyiséget felfizetni.

4. Mind a' betett mind a' felfizetett pénzeiktől az illető kamatoikat, minden fél év' elmultával, Január' első napjától kezdve 8-kig, és Julius' első napjától kezdve 8-ikig ki lehet venni. Ha bennhagyatik a' kamat, már fél éven túl annak is kamata fog járni, 's így két felől nevededik tőkepenze a' tulajdonosnak.

5. Az 1840-dik évben, vagy is az intézet' első évében, senki a' maga tőkepenzét vissza nem veheti. De a' többi éveken kiveheti azt akár egészen, akár részletesen, ötven pengő forinton alúl azonnal, azonfelül pedig száz forintig 8 napi, és ezenfelül kétszáz pftig egy hónapi előleges felmondással. Ha a' szegény adózót valami rendkívüli

szerencsétlenség érte, mi miatt rögtön van pénzére szüksége, az neki előre bocsátott felmondás nélkül is kiadatik. A' felmondások az intézet' hivatalában történnek, 's a' betételi könyvecskébe feljegyeztetnek.

6. Akár felfizetni, akár pénzt vagy annak kamatait kivenni kívánna a' tulajdonos, mindezeket csak a' betételi könyvecske' előmutatása mellett eszközölheti. Ha az elveszne vagy ellopatnák, azonnal jelentse balesetét a' hivatalnak.

7. A' betételi könyvecskét senkire áltruházni vagy elzálogosítani nem szabad; hanem a' tulajdonos, szüksége' esetében vegye ki pénzt, 's azzal pótolja azt.

8. A' bennhagyott kamatok, mihelyt adandó első alkalommal a' tulajdonos a' betételi könyvecskével a' hivatalban megjelen, ha bár évek múlva is történjék ez, általíratnak a' hivatal' jegyző-könyvéből a' betételi könyvecskébe, mint tőkepénzek, 's ezért külön a' tulajdonosnak befáradni nem kell. Ha ez tudni kívánja: miként áll pénze 's mennyire szaporodott az? minden évben egyszer kiveti kívánságára a' hivatal' tisztviselősege.

9. A' tulajdonosnak a' maga betett pénze körül semmi további vesződése és költsége nincs, mint azon 4 xr. pengő pénz, melly a' betételi könyvecskeért akkor fogódik ki, midőn pénzt végképen kivessi az intézetből. Öt évig, azon könyvecske' kicseréléseig, akár felé se menjen a' hivatalnak, pénze naponként nevedezni fog, 's öt év múlva is, új könyvecske mellett bennhagyhatja azt szaporodni, míg szüksége nincs annak kivételére, vagy az öszveg' a kétszáz pengő fto meg nem üti. Ezen takarékpénztári pénz adó alá nem vétetik fel, 's adóssági kielégítésre is csak azon esetben foglaltatik el biróiképen, ha semmi egyéb kielégítési vagyona nem volna, vagy az adós önkényt ajánlaná azt kielégítésre.

10. Szorgalmatos, józan, igyekező, adóssággal nem terhelt egész vagy félhelyes paraszt gazdáknak, szükség' esetében, ha ezt, és fentebb érintett jó tulajdonságaikat, földes úrtól és helység' biráitól hozandó bizonyítványokkal kimutatandják, 60 pengő ftiig kölesönöz pénzt az intézet, olly feltétel alatt, hogy a' felvett pénz, hat év alatt, a' rendes kamatokon kívül évenként teendő apró visszafizetések által egészen lerovattassék. — Költ mint felebb.

Olvasta 's kiadta a' fenn tisztelt megye' főjegyzője *Nyáry Pál* mk.

XXXVI.

A budapesti pénzintézetek.*

A betétüzlet állapota 1882. december 31-én.

	Takarékpénztári betét		Pénztárjegy és utalvány		Összesen	
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
Hazai első takarékpénztár	59.609,923	69	317,000	—	59.926,923	69
Pesti magyar kereskedelmi bank	2.009,860	45	2.688,262	94	4.698,123	39
Magyar földhitelintézet	—	—	18,900	—	18,900	—
Első magyar iparbank	1.955,342	38	282,800	—	2.238,142	38
Magyar általános hitelbank	—	—	246,600	—	246,600	—
Egyesült bp. sti főv. tkpénztár	15.296,561	12	238,100	—	15.534,661	12
Budapesti iparbank	106,816	42	4,800	—	111,616	42
Magy. leszám. és pénzv. bank	—	—	1.238,768	07	1.238,768	07
Budapesti III. ker. tkpénztár	279,451	55	—	—	279,451	55
Magy. orsz. közp. tkpénztár	3.153,257	55	263,000	—	3.416,257	55
Ált. magy. municipális hitelint.	—	—	11,000	—	11,000	—
Közp. ipartársulati hitelintézet	60,607	69	—	—	60,607	69
Bpesti bankegyes. részv.-társaság	74,508	47	—	—	74,508	47
Magy. orsz. bank részv.-társulat	—	—	268,000	—	268,000	—
Magyar ált. takarékpénztár	326,097	51	316,000	—	642,097	51
Összesen	83.544,426	83	5.893,231	01	89.437,657	84

Egyéb üzletágak állapota 1882. decz. 31-én.

	Váltó-tárca		Lombard		Jelzálog	
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
Az osztrák-magyar bank főintézete Budapesten	29.432,231	09	4.804,100	—	—	—
Hazai első takarékpénztár	8.798,723	09	591,051	61	19.804,892	89
Pesti magyar keresked. bank	6.844,639	84	3.389,512	75	8.038,491	29
Magyar földhitelintézet	2.165,012	10	—	—	72.779,125	47
Első magyar iparbank	1.907,914	34	443,914	52	59,051	85
Magyar általános hitelbank	7.443,656	07	13,300	—	—	—
Egyesült bpesti főv. tkpénztár	6.120,718	62	2.599,491	95	3.894,801	96
Budapesti iparbank	12,203	03	2,634	48	—	—
Magy. leszám. és pénzv. bank.	1.720,778	75	3.607,186	60	3.613,089	78
Magyar jelzálog és hitelbank	25,509	12	818,049	15	15.475,771	87
Budapest III. ker. tkpénztár	303,892	88	70	—	10,300	—
Magy. orsz. közp. tkpénztár	3.293,726	84	1.005,022	08	159,807	75
Alt. magy. munic. hitelintézet	212,724	66	—	—	—	—
Közp. ipartársulati hitelint.	135,483	—	—	—	60,093	66
Bpesti bankegyes. részv.-társ.	1.110,600	84	500	—	98,322	41
Kisbirtokosok orsz. földhitelint.	469,71	21	23,612	93	3.177,676	60
Magy. orsz. bank részv.-társ.	3.145,936	52	—	—	—	—
Magy. ált. takarékpénztár	1.218,066	38	41,245	—	—	—
Összesen**	44.928,657	29	12.535,611	07	127.171,425	53

* A leszámolás alatt levő intézetek nélkül. ** Az osztrák-magyar bank nélkül.

XXXVII.

A hazai első takarékpénztár 1840—1881-ig.

Vagyon-állás.

	Kölesönök ingatlanokra		Váltók		Előlegek		Értékpapírok	
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
1840	30,700	—	27,500	—	5,560	—	—	—
1850	2.050,944	11	69,400	—	13,632	—	—	—
p e n g ö p é n z b e n								
o s z t r á k é r t é k b e n								
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
1860	5.884,568	29	3.526,040	01	398,467	—	—	—
1870	14.084,017	26	2.227,934	96	313,843	—	10.069,557	56
1880	17.857,109	21	7.894,178	52	526,526	72	31.446,061	82
1881*	16.118,877	16	10.000,839	54	566,740	—	38.617,252	94

Teher-állás.

	Betétek		Pénztárjegyek		Alaptőke		Tartalék tőke		Tiszta jövedelem	
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
1840	64,489	10	—	—	2,740	34	—	—	508	23
1850	2.163,617	40	—	—	127,309	38	—	—	31,835	38
p e n g ö p é n z b e n										
o s z t r á k é r t é k b e n										
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
1860	9.780,304	98	—	—	159,186	52	—	—	78,570	64
1870	26.970,340	43	—	—	1.000,000	—	63,439	84	380,709	68
1880	56.828,977	37	1.051,500	—	2.400,000	—	4.984,377	52	850,824	18
1881	61.964,866	69	391,000	—	2.400,000	—	6.895,475	26	1.009,179	61

XXXVIII.

A z u z s o r a.

Az 1877. VIII. törvénycikk előkészítésére annak idején az igazságügyminisztérium az ország területén levő első folyamodású törvényszékeknél jelzálogilag biztosított és bekeblezett tőkék és azok kamatainak kimutatását közölte. Ez adatok mai napig is sok érdeklő bírván, azokat a következőkben röviden összefoglaljuk:

Az aradi törvényszéknél a jelzálogilag biztosított tőkék rendsze-

* Az 1882. évben tett a nyereség 1,084,808 frt 92 krt, az üzletre vonatkozó fontosabb adatokat lásd az előbbi cikkben: *Budapesti pénztárszervezetek.*

rint 10—24% kamatra voltak bejegyezve. Egy esetben (1873. évben) fordult elő 60%.

A besztérczébányai törvényszéknél biztosított tőkék kamata rendszerint 10%, kivételesen 7%, mint legkisebb, s egy-két esetben 30%, mint legmagasabb.

Debreczeni törvényszék. Nyilvános pénzüintézetek által eszközölt bekeblézéseknél 6—12%, magánosok által eszközölt bekeblézéseknél 16—24% s ezenkívül 2.4% jövedelmi adó, igen gyakran 36—48% s ehez 3.s—4.s% jövedelmi adó, egyes esetekben 72—96, sőt 120% kamat is kebeleztetett be.

Fehértemplomi törvényszék. A biztosított tőkék kamatlába rendszerint 8—12%, kivételesen 20%, egyetlen egy esetben (egy lajthántúli hitelező részére) 50%.

Kolozsvári törvényszék. Rendszerint 10—24%. Egyes esetekben 40—69, sőt 100%-ig is történtek bekeblézések.

Lugosi törvényszék. Rendszerint 15—24%. Néhány esetben 60—70%. Egy esetben 100% kal történt bekeblzés. Ezenkívül némelykor a késedelmi kamat s kötbér is bekebeleztetni kéretett.

Mármaros-szigeti törvényszék. Rendszerint 40—60%. Fordulnak elő azonban esetek, hogy 250—480%-ig is történnek bekeblézések.

Nagyváradai törvényszék. Rendszerint 20—24%. Néha 10—15%, mint legkisebb. Gyakran 36—60%. Pár esetben 80%, sőt 120%-kal is történtek bekeblézések.

Pestvidéki törvényszék. Rendszerint 13—20%. Néha 60—120%.

Pozsonyi törvényszék. Hitelintézeti kötelezvényeknél rendszerint 6½—10%; magánkötelezvényeknél 16—40%. Többnyire késedelmi kamatok is stb.

Szabadkai törvényszék. Rendszerint 12—20%. Igen gyakran kötbérek is stb.

Szatmár-némethi törvényszék. Iskolai alaptőkék, árvapénzek s káptalani alapítványok rendszerint 7—8%. Magánosok tőkepénzeinél 20—40%. Azonban az igen gyakori késedelmi kamatokkal együtt néha 100%. Kisebb követeléseknél minden egyes forint után hetenkint néha 3—7 kr. kamat köteleztetik. Fordult elő eset, hogy egy bekeblzéssel biztosított 20 frtos kölcsöntőke után hetenkint 2 frt kamat köteleztetett.

Székesfehérvári törvényszék. Takarékpénztári követelések rendszerint 8—12%-ra. Magánkövetelések 12—18%-ra, újabb időben ritkább esetekben 60—72%.

Szolnoki törvényszék. Hitelintézeti követelések 12—14%. Magánkövetelések 20—30%. Újabb időben néha 50%-ra is felemelkedett magánköveteléseknél a kamatláb.

Temesvári törvényszék. Pénzintézeti követelések rendszerint 8—10%. Magánkövetelések rendszerint 24%. Ritkább esetekben 36—50%.

Verseczi törvényszék. Hitelintézeti követelések rendszerint 10—14%-ra. Magánkövetelések 6—20%-ra.

Egri törvényszék. Árvapénzek, alapítványi tőkék s pénzintézeti tőkék 6—15%. Magánkövetelések 10—40%. Egyetlen egy esetben fordult elő egy bekeblezés 50%-kal.

Győri törvényszék. Rendszerint 10—18%. Ritkább esetekben 20—40%. — Vannak magasabb kamatok is, de az uzsorások a közvéleménytől való félelemben, a fentieknél magasabb kamatot nem kebleztetnek be, hanem az előre kiszámított mértéktelen haszon biztosításául a kamat czímen nyerni szokott összeget rendszeren a tőkéhez számítják, s így a kamatláb valódi nagyságát kitudni nem lehet.

Kecskeméti törvényszék. Rendszerint 12—15 százalék. Ritkább esetekben 20—36%.

Nagybecskereki törvényszék. Rendszerint 15—25%. Legmagasabban 60%.

Nagyszombati törvényszék. Rendszerint 6—12%.

Pécsi törvényszék. Rendszerint 6—15%. Ritkábban 16—40%. Egy esetben 70%, s egy esetben 120%.

Soproni törvényszék. Hitelintézetek és segélyegyesületek tőkéinél 8—10%. Egyéb követeléseknél rendszerint 15—25%. Legmagasabban 52%. Az adók s egyéb járulékok nincsenek a kamatba számítva.

Ungvári törvényszék. Leggyakrabban 36—50%. Gyakran 100—150%. Néha 200%, sőt ezen felül is.

Veszprémi törvényszék. Rendszerint 7—25%. Ritkábban 25—50%. Ötven %-nál magasabb kamat nem fordult elő.

Brassói törvényszék. Rendszerint 6%. Ritkább esetekben 8—25%.

Lőcsei törvényszék. Hitelintézeti és alapítványi tőkénél 7—10%. Magánköveteléseknél 10—24%.

Marosvásárhelyi törvényszék. Árvapénzek és egyéb testületi tőkék 7—10%. Magánkövetelések rendszerint 25—50%, egy esetben 60%, más esetben 120%, ismét más esetben 1,440%;

A maros-vásárhelyi kir. táblánál egy perből kitűnt, hogy egy törvényszéknél fordult elő egy eset, midőn egy fél 7 frt tőke 5 frt bekebelezési költség és a lejárat után minden frt után napontai 10 kr. kamat biztosítása végett bekebelezésért folyamodott, a kötelezvény értelmében. Ez 3,650%-ot tesz.

Nyitrai törvényszék. Rendszerint 12—18%. Ritkább esetekben 25—40%.

Zalaegerszegi törvényszék. Rendszerint 20—30%. Néha 50—80, sőt magasabban is. A takarékpénztári pénzek már 8 százalékon felül kezeltetnek.

Ujvidéki törvényszék. Rendszerint 10—24%. Ritkábban 30%. Egyetlen egy esetben 36%. Ugyanily arány mutatkozik az 5-becsei járásbírósnál is.

Nagybánya. A törvényszéknél, közpénztárak pénzei 7—9%. Magánkövetelések 10—40% és 240%. A nagysomkúti járásbírósnál 10, 12, 15, 52, 104, 150, 260 és 520%.

Szombathely. A törvényszéknél: rendszerint 12—34%. Minimum 6%, maximum 100%. A községi járásbírósnál rendszerint 7%.

Osicszerdai törvényszék. Rendszerint 6—12%. Egy eset fordult elő 20%-kal s egy másik 24%-kal.

Eperjesi törvényszék. Pénzintézeti tőkék általában 12%. Más tőkénél a kamat átlaga 25%. Vannak azonban esetek 52, 78, 100, 104, 105, 130, sőt 260%-ra is.

Szegedi törvényszék. Rendszerint 10—20%. Némely ritkább esetben 50—80%.

XXXIX.

Pénzverés.

A pénzverés 1882-ben a bécsi pénzverő hivatal és a körmöcbányai magyar pénzverő hivatalnak kimutatása szerint következő arányokat öltött.

A bécsi pénzverdében veretett 1882-ben :

I. Törvényes országos ezüstpénz :

	darab	pénzérték
két forintos	120,771	241,542 frt
egy »	5.476,005	5.476,005 »
Összesen	5.596,776	5.717,547 frt

II. Ezüst kereskedelmi pénz :

levanti tallér (belérték 2.10483 frt)	81,928	172,591 frt
---------------------------------------	--------	-------------

III. Aranypénz :

arany, négyszeres = 19 frt 20 kr.	28,772	552,422 frt
» egyszerű = 4 frt 80 kr.	389,999	1.871,563 »
nyolcz forintosok = 8 frt 10 kr.	114,671	928,835 »
Összesen	533,352	2.352,820 frt

IV. Rézpénz :

egy krajczáros	30.000 000	300,000 frt
Főösszeg	36.212,126	9.542,959 frt

Körmöczbányán veretett 1882-ben :

I. Törvényes országos ezüstpénz :

	darab	pénzérték
egy forintos	1.897,441	1.897,441 frt

II. Aranypénz :

nyolcz forintos = 20 frank vagy 8 frt 10 kr.	304,152	2.463,631 frt
négy » = 10 » » 4 » 05 »	13,350	54,067 »
Összesen	317,502	2.517,698 frt

III. Rézpénz :

egy krajczáros	19.749,904	197,499 frt
fél »	2.400,000	12,000 »
Összesen	22.149,904	209,499 frt
Főösszeg	24.364,847	4.624,638 frt

Ausztria-Magyarországban tehát 1882-ben összesen 14.16 mill ó frt értékű ércpénz veretett.

Érdekes lesz ezen adatokat a megelőző évek adataival összevetni. A mi mindenekelőtt az 1867—81 ig terjedő korszaktot illeti, az adatok a következők: (Az adatok 1867—70-ig a kőműzbányai és gyulafehérvári két pénzverdére vonatkoznak, ezentúl az egy kőműzbányaira.)

	A r a n y				P é n z e k				E z s t p é n z é k				E z s t v á l t ó p.				R é z v á l t ó p.				Ö s s z e s e n																			
	darab	összeg	frt	szá'm	darab	összeg	frt	szá'm	darab	összeg	frt	szá'm	10 frankos	darab	összeg	frt	szá'm	1 forintos	darab	összeg	frt	szá'm	20, 10 és 5 kros	4, 1 és 2/10 kros	frt	kr.	frt	kr.												
1867	—	2,204,204	59	—	—	—	—	—	685,924	1,028,886	868,701	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4,101,791	59									
1868	—	2,450,362	11,5	—	—	—	—	—	168,304	252,456	840,070	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5,071,599	63,5								
1869	—	1,715,623	82	h.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6,528,838	88,5							
1870	70,929	340,795	20	171,198	1,383,178	70	151,008	609,623	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8,770,514	80							
1871	—	—	—	75,575	612,157	50	89,539	362,632	95	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,628,852	95						
1872	—	—	—	273,161	2,212,604	10	53,108	215,087	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6,256,489	90						
1873	—	—	—	244,505	1,980,490	50	13,384	54,205	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4,516,695	—					
1874	—	—	—	240,359	1,946,907	90	8,229	33,327	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4,194,308	65					
1875	—	—	—	230,537	2,110,349	70	10,682	43,232	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4,270,074	20					
1876	—	—	—	303,920	2,501,911	80	24,039	137,517	75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6,956,699	15					
1877	425	2,169	60	312,959	2,534,967	90	24,240	98,172	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4,922,703	20					
1878	—	—	—	307,755	2,492,815	50	14,830	60,093	90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4,781,54	8,315	064	94		
1879	—	—	—	305,621	2,475,530	10	12,367	50,086	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	101,009	84	28	382	553	29
1880	5,075	24,360	—	301,422	2,444,518	20	12,546	50,811	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6,331,307	50			
1881	—	—	—	308,789	2,501,190	90	11,737	47,534	85	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	122,328	31	18,165,817	06

76,499 6 738,115 33 3,105 801 25 193,622 80 425,709 1,762,354 95 854,228 1,281,342 74,070,995 10,762,721 — 605,159 67 120,404,310 75.

Adjuk itt végre a pénzverés eredményeit 1857—1866 végeig. — Ausztria-Magyarországban :

α) Ezüst pénzekből veretett:

kettős pénzjegy: tallér	--- ---	19,464 darab	58,392 frt	— kr.
egyes " " "	--- ---	23.379,739 " "	44.069,608 " "	— " "
két forintosok	--- ---	780,794 " "	1.561,588 " "	— " "
egy " " "	--- ---	106.980,150 " "	106.980,150 " "	— " "
negyed forintosok	--- ---	173.357,279 " "	43.339,319 " "	75 " "
Összesen		310.527,426 darab	196.009,058 frt	75 kr.

β) Ezüst váltópénzekből veretett:

10 krajczáros	--- ---	11.636,194 darab	1.163,619 frt	40 kr.
5 " " "	--- ---	8.223,088 " "	411,154 " "	40 " "
Összesen		19.859,282 darab	1.574,773 frt	80 kr.

γ) Réz-váltópénz veretett:

4 krajczáros	--- ---	46.042,527 darab	1.841,701 frt	08 kr.
1 " " "	--- ---	691.121,825 " "	6.911,218 " "	25 " "
$\frac{3}{10}$ " " "	--- ---	150.640,798 " "	753,203 " "	99 " "
1 olasz " " "	--- ---	40.640,000 " "	406,400 " "	— " "
$\frac{5}{10}$ " " "	--- ---	20.379,500 " "	101,897 " "	50 " "
Összesen		948.824,650 darab	10.014,420 frt	82 kr.

δ) Aranypénz veretett:

korona	--- ---	101,607 darab =	101.607. ⁰⁰⁰⁰ korona
félkorona	--- ---	794,099 " =	397,049. ⁵⁰⁰⁰ " "
egyszerű arany	13.162,800 " =	4.530,790. ⁰¹⁴⁶ " "	
kettős " " "	--- ---	--- " "	
négyes " " "	164,561 " =	226,575. ²⁹⁸⁶ " "	
Összesen		14.223,067 darab =	5.256,021. ⁸¹³² korona (= 13 frt 50 kr.)

ε) Kereskedelmi pénz veretett:

levantei tallér	--- ---	13.570,675 darab =	28.563,969 frt 57 kr.
-----------------	---------	--------------------	-----------------------

Összesen veretett tehát 1857—1866 végéig: 1.306.995,100 pé. z-darab, mely 307.118,516 frt 92 krnyi értéket képviselt.

XL.

Államjegyek.

A forgalomban volt államjegyek összege tett:

1866 január 1. ---	—	millió frt	1874 végén ---	---	345.2	millió frt
1866 május végén	120.3	»	1875 » ---	---	346.5	»
1866 végén ---	224.0	»	1876 » ---	---	355.4	»
1867 » ---	313.1	»	1877 » ---	---	345.9	»
1868 » ---	307.9	»	1878 » ---	---	364.0	»
1869 » ---	319.0	»	1879 » ---	---	313.0	»
1870 » ---	352.1	»	1880 » ---	---	327.7	»
1871 » ---	373.6	»	1881 » ---	---	320.4	»
1872 » ---	375.9	»	1882 » ---	---	351.4	»
1873 » ---	344.0	»				

XLI.

A z a g i o.

Az arany agioja a bécsi tőzsdén 1882-ben következőképen alakult:

	legmagasabb havi	legalacsonyabb havi	havi átlag
január ---	119.50	117.68	118.47
február ---	119.56	118.93	119.21
márczius ---	119.25	118.75	119.08
aprilis ---	119.37	118.50	118.94
május ---	119.25	118.75	119.00
június ---	119.93	118.81	119.37
július ---	119.87	119.59	119.61
augusztus ---	119.56	117.50	118.68
szeptember ---	118.43	117.56	118.10
október ---	118.62	118.06	118.35
november ---	118.62	118.25	118.44
december ---	118.68	118.12	118.41

Az arany agionak évi átlaga 1882-ben 118.80.^{ss}.

1848 óta az agio következőképen alakult (1875-ig ezüst, 1876 óta arany):

1848 ---	109.37	1854 ---	127.75
1849 ---	113.85	1855 ---	120.62
1850 ---	119.82	1856 ---	105.37
1851 ---	126.05	1857 ---	105.50
1852 ---	119.75	1858 ---	104.12
1853 ---	110.62	1859 ---	120.62

1860	132. ²⁵	1871	120. ³⁸
1861	141. ⁵⁰	1872	109. ²⁷
1862	128. ⁰⁷	1873	108. ¹⁴
1863	113. ⁰⁹	1874	105. ²⁴
1864	115. ⁷²	1875	103. ⁴⁰
1865	108. ³²	1876	120. ⁸⁰
1866	119. ⁸⁴	1877	122. ⁸⁸
1867	124. ⁴⁸	1878	118. ⁰⁵
1868	114. ⁴⁰	1879	116. ³²
1869	121. ⁰²	1880	117. ³³
1870	121. ⁸⁹	1881	116. ⁷⁵

Az agio e század elején volt :

α) *Első korszak : 1799—1811*

	1799	1800	1801	1802	1803	1804	1805	1806	1807	1808	1809	1810	1811
Január	103	113	116	119	130	134	133	147	190	204	221	469	500
Február	103	113	115	119	129	135	132	148	203	209	234	398	500
Márczius	105	114	114	118	127	134	129	149	206	210	248	331	500
Április	108	114	115	118	129	135	129	152	208	212	252	347	
Május	107	116	115	118	130	135	129	160	206	216	276	375	
Junius	107	115	115	119	131	134	130	163	203	238	333	395	
Julius	106	115	116	120	132	135	132	184	197	242	315	405	
Auguszt.	108	115	116	122	133	135	135	160	194	236	299	448	
Szeptemb.	110	115	116	125	132	134	136	170	201	233	310	490	
Október	111	115	117	126	131	132	144	176	203	231	314	500	
Novemb.	113	115	117	128	132	131	145	175	202	220	346	500	
Deczemb.	113	118	117	128	133	132	149	184	203	222	405	500	

β) *Második korszak : 1811—1818.*

	1811	1812	1813	1814	1815	1816	1817	1818
Január	—	229	140	185	282	372	378	300
Február	—	260	139	192	285	367	367	293
Márczius	—	167	258	138	222	308	332	278
Április	—	175	246	156	238	407	345	269
Május	—	212	228	159	204	398	346	252
Junius	—	263	233	151	211	430	283	247
Julius	—	286	221	157	234	336	275	243
Augusztus	—	262	179	177	245	340	294	224
Szeptember	—	255	156	175	237	342	323	233
Október	—	234	139	169	248	347	324	237
November	—	217	138	163	258	375	327	246
Deczember	—	219	137	184	262	361	348	250

XLII.

A pénzpiacz.

Az európai pénzpiaczokon 1882-ben a kamatláb következőképen alakult:

	Amsterdam	Berlin és M.-Frankfurt	Brüssel	London	Páris	Bécs	Átlag
Január	4 ¹ / ₂	5	5, 6	5	5	4	4.85
Február	4 ¹ / ₂ , 5	5, 6, 5	6, 5, 4 ¹ / ₂	5, 6, 5	5, 4 ¹ / ₂	4	5.01
Márczius	5	5, 4 ¹ / ₂ , 4	4 ¹ / ₂ , 4	5, 4, 3	4, 3 ¹ / ₂	4	4.86
Április	5	4	4	3	3 ¹ / ₂	4	3.91
Május	5, 4 ¹ / ₂	4	4, 4 ¹ / ₂	3	3 ¹ / ₂	4	3.91
Junius	4, 3 ¹ / ₂	4	4 ¹ / ₂ , 4, 3 ¹ / ₂	3	3 ¹ / ₂	4	3.75
Julius	3 ¹ / ₂	4	3 ¹ / ₂	3	3 ¹ / ₂	4	3.64
Augusztus	3 ¹ / ₂	4	3 ¹ / ₂ , 4, 4 ¹ / ₂	3, 4	3 ¹ / ₂	4	3.79
Szept.	3 ¹ / ₂ , 4, 4 ¹ / ₂	4, 5	4 ¹ / ₂	4, 5	3 ¹ / ₂	4	4.21
Október	4 ¹ / ₂	5	4 ¹ / ₂	5	3 ¹ / ₂	4, 5	4.57
November	4 ¹ / ₂	5	4 ¹ / ₂	5	3 ¹ / ₂	5	4.64
Deczemb.	4 ¹ / ₂ , 5 ¹ / ₂	5	4 ¹ / ₂ , 4	5	3 ¹ / ₂	5	4.65
	4.35	4.53	3.98	4.12	3.69	4.21	4.21
1881 ...	4.00	4.15	4.14	3.47	3.93	4.00	3.92

A pénzpiacz egyéb tényezői közül e helyen még a következő adatokat adjuk:

Váltóárfolyam. A bécsi tőzsdén az év végén jegyeztetett:

	1881	1882
London	118.85	119.40
Páris	47.07	47.35
Berlin	58.20	58.65

Az ezüst ára. Londonban az ezüst unciája jegyeztetett:

1881	51 ⁷ / ₈ d.
1882	50 — »

Az arány ezüst és arany között következőképen alakult:

1881	1 : 18.178
1882	1 : 18.860

XLIII.

Értékpapírok árfolyama.

A budapesti tőzsdén 1882-ben a következő értékpapírok árfolyama volt:

	jan.	febr.	márcz.	ápr.	máj.	jun.
	v é g é n.					
aranyjárdék (6 ^o /o) ---	117 ³ / ₄	117.8	118 ³ / ₄	119 ³ / ₄	119 ¹ / ₄	119.6
vasuti kölcsön ---	128	130 ¹ / ₄	132 ³ / ₄	134 ¹ / ₄	134	134 ¹ / ₂
m. földteherm. kötvény	97	97	97 ¹ / ₄	99 ¹ / ₄	98	98 ¹ / ₄
szőlődézsma váltság ---	96 ¹ / ₂	97	96 ³ / ₄	97	96 ³ / ₄	97 ¹ / ₂
földhitelintézet 5 ¹ / ₂ ^o /o-os záloglevele ---	100	101	101	101	101 ¹ / ₄	101
pesti kereskedelmi bank 6 ^o /o-os záloglevele ---	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂	101	101 ¹ / ₄	101 ¹ / ₄
hazai takarékp. részv. 4,450	4,625	4,650	4,665	4,640	4,640	4,640
hengermalom részvénye	475	473	505	550	540	535
Gschwindt-féle szeszgyár részvénye ---	380	375	390	400	400	400
pesti könyvnyomda r.	825	800	820	765	765	765
I. m. bizt. intézet részv. 3,800	3,950	3,750*	3,600	3,550	3,550	3,550
p. közuti vaspálya »	437	440	456	435 ¹ / ₂	439 ¹ / ₂	425
	jul.	aug.	szept.	okt.	nov.	decs.
	v é g é n.					
aranyjárdék (6 ^o /o) ---	119 ³ / ₄	118 ⁵ / ₈	119.2	119.25	118 ¹ / ₂	118 ³ / ₄
vasuti kölcsön ---	134 ³ / ₄	134 ³ / ₄	135	133 ¹ / ₄	133 ³ / ₄	134 ¹ / ₂
m. földteherm. kötvény	98 ¹ / ₂	98	98 ¹ / ₄	99 ¹ / ₄	98 ¹ / ₂	95 ¹ / ₂
szőlődézsma váltság ---	97 ³ / ₄	97 ¹ / ₂	97 ³ / ₄	97 ¹ / ₂	96 ¹ / ₂	98 ¹ / ₂
földhitelintézet 5 ¹ / ₂ ^o /o-os záloglevele ---	101 ³ / ₈	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₄	101 ¹ / ₄	101 ³ / ₄
pesti kereskedelmi bank 6 ^o /o-os záloglevele ---	101 ¹ / ₄	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂	102
hazai takarékp. részv. 4,750	4,725	4,800	4,525	4,500	4,550	4,550
hengermalom részvénye	610	560	560	570	590	585
Gschwindt-féle szeszgyár részvénye ---	400	400	400	410	410	420
pesti könyvnyomda részv. 780	800	800	800	800	800	800
I. m. bizt. intézet részv. 3,925	3,775	3,650	3,550	3,500	3,475	3,475
p. közuti vaspálya »	430	429	431	424	425	426

A magyar értékpapírok rentabilitása a következő adatokból tűnik ki: A rentabilitás tett 1882 végén:

papírajárdék ---	5.75
6 ^o /o-os aranyjárdék ---	5.93
4 ^o /o-os magyar aranyjárdék ---	5.37

* Szelvény nélkül.

vasuti kölcsön	5.25
földtehermentesítési kötvény	4.97
szőlődézsma váltáság	4.75
földhitelintézet 5 ¹ / ₂ ⁰ / ₉ -os záloglevél	5.44
» 5 ⁰ / ₀ -os arany	4.97

Kibocsátások.

Az osztrák-magyar pénzpiaczon az 1882. évi kibocsátások összesen kerek 200 millió forintot képviseltek, ellenben 1881-ben 300 millió frtot. Az értékpapírok nagyobb része, melyek 1882-ben, mint új papírok kerültek a pénzpiacra, Ausztria-Magyarország legsürgősebb szükségletének fedezésére bocsátattatott ki, s leginkább az osztrák-magyar pénzpiacz vette fel, kisebb részét a német pénzpiacz.

Az egyes kibocsátások áttekintését a következő táblázat nyújtja (az utolsó 000 kihagyásával):

1. Állami kibocsátások.

	frt
5 ⁰ / ₀ -os osztrák papírjáradék (92.12 ¹ / ₂ frtnyi árfolyam mellett	50,605
Törlesztési járadék kibocsátása az osztrák pénzügyminiszter által (76 frtnyi árfolyammal)	14,000
Magyar 5 ⁰ / ₀ -os papírjáradék (87 frtnyi árfolyammal)	28,000
Magyar 5 ⁰ / ₀ -os papírjáradék (85 frtnyi árfolyammal)	13,000
Cseh északi vasuti 26,666 részvény, eladta a közös pénzügyminiszter 135 forintnyi árfolyam mellett	3,999
Ferencz-József-vaspálya 32,500 darab 200 fritos részvénye, eladta a közös pénzügyminiszter 192.30 frtnyi árfolyam mellett	6,500
Összesen	116,104

2. Új alapítások.

	frt
«Azienda» osztrák-francia elemi csapások és balesetek elleni biztosító-társaság (12,000 drb részvény, darabja 200 frt aranyban)	2,400
«Azienda» osztrák-francia élet- és járadék-biztosító-társulat (12,000 darab részvény, darabja 200 frt aranyban)	2,400
Bukovinai földhitelintézet Czernoviczban (4,000 darab részvény, 100 forintjával darabja)	400
Első osztrák általános balesetek elleni biztosító társaság (5,000 darab részvény, darabja 200 forintjával)	1,000
Illyriai higanybánya-társulat (9,000 darab részvénye, darabja 100 forintjával aranyban)	900
Bozen-merani vaspálya-társulat (11,250 részvény 100 frtjával)	1,125
Lambachi leufonóda (1,500 darab részvény, darabja 250 frtjával)	375
Osztrák egyesületi cellulozé-gyártásra (2,500 darab részvény, darabja 120 frttal)	300
Wschetuli cukorgyártási részvénytársulat (60 darab részvény, darabja 5,000 forinttal)	300
Összesen	9,200

3. Tőkefelemelések.

	frt
Azienda Assicuratrice Triesztben (3,383 darab 1,000 forintos részvényre, 40 ^o / _o -os befizetés) ---	1,353
Első osztrák jutagvár (2,500 darab 200 frtos részvény) ---	500
Első osztrák ajtó-, ablak- és padlógyár részvénytársulat (2,000 darab, 200 frtos részvény) ---	400
Cseh kereskedelmi vasutak (7,325 darab 200 frtos részvény) ---	1,465
Mezőgazdasági hitelbank Linczben ---	1,500
Kremsvölgy-vasut (7,000 darab 100 frtos részvény) ---	700
Osztrák észak-nyugoti gőzhajózási társulat (10,000 darab 200 forintos részvény) ---	2,000
Osztrák-magyar kohótársulat (500 darab 1,000 frtos részvény) ---	500
Rohrbachi cukorfinomító-gyár (300 darab 1,000 forintos részvény) ---	300
Rosiczi bányatársaság (2,500 darab 200 frtos részvény) ---	500
Cseh északi vasut (33,333 darab 150 frtos részvény) ---	4,999
Cseh északi vasut (4 ^o / _o -os elsőbbségi kötvények aranyban) ---	21,750
Gácsországi Károly Lajos vasut (4 ¹ / ₂ ^o / _o -os elsőbbségi kötvények ezüstben) ---	7,000
Buschtiehradi vasut (4 ^o / _o -os elsőbbségi kötvények aranyban) ---	10,000
Dünagőzhajózási társulat (4 ^o / _o -os elsőbbségi kötvények aranyban) ---	5,000
Osztrák helyi vasuttársaság (4,000 darab 200 frtos részvény) ---	800
Összesen	56,767

4. Egyéb kibocsátások.

	frt
Vöröskereszt sorsjegyek (500,000 darab 12 forintos sorsjegy) ---	6,000
Különféle községi kölcsönök és kisebb kibocsátások ---	10,000
Összesen	16,000
Főösszeg	198,071

XLIV.

V a s u t a k.

Az első magyar vasút a Pozsony-Nagyszombat és innét Szered felé vezető lóvonatu vasút volt, melynek építése 1838-ban megkezdett és 1846-ban befejeztetvén, a vasút a forgalomnak átadatott.

Ezen vasútnak forgalma volt:

	személy	áruk mázsákban
1841 ---	43,761	57,392
1842 ---	54,978	216,374
1843 ---	60,015	255,100
1844 ---	58,929	415,717
1845 ---	54,861	338,720

1846-ban megnyitattott az első gőzmozdonyú vasút és azóta vasúti hálózatunk következő fejlődést mutat:

1846	---	---	35 kilom.	1864	---	---	1,946 kilom.
1847	---	---	161 "	1865	---	---	2,161 "
1848	---	---	178 "	1866	---	---	2,161 "
1849	---	---	178 "	1867	---	---	2,285 "
1850	---	---	222 "	1868	---	---	2,634 "
1851	---	---	356 "	1869	---	---	2,738 "
1852	---	---	356 "	1870	---	---	3,477 "
1853	---	---	414 "	1871	---	---	4,402 "
1854	---	---	480 "	1872	---	---	5,336 "
1855	---	---	558 "	1873	---	---	6,263 "
1856	---	---	660 "	1874	---	---	6,435 "
1857	---	---	949 "	1875	---	---	6,435 "
1858	---	---	1,254 "	1876	---	---	6,718 "
1859	---	---	1,390 "	1877	---	---	6,792 "
1860	---	---	1,617 "	1878	---	---	6,920 "
1861	---	---	1,838 "	1879	---	---	7,072 "
1862	---	---	1,913 "	1880	---	---	7,099 "
1863	---	---	1,946 "	1881	---	---	7,206 "

1882-ben a következő vonalak nyitattak meg:

Márczius 11.	Rákos-ujszászi vonal (m. államvasut)	---	75,900 kilom.
Április 10.	Sziszek-doberlini " " "	---	48,400 "
November 10.	Arad-mezőhegyesi vonal (arad-csanádi vasut)	---	51,200 "
"	16. Budapest-pécsi vasút	---	207,540 "
"	26. Szőreg-kiszombori vonal (arad-csanádi vasut)	---	19,400 "
Deczember 5.	Budapest-szabadkai " (m. államvasut)	---	168,450 "
"	5. Kiskőrös-kalocsai " " "	---	30,570 "
Összesen			601,460 kilom.

A vasúti forgalom 1850 óta következő fejlődést mutat:

	s z e m é l y - szállítás	teherszállítás vámházsa		s z e m é l y - szállítás	teherszállítás vámházsa
1850	210,103	1.259,974	1864	1.836,787	38.126,737
1851	523,660	2.409,208	1865	1.681,480	45.839,611
1852	737,316	5.291,451	1866	3.406,858	58.759,710
1853	833,172	8.436,365	1867	2.069,805	56.424,019
1854	1.143,883	11.399,037	1868	2.723,685	107.239,726
1855	1.096,277	9.049,032	1869	3.616,211	111.745,895
1856	1.216,477	14.960,699	1870	4.941,650	108.691,863
1857	1.348,793	15.772,572	1871	6.483,813	141.737,047
1858	1.558,594	19.046,584	1872	9.809,038	151.156,868
1859	2.712,350	29.997,155	1873	12.601,336	173.867,326
1860	1.947,896	35.986,782	1876	9.217,482	192.876,940
1861	2.051,399	51.052,689	1878	9.419,294	225.130,860
1862	2.049,686	37.889,685	1879	9.817,282	223.871,320
1863	2.468,078	38.253,174			

1880 óta a forgalom következőkép alakult:

	személy- szállítás	teherzállítás tonnák
1880	9.660,563	10.981,453
1881	10.213,333	12.492,982

A vasuti forgalom pénzügyi eredménye 1882-ben következőképpen alakult:

	összes bevétel
M. kir. államvasutak	19.844,631 frt
Osztrák államvasut*	37.719,480 »
Déli vasut *	37.842,631 »
I. erdélyi vasut	1.175,557 »
Alföld-fiumei vasut	2.197,972 »
Pécs-barcsi vasut	626,344 »
Mohács-pécsi vasut	1.107,833 »
Kassa-oderbergi vasut*	4.419,518 »
Magyar éjszakkéleti vasut	2.894,655 »
Arad-temesvári vasut	264,173 »
Magyar nyugati vasut*	1.683,310 »
I. m. gácsországi vasut*	876,507 »
Győr-sopron-ebenfurti vasut	550,686 »
Duna-drávai vasut	401,311 »
Arad-körösvölgyi vasut	266,283 »
Szamosvölgyi vasut	123,134 »

A bevételek az utolsó évben kevés kivételtől eltekintve, az összes vasutaknál emelkedést mutatnak.

Kilométerenként tett a bevétel:

Magy. kir. államvasutak	7,229 frt
Osztrák államvasut	18,252 »
Déli vasut	17,271 »
I. erdélyi vasut	4,039 »
Alföld-fiumei vasut	5,602 »
Pécs-barcsi vasut	9,197 »
Mohács-pécsi vasut	16,220 »
Kassa-oderbergi vasut	10,350 »
Magyar éjszakkéleti vasut	4,988 »
Arad-temesvári vasut	4,635 »
Magyar nyugati vasut	4,513 »
I. magyar gácsországi vasut	3,282 »
Győr-sopron-ebenfurti vasut	4,751 »
Duna-drávai vasut	2,418 »
Arad-körösvölgyi vasut	2,959 »
Szamosvölgyi vasut	2,620 »

* Egész hálózat.

Ha a fentebbi adatokhoz még az arad-csanádi és a budapest-pécsi vasút eredményeit hozzá vesszük, az eredmény a következő:

	1882	1881
közös vasutak ---	82.541,446 frt	77.137,877 frt
magyar vasutak. ---	39.545,392 »	27.227,040 »

Az 1882-diki bevételből esik

	személyszállításra	teherszállításra
közös vasutaknál ---	18.874,474 frt	63.666,972 frt
magyar vasutaknál ---	6.747,621 »	22.797,771 »

XLV.

Posta és távirda.

I. Posta.

Levélpostai szállítmányok.

	1881-ben	1880-ben
Közönséges levelek:		
bérmentve ---	52.757,400	50.446,869
bérmentetlenül ---	1.495,926	1.843,088
Ajánlott levelek ---	5.439,910	4.999,999
Áruminták ---	9.038,198	1.976,422
Keresztkötések és nyomtatványok ---	10.318,880	8.892,316
Hivatalos levelek ---	17.810,864	16.929,174
Hirlapok ---	36.747,555	36.023,976
Levelezési lapok ---	15.554,020	13.643,442
Összesen	142.162,753	134.755,286

A levélpostai szállítmányok forgalmának aránya a lakosság létszámához:

	lakosság lét- száma	a levélpostai szállítmányok összes száma		esik fejenként	
		1881-ben	1880-ban	1881-ben	1880-ban
Magyarország	13.749,603	127.740,015	120.465,362	9.29	8.76
Horvátország	1.892,499	14.422,708	14.289,924	7.62	7.55
Összesen	15.642,102	142.162,753	134.755,286	9.09	8.62

Szekérpostai szállítmányok.

	Darab	Kilogramm	Érték forintban
Csomagok értéknylvánítás nélkül:			
1881-ben ---	1.577,156	6.342,374	—
1880-ban ---	1.081,602	4.983,208	—
Pénz- és értékküldemények:			
1881-ben ---	7.259,288	16.837,549	1,067.072,464
1880-ban ---	6.960,876	20.970,398	1,004.860,905

	D a r a b		Összeg forintokban	
	1881-ben	1880-ban	1881-ben	1880-ban
Továbbított postautalványok --- --- ---	3.842,638	3.311,034	134.914,866	117.739,204
Továbbított utánvétli szállítmányok ---	1.548,729	1.427,822	14.764,782	13.506,283

A postautánvételi és postautalványi forgalom részletezése szerint volt :

Utánvételek.

	1880	1881
Tisztán belföldi forgalom --- --- --- ---	7.059,206 frt	7.649,572 frt
Ausztriában Magyarország számára kifizettetett	5.786,207 »	6.333,524 »
Magyarországban Ausztria » »	315,530 »	351,461 »
Külföldön Magyarország » »	261,306 »	328,830 »
Magyarországban a külföld » »	84,034 »	101,395 »
Összesen	13.506,283 frt	14.764,782 frt

A tisztán belföldi forgalomra esik tehát 51.⁸¹% (1880 : 52.²⁶%).

Az Ausztriával való kölcsönös forgalomra 43.²⁸% (1880 : 45.¹⁸%)

Ebből esik Magyarországból Ausztriába küldött árúért 351,461 frt (1880 : 315,530 frt, vagyis 5.²⁶% (1880 : 5.⁴⁵%), és Ausztriából Magyarországra küldött árúért 6.333,524 frt (1880 : 5.786,207 frt), vagyis 94.⁷⁴% (1880 : 94.⁵⁵%). — A külföldi kölcsönös forgalomra 2.⁹¹% (1880 : 2.⁵⁶%), és ebből ismét Magyarországból a külföldre küldött árúért 101,395 frt (1880 : 84,034 frt) vagyis 23.⁵⁷% (1880 : 23.⁵⁶%)

Utalványok.

	1880	1881
Tisztán belföldi forgalom --- --- --- ---	57.552,909 ft	66.779,907 ft
Ausztriában Magyarország számára kifizettetett	47.155,455 »	52.929,377 »
Magyarországban Ausztria » »	10.428,165 »	11.756,493 »
Külföldön Magyarország » »	790,968 »	984,634 »
Magyarországban a külföld » »	1.811,702 »	2.464,455 »
Összesen	117.739,199 ft	134.914,866 ft

A tisztán belföldi forgalomra esik tehát 40.⁴⁹% (1880 : 48.⁸⁹%)

Az Ausztriával való kölcsönös forgalomra 47.⁹⁵% (1880 : 48.⁹⁰%).

Ezen összesen 64.685,870 forintnyi (1880 : 57.583,620 forint) összegből 52.929,377 frt (1880 : 47.155,455 frt), vagyis 81.⁸³% (1880 : 81.⁸⁹%) küldetett postautalvány útján Magyarországból Ausztriába, és csak 11.756,493 frt (1880 : 10.428,165 frt), vagyis 18.¹⁷% (1880 :

18¹¹%) Ausztriából Magyarországra. — A külföldi kölcsönös forgalomra pedig 2.⁵³% (1880: 2.³¹%). A 3.449,089 forintnyi (1880: 2.602,670 frt) összegből 984,634 frt (1880: 790,968 frt), vagyis 28.⁵⁵% (1880: 30.⁴⁰%) küldetett Magyarországból a külföldre, és 2.464,455 frt (1880: 1.811,702 frt), vagyis 71.⁴⁵% (1880: 69.⁶⁰%) külföldről Magyarországra.

Hirlapok külforgalma.

	Negyedévi péld. száma		Érték forintban	
	1881	1880	1881	1880
Külföldi hirlapok forgalma belföldön	25,485	25,477	47,788	49,037
Belföldi hirlapok forgalma külföldön	1,113	1,114	5,586	5,729

A postaszolgálat kiterjedése.

	1881	1880
Postahivatalok száma	2,414	2,301
Levéljegy magánárusítók száma	978	891
Levélszekrények	1,072	1,000
A postaszolgálatban alkalmazott egyének száma	8,016	7,720
» » használt lovak	3,815	3,703
» » » kocsik	2,581	2,480
» » » waggonok	107	103
Postajáratok száma	2,657	2,250

Az üzleti kilométerek száma tett:

	1881	1880
Postautakon	20.481,600	19.572,730
Vasutakon	13.070,117	12.504,957
Vizen	1.066,998	1.066,998
Összesen	34.618,715	33.144,685

Pénzbeli eredmény.

	1881	1880
Bevétel	6.811,055 frt	6.356,009. ¹³ frt
Kiadás	5.419,610 »	5.249,363. ⁰² »
Tiszta jövedelem	1.391,445 frt	1.106,646. ¹¹ frt

II. Távirida.

a) Hálózat.

A távirida tevékenységéről 1881-len a következő adatok nyújtanak felvilágosítást:

A hálózat vonalainak hossza kilometerekben	15,289. ⁹³
A hálózat vezetékhuzálainak hossza kilometerekben	54,852. ⁶²

b) *Állomások.*

Az állami távirdaállomások száma	473
A vasuti	596
Az állami és vasuti távirdaállomások együttes száma	1,069
Éjjel-nappali szolgálata távirdaállomás volt	47
Egész napi szolgálata	172
Korlátolt nappali szolgálata	850
Összesen	1,069

c) *Gépkészülékek.*

Gépkészülék volt: Morse-féle rendszerű közönséges	1,470
Morse-féle ellenirányú táviró	2
Morse-féle automat	6
Hughes-féle nyomó táviró	11
Összesen	1,489

d) *Személyzet.*

Felsőbb és központi közigazgatási személyzet	96
A távirdaállomások kezelő személyzete	1,260
Alsóbb személyzet	208
Összesen	1,564

e) *Táviratok.*

* A belföldi forgalomban volt díjköteles távirat	1.656,489
» » » » díjmentes »	922
A nemzetközi » » feladott »	582,157
» » » » megérkezett »	651,214
» » » » átmenő »	125,764
Mindennemű távirda szolgálatai	165,778
Közvetített távirat	2.161,304**
Az összes kezelt táviratok száma	5.343,428

f) *Bevétel.*

A belföldi táviratok után	1.606,874	frt
A külföldi » »	62,812	»
Különféle bevétel	1.669,686	frt
Összesen	1.669,686	frt

* A belföldi forgalomban csak a feladott táviratok számíthatnak fel. —

** Ebből átvivőn átment 21,128.

g) *Kiadás.*

Rendkívüli kiadás új vonalépítésre stb.	49,919	frt
Rendes kiadás: személyzeti költség ...	1.110,673	»
» » vonal- és állomásfenntartási és egyéb költségek	743,103	»
Összesen	1.903,695	frt

XLVI.

Budapest főváros közraktárai.

A fővárosi közraktárak — melyek évtizedeken át a fővárosi kereskedelmi osztályok óhajainak tárgyát képezték — 1881 végén nyitattak meg. Az intézetnek 1882. évi forgalmáról a következő adatok nyújtanak felvilágosítást:

		Összesen		Ebből buza	
		beraktároz-	kiraktároz-	beraktároz-	kiraktároz-
		tatott	tatott	tatott	tatott
1882. január	15-ig	10,505	13,277	6,446	9,385
»	31-ig	10,031	18,265	5,127	11,130
» február	15-ig	18,384	14,457	10,908	9,955
»	28-ig	9,998	14,641	3,849	10,351
» márcz.	15-ig	12,416	17,059	1,196	8,901
»	31-ig	14,517	13,343	3,712	6,310
» ápril	15-ig	19,823	18,616	7,755	8,433
»	30-ig	15,417	24,542	5,295	13,800
» május	15-ig	19,435	15,055	12,051	5,075
»	31-ig	18,749	15,465	11,037	3,888
» június	15-ig	11,413	17,659	2,887	8,518
»	30-ig	7,156	14,238	1,646	4,976
» július	15-ig	3,339	22,512	1,321	14,040
»	30-ig	31,280	17,703	14,877	5,848
» auguszt.	15-ig	28,870	28,412	21,425	22,602
»	31-ig	49,113	26,412	35,490	16,835
» szept.	15-ig	58,592	34,274	40,684	20,520
»	30-ig	70,117	54,464	39,821	32,102
» október	15-ig	44,469	49,670	16,274	27,618
»	31-ig	49,827	56,448	16,379	22,077
» nov.	15-ig	48,967	39,514	26,286	15,810
»	30-ig	65,841	42,016	28,212	12,414
» decz.	15-ig	43,752	38,007	10,918	18,227
»	31-ig	37,840	39,057	11,466	22,780

A készlet volt métermázsában az egyes árúknak 1882. év január 1-én: buza 41.653, rozs 2.494, árpa 4.629, zab 1.162, repce 198, here-, len- és kendermag 150, köles 100, bab, borsó 4.206, rizs 400, szilva és szilvaíz 89, kávé 25, cukor 60, bükköny 101, olaj 33,

liszt és korpa 12.322, cement 1.014, különfélék 846. — Összesen: 69,109 métermázsa.

1883. év január 1-én a készlet volt (métermázsaiban): buza 45.122, rozs 2.761, árpa 18.241, zab 1.214, repce 6.237, here-, len- és kendermag 1.196, tengeri 200, köles 22.022, bab, borsó 4.554, szilva és szilvaíz 10.245, kávé 1.359, cukor 74, gubacs 230, bükköny 354, liszt és korpa 5.872, bor 1.642, cement 155, bőr 765, különfélék 1,711. — Összesen 123.851 métermázsa.

Naponkénti átlaga a beraktározásnak 2,365 métermázsa = 23,885 frt biztosítási értékben. — Naponkénti átlaga a kiraktározásnak: 2,441 métermázsa = 24,296 frt biztosítási értékben.

XLVII.

A folyamhajózás.

A hajózás kiterjedését 1881-ben a következő adatok mutatják:

	Az egész (evezős hajó és tutajjal) hajózható hosszúság kilométerekben	Gőzössel
A Dunán: Dévénytől Ó-Orsováig a győr-gönyői (15. ⁹³ kilom.), az érsekújvári (13. ⁶⁵ kilom.), a sz.-endrei (30. ³⁴ kilom.) és a mohácsi (56 kilom.) ágak beszámításával	1,076.31	1,076.31
A Tiszán: Tiszaújvártól a Dunáig	969.49	767.00
A Dráván: Légrádtól a Dunáig	248.82	155.00
A Száván: az országhatártól a Dunáig	663.50	595.59
A Maroson: Marosújvártól a Tiszáig	367.92	—
A Szamoson: Szatmártól a Tiszáig	98.61	—
A Bodrogon: Sáropataktól a Tiszáig	30.34	—
A Körösön: Békéstől a Tiszáig	219.23	—
A Kulpán: Károlyvárostól a Száváig	135.79	2.30
A Vágon	317.52	—
A Nyitrán: Naszódtól a Dunáig	15.12	—
A Garamon	146.64	—
A Sión: egész hosszában	151.51	—
A Balaton taván: egész hosszában	91.03	91.03
A Ferencz-csatornán: egész hosszában	238.20	238.20
A Begán: Temesvártól a Tiszáig	114.00	114.00
Összesen	4,888.03	3,039.34

A gőzhajózási vállalatok személy- és árúforgalmát a következő adatok mutatják:

	Szállított	
	személyek	árúk tonnákban
Az első cs. kir. szab. Dunagőzhajózási társulat	2,439,581	1,235,696
A cs. kir. szab. osztr. államvasút-társaság	11,293	51,209
Balatoni gőzhajózási vállalat	4,843	173
Győri gőzhajózási részvény-társaság	—	91,156
Luczenbacher Pál utódai Budapest	—	141,291
Huber W. Pancsova	—	24,947
Morovicz és társa Sziszek	—	32,040
Eggenhofer József és társai Budapest	—	59,500
Fleischmann Imre Budapest	—	9,886
I. Pancsovai csavargözös vállalat	—	7,437
II. Pancsovai csavargözös vállalat	—	5,548
Häfner Károly és fia Ujvidék	—	6,083
A Ferencz-csatornai gőzvontatási vállalat	—	109,084
Dráva-gőzhajózási társulat Bars	—	42,230
Seiringer, Berger s társa Budapest	—	1,037
Lucic Miklós Beeskerek	—	3,100
Rossmayer Ferencz Tolna	—	45,575
Összesen	2,455,717	1,865,992

A *Ferencz-csatorna* összes forgalma tett:

A Dunáról a Tiszára	32,431	tonnát.
A " " csatornákba	75,606	"
A csatornákból a Tiszára	1,999	"
A Tiszáról a Dunára	55,777	"
A " " csatornákba	3,044	"
A csatornákból a Dunára	122,640	"
A csatornák belforgalma	18,029	"
Összesen	309,526	tonnát.

Ezen mennyiség legnagyobb része, minthogy a szabad folyamon gőzerővel továbbított, a gőzhajózási vállalatok fenti forgalmi kimutatásában már bennfoglaltatik.

XLVIII.

Tengeri hajózás.

A kereskedelmi tengeri hajók állományát 1881. végén a következő számok mutatják: a vitorlás hajók száma 142, tonnatartalom 64,510, gőzösök száma 6, 105 lóerővel.

A magyar-horvát tengerpart kikötőinek forgalma volt:

a) *Érkezett:*

	Miveletet végző hajó			
	rakottan		üresen	
	szám	tonna-tartalom	szám	tonna-tartalom
Osztrák-magyar monarchiából vitorláshajó	1,328	27,589	717	27,021
" " gőzös	1,655	165,473	234	17,813
Külföldről vitorláshajó	547	43,093	373	41,398
" gőzös	94	99,734	78	45,780
Összesen vitorláshajó	1,875	70,682	1,090	68,419
" gőzös	1,749	265,207	312	63,593

b) *Elindult:*

Osztrák-magyar monarchiába vitorláshajó	1,509	34,515	441	11,541
" " gőzös	1,538	153,253	354	29,715
Külföldre vitorláshajó	1,036	93,383	22	3,645
" gőzös	207	179,140	22	10,554
Összesen vitorláshajó	2,545	127,898	463	15,186
" gőzös	1,745	332,393	376	40,269

Lobogók szerint pedig:

a) *Érkezett:*

	Miveletet végző hajó			
	rakottan		üresen	
	szám	tonna-tartalom	szám	tonna-tartalom
Osztrák-magyar lobogó alatt vitorláshajó	1,289	40,706	682	43,568
" " " gőzös	1,692	194,964	295	48,800
Külföldi lobogó alatt vitorláshajó	586	29,976	408	24,851
" " " gőzös	91	98,131	34	27,010

b) *Elindult:*

Osztrák-magyar lobogó alatt vitorláshajó	1,641	79,544	371	10,317
" " " gőzös	1,625	211,160	368	34,254
Külföldi lobogó alatt vitorláshajó	904	48,354	92	4,869
" " " gőzös	120	121,233	8	6,015

F i u m e.

Fiume forgalmáról 1882-ben a következő adatok nyújtanak felvilágosítást: összesen érkezett 3,049 hajó (közte 949 gőzös) 487,423 tonna-tartalommal; a behozott érték 14.828,127 frt; ebből esik az osztr.-magy. monarchiára 4.040,685 frt, az Éjszakamerikai Egyesült-Államokra 3.322,348 frt, Nagybritanniára 4.664,448 frt stb.; elindult 3,074 hajó (közte 939 gőzös) 482,314 tonnatartalommal; az össze-

sen kivitt érték 29.149,865 forint; ebből esik az osztrák-magyar monarchiára 5.659,687 frt, Franciaországra 4.036,455 frt, Kelet-Indiára 4.203,065 frt, Nagybritanniára 12.706,446 frt, Olaszországra 1.392,988 frt, Romániára 3.102,286 frt stb.

Fiume hajóforgalma következő alakulást mutat:

	Érkezett				Indult			
	vitórlás	tonna	gőzös	tonna	vitórlás	tonna	gőzös	tonna
1876	1,865	68,579	754	89,259	1,800	69,365	733	90,422
1877	1,812	71,699	905	95,337	1,815	68,512	909	89,660
1878	1,851	67,846	870	143,947	1,880	73,091	862	142,629
1879	1,731	74,035	905	251,634	1,693	72,800	908	252,831
1880	1,808	86,471	874	256,172	1,786	82,871	874	256,416
1881	1,807	97,067	872	301,251	1,835	101,081	882	305,008

A fiumei kikötő összes árúforgalma:

		1876. évben:			
Összes	behozatal	730,138	métermázsa	9.466,785	frt értékben,
"	kivitel	1.121,217	"	10.974,722	" "
	együtt	1.851,335	métermázsa	20.441,507	frt értékben.
		1877. évben:			
Összes	behozatal	599,342	métermázsa	6.508,696	frt értékben,
"	kivitel	1.199,039	"	10.079,677	" "
	együtt	1.798,381	métermázsa	16.588,373	frt értékben.
		1878. évben:			
Összes	behozatal	626,831	métermázsa	6.471,832	frt értékben,
"	kivitel	1.365,689	"	12.380,719	" "
	együtt	1.992,520	métermázsa	18.852,551	frt értékben.
		1879. évben:			
Összes	behozatal	679,384	métermázsa	6.912,356	frt értékben,
"	kivitel	2.376,550	"	22.701,193	" "
	együtt	3.055,934	métermázsa	29.643,549	frt értékben.
		1880. évben:			
Összes	behozatal	667,729	métermázsa	7.851,655	frt értékben,
"	kivitel	2.189,536	"	19.362,498	" "
	együtt	2.857,265	métermázsa	27.214,153	frt értékben.
		1881. évben:*			
Összes	behozatal	821,323	métermázsa.		
"	kivitel	2.414,220	"		
	együtt	3.235,543	métermázsa,		

* Az értéket lásd fent.

Fiume árúforgalma 1882-ben :

	Behozatott mm.	Kivetett mm.		Behozatott mm.	Kivetett mm.
Kávé	14,441.8	2,854.8	Parafinolaj	789.6	—
Fűszer	248.0	57.1	Pamut	2,633.4	51.9
Déligyümölcs	1,040.0	80.1	Pamutárú	9,467.6	2,305.0
Szilva	—	13,209.2	Lenárú	230.3	157.3
Czukor	510.5	8,118.3	Gyapjú	72.6	24.0
Dohány	7,053.3	11,330.8	Gyapjúárú	622.2	1,032.5
Buza	5,843.0	97,486.5	Selyemárú	0.3	2.2
Tengeri	113,066.7	64,628.6	Kender	503.5	582.2
Arpa	3,367.4	177,911.0	Nemez	189.7	1.7
Zab	10,369.2	6,404.9	Juta	7,182.5	210.8
Rozs	493.8	1,243.6	Csepű	106.1	18.9
Bab	2.0	13,268.8	Papír	252.6	17,670.2
Főzelék	2,641.4	2,641.3	Zsák-vászon	1,327.7	105.6
Rizs	77,988.0	6,094.7	Ruha	75.8	133.5
Liszt	3,376.3	656,901.9	Kötél	1,238.9	203.2
Tengeriliszt	37.0	14,263.5	Gyékény	411.6	12.9
Rizsliszt	—	2,096.3	Kaucukárú	—	3.2
Korpa	760.0	15,120.3	Ponyva	—	12.5
Dara	63.0	229.1	Kátránypapír	—	6.8
Gyümölcs	7,255.2	1,666.1	Üveg	—	55.0
Repcze	—	4,135.8	Üvegárú	810.5	347.3
Mag	42.5	1,443.5	Agyagárú	725.4	514.5
Fűnemű	3,414.1	1,716.1	Tégla	100,549.4	9,533.6
Bogyó	557.9	149.7	Vas	48,173.5	4,581.5
Rovarpor	68.0	34.0	Vasfeldolg.	3,943.7	974.4
Burgonya	259.4	3,609.7	Vasárú	3,438.5	3,051.4
Zöldség	920.3	475.5	Bádóg	348.0	16.0
Szalma	312.0	41.4	G. drótkötél	153.6	14.3
Növény	20.1	3.0	Aczél	26,580.9	927.4
Méz	557.0	578.8	Fém	11,295.8	832.5
Viasz	36.4	19.7	Fémárú	131.8	293.3
Nyersbőr	2,821.7	785.6	Gép	4,323.6	401.3
Bőr	1,126.0	526.5	Gyógyszer	75.1	123.9
Lószőr	18.6	21.4	Apróárú	37.5	161.6
Zsír	514.0	254.6	Só	9,109.2	294.8
Faolaj	6,203.2	789.9	Vegy. anyag	13,906.4	876.8
Lenolaj	973.5	221.5	Vegyszer k.	1,173.6	3,211.5
Pálmaolaj	1,035.4	—	Műszerek	8.9	98.6
Pamutolaj	1,233.1	—	Gyertya	250.4	231.6
Sesamolaj	3.9	—	Szappan	539.5	1,054.5
Halolaj	11.6	1.6	Lőpor	—	77.7
Babérolaj	—	19.0	Dynamit	—	208.0
Bor	69,467.7	25,558.9	Kat. tárgyak	822.3	666.1
Sör	380.3	1,198.5	Könyvek	25.9	21.8
Szesz	316.9	4,152.2	Hulladék	618.2	472.1
Likőr	56.8	27.0	Rongy	8,841.2	19.8

	Behozatott mm.	Kivitetett mm.		Behozatott db.	Kivitetett db.
Eczet	533.7	178.3	Donga	27,215	26.348,069
Ásványvíz	47.1	11,317.7	Deszka	22,510	1.639,592
Élelmiszer	1,778.0	4,614.2	Lécz	1,900	288,176
Hús	148.6	253.7	Fatábla	2,080	2.995,813
Befőtt hús	0.5	706.8	Fatörzs	—	2,032
Szózott hus	138.5	46.5	Parketta	—	1.711,339
Befőtt	50.6	444.2	Talpfa	1,650	174,977
Hal	1,256.9	281.5	Négyszögfa	7,138	34,823
Köszén	188,444.1	3,910.9	Erős deszka	328	36,536
Faszén	392.7	11,608.2	Árboczfa	1	59
Bútor	292.0	1,053.0	Rúd	24	11,865
Faárú	764.8	9,547.8	Evező	208	495
Parafa	1.2	2.2	Faabroncs	333	16,262
Festőfa	3,240.6	5.9	Dorong	—	3,472
Faragóanyag	2.6	0.2	Ló	—	85
Márvány	21.9	12.1	Ökör	2	35
Kő	44,843.0	443.8	Borju	255	—
Homok	16,322.2	897.7	Bárány	210	—
Ásványok	51.1	3,025.7	Ürü	12	84
Barnakő	2,050.0	6,411.1	Juh	—	212
Czement	34,541.8	2,463.8	Sertés	32	11
Agyag	10.0	47.5	Teknősbéka	35,180	15,000
Föld	668.6	465.4	Üres hordó	6,361	89,696
Porzellánf.	6,653.9	—	Összesen	105,430	33.368,633
Mész	2,950.0	200.0			
Gipsz	194.0	26.0		kbm.	kbm.
Cserzőanyag	3,303.0	64.0	Szálfa	590.0	42,547.9
Kátrány	372.6	157.0	Atalfa	62.0	30,620.1
Bükkolaj	412.6	—	Bükkfa	14.0	7,469.8
Gyanta	5,810.6	23.7	Tüzifa	4,488.1	3,689.8
Szurok	36.0	441.0	Összesen	5,154.1	84,326.6
Petroleum	219,172.4	4,100.6			
Vegyés áru	1,094.0	1,776.2			
Összesen	1.134,692.8	1.257,593.5			

XLIX.

Dunagőzhajózási társulat és osztrák-magyar Lloyd.

Ausztria-Magyarországnak hajózásában legnagyobb jelentőséggel bír e két társulat, mely a harminczas években alapítva, csakhamar első rangu hajózási vállalattá fejlődött, és mely közül különösen az első, a mint a multban is nagy fontossággal bírt hazánkra nézve, úgy a jövőben is még igen fontos szerepre van hivatva.

A Duna-gőzhajózási társulat forgalma keletkezése óta volt :

	Szállított		vámm.		Szállított		vámm.
	személyek	terhek			személyek	terhek	
1835	17,727	43,152		1858	521,092	9.812,662	
1836	29,203	75,118	»	1859	552,092	15.483,989	»
1837	47,436	109,750	»	1860	524,907	16.894,531	»
1838	74,584	251,362	»	1861	612,571	17.006,671	»
1839	105,926	244,288	»	1862	716,858	17.434,237	»
1840	125,293	258,078	»	1863	759,767	19.712,688	»
1841	170,078	359,504	»	1864	886,693	21.662,704	»
1842	211,401	413,986	»	1865	861,847	19.257,042	»
1843	23,805	592,212	»	1866	1.092,172	24.266,705	»
1844	269,639	758,348	»	1867	980,023	23.754,633	»
1845	349,875	1.154,705	»	1868	1.179,691	24.826,999	»
1846	421,340	1.564,029	»	1869	1.356,919	24.937,519	»
1847	437,523	2.351,905	»	1870	1.520,233	20.292,926	»
1848	549,696	2.340,783	»	1871	1.705,407	18.367,269	»
1849	247,044	1.039,457	»	1872	1.853,522	23.000,913	»
1850	538,522	2.736,427	»	1873	1.687,510	20.227,892	»
1851	471,937	4.330,896	»	1874	1.489,545	20.971,341	»
1852	567,742	6.296,836	»	1875	1.424,226	23.775,997	»
1853	528,470	6.146,588	»	1876	1.254,094	26.920,948	»
1854	590,673	9.094,851	»	1877	1.087,186	25.420,400	»
1855	528,493	10.646,456	»	1878	1.679,880	29.174,450	»
1856	454,639	8.259,681	»	1879	1.749,747	27.126,354	»
1857	578,836	10.244,403	»	1880	1.579,693	26.837,902	»

Az osztrák-magyar Lloyd tevékenységét alapítása óta a következő adatok tüntetik fel :

	Hajók száma	Brutto tonna-tartalom	A megtett út hossza mértf.	Utások száma	Pénzküldemények értéke millió frt	Árúküldemények méterm.
18 ^{36/37}	7	1,777	43,652	7,967	3.9	5,383
1840	10	2,600	116,970	27,930	10.9	22,605
1850	30	11,912	517,782	215,752	43.8	244,842
1860	62	32,634	886,676	354,362	91.5	895,458
1870	64	59,900	1.118,827	304,273	122.8	2.943,849
1880	72	83,417	1.516,201	323,262	112.9	4.650,137
1881	75	89,148	1.610,885	293,568	105.1	5.065,516

L.

A tűzkárok.

Magyarországon 1881-ben összesen 5546 tüzeset fordult elő. A tűzvész következtében összesen 4369 ház pusztult el egészen, 3155 részben ; gazdasági épület esett 7390 egészben, 1147 részben áldozat-

túl. A kár összeg tett 8.7 millió frtot; biztosítva volt 7.1 millió forint melynek fejében a biztosító társulatok 3.4 millió forintnyi kárpótlást nyújtottak. — A tűzkár elleni intézkedések közül felemlítendő, hogy összesen 237 tűzoltó társulat létezett; éji és tűzi őr volt 7161; a szerkífecskendők száma 2604, a kézi fecskendőké 1829. A tüzesetek összesen 3048 községre oszlanak meg. A tűzvész oka 3400 esetben nem volt kideríthető; 1442 esetben gyújtogatás, 604 esetben gondatlanság vagy hanyagság, 100 esetben villámcsapás képezte okát.

LI.

Az első m. általános biztosító-társaság.

E társaság 25 évi működésének alakulásáról a következő érdekes adatok nyújtanak felvilágosítást:

A tűz-, szállítmány és jégbiztosítási osztályban kifizetett károk száma és összege tett:

	A károk száma	Tűz- és szállítmányi károk	Jégekárók	Összesen
1858	1,111	353,164 ft 07 kr.	64,502 ft 02 kr.	417,666 ft 09 kr.
1859	3,359	960,601 » 05 »	136,099 » 11 »	1.096,700 » 17 »
1860	4,429	1.105,741 » 57 »	256,978 » 24 »	1.362,719 » 81 »
1861	6,900	2.058,503 » 10 »	413,796 » 98 »	2.472,300 » 08 »
1862	6,608	2.338,331 » 58 »	150,895 » 82 »	2.489,227 » 40 »
1863	9,016	2.686,945 » 09 »	266,481 » 15 »	2.953,426 » 24 »
1864	6,953	1.874,356 » 84 »	355,289 » 41 »	2.229,646 » 25 »
1865	8,129	2.347,490 » 86 »	309,487 » 57 »	2.656,978 » 43 »
1866	8,328	2.189,888 » 49 »	299,635 » 69 »	2.489,524 » 18 »
1867	8,213	1.884,760 » 85 »	572,143 » 79 »	2.456,904 » 64 »
1868	9,990	2.530,974 » 78 »	550,955 » 60 »	3.081,930 » 38 »
1869	9,130	2.175,334 » 86 »	840,930 » 35 »	3.016,265 » 21 »
1870	7,570	1.748,835 » 68 »	544,770 » 45 »	2.293,606 » 13 »
1871	11,079	1.766,383 » 13 »	1.026,453 » 73 »	2.792,836 » 86 »
1872	12,644	1.802,176 » 88 »	1.238,299 » 20 »	3.040,476 » 08 »
1873	9,395	2,119,718 » 74 »	678,133 » 78 »	2.797,852 » 52 »
1874	8,738	2.187,109 » 88 »	303,794 » 09 »	2.490,903 » 97 »
1875	9,659	1.650,162 » 71 »	983,905 » 92 »	2.634,068 » 63 »
1876	7,609	1.678,225 » 72 »	397,477 » 18 »	2.075,702 » 90 »
1877	9,838	2.086,985 » 58 »	600,838 » 73 »	2.687,824 » 31 »
1878	8,874	1.679,610 » 42 »	501,099 » 64 »	2.180,710 » 06 »
1879	8,634	1.559,962 » 90 »	657,944 » 85 »	2.217,907 » 75 »
1880	14,039	2.599,298 » 69 »	1.375,305 » 38 »	3.974,604 » 07 »
1881	16,007	2.164,091 » 10 »	1.227,234 » 73 »	3.391,325 » 83 »
1882	18,384	2.195,684 » 95 »	1.170,720 » 48 »	3.366,405 » 43 »
	224,635	47.744,339 ft 53 kr.	14.923,173 ft 89 kr.	62.667,513 ft 42 kr.

Az életbiztosításban volt :

	Kiállított kötvények száma	A kiállított kötvényekkel biztosított összeg	Az érvényben volt biztosítások főösszege
1860/63	7,676	12.802,969 frt 16 kr.	9.837,752 frt 81 kr
1864	2,639	4.723,184 » 20 »	12.600,129 » 97 »
1865	3,159	5.222,147 » — »	15.417,153 » 05 »
1866	2,740	4.506,342 » — »	16.758,993 » 01 »
1867	2,425	3.285,851 » 40 »	17.721,873 » 87 »
1868	2,189	3.400,066 » — »	19.034,794 » 52 »
1869	2,682	4.406,652 » — »	21.133,715 » 79 »
1870	3,646	5.024,950 » — »	23.253,837 » 03 »
1871	3,041	5.271,890 » — »	25.600,703 » 39 »
1872	2,244	4.665,935 » — »	26.430,455 » 20 »
1873	1,678	4.361,069 » — »	26.866,631 » 67 »
1874	1,353	4.312,135 » — »	27.262,392 » 01 »
1875	2,831	5.897,370 » 70 »	29.034,217 » 94 »
1876	1,580	3.514,706 » 75 »	28.208,295 » 60 »
1877	1,258	3.098,204 » 24 »	27.972,385 » 28 »
1878	1,477	3.839,086 » 14 »	28.787,012 » 62 »
1879	2,773	6.656,184 » 84 »	31.985,659 » 12 »
1880	5,698	15.943,373 » 91 »	41.804,445 » 21 »
1881	4,839	10.357,533 » 58 »	46.148,905 » 81 »
1882	4,203	8.584,209 » 50 »	48.055,197 » 89 »
Összesen	60,131	119.873,860 frt 42 kr.	

LII.

A budapesti kir. zálogházak.

A budapesti kir. zálogházak 1882. évi forgalma volt :

Ékszerek :

	Belváros		Terézváros		Összesen	
	darab	tőke (frt)	darab	tőke (frt)	darab	tőke (frt)
zálogok felvétele	158,417	1.765,218	55,000	395,323	213,417	2.160,541
» kiváltása	178,552	1.957,978	42,513	303,241	211,065	2.261,219
átlagos zálogállomány	94019	1.185,459	24,498	187,380	118,517	1.372,839

Ingók :

	Belváros		Terézváros		Összesen	
	darab	tőke (frt)	darab	tőke (frt)	darab	tőke (frt)
zálogok felvétele	242,296	537,844	105,339	249,581	347,635	787,425
» kiváltása	250,857	554,018	90,305	210,613	341,162	764,631
átlagos zálogállomány	89,398	211,292	31,828	88,543	124,226	299,853

Együtt :

	Darab	Tőke
zálogok felvétele	561,052	2.947,966 frt
» kiváltása	562,227	3.025,850 »
átlagos zálogállomány	242,743	1.672,674 »

LIII.

Az 1883. évi állami költségvetés.

A) Rendes kiadások.

I. Fejezet.

A királyi udvartartás költségei ... 4,650.000 frt

II. Fejezet.

Ő császári és Apostoli királyi Felsége kabineti irodája és e kabineti iroda nyugdíjai ... 70,515 frt

III. Fejezet. Országgyűlés.

1. A főrendiház kiadásai 50,421 frt. — 2. A képviselőház kiadásai 1.114,614 frt. — 3. Az országgyűlési gyorsiroda személyzetének illetményel 31,648 frt. — 4. A magyar delegáció kiadásai 26,000 frt. — 5. Az állami közös függő adósságot ellenőrző bizottság kiadásai 7,000 frt. — Összesen (III. fejezet) ... 1.229,683 frt

IV. Fejezet.

Az 1883. évre megállapított közösügyi kiadásokból a magyar korona országait illető összeg ... 28.604,290 frt

V. Fejezet.

Az 1849. évtől az 1867. évig tetteleg fennállott központi kormány közegeinek nyugdíjai átalányképen ... 108,160 frt

VI. Fejezet. Nyugdíjak.

1. Országgyűlés 2,888 frt. — 2. Állami számvevőszék 10,591 frt. — 3. Miniszterelnökség, fiumei kormányzóság és törvénykezési provisorium 7,020 frt. — 4. Ő császári és Apostoli kir. Felsége személye körüli miniszterium 5,898 frt. — 5. Horvát-szlavon dalmát miniszterium 3,025 frt. — 6. Belügyminisz-

terium 467,000 frt. — 7. Pénzügyminiszterium 2.103,000 frt. — 8. Közmunka- és közlekedési miniszterium 346,165 frt. — 9. Földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszterium 414,163 frt. — 10. Vallás- és közoktatásügyi miniszterium 133,744 frt. — 11. Igazságügyi miniszterium 671,296 frt. — 12. Honvédelmi miniszterium 250,577 frt. — Összesen (VI. fejezet) 4.415,367 frt

VII. Fejezet. Állami adósságok.

1. Az 1867. évi XV. törvényczikkben elvállalt államadóssági járulék: Évi járulék folyó pénzürtékben 17.390,700 frt. Évi járulék ezüstben 11.776,000 frt. Évi törlesztési járulék folyó pénzürtékben 1.000,000 frt. Évi törlesztési hányad ezüstben 150,000 frt. — 2. Földtehermentesítés és örökváltságok: Kamatok és járadékok 10.746,804 frt. Tőketörlesztés 6.175,603 frt. Tőkebeli kiegyenlítések 12,000 frt. Járulék a földtehermentesítési alapigazgatóság költségei fedezésére 40,179 frt. Járulék az erdélyi igazoló bizottmányok költségei fedezésére 4,588 frt. Kötvényürlapok és szelvényívek előállításai költségei 2,000 frt. — 3. Szőlődezsma váltság: Kamatozás 778,660 frt. Törlesztés 1.548,700 frt. Tőkebeli kiegyenlítések 200 frt. Kezelési költségek 44,810 frt. — 4. Maradvány és irtványföldek megváltása: Kamatok 105,350 frt. Törlesztés 63,150 frt. Tőkebeli kiegyenlítésekre 1,000 frt. Kezelési költségekre 11,400 frt. — 5. Az 1867. évi XIII. tetz. alapján felvett vasúti kölcsön: Kamatok 4.562,888 frt. Törlesztés 971,040 frt. Kezelési költségek 35,536 frt. — 6. Az 1870. évi X. tetz. alapján felvett sorsolási kölcsön: Évi járadék 1.224,000 frt. Járulékok a pénzügyminiszterium hitelművelési osztályának költségeihez 5,000 frt. Járulék a pénzügyminiszteri számvevőségnek és a központi állami pénztár költségeihez 7,500 frt. Egyéb kezelési és sorsolási költségek 760 frt. — 7. Az 1870. évi XXX. tetz. alapján elvállalt buda-

pesti lánczhíd elsőbbségi kölcsön : Kamatok 65,976 frt. Törlesztés 32,500 frt. Kezelési és sorsolási költségek 218 frt. — 8. Az 1871. évi XXVII. tez. alapján felvett gömöri iparvasutak záloglevél kölcsöne : Kamatok 347,289 frt. Törlesztés 109,956 frt. Kezelési költségek 2,123 forint. — 9. Az 1871. évi XLV. tez. alapján felvett 30 millió frtnyi kölcsön : Kamatok 1.448,230 frt. Törlesztés 810,390 frt. Kezelési költségek 3,433 frt. — 10. Az 1872. évi XXXII. tez. alapján felvett 54 millió forintnyi kölcsön : Kamatok 2.715,490 frt. Törlesztés 1.429,190 frt. Kezelési költségek 6,514 frt. — 11. Az 1875. évi XLIX., 1876. évi XLVI., 1877. évi VII., IX., XIV., XV., XVII., 1878. évi II., VIII., IX., XV., XVI., XVII., 1879. évi II. és 1880. évi V. törvénycikkek alapján kibocsátott 400.000,000 forint névértékű magyar aranyjáradék-kölcsön : Kamatok 11.424,000 frt. Kezelési költségek 26,000 frt. — 12. Az 1881. évi XXXII. tez. alapján kibocsátandó 4%-os aranyjáradék kölcsön : Kamatok 15.422,400 forint. Kezelési költségek 47,600 frt. — 13. Az 1880. évi VIII., IX. és az 1881. évi X., XI. és XLV., valamint az 1882. évi IV., XXI. és XXII. tez. értelmében felvett 5%-os papíráradék kölcsön : Kamatok 5.543,615 frt. Kezelési költségek 7,322 frt. — 14. Az 1880. évi VIII., IX. és 1881. évi XI. tez. értelmében kibocsátandó járadék-kötvények és az 1883. évi hiány fedezésére kibocsátandó értékpapírok kamataira 1.000,000 forint. — 15. Az 1876. évi L. tez. alapján a keleti vasút átvétele folytán elvállalt adósság és felvett 9.989,300 frtnyi kölcsön : I. Kibocsátású elsőbbségi kölcsön 2.305,518 frt. II. Kibocsátású elsőbbségi kölcsön 1.790,222 frt. A 9.989,300 frtnyi kölcsön 607,778 frt. — 16. A vágvölgyi vasut vétel-árának hátralékos része után járó kamatra az 1879. évi XXVII. tez. alapján 197,470 frt. — 17. Az 1880. évi XX. tez. alapján felveendő tiszai és szegedi köl-

csön: Évi járulék 2.400,000 frt. Kezelési költségek 4,624 frt. — 18. Az 1880. évi XXXVIII. tez. alapján a tiszavidéki vasút megváltása folytán elvállalt adósság: A részvény-szelvények beváltására 639,495 frt. A 15.750,000 forintnyi sorsjegy-kölcsön évi járadéka 819,000 frt. A 19.650,000 frtnyi elsőbbségi kölcsön 5% kamataira 982,500 frt. Tőketörlesztésre 43,000 frt. Kezelési költségek 6,173 frt. Tőzsde-kamarai illeték 2,100 frt. — 19. Az 1880. évi XLIV. tez. alapján a zágráb-károlyvárosi vasútvonal megvétele folytán a cs. kir. szab. déli vasúttársaságnak fizetendő évi járulék 6. és 7. részlete, 285,600 forint. — 20. Független adósság: A közös független adósság kezelési költségeiből Magyarországot terhelő 30%-os részlet 210,690 frt. Pénztári jegyek, bírói és árvaletékek kamataira, továbbá a pénztári jegyek előállításai, kezelési költsége és bankjuttalék 1.458,700 frt. A tiszai és szegedi alap pénzeiből állami kiadások fedezésére igénybe veendő összegek évi járulékaikra 150,382 frt. — Összesen (VII. fejezet) --- --- --- --- --- --- --- --- 109.003,366 frt

VIII. Fejezet.

Előlegezések a vasúti kamatbiztosítás alapján 10.770,463 frt

IX. Fejezet. Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete:

1. Horvát-Szlavonországok autonóm kormányzatának az 1880. évi LIV. törvényezikk értelmében 3.742,845 frt. — 2. A polgárosított horvát-szlavon határvidék beligazgatási szükséglete fejében 2.099,501 frt. — Összesen (IX. fejezet) --- --- --- --- --- --- --- --- 5.842.346 frt

X. Fejezet. Fiume:

1. A fiumei és a magyar-horvát tengerparti kormányzó és személyzete 29,980 frt. — 2. Törvénykezési provisorium 55,110 frt. — Összesen (X. fejezet) 85,090 frt

XI. Fejezet. Állami számvevőszék:

Személyi járandóságok 104,108 frt. — Dologi kiadások 5,015 frt. — Összesen (XI. fejezet) --- --- 109,123 frt

XII. Fejezet. Miniszterelnökség:

1. A miniszterelnökség költségei: Személyi járandóságok 70,300 frt. Dologi kiadások 31,000 frt. —
2. Rendelkezési alap 200,000 frt. — Összesen (XII. fejezet) --- --- 301,300 frt

XIII. Fejezet. O császári és Apostoli királyi Felsége személye körüli miniszterium:

Személyi járandóságok: Fizetések és lakpénzek 37,418 frt. Tiszti-, személyi- és működési pótlékok 4,615 frt. Drágasági pótlékok 3,283 forint. Szolgák ruhailletményei 480 frt. Jutalmak és segélyek 1,200 frt. Dologi kiadások 7,340 frt. — Összesen (XIII. fej.) 54,336 frt

XIV. Fejezet. Horvát-szlavon-dalmát miniszter és személyzete:

Személyi járandóságok: Fizetések és lakpénzek 28.490 frt. Személyes működési pótlékok 1,000 frt. Szolgák ruhailletményei 300 frt. Jutalmak és segélyek 450 frt. Dologi kiadások 6,840 frt. — Összesen (XIV. fejezet) --- --- 37,080 frt

XV. Fejezet. Belügyminiszterium:

1. Központi igazgatás és földtehermentesítési alapigazgatóság részére átalánykép 313,528 frt. —
2. Távirati kiadások 12,400 frt. — 3. Országos levéltár 31,750 frt. — 4. Megyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásai 4.480,000 frt. — 5. Főispánok és a budapesti főpolgármester fizetései 243,500 frt. —
6. Egészségügyi tanács 1,800 frt. — 7. Általános közigazgatási kiadások: A nemzeti színház állami megszervezésére 82,000 frt. A nemzeti színházi alapok

jövedelméből a színház szükségletére 27,300 forint. A magyar színészegyesület segélyezésére 5,000 frt. Betegápolási költségek 537,900 frt. Himlőoltási költségek 51,450 frt. Járványok és más rendkívüli okoknál fogva felmerülő költségek 5,000 frt. Szülházi kiadások 15,000 frt. Lelenczek és törvénytelen ágyból született gyermekek tápdíjai 74,700 frt. Téboldyai kiadások 314,300 frt. Közbiztossági kiadások 150,000 forint. Országos csendőrség 1.810,483 frt. Tolonezkiadások 50,000 frt. Életmentési díjak 500 frt. «Hivatalos lap» költségeire 9,000 frt. Az országos törvények és rendeletek táranak költségei 22,400 frt. Budapesti önkéntes tűzoltó-egylet segélyezésére 5,000 frt. Fővárosi rendőrség átalánya 634,479 frt. Útlevelek kiállításával járó költségek 4,197 frt. Előre nem látható költségek 6,000 frt. Karhatalmi költségek 5000 frt. Országgyűlési képviselők választása és a választók névjegyzékének kiigazítása alkalmával felmerülő költségekre 8,000 frt. Katonai előfogati díjpótlékokra szükséges költségek 8,700 frt. — Összesen (XV. fejezet) --- --- --- --- --- --- --- --- ---

8.909,687 frt

XVI. Fejezet. Pénzügyminiszterium:

1. Központi igazgatás: Személyi járandóságok 558,988 frt. Dologi kiadások 178,400 frt. — 2. Központi állami génztár: Személyi járandóságok és dologi kiadások 60,873 frt. — 3. Pénzügyigazgatóságok és számvevő osztályok: Személyi járandóságok és dologi kiadások 836,346 frt. — 4. Illetékkiszabási hivatalok és illetékkezelési számtisztek: Személyi járandóságok és dologi kiadások 458,026 frt. — 5. Adófelügyelők és azok segéd személyzete: Személyi járandóságok és dologi kiadások 776,116 frt. — 6. Állami pénztár Zágráiban: Személyi járandóságok és dologi kiadások 16.304 frt. — 7. Adóhivatalok: Személyi járandóságok és dologi kiadások 1.135,794 forint. —

8. Pénzügyi, illetőleg vám- és adóórség: Személyi járandóságok 1.733,057 frt. Dologi kiadások 366,943 frt. — 9. Jogügyi igazgatóság: Személyi járandóságok 58,765 frt. Dologi kiadások 3,053 forint. — 10. Kincstári ügyészségek: Személyi járandóságok 70,077 frt. Dologi kiadások 17,072 frt. — 11. Pénzügyi törvényszékek Horvát-Szlavonországban, 5695 frt. — 12. Állandó kataszter 404,830. — 13. Bányászati és erdészeti akadémia Selmezbányán 90,529 frt. Bányász-iskola Selmezbányán 9,841 frt. Bányász-iskola Felsőbányán 10,195 frt. Bányász-iskola Nagyágon 435 frt. — 14. a) Egyenes adók kivetési és beszedési költségei 715,500 frt. b) Hadmentességi díj czímén befolyó összegekből az 1880. évi XXVII. tcz. 5. és 6. §-ban említett alapba beszolgáltatandó 828,535 frt. — 15. Fogyasztási adók beszedési költségei 291,600 frt. — 16. A fogyasztási adó visszatérítések felosztásából az 1878. évi XIX. tcz. 2. §-a értelmében a szeszadó czímén 295,886 frt. — 17. Határvám kezelési költségei 303,182 frt. — 18. Bélyeg kezelési költségei 194,558 frt. — 19. Jogilletékek és díjak kezelési költségei 32,000 frt. — 20. Fémjelzés üzemi és kezelési költségei 9,281 frt. — 21. Út-, hid- és révvám Horvát-Szlavonországban 500 forint. — 22. Dohányjövedék: Dohányjövedéki központi igazgatóság 67,550 frt. Vétel, gyártás, eladás 20.936,416 frt. — 23. Lottojövedék 1.789,488 frt. — 24. Sójövedék 2.514,016 frt. — 25. Állami jószágigazgatóságok és számvevőségek 147,963 frt. — 26. Állami jószágok 1.592,302 frt. — 27. Bányai igazgatóságok és számvevőségek 180,334 frt. — 28. Fémbányászat és opálbánya 3.598,839 frt. — 29. Fémkohászat 3.954,109 frt. — 30. Pénzverde 4.887,002 frt. — 31. Vasművek: Központi vasműigazgatóság 49,992 frt. Vasgyárak 3.077,864 frt. — 32. Zsilvölgyi kőszénbánya 23,002 frt. — 33. Sótermelés 1.077,996 frt. — 34. Felhagyott

bányaművek és a bányászat körüli egyházi és jótékony czélok: Felhagyott bányaművek 4,494 forint. Egyházi és jótékony czélok 36,459 frt. — 35. Állami nyomda 506,950 frt. — 36. Állami épületek 12,293 frt. — 37. Budapesti állami hidak 174,409 frt. — 38. Különféle kiadások 135,420 frt. — Összesen (XVI. fej.) 54.229,279 frt

XVII. Fej. Közmunka- és közlek. miniszterium :

1. Központi igazgatás : Személyi járandóságok 318,824 frt. Dologi kiadások 69,200 frt. — 2. a) Vasúti főfelügyelőség : Személyi járandóságok 67,593 forint. Dologi kiadások 22,750 frt. b) Vasúti kormánybiztosok 4,200 frt. — 3. Államépítészeti hivatalok : Személyi járandóságok 344,417 forint. Dologi kiadások 113,980 frt. — 4. Kőutak kezelése, fentartása és építése : Kezelés 97,142 frt. Fentartás 3.024,290 frt. Új utak és hidak építése *Magyarországban* : Hunyadmegyében, a szeged-temesvár-szászsebesi állami úton a piskii híd újra építésére s azzal kapcsolatos Strigy folyó szabályozásának befejezésére 50,000 frt. Kolozsme gyében, az apahida-szászrégeni állami út Örményes és Királyfalva között a már kiépített részek közti, vagyis a 74—76 kilométer szakasznak folytatólagos kiépítésére 25,000 frt. A törvényhatóságoknak útjaik és hídjaik fentartására, különös tekintettel a hadászati lag fontos utak és hidak fentartására 200,000 forint. *Horvát-Szlavonországban* : A Krndija hegyen át vezető, az eszék-nasiczi és bektezlipiki állami utakat összekötő kiépítetlen útvonal folytatólagos kiépítésére 40,000 frt. Az eszék-vukovári út Kliszától a vukovári vasúti állomás felé vezető részének folytatólagos kiépítésére 25,000 frt. — 5. Viziutak kezelése, fentartása és építése : Kezelés 70,105 frt. Fentartás 232,942 frt. Új építkezések a Dunánál : Hajózási akadályok elhárítására 20,000 frt. Védművekre : a) a marháztanyi parterősítésre 22,391 frt. b) a Lidiánál esz-

közlendő kotrásokra 185,000 frt. *c)* az ordas-fajszi vonal szabályozására 200,000 frt. *d)* a bajai partbiztosítás folytatására 50,000 frt. A Temesnél a folyó hajózhatóvá tételére 27,900 frt. Sürgős munkákra és állami kezelés alatt nem álló folyókra segélykép 40,000 frt. A Drávánál szabályozó munkákra 60,000 frt. — 6. Műszaki egyének kiképezésére és utazási ösztöndíjakra 3,000 frt. — 7. Posta: személyi járandóságok 2.712,000 frt. Dologi kiadások 3.344,500 frt. — 8. Távirtd: Személyi járandóságok 1.176,760 frt. Dologi kiadások 725,500 frt. — 9. A magy. kir. állami vasúttak üzleti kiadásai 12.300,000 frt. — 10. A m. k. állami gépgyár üzleti kiadásai 1.498,000 frt. — 11. A diósgyőri vas- és aczélgyár és barnaszénbánya kiadásai 2.436,500 frt. — Összesen (XVII. fejezet) 29.506,994 frt

XVIII. Fejezet. Földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszterium:

1. Központi igazgatás 244,720 frt. — 2. Közgazdasági előadók díjazására az 1882. évi XX. tcz. alapján 30,000 frt. — 3. Ipari, kereskedelmi és külkereskedelmi czélok 131,630 frt. — 4. A gazdaság különböző ágainak emelésére 583,286 frt. — 5. Gazdasági tanintézetekre: Magyaróvári gazdasági akadémia 63,700 frt. Keszthelyi gazdasági tanintézet 35,300 frt. Debreczeni gazdasági tanintézet 18,400 frt. Debreczeni földmives iskola 30,400 frt. Kolosmonostori gazdasági tanintézet 43,800 frt. Kassai gazdasági tanintézet 31,200 frt. Liptó-Ujvári földmives iskola 13,900 frt. Érdőszegei vinczellérképezde 7,950 forint. Tarczali vinczellérképezde 9,690 frt. Budai vinczellérképezde 9.000 frt. Nagy-Enyedi vinczellérképezde 8,100 frt. Ménesi vinczellérképezde 10,500 forint. — 6. Állami erdők 4.085,250 frt. — 7. Erdőfelügyelőségek: Személyi járandóságok 76,000 ft. Dologi kiadások 16,000 frt. — 8. Országos erdei alap: Erdősítésekre

10,000 frt. A törvény által kívánt szakképzett erdő-
 őrk nevelésére 9,200 frt. Az erdőtvény 208. §-ban
 említett országos erdei alap részére 4,800 forint. —
 9. Állami lótenyésztézetek: Lótenyésztési központi
 igazgatás 26,134 frt. Ménesbirtok-gazdaságok 905,344
 frt. Ménesek 687,923 frt. Méntelepek 980,976 frt. Ló-
 versenyek 28,000 frt. Lótenyésztési jutalmak 15,617
 frt. Magánosok és községek méntartása segélyezésére
 10,000 frt. Tenyészanyag vásárlására és a káposztás-
 megyeri kanczatelep szükségletére (a lótenyész-alap
 jövedelméből) 16,155 frt. — 10. Veszteginézetek:
 Személyi járandóságok 32,460 frt. Dologi kiadások
 11,090 frt. A boszniai határszélen 3 veszteginézet és
 egy kirendeltség szükséglete 9,600 frt. A kőbányai és
 soproni állami sertésvesztegeldék 10,200 forint. —
 11. A keleti marhavész és egyéb járványos állati be-
 tegségek elfojtására: Személyi járandóságok 34,800
 forint. Dologi kiadások 45,200 frt. — 12. Budapesti
 állatorvosi tanintézet: Személyi járandóságok 29,471
 frt. Dologi kiadások 14,239 frt. — 13. Bányakapi-
 tányóságok: Személyi járandóságok 51,212 frt. Dologi
 kiadások 10,888 frt. — 14. Földtani intézet: Személyi
 járandóságok 19,550 frt. Dologi kiadások 18,650 frt.
 — 15. Statisztikai hivatal: Személyi járandóságok
 39,640 frt. Dologi kiadások 72,000 frt. — 16. Tengeri
 hajózás és révügy: Tengerészeti igazgatás: a) Sze-
 mélyi járandóságok 79,070 frt. b) Dologi kiadások
 18,820 frt. Szakoktatás: a) Személyi járandóságok
 10,560 frt. b) Dologi kiadások 4,540 frt. Tengerészeti
 külön célokra 53,050 frt. Tengeri kikötők 48,300 frt.
 — 17. Budapesti kir. zálogház részére átalánykép
 208,800 frt. — 18. Mértékhitelítés: Személyi járan-
 dóságok 7,300 forint. Dologi kiadások 6,071 forint. —
 Összesen (XVIII. fejezet) --- --- --- --- --- 8.978,486 frt

XIX. Fejezet. *Vallás- és közoktatásügyi miniszterium:*

1. Központi igazgatás: Személyi járandóságok 190,500 frt. Dologi kiadások 17,247 frt. — 2. Tanulmányi ügyek igazgatása: Országos közoktatási tanács 6,200 frt. Tankerületi főigazgatóságok 33,000 forint. Népnevelési tanfelügyelőségek 194,000 frt. Vizsgálati bizottmányok 10,000 frt. — 3. Tanintézetek. Felsőbb tanintézetek. Budapesti kir. egyetem: Személyi járandóságok és dologi kiadások 502,931 frt. Középsiskolai tanárképezde és az azzal egybekötött gyakorlóiskola: Személyi járandóságok és dologi kiadások 42,333 frt. Kolozsvári egyetem: Személyi járandóságok és dologi kiadások 195,454 frt. Kolozsvári középsiskolai tanárképezde: Személyi járandóságok és dologi kiadások 15,000 frt. József-műegyetem: Személyi járandóságok és dologi kiadások 154,661 frt. Országos mintarajztanoda, rajztanárképezde és iparművészeti szakiskola: Személyi járandóságok és dologi kiadások 66,020 frt. Nagyszebeni jogakadémia: Személyi járandóságok és dologi kiadások 21,435 forint. Középtanodák: Gymnasiumok: Személyi járandóságok és dologi kiadások, és pedig: budapesti, nagyszebeni, kaposvári, fiumei, losonczi, munkácsi, zombori és fehértemplomi állami gymnasiumok 157,817 frt. Reáliskolák: Személyi járandóságok és dologi kiadások, és pedig: budapesti (budai és pesti), győri, kassai, körmöczi, löcsei, nagyvárad, pancsovai, pécsi, szegedi, székely-udvarhelyi, temesvári, soproni, dévai, kecskeméti, nagykállói és aradi állami reáliskolák 437,550 frt. Pozsonyi és sümegi főreáliskola segélyezésére 8,000 frt. Székesfehérvári főreáliskola segélyezésére 2,667 frt. Középsiskolák közös költségei 9,000 frt. Szaktanodák, és pedig: a) Bábaiskolák Nagyszebenben, Nagyváradon, Pozsonyban és Szegeden: Személyi járandóságok és dologi kiadások 20,000 frt. b) Gépészeti ipariskola Kassán: Személyi járandóságok

gok és dologi kiadások 15,490 frt. *c)* Budapesti közép-ipariskola: Személyi járandóságok és dologi kiadások 53,855 frt. *d)* Iparos tanulók iskolái 14,000 frt. *e)* Ipari oktatás tárgyalására egy közeg 2,200 frt. *f)* Fiumei állami kereskedelmi iskola: Személyi jár. és dologi kiadások 14,400 frt. *g)* Kereskedelmi iskolák segélyezésére 12,000 frt. Tanítóképezdek, elemi-, felsőbb nép- és polgári iskolák: Férfi elemi és polgári tanító-képezdek: Személyi járandóságok és dologi kiadások, és pedig: Budapesti (budai), bajai, félegyházai, csurgói, dévai, iglói, kolozsvári, lévai, losonci, máramaros szigeti, modori, sárospataki, székelykeresztúri, zilahi, znyó-várallyai, aradi és csáktornyai férfi elemi és polgári tanító-képezdek 319,070 forint. Elemi és polgári tanító-képezdek: Személyi járandóságok és dologi kiadások, és pedig: Budapesti (budai), kolozsvári, pozsonyi, szabadkai, budapesti (pesti) és győri elemi és polgári tanítónő-képezdek 209,993 frt. Tanítóképezdek közös költségei 8,000 frt. Tornapóttanfolyamok 7,000 frt. Népmvelési szükséglet 940,000 frt. A néptanítók nyugdíjintézete segélyezése az 1875. évi XXXII. tez. 36. §-a szerint 150.000 frt. A «Néptanítók Lapja» kiadására 10,000 frt. Állami felsőbb leányiskolák: Személyi járandóságok és dologi kiadások, és pedig: Budapesti, máramaros-szigeti, trencsényi, soproni és löcsei felsőbb leányiskolák 83,985 frt. Kolozsvári felsőbb leányiskola segélyezésére 2.000 frt. Siketnémák intézete Váczon: Személyi járandóságok és dologi kiadások 35,000 forint. Vakok országos intézete Budapesten: Személyi járandóságok és dologi kiadások 32,420 frt. Az egyetemi épületek létesítésére felvett kölcsön, kamat és törlesztési szükséglete XI. részlet 146,322 frt. Az egyetemi boncztnai intézet felépítésére felvett kölcsön után törlesztendő tőke és kamat fejében VIII. részlet 21,000 frt. Az egyetemi belkóroda felépítésére felvett

kölcsön után törlesztendő tőke és kamat fejében VI. részlet 21,000 frt. A tudomány-egyetemi orvostudományi intézetek folytatólagos kiépítésére 1881. és 1882. évben beruházott 718,000 frt felvett kölcsön után törlesztendő tőke és kamat fejében 40,000 frt. A budapesti egyetem természettudományi intézeteinek elhelyezésére emelendő épület megkezdésére 200,000 frtnak megfelelő kamat és törlesztési részlet 6,000 frt. A budapesti V. kerületi állami reáliskola épületének megkezdésére 100,000 frtnak megfelelő kamat és tőkétörlesztési részlet 5,000 frt. Az 1879. évi XLVII. tcz. által a kir. József-műegyetem és az állatgyógyintézet elhelyezésére Budapesten létesített állami épületekre első törlesztési hányad 50,000 frt. A kolozsvári boncztanintézet létesítésére 1883-ik évben beépítendő 25,000 forintnak, valamint a kolozsvári egyetemi intézetek és az ottani országos kórház felépítésére szükséges telek megvásárlására megkívántató 16,000 forint erejéig felveendő kölcsön tőke és kamattörlesztésére 2,000 forint. — 4. Ösztöndíjak és egyéb tanulmányi czélok: Utazási ösztöndíjak felsőbb és középiskolai tanárok és tanárjelöltek számára 12,000 frt. A nagyszebeni Teréz-árvaház kir. alapítványi javadalma 17,690 frt. A károlyfehérvári r. kath. káptalan részére kir. alapítványi évi járulék 5,985 frt. A kolozsvári elemi iskola rajztanítójának 315 forint. Alapítványi járulék az erdélyi iskola-alap részére a tanítók fizetéseinek pótlására 10,452 frt. Segély az ösztöndíj-alapnak 1,064 frt. Szegény tanulók segélyezésére 1,200 frt. Goldberg-féle ösztöndíj: 5 állomás, (egyenként 126 frttal) 630 frt. Kamarai járandóság, erdélyi helv. hitvallásu evang. egyházak és tanodák számára 14,000 frt. Kamarai járandóság három róm. kath. lelkész számára 187 frt. Halli alapítványi alafák és segélydíjak 4,180 frt. A magyarországi középtanodákba járó 15 horvátországi tanuló számára 3,000 frt.

Oly egyetemi magántanárok jutalmazására, kik elméleti szakot adnak elő, melyre rendszeresített tanszék vagy nem létezik, vagy betöltve nincs, s kiknek a tanári pályán megtartása az illető fakultás véleménye szerint kívánatos, 3,000 frt. Ösztöndíjak a magyar határőrvidék számára 1,540 frt. — 5. Közművelődési célok: Magyar nemzeti muzeum: Személyi járandóságok és dologi kiadások 100,000 frt. Országos képtár: Személyi járandóságok és dologi kiadások 25,104 frt. Meteorologiai központi intézet: Személyi járandóságok és dologi kiadások 14,580 frt. Országos zeneakadémia és színi tanoda: Személyi járandóságok és dologi kiadások 41,250 frt. Nemzeti zenede segélyezésére 1,500 frt. Iparmúzeum: Személyi járandóságok és dologi kiadások 14,400 frt. Technologiai muzeum: Személyi járandóságok és dologi kiadások 14,000 frt. Festészeti mesteriskola: Személyi járandóságok és dologi kiadások 9,640 frt. Magyar művészeti ösztöndíj-alap (3 ösztöndíj 420 frttal) 1,260 frt. Képzőművészet czéljaira, jelesen: utazási ösztöndíjakra, megrendelésekre, elaggott művészek segélyezésére 20,000 frt. A képzőművészeti társulat segélyezésére 4,000 frt. Stazione Zoologica (Nápolyban) számára egy dolgozó asztal használásáért évi 2,000 frank az aranyfelpénzzel együtt bankértékben 952 frt. Műemlékek: a) Országos bizottság 16,000 forint. b) Vajda-Hunyad várának fentartására 5,000 forint. c) Az ó-budai Amphitheatrum ásatásai költségeire végrészletül 5,000 frt. A magyar földrajzi társulat segélyezésére 1,000 frt. Magyar történelmi és irodalomtörténeti források és emlékek kiadására és feldolgozására 15,000 frt. A magy. tud. Akadémia könyvtárának gyarapítására 5,000 frt. A magy. tud. Akadémia mathem. és természettudományi osztálya részére országos érdekű kutatásokra és közleményekre 5,000 frt. A magy. kir. természettudományi társulatnak évi

segélyezésére, oly czélból, hogy a társulat ez összeget országos érdekű kutatásokra és közleményekre fordítsa 4,000 frt. Elszegényedett hazai írók vagy ezek családjainak segélyezésére 3,500 frt. Tornamesterek kiképzésére 3,000 frt. — 6. Egyházi czélok : A görög-szertartású kath. egyháznak 99,000 frt. Az ágostai hitvallású evang. egyháznak 36,000 frt. A helvét hitvallású evang. egyháznak 65,000 frt. A görög keleti hitvallású egyháznak 100,000 frt. Az unitaria hitvallású egyháznak 5,000 frt. Az izraelita vallásúak egyházának 5,000 frt. — Összesen (XIX. fejezet) --- 4.978,979 frt

XX. Fejezet. Igazságügyi miniszterium :

1. Központi igazgatás : Személyi járandóságok 160,670 frt. Dologi kiadások 54,800 frt. — 2. Királyi Curia : Személyi járandóságok 426,357 frt. Dologi kiadások 19,593 frt. — 3. Királyi tábla Budapesten : Személyi járandóságok 575,100 frt. Dologi kiadások 28,650 frt. — 4. Királyi tábla Maros-Vásárhelyen : Személyi járandóságok 100,842 frt. Dologi kiadások 7,000 frt. — 5. Királyi főügyészségek : Személyi járandóságok 34,530 frt. Dologi kiadások 11,420 frt. — 6. Királyi törvényszékek és járásbiróságok : Személyi járandóságok 4.839,652 frt. Dologi kiadások 1.227,845 frt. — 7. Királyi ügyészségek : Személyi járandóságok 974,699 frt. Dologi kiadások 1.141,367 frt. — 8. Országos fegyintézetek és kerületi börtönök : Illavai országos fegyintézet 109,705 frt. Mária-nostrai országos fegyintézet 42,405 frt. Munkácsi országos fegyintézet 85,105 frt. Szamosujvári országos fegyintézet 104,300 frt. Lipótvári kerületi börtön 125,246 frt. Nagy-Enyedi kerületi börtön 44,540 frt. Váczi kerületi börtön 98,122 frt. Kis-hartai közvetítő intézet 10,000 frt. Váczi állami fogház 6,397 frt. — 9. Országos rabsegély- és javító-intézeti alap 184,100 frt. — 10. Telekkönyvezés 7,000 frt. — 11. Törvények szerkesztése 6,000 frt. — Összesen (XX. fejezet) 10.425,445 frt

XXI. Fejezet. Honvédelmi miniszterium:

1. Központi igazgatás: Személyi járandóságok és dologi kiadások átalánykép	291,200 frt.
2. Honvédségi intézetek: Hadbírószági költségek, központi ruharaktár, fegyverzeti bizottság, Ludovika akadémia, katonai intézetekben elhelyezett növendékek tápdíjai és honvéd-menház ellátási költsége átalánykép	314,000 frt.
3. Ujjonczozás-felülvizsgálati költségek	35,000 frt.
4. Honvédfőparancsnokság részére átalánykép	60,000 frt.
5. Kerületi parancsnokságok részére átalánykép	230,000 frt.
6. Csapatok: Gyalogosság, koronaőrség és lovasság átalánykép	6.000,000 frt.
7. Csendőrségi költségekre átalánykép	10,000 frt.
Összesen (XXI. fejezet)	6.940,200 frt
Rendes kiadások összege	289.250,189 frt

B) Átmeneti kiadások és beruházások.

I. Átmeneti kiadások.

I. Fejezet. Állami számvevőszék:

Egy számfölötti II-od oszt. számvizsgáló illetményei	1,600 frt
--	-----------

II. Fejezet. Ő császári és Apostoli királyi Fellege személye körüli miniszterium:

Két kincstári épület helyreállítására	2,000 frt
---------------------------------------	-----------

III. Fejezet. Belügyminiszt. rium:

1. Igazoló bizottmány költsége	4,588 frt.
2. Távsürgöny díjakra	14,400 frt.
3. A bécsi lelenzházakban ápolt magyarországi illetőségű törvénytelen ágyból származott gyermekek után felmerült költségckre, melyek a mult évben engedélyezett	

hitelben fedezetöket nem találták, első részletül 45,000
 frt. — 4. Az 1881. évi III. tez. értelmében felállítandó
 V. és VI. csendőrparancsnokság szervezésére 400,000
 frt. — Összesen (III. fejezet) --- --- --- --- --- 463,988 frt

IV. Fejezet. Pénzügyminiszterium :

1. A rendelkezés alá jutott állami tisztviselők
 illetményeire 5.000 frt. — 2. Az állami javaknál a
 bérhátralékok leszámolásának keresztül vezetésére, a
 telepítvényes ügyek lebonyolítására, és az állami ja-
 vak eladásának előkészítésére szükséges tervek és
 helyszíni szemlék költségeire 10,000 frt. — 3. A sel-
 mecbányai ezüstkohó berendezésére előlegképen
 12,660 frt. A kapniki szénmérő lak építésére a nagy-
 bányai kohóalpnak előlegkép 2,000 frt. Az abrud-
 bányai kerületben levő nagy tónak helyreállítására
 segélyképen 6,000 frt. — 4. Az 1867. év végeig befek-
 tetett tisztbi biztosítékok visszafizetésére 20,000 frt. —
 5. A szegedi hetes-bizottság költségeire 1,000 frt. —
 6. Szeged városának az 1880. évi XX. tez. 20. §-a
 értelmében adandó 5.000,000 frtnyi kölcsön rovására
 1880 és 1881. évben kifizetendő 4.750,000 frt után a
 törv. 20. §. c) pontja alapján az állami kincstár által
 fedezendő annuitási részletek 288,000 frt. — 7. Sze-
 ged város kárvallott lakosainak az 1880. évi XX. tez.
 27. §. alapján adandó 500,000 frt rovására adott ki-
 sebb kölcsönök után a 29. §. értelmében az állami
 kincstár által fizetendő annuitási részletek 14,400 frt.
 — 8. Az 1881. évi LII. tez. és 1882. évi XXVI. tez.
 alapján igénybevett összegek után az államkincstár
 által fizetendő 50,000 frt. — 9. A szegedi pénzügy-
 igazgatóság részére beszerzendő bútorokra 5,000 frt.
 — 10. A forgalomban levő kamatozó pénztári jegyek
 beváltására 4.000,000 frt. — Összesen (IV. fejezet) 4.414,060 frt

V. Fejezet. Közmunka- s közlek. miniszterium:

1. Az 1881. évi LII. tcz. értelmében a Tiszánál és Körösnél végrehajtandó munkálatokra 450,000 frt.
 — 2. Az 1882. évi XXVI. tcz. értelmében a Temes és Bégánál végrehajtandó munkálatokra 500,000 frt.
 — Összesen (V. fejezet) --- --- --- --- --- --- 950,000 fr

VI. Fej. Földm., ipar- és keresk. miniszterium:

1. Akadémiai és központi phylloxera-bizottságok költségeire, nyomtatványokra, utiköltségek és tiszteletdíjakra 50,000 frt. — 2. A csákovai és adai földmives-iskolák folyó költségeire mindaddig, míg berendezésük befejezése után a rendes cím alá bevehetők lesznek 10,000 frt. — 3. A rimaszombati földmives-iskola alapítási és első felszerelési költségeire 10,000 frt. — 4. Az «Adria» gőzhajózási társaság segélyezésére 150,000 frt. — 5. Az «Adria» gőzhajózási társaság felügyeletére 5,000 frt. — 6. Rendes gőzhajózási járatok segélyezésére, a magyar-horvát tengerpart mentén 10,000 frt. — 7. A párisi nemzetközi mérték hivatalnak a nemzetközi prototypok, minta- és tanmértékek előállításai költségei fejében fizetendő rendkívüli járulék 2,000 frt. — Összesen (VI. fejezet) --- --- --- --- --- --- 237,000 frt

VII. Fejezet. Vallás- és közokt. miniszterium:

1. A budapesti egyetemi II. szülészeti kórodának taneszközök, orvosi, sebészi, szülészeti műszerekkel, kórvizsgálati és gyógykészülékekkel való folytatólagos felszerelésére 1,000 frt. — 2. A budapesti egyetemi II. sebészeti tanszéknek tan- és buvárlati eszközökkel, valamint műszerekkel való folytatólagos ellátására 1,000 frt. — 3. A budapesti egyetemi boncztoni intézet csatorna-, légszesz- és vízvezetéki csöveinek újból kiállítására 15,000 frt. — 4. A II. boncztoni tanszék tantermének kiállítására 2,100 frt.

— 5. Az orvoskari telepen a szomszéd telkek felé fel-
 állítandó védfalra 1,310 frt. — 6. A budapesti egye-
 temi anthropologiai intézet felszerelésére 1,000 frt.
 — 7. A budapesti egyetemi paläntologiai intézet
 felszerelésére 1,000 frt. — 8. A budapesti egyetemi
 központi melegvízfűtési szerkezeten, valamint a víz-
 vezetéki csőhálózaton és egyéb felszereléseken támadt
 hiányok kijavítására 3,000 frt. — 9. A budapesti
 egyetemi általános és kísérleti kórtani intézet helyi-
 ségeinek átalakítására 3,000 frt. — 10. Ugyanezen
 intézetnek műszerekkel és taneszközökkel való ellátá-
 sára 2,000 frt. — 11. A kolozsvári egyetem közegész-
 ségi tanszékének belső felszerelésére, műszerekkel és
 taneszközökkel való ellátására 3,000 frt. — 12. A
 «József»-műegyetemen a vízműtan és vízépítészeti
 tanszéknek felszerelésére 2,200 frt. — 13. Ugyanezen
 intézeten a borászati vegytan gyakorlati előadására
 szükséges felszerelésekre 4,000 frt. — 14. A kolozs-
 vári «Karolina»-kórházban elhelyezett egyetemi
 kórodák után 1873. évtől 1879. év végeig felmerült és
 4 év alatt fizetendő 14,000 frt túlköltségből 1883. év-
 ben fedezendő második részletül 3,000 frt. — 15. Ha-
 sonló cím alatt 1880 és 1881. évben felmerült túl-
 költségek megtérítésére 4,465 frt. — 16. Az országos
 zeneakadémia részére tanítási czélokra is szolgáló egy
 nagyobbserű orgona beszerzésére második részletül
 2,000 frt. — 17. A szegedi országos bábintézet szá-
 mára szerzendő háznak a szükséges bútorzattal, ágy-
 és ruhaneművel, valamint evő- és főzőeszközökkel
 leendő felszerelésére 3,000 frt. — 18. A pécsi főreál-
 iskola épületének első berendezésére 2,000 frt. —
 19. A festészeti mesteriskola felállítása érdekében
 szükséges kiadások 4,000 frt. — 20. A műegyetemnek
 eszközökkel, gépek és tanszerekkel leendő ellátására
 megkívántató 135,000 frtból első részletül 45,000 frt.

— Összesen (VII. fejezet) — --- --- --- --- ---

103,575 frt

VIII. Fejezet. Honvédelmi miniszterium:

1. Az országos honvédséglő-egylet rendelkezésére 70,000 frt. — 2. Fegyverek átalakítására és pótlására négy évre felosztva III. részletül 210,650 frt. — 3. Hadi készletként beszerzendő új töltényekre öt évre felosztva II. részletül 120,000 frt. — 4. A honvédfőparancsnoksági épület helyreállítására 6,000 frt.	
— Összesen (VIII. fejezet)	406,650 frt
Átmeneti kiadások összege	6.578,873 frt

II. Beruházások.

I. Fejezet. Pénzügyminiszterium:

1. Építkezésekre a határvámjövédéknél 12,000 frt. — 2. Építkezésekre a dohányjövédéknél 127,200 forint. — 3. Építkezésekre az állami jószágoknál 100,000 frt. — 4. Beruházások a bányászat és pénzverésnél: a) A körmöczbányai Nándor-altárna berendezésére 100,000 frt. b) A körmöczbányai Nándor-altárna üzemi költségeire 25,000 frt. c) Építkezésekre a vasműveknél 146,000 frt. d) Építkezésekre a sótermelésnél 15,000 frt. e) Építkezésekre a pénzverdénél 60,000 forint. — 5. Földadó-szabályozási költségek 2.350,000 frt. — 6. A vágvölgyi vasut megvételére a 6.988,000 forinttal megállapított vételár 1883. évben fizetendő részlete az 1879. évi XXVII. tcz. alapján 600,000 frt. — 7. 5,612 darab tiszavidéki vasuti részvény törlesztésére az 1880. évi XXXVIII. tcz. alapján 1.376,658 frt. — Összesen (I. fejezet)	4.911,858 frt
---	---------------

II. Fejezet. Közmunka- s közlek. miniszterium:

1. Budapesti dunarész szabályozására 1.245,000 frt. — 2. Fiumei kikötő építésére 556,000 forint. — 3. a) A Tiszánál létesítendő szabályozásra 1.000,000 frt. b) Szeged város belterületén építendő rakpartra	
--	--

221,673 frt. — 4. Szeged város területén építendő tiszai állandó hídra 240,775 frt. — 5. Szegedi hídfeljárók építésére 250,000 frt. — 6. Az ujszegedi töltés belebbezési és partleásási munkálataira 136,500 frt. — 7. Az egyesült Kőrös folyónál az átmetszések kiásatására és bővítésére 500,000 frt. — 8. A budapest-zimonyi vasút és szárnyvonalainak építésére 8.000,000 frt. — 9. A honvédelem szempontjából egyes köz- (állami és törvényhatósági) úton sürgősen szükségelt hiánypótlásokra 600,000 frt. — 10. Új távirat-vonalok kiépítésére 50,000 frt. — 11. Beruházások az állami vasutaknál 786,800 frt. — 12. Új építkezések az állami vasutaknál: a) A budapesti személypályaudvar építésére 1.000,000 frt. b) Az aradi pályaudvar kibővítése, illetőleg építésére 100,000 frt. c) A gyéres-tordai szárnyvonal építésére (3 dik részlet) 78,000 frt. d) A dunaparti teher-pályaudvar tovább építésére (2-dik részlet) 1.260,000 forint, —	
Összesen (II. fejezet) --- --- --- --- --- --- ---	16.024,828 frt

III. Fej. Földm., ipar- s keresk. miniszterium :

1. Az új állatorvesi tanintézet tanügyi felszerelésére szükségendő 20,000 forintnyi összeg egyharmada, (III. részlet) 6,866 frt. — 2. A kassai gazdasági tanintézetnél lábas pajta építésére 1,200 frt. — 3. A pusztapéklai rizstermelő telepen lóistálló építésére 1,500 frt. — 4. Beruházások a tordai bikanevelő telepen 5,300 frt. — 5. Beruházások a ménésbirtokokon 72,330 frt. — 6. Boyák beszerzésére 24,000 frt. — 7. Vontató gőzös 20,000 frt. — 8. A VI. sz. tárház második harmadrészének kiépítésére 260,000 frt. — 9. A II. rakodón a tárház mentén létesítendő közlekedési főút egy részének helyreállítására 5,000 frt. — 10. Beruházások az állami erdőknél 193,940 frt. —	
Összesen (III. fejezet) --- --- --- --- --- --- ---	590,136 frt

IV. Fejezet. Vallás- és közokt. miniszterium:

1. A kolozsvári egyetemi könyvtár gyarapítására négy évi részletben megszavazott 12,000 frtból a 4-dik részlet 3,000 frt. —	
2. A kolozsvári egyetemi vegytani intézet építésének befejezésére 15,000 frt. —	
3. Ugyanezen intézet épületének belfelszerelésére 20,000 frt. —	
4. Ugyanezen intézetnek műszerekkel, tan- és tudományművelési eszközökkel, szerekkel és készülékekkel való ellátására 6,000 frt. —	
5. A budapesti egyetemi növénykertben felállítandó kapusház felépítésére 3,000 frt. —	
6. A József-műegyetem belső felszerelésére előirányzatilag szükséges 42,000 frtból három évre felosztva, 3-dik részletül 16,000 frt. —	
7. Ugyanezen tanintézet építésénél felmerült előre nem láthatott költségek fedezésére 18,900 frt. —	
8. A nagyváradi országos bábaintézet elhelyezésére megszerzett ház 14,000 frt vételárának 5-dik részlete 2,800 frt. —	
9. A losonczy m. kir. államgymnasiumi épület létesítésére 3 dik részletül 30,000 frt. —	
10. A zombori m. kir. államgymnasiumi épület létesítésére czélba vett előmunkálatok költségeire 1,500 frt. —	
11. A magyar nemzeti muzeum palotáján eszközölt helyreigazításokra engedélyezett 60,000 frton felül felmerült költségtöbblet fedezésére 5,500 forint. —	
Összesen (IV. fejezet) --- --- --- --- ---	121,700 frt

V. Fejezet. Igazságügyi miniszterium:

1. Börtönátalakításokra és felszerelésekre 100 ezer forint. —	
2. A Szegeden felállítandó törvényszék polgári és büntető osztálya, egy kerületi börtön és fogház számára emelendő állami épületek előállítására engedélyezett 850,000 frtból a 2. részlet 223,333 frt. —	
Összesen (V. fejezet) --- --- --- --- ---	223,333 frt
Beruházások összege	21,971,855 frt

C) Rendkívüli közösügyi kiadás.

I. Fejezet.

1. A Rendkívüli közösügyi kiadás	2.768,003	frt.
— 2. Bosznia és Hercegovinában, továbbá a Lim területén álló parancsnokságok, intézetek és csapatok rendkívüli szükséglete	8.988,000	frt után 2.822,232
frt. — Összesen (I. fejezet)	---	5.590,235
		frt
	Kiadások főösszege	323.391,152
		frt

A) Rendes bevételek.

I. Fejezet. Állami adósságok:

1. Az állami kölcsönök tőketörlesztési évi aranyjárdékai fedezésére az 1980. évi VIII. és 1881. évi XI. tez. alapján kibocsátandó járadékkötvények eladásából	3.313,921	frt.
— 2. A földtehermentesítési kötvények törlesztésének fedezésére az 1880. évi IX. tez. alapján kibocsátandó papíráradék kötvények eladásából	6.175,603	frt.
— 3. Szőlődézsma váltság	1.700,050	frt.
— 4. Maradvány- és irtványföldek megváltásából	181,700	frt.
— 5. Sorsolási kölcsön: A budapesti állami hidak tiszta bevételei	476,897	frt.
A főváros által a rakpartokért fizetendő haszonbér	12,010	frt.
Az 1870. évi X. tez. 4. §-ában megjelölt társulatok és vállalatok által fizetendő községi pótlékok	420,000	frt.
— 6. A budapesti állami hidak bevételeiből az 1870. évi XXX. tez. alapján elvállalt budapesti lánczhíd elsőbbségi kölcsön szükséglete fedezésére	98,694	frt.
— 7. Az 1880. évi XX. tez. alapján felvett tiszai és szegedi kölcsön pénzeiből adott kölcsönök évi járulécai	2.400,000	frt.
— 8. A budapest-zimonyi vasút építésére az 1881. évi XLV. tez. alapján felvett kölcsön időközi kamatainak fedezésére	140,000	frt.
— Összesen (I. fejezet)	---	14.918,875
		frt

II. Fejezet. *Fiume* :

Törvénykezési provisorium : Rabtartási és bűnvádi költségtérítmények, rabok munkája utáni jövedelem és egyéb térítmények --- --- --- --- --- 100 frt

III. Fejezet. *Allami számvévőszék* :

Házbérjövedelem a bérbeadott helyiségek után 1,770 frt

IV. Fejezet. *O császári és Apostoli királyi Felsője személye körüli miniszterium* :

A külföldre szóló útlevelek díjaiból --- --- --- 300 frt

V Fejezet. *Belügyminiszterium* :

1. Járulék a földtehermentesítési alaplól a földtehermentesítési alapigazgatóság költségeinek fedezésére 40,375 frt. — 2. A régi országos alap rendelkezésre álló kamataiból 4,005 frt. — 3. Általános közigazgatási bevételek : A nemzeti színházi alapok jövedelméből 27,300 frt. Betegápolási költségtérítmény 59,248 frt. Országos tébolydák bevételei 90,124 frt. Törvénytelen ágyból származott, Bécsben és egyéb lajtántúli lelelenzházakban ápolt gyermekek tápdíjainak visszatérítése 42,000 frt. «Hivatalos lap» jövedelme 52,500 frt. Orsz. törvények és rendeletek tárának jövedelme 42,400 frt. A fővárosi rendőrség általánya 417.863 frt. Útlevelek kiszolgáltatásáért járó díjakból 10,000 frt. Különféle bevételek 1,368 frt. — Összesen (V. fejezet) --- --- --- --- --- 787,183 frt

VI. Fejezet. *Penzügyminiszterium* :

Egyenes adók : 1. Földadó : állami adó 27.284,510 frt, földtehermentesítési járulék 10.746.490 frt. — 2. Házaadó : állami adó 6.278,600 frt, földtehermentesítési járulék 2.482,400 frt. — 3. Kerestetadó ;

állami adó 12,594,000 frt, földtehermentesítési járulék 5.042,000 frt. — 4. Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója : állami adó 1.960,400 forint, földtehermentesítési járulék 822,000 frt. — 5. Bányaadó : állami adó 63,000 frt, földtehermentesítési járulék 27,000 frt. — 6. Tőkekamat- és járadékadó :
a) Földtehermentesítési kötvények kamatai után 787,277 frt. *b)* Szőlődézsma váltsági kötvények kamatai után 54,500 frt. *c)* Maradvány- és irtványföld-váltsági kötvények kamatai után 7,300 frt. *d)* A keleti vasúti államkötvények kamatai után 58,085 frt. *e)* Egyéb tőkekamatok és járadékok után : állami adó 2.051,107 frt, földtehermentesítési járulék 847.731 frt. — 7. Jövedelemadó 183,000 frt. — 8. Malomadó 40,000 frt. — 9. Kereskedelmi-, ipar- és védelmi adó 325,000 frt. — 10. Vasúti és gőzhajózási szállítás használata utáni adó 3.600,000 frt. — 11. Nyereményadó 240,000 frt. — 12. Vadászatra használható fegyverek után fizetendő adó 451,000 frt. — 13. Hadmentességi díj 3.376,000 frt. — 14. Általános jövedelmi pótladó 9.759,000 frt. — 15. Késedelmi kamat : Állami adó után 1.089,060 frt. Földtehermentesítési járulék után 383,940 frt. Maradvány- és irtványföld-váltsági járadék után 4,000 frt. — 16. Adóbehajtási illetékek 457,000 frt. — **Fogyasztási adók** : 17. Szeszadó 7.160,000 frt. — 18. Boradó 3.450,000 frt. — 19. Húsadó 2.490,000 frt. — 20. Söradó 980,000 frt. — 21. Czukoradó, és pedig : *a)* czukorgyárak üzemi adója 1.406,642 frt, *b)* a gyárosok pótléka az 1878. évi XXIII. tez. értelmében 248,231 frt. — 22. Az 1881. évi IV. tez. alapján czukor-, kávé- és sörfogyasztás után 2.400.000 frt. — 23. Ásványolaj-adó 156,000 frt. — 24. A fogyasztási adó visszatérítések felosztásából az 1878. évi XIX. tez. 2. §-a értelmében Magyarország javára sör- és czukoradó czímén 7.013,114 frt. — 25. Agionyeremény a határvám

aranyfölségeinek a magyar korona országait illető része után 590,000 frt. — 26. Határvám: Kezelési költségátalány (az 1869. II. tez. alapján), bérletek és különféle bevételek 456,400 frt. — 27. Bélyeg 9.427,320 frt. — 28. Jogilletékek 14.350,000 frt. — 29. Díjak 480,000 frt. — 30. Fémjelzés 21,773 frt. — 31. Út-, híd- és révvám Horvátországban 26,473 frt. — 32. Dohányjövedék: vétel, gyártás, eladás 38.863,464 frt. — 33. Lottojövedék 3.472,468 frt. — 34. Sójövedék 14.276,308 frt. — 35. Perköltségek 20,000 frt. — 36. Állami jószágok 4.100,000 frt. — 37. Bányaigazgatóságok és számvevőszékek 49,628 frt. — 38. Fémbányászat és opálbánya 3.495,581 frt. — 39. Fémkohászat 3.954,109 frt. — 40. Pénzverde 4.926,528 frt. — 41. Vasművek 3.165,440 frt. — 42. Zsilvölgyi kőszénbánya 35,153 frt. — 43. Sótérmeles 1.077,996 frt. — 44. Felhagyott bányaművek és a bányászat körüli egyházi és jótékonyezélok 2,410 forint. — 45. Állami nyomda 650,000 forint. — 46. Állami épületek 32,182 forint. — 47. Budapesti állami hidak 174,409 frt. — 48. a) Állami vasútak tiszta jövedelme 8.700,000 frt. b) Állami gépgyár tiszta jövedelme 60,000 frt. c) Diósgyőri vas- és acélgépgyár és barnaszénbánya tiszta jövedelme 15.000 frt. — 49. Ingó állami vagyon 14,980 frt. — 50. Különféle bevételek 803,880 frt. — Összesen (VI. fejezet) 229.559,889 frt

VII. Fejezet. Közmunka- s közlek. miniszterium :

1. Vasúti főfelügyelőség 21,300 frt. — 2. Állam-építészeti hivatalok 47.813 frt. — 3. Kőutak fentartása és építése 8,420 frt. — 4. Víziutak fentartása és építése 815 frt. — 5. Posta 7.606,500 frt. — 6. Távirida 1.777,600 frt. — 7. Az állami vasútak bevételeiből az üzleti kiadások fedezésére 12.300,000 frt. — 8. Az állami gépgyár bevételeiből az üzleti

kiadások fedezésére 1.498,000 frt. — 9. A diósgyőri vas- és aczélgyár és barnaszénbánya bevételeiből az üzleti kiadások fedezésére 2.436,500 frt. — Összesen (VII. fejezet) --- --- --- --- --- --- --- 25.696,948 frt

VIII. Fej. Földm., ipar- s keresk. miniszterium :

1. Ipari, kereskedelmi és külkereskedelmi czélok 36,000 frt. — 2. A gazdaság különböző ágainak emelése 209,000 frt. — 3. Gazdasági tanintézetek jövedelme: Magyaróvári gazd. akadémia 40,900 frt. Keszthelyi gazd. tanintézet 12,370 forint. Debreczeni gazd. tanintézet 1,120 frt. Debreczeni földmives iskola 26,810 frt. Kolozsmonostori gazd. tanintézet 18,040 frt. Kassai gazdasági tanintézet 9.900 frt. Liptó-ujvári földmives iskola 4,200 frt. Tarczali vinczellérképezde 2,000 frt. Budai vinczellérképezde 1,200 frt. Nagyenyedi vinczellérképezde 1,200 frt. Ménési vinczellérképezde 3,280 frt. — 4. Állami erdők 6.027,381 frt. — 5. Országos erdei alap 24,000 frt. — 6. Állami lótenyésztézetek: Ménésbirtok-gazdaságok 1.491,639 frt. Ménések 392,970 frt. Mén-telepek 217,310 frt. — 7. Vesztegetézetek 18,000 frt. — 8. Az 1874. évi XX. tez. alapján befolyandó birságokból 5,000 frt. — 9. Budapesti állatorvos tanintézet 9,500 frt. — 10. Bányailletékek 95,000 frt. — 11. Statisztikai hivatal 60,000 frt. — 12. Tengeri hajózás és révügy 142,000 frt. — 13. Budapesti kir. zálogház 208,800 frt. — 14. Alapok, alapítványok és különféle bevételek 33,010 frt. — Összesen (VIII. fej.) 9.090,660 frt

IX. Fejezet. Vallás- és közokt. miniszterium :

1. Központi igazgatás: Járulék a miniszteri számvevőség költségeihez, az orsz. tanítói nyugdíj- és gyámalap és a magyarországi és az erdélyi köz-alapítványok részéről 50,066 frt. — 2. Tanintézetek :

Magyar kir. egyetemi alap 197,132 frt. Tanárvizsgálati díjak 1,000 frt. Tandíjszázalékok 2,000 frt. — Tanpénzek 113,400 frt. — Járulékok az egyes tanintézetek fentartásához 61,066 frt. Siketnémák intézete Váczon 20,353 frt. Vakok országos intézete Budapesten 24,055 frt. — 3. Ösztöndíjak és tanulmányi célok: A magyar határőrvidéki alapítványi földek jövedelmeiből 1,540 frt. — 4. Közművelődési célok: Magyar nemzeti muzeum-alap 10,802 frt. Országos zeneakadémia 7,000 frt. Magyar művészeti ösztöndíj-alap 1,144 frt. — Összesen (IX. fejezet) --- --- --- 489,558 frt

X. Fejezet. Igazságügyi miniszterium:

1. Királyi főügyészségek: Fegyelmi eljárási költségterítmények és fegyelmi pénzbírságok 3,000 frt. — 2. Királyi törvényszékek és járásbíróóságok: Járulékok a törvénykezési költségekhez 11,088 frt. — 3. Királyi ügyészségek 185,000 frt. — 4. Országos fegyintézetek és kerületi börtönök: Illavai országos fegyintézet 13,500 frt. Mária-nostrai országos fegyintézet 800 frt. Munkácsi országos fegyintézet 11,520 frt. Szamosujvári országos fegyintézet 10,905 forint. Lipótvári kerületi börtön 25,900 frt. Nagy-Enyedi kerületi börtön 1,345 frt. Váczi kerületi börtön 45,530 frt. Kis-hartai közvetítő intézet 5,500 forint. Váczi állami fogház 200 frt. — 5. Országos rabsegély-és javító-intézeti alap 184,100 frt. — Összesen (X. fej.) 498,688 frt

XI. Fejezet. Honvédelmi miniszterium:

1. Honvédségi intézetek 73,136 frt. — 2. Csapatok (az elárverezett és elhullott, továbbá a lóvállalkozók által megtérített lovakért) 21,000 forint. — 3. Haszonvehetetlen töltényhüvelyek és szabályszeretlen ólomért 50,000 frt. — 4. Nyugdíjak 57,627 frt. — Összesen (XI. fejezet) --- --- --- --- --- 201.763 frt

Rendes bevételek összege 281.245,734 frt

B) Átmeneti bevételek.

I. Fejezet. Belügyminiszterium:

1. Járulék a földtehermentesítési alapból, az igazoló bizottmány költségeinek megtérítése fejében 4,588 frt. — 2. Az erdélyi csendőrség részére 1879. évben beszerzett 52.000 töltény árának megtérítése fejében IV. részletül 400 frt. — Összesen (I. fejezet) 4,988 frt

II. Fejezet. Pénzügyminiszterium:

1. Bordézsma váltságból 1,100 frt. — 2. a) Állami javak eladásából 5.000,000 frt. b) A telepítvényesek által fizetendő vételárak és kamatok (hátralékokkal együtt) 1.299,000 frt. c) A maradvány- és irtvány-földek váltságdíjai 65,323 frt. — 3. Állami előlegekből 976,000 frt. — 4. 4°/_o kamat Szeged város lakóinak adott kamatmentes kölcsönök visszafizetésének gyümölcsötetéséből 700 frt. — 5. A forgalomban levő pénztári jegyek részbeni beváltására szükséges összeg fedezésére hitelművelet útján 4.000,000 forint. — 6. A «Tiszavölgy» ármentesítése érdekében az 1881. évi LII. tcz. alapján teendő intézkedésekkel járó költségek fedezésére, az 1880. évi XX. tcz. alapján felvett tiszai és szegedi kölcsönalap pénzeiből 950,000 frt. — 7. A budapest-zimonyi vasút építési költségek fedezésére 5°/_o papíráradékkölcsön kibocsátása által az 1881. évi LXV. törvényczikk értelmében szerzendő 28.000,000 frtból 8.000,000 frt. — Összesen (II. fej.) 20.292,123 frt

Átmeneti bevételek összege 20.297,111 frt

Bevételek főösszege 301.542,845 frt

Az 1881. év zárszámadásai.

Az 1881-diki évre vonatkozó zárszámadások szerint tett a rendes kezelésnél a bevétel 284.780,896 frt 87 krt, a kiadás 309.729,876 frt

21 krt, az átmeneti kezelésnél a bevétel 203.686,048 frt 40¹/₂ krt, a kiadás 177.193,410 frt 97¹/₂ krt, a beruházásoknál a kiadás 15.872,036 frt 31 krt. Összesen tett a bevétel 488.587,862 frt 07¹/₂ krt, a kiadás 504.893,837 frt 04¹/₂ krt. — A főbb rendes állami kiadások tettek az 1881-diki zárszámadás szerint :

A királyi udvartartás költségei	4.650,000	frt	—	krt.
Országgyűlés	1.189,135	»	61	»
Közösügyi kiadások	36.053,510	»	05	»
Nyugdíjak	4.073,321	»	37 ¹ / ₂	»
Államadósságok	106.365,037	»	98 ¹ / ₂	»
Előlegezések a vasúti kamatbiztosítás alapján	13.891,496	»	37	»
Horvát-Szlavonország beligazgatási szükséglete	5.582,648	»	86 ¹ / ₂	»
Miniszterelnökség	303,966	»	43	»
Ó cs. és apost. királyi Felsége személye körüli miniszterium	49,301	»	41	»
Horvát-szlavon miniszter és személyzete	37,221	»	96	»
Belügyminiszterium	8.389,843	»	97 ¹ / ₂	»
Pénzügyminiszterium	68.465,208	»	03 ¹ / ₂	»
Közmunka- és közlek. miniszterium	29.721,780	»	63	»
Földművelés-, ipar- és keresk. miniszterium	9.112,089	»	78	»
Vallás- és közoktatási miniszterium	4.622,543	»	84 ¹ / ₂	»
Igazságügyi miniszterium	10.160,174	»	31	»
Honvédelmi miniszterium	6.779,238	»	34 ¹ / ₂	»

A főbb bevételek tettek :

Földadó	36.278,488	frt	24	krt.
Házadó	8.641,737	»	58	»
Kereseti adó	16.217,186	»	30	»
Nyilv. számadásra kötelezett vállalatok és egy- letek adója	3.567,731	»	72 ¹ / ₂	»
Bányaadó	103,578	»	48	»
Tőkekamat- és járadékadó	3.530,534	»	26 ¹ / ₂	»
Jövedelemadó	179,494	»	43 ¹ / ₂	»
Malomadó	45,009	»	14	»
Keresk., ipar- és védelmi adó	308,918	»	39	»
Vasúti és gőzhajózási szállítás utáni adó	3.220,814	»	81	»
Nyereményadó	238,101	»	30 ¹ / ₂	»
Vadászat és vadászati fegyverek utáni adó	404,529	»	84 ¹ / ₂	»
Hadmentességi díj	2.714,401	»	26 ¹ / ₂	»
Általános jövedelmi pótagó	9.402,669	»	36	»
Késedelmi kamat	1.612,913	»	06 ¹ / ₂	»
Adóbehajtási illetékek	478,599	»	28	»
Adóhátralékok	738,675	»	06	»
Szeszadó	7.167,078	»	35	»
Boradó	3.408,941	»	59 ¹ / ₂	»
Húsadó	2.423,932	»	78	»

Söradó	929,528	frt	36 ¹ / ₂	kr.
Czukoradó	2.968,831	»	44 ¹ / ₂	»
Czukor-, kávé- és söradó	1.035,203	»	91 ¹ / ₂	»
Fogyasztási adó - visszatérítések felosztásából Magyarország javára sör- és czukoradó czimén	7.368,019	»	30	»
Határvám	494,229	»	51 ¹ / ₂	»
Agiónyeremény és határvám után	242,924	»	60	»
Bélyeg	8.041,649	»	16	»
Jogilletékek	14.122,587	»	80 ¹ / ₂	»
Díjak	564,042	»	76 ¹ / ₂	»
Dohányjüvedék	38.654,425	»	72	»
Lottojüvedék	3.218,659	»	20	»
Sójüvedék	14.078,968	»	10 ¹ / ₂	»
Állami jószágok	4.328,899	»	06 ¹ / ₂	»
Fémbányászat és opálbánya	2.350,631	»	68	»
Fémkohászat	3.385,254	»	89	»
Pénzverde	18.538,879	»	78 ¹ / ₂	»
Vasművek	2.855,197	»	36	»
Állami vasútak	6.654,293	»	03	»

LIV.

Az államvagyon.

Az államvagyon 1881 végével következő tételekből áll:

Ingtatlan vagyon	745.123,729	frt	48	kr.
Termesztmények, szerek, eszközök	82,029,797	»	82 ¹ / ₂	»
Készpénz	21.640,930	»	24	»
Értékpapírok	17.382,902	»	75	»
Állami követelések: a) értékpapírokban	289,639	»	65	»
b) készpénzben	195.933,127	»	61	»
Cselekvő hátralékok	197.304,042	»	66	»
Összesen	1.259.704,170	frt	21 ¹ / ₂	kr.

Az ingatlan vagyon között a legjelentékenyebb tételeket képezik: 1. állami jószágok 62.014,185 frt 27¹/₂ kr., 2. sóbányák 181.304,216 frt, 3. vasutak, vasuti gépgyár és vasuti tatarozási főműhely 289.778,216 frt 41 kr., 4. állami erdők 103.648,730 frt 21 kr. A követelések között a legjelentékenyebb tételt képviselik a vasutkamatbiztosítási előlegek és pedig: tőke 111.691,052 frt 18 kr., kamat 22.569,943 frt 24 kr.; a cselekvő hátralékok között legjelentékenyebb az egyenes adók hátraléka: 43.606,674 frt 30 kr.

LV.

Az államadósság.

Magyarország állami adósságait 1881 végén a következő adatok tüntetik fel:

Földtehermentesítési adósság	219.887,232	frt	05	kr
1868. évi vasúti kölcsön	77.664,000	»	—	»
Gömöri vasút záloglevél-kölcsön	5.947,500	»	—	»
Szőlődézsma váltásági adósság	17.006,290	»	97 ¹ / ₂	»
1871. évi 30 millió firtos adósság	24.989,000	»	—	»
1872. » 54 » » »	47.383,000	»	—	»
Keleti vasút elsőbbs. kölcsön és állami kölcs.	84.422,900	»	—	»
Maradvány- és irtvány-földek váltásági kölcsön	1.832,970	»	—	»
Aranyjáradék-kölcsön (6%)	254.987,800	»	—	»
1870. évi sorsolási kölcsön	26.120,000	»	—	»
Lánchíd elsőbbségi kölcsön	1.130,200	»	—	»
Lánchíd-jog megváltása	386.635	»	—	»
A tiszavidéki vasút megváltása folytán elvállalt adósság	51.979,989	»	96	»
Az 1880. évi XX. t.-cz. alapján felvett tiszaszegei kölcsön	43.550,000	»	—	»
A zágráb-károlyvárosi vasútvonal megvétele folytán	4.794,926	»	95	»
A vágvölgyi vasút megvétele folytán	4.088,000	»	—	»
Aranyjáradék-kölcsön (4%)	200.000,000	»	—	»
5%-os papíráradék-kölcsön	51.977,600	»	—	»
Összesen	1.118.148,044	frt	93 ¹ / ₂	kr.

LVI.

A magyar kamatozó pénztári jegyek.

1882. év december végén forgalomban volt:

100 firtos darab	450 =	45,000
1,000 » »	1,095 =	1.095,000
10,000 » »	1,362 =	13.620,000
Összesen	2,907 =	14.760,000

LVII.

Közigazgatási költségek az ötvenes években.

Magyarország adószolgáltatása 1838—1887-ig című értekezésben (Nemzetg. Szemle 1880) pénzügyi viszonyaink fejlődéséhez

nyújtottam néhány adatot. Nagyon érdekes volna ugyanazon kor-
szakban a kiadások alakulását feltüntetni. Néhány erre vonatkozó
adatot a következőkben nyújtok.

A közigazgatási kiadások tettek o. é. frtban Magyarországon
(a határőrvidék nélkül) :

Belügyminiszterium :

1851	1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858	1859
6.458,410	3.949,735	4.629,761	5.155,261	5.947,507	7.473,836	9.091,394	8.405,429	7.422,880

Pénzügyminiszterium :

4.580,400	6.472,988	6.136,300	5.987,793	8.670,382	7.513,873	8.339,038	7.715,475	8.312,706
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

Igazságügyminiszterium :

3.635,998	3.607,355	4.314,471	4.249,213	4.237,359	4.738,165	5.016,565	5.055,501	5.129,812
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

Közoktatásügyminiszterium :

150,144	171,124	323,040	385,517	696,758	577,854	1.852,290	401,401	1.074,506
---------	---------	---------	---------	---------	---------	-----------	---------	-----------

Keresk. miniszterium :

491,946	2.013,957	2.480,233	2.778,147	3.682,418	5.563,746	6.095,710	5.376,016	5.095,554
---------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

Mezőgazdaság- és bányászatra :

67,878	41,095	—	—	—	—	—	—	—
--------	--------	---	---	---	---	---	---	---

Felsőbb rendőrség :

—	3.181,569	3.506,982	3.579,363	3.509,286	3.543,568	3.540,064	3.348,656	3.504,979
---	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

LVIII.

A megyék háztartása.

A megyéknek az 1881. évre megállapított szükséglete volt :
Pest-Pilis-Solt-Kiskún 231,330 frt 82 kr. Torontál 226,914 frt 47 kr.
Bács-Bodrog 193,056 frt 11 kr. Bihar 154,934 frt 60 kr. Krassó-
Szörény 161,610 frt 19 kr. Nyitra 129,540 frt. Temes 130,607 frt
20 kr. Zala 136,158 frt 81 kr. Vas 128,990 frt. Zemplén 105,469 frt
75 kr. Szatmár 88,212 frt 41 kr. Arad 112,278 frt. Somogy 126,951 frt
34 kr. Baranya 94,770 frt 93 kr. Jász-Nagykún-Szolnok 89,528 frt
12 kr. Hunyad 67,207 frt. Pozsony 99,561 frt 82 kr. Trencsén
83,584 frt 69 kr. Tolna 76,452 frt 90 kr. Máramaros 85,886 frt 14 kr.
Szabolcs 79,796 frt 05 kr. Békés 81,892 frt 66 kr. Egyesült Szolnok-

Doboka 54,540 frt. Sopron 89,968 frt 74 kr. Heves 85,045 frt 56 kr. Veszprém 77,786 frt 78 kr. Nógrád 85,145 frt 10 kr. Borsod 85,135 frt 98 kr. Szilágy 66,037 frt 30 kr. Alsó-Fehér 42,950 frt. Kolozs 45,990 frt. Sáros 68,734 frt 04 kr. Szepes 65,209 frt 36 kr. Fejér 88,614 frt 33 kr. Gömör és Kis-Hont 67,460 frt 49 kr. Bereg 61,208 frt 96 kr. Maros-Torda 41,440 frt. Szeben 50,400 frt. Abauj 66,423 frt. Torda-Aranyos 38,070 frt. Nagy-Küküllő 47,475 frt. Bars 66,788 frt 25 kr. Ung 62,010 frt 91 kr. Komárom 72,139 frt 37 kr. Háromszék 37,020 frt. Hajdú 49,495 frt. Csik 31,195 frt. Udvarhely 28,500 frt. Hont 64,351 frt 44 kr. Kis-Küküllő 30,730 frt. Zólyom 51,122 frt 60 kr. Besztercze-Naszód 33,520 frt. Csongrád 63,345 frt 21 kr. Csanád 58,001 frt 94 kr. Fogaras 28,050 frt. Győr 53,695 frt 46 kr. Brassó 32,439 frt 80 kr. Árva 42,233 frt 71 kr. Liptó 44,854 frt. Moson 57,733 frt 41 kr. Ugocsa 29,579 frt. Esztergom 46,912 frt 15 kr. Túrócz 34,739 frt 94 kr. Torna 19,637 frt.

LIX.

Budapest főváros költségvetése.

A főváros költségvetése 1883-ra következőképen állapított meg:

Rendes bevételek. Községi adópótlék 1.626,000 frt. Házbérkrajczár 636,000 frt. Fogyasztási adópótlék 737,300 frt. Kövezetvám 932,000 frt. Telekátiratási díjak 180,000 frt. Hegyvám 10,200 frt. Ebtartási díj 17,600 frt. Ház- és lakbérek 460,000 frt. Haszonbérek 174,503 frt. Nyilvános területek használata után 14,550 frt. Nyilvános parkok utáni bevételek 24,884 frt. Termesztmények eladásából 5,700 frt. Ingóságok értékesítéséből 2,600 frt. Rudasfürdői bevételek 61,170 frt. Nádorszigeti fürdő utáni bevételek 24,830 frt. Vízvezetési bevételek 529.324 frt. Haszonvételi jogok 352,495 frt. Cselekvő tőkék kamataiból 215,788 frt. Eljárási díjakból 14,300 frt. Közvägöhídi és marhavásári bevételek 164,350 frt. Mértékhitelcsítő hivatal bevételei 30,200 frt. Közjótékonyági és szegényügyi bevételek 11,423 frt. Reáltanodai bevételek 20,950 frt. Polgári iskolai bevételek 24,640 frt. Elemi népiskolai bevételek 77,352 frt. Gyámhivatali kiadások meg-

térítése 57,400 frt. Letéthivatali jövedék 9,000 frt. Irodai és mérnöki díjak 11,260 frt. Állandó katona-szállásolási költségek megtérítése 71,250 frt. Átkelő katona-szállásolási illetékek 2,500 frt. Adóvégrehajtási díjak 25,000 frt. Vegyes címek alatti bevételek 53,121 frt. I. Rendes bevételek összege 6,577,690 frt. II. Rendkívüli bevételek összege 396,300 frt. III. Ingatlanok értékesítéséből 55,000 frt. Min lössze 7,028,990 frt.

Rendes kiadások. Tiszti és szolgálai személyzet fizetése és lakbérátalánya 654,671 frt. Ideiglenes díjnokok napidíjaira 42,700 frt. Szolgák ruházatára 8,900 frt. Segélyek és jutalmakra 6,000 frt. Irodai szükségletekre 47,885 frt. Hivatalos helyiségek utáni kiadások 127,105 frt. Bérkocsi kiadások 18,000 frt. Uti költségek és élelmezésekre 8,000 frt. Mérnöki munkálatoknál alkalmazott napszámosoknak 3,200 frt. Nyugdíjakra 105,000 frt. Végkielégítésekre 5,000 frt. Államadók és ezek utáni községi pótlék 74,781 frt. Épületek jókarbantartására 74,400 frt. Mező- és erdő-gazdaságra 26,640 frt. Nyilvános parkokra és faültetvényekre 86,830 frt. Rudasfürdő kezelési költségek 21,561 frt. Nádorszigeti fürdő kezelési költségei 8,764 frt. Vízvezeték kezelési költségei 179,669 frt. Jogügyletek utáni kiadások 7,100 frt. Vám- és jövedék-kezelési kiadások 76,320 frt. A fővárosi közraktárak utáni segélyjárulék 25,000 frt. Tőketörlesztésre 310,093 frt. Kamatokra 813,770 frt. Kül- és beltelki utak, hidak és védgátak jókarbantartására 224,600 frt. Utcák és terek jókarbantartására 158,500 frt. Csatornák fentartására 40,000 frt. Utcák és terek tisztogatása és öntözésére 230,000 frt. A házi szemét kihordására 77,300 frt. Utcák és terek világítására 212,500 frt. Szabad duna-fürdő kezelési költségei 2,100 frt. Nyilvános kutak és vizeldék jókarbantartására 2,400 frt. Közvägöhídi és marhavásári kezelési költség 58,345 frt. Mértékhitelcsítö hivatal kezelési költségei 26,030 frt. Tűzoltási kiadások 93,453 frt. Építési bizottmányi eljárásoknál felmerülő bérkocsi költségekre 520 frt. Az államrendöri költségek részbeni fedezésére 404,880 frt. Jótékony intézetek és testületek segélyezésére 28,500 frt. Betegápolási költségekre, helybeli illetőségű szegényekért 55,600 frt. Gyógyszerekre városi szegényeknek 6,000 frt. Lelenczek és árvák ápolására 37,100 frt. Alapítványokra 19,250 frt. A szegényházi alap segélyezésére 88,500 frt. A Szent-János kórházi

alap segélyezésére 10.899 frt. Vallásügyi kiadások 82,180 frt. Reáltanodák 129,596 frt. Polgári iskolák 192,570 frt. Elemi népiskolák 637,640 frt. Iparrajziskolák 32,500 frt. Hazai képzőművészeti célokra 4,000 frt. Ujoneozási és lóosztályozási kiadások 2,500 frt. Állandó katonaszállásolási kiadások 120,930 frt. Átkelő katonaszállásolási kiadások 8,600 frt. Kisajátítási alap jutaléka 36,040 frt. Különféle kisebb rendes szükségletek 27,000 frt. A 24 millió frtos kölcsönből létesült partművek utáni jövedelem fejében 12,000 frt. Az országos képviselői és községi választásoknál a főváros terhére felmerülő kiadás 1.000 frt. Összesen 5.794,422 frt.

Rendkívüli kiadások. Bel- és kültelki utak építésére 85,500 frt. Uj kövezésekre és egyéb utcزابurkolatra 404,700 frt. Csatornaépítésekre 102,200 frt. Pótépítkezések és nagyobb átalakításokra 140,000 frt. A városliget és nyilvános sétányok rendkívüli szükségletére 30,000 frt. Faültetvények terjesztésére és erdő-ültetésekre 15,000 frt. Nyilvános kutak és vizeldék létesítésére 3,000 frt. Rudasfürdői új beruházások 500 frt. Vízvezeteki új beruházások 50,000 frt. Egyházak építésére és nagyobb javításokra 69,000 frt. Adóhivatali rendkívüli személyzet fizetésére 84,100 frt. Háromszögelésre és lejtmentésre 16,000 frt. Utczai névtáblákra 500 frt. A kir. József-műgyetem építésére 50,000 frt. Budapesti lóversenydíj 5,000 frt. Szt. István magyar király ércszobrára 5,000 frt. Árvíz elleni védmunkákra 20,800 frt. Árvíz elleni óvintézkedésekre 30,000 frt. Vegyes és előre nem látott kiadásokra 80,000 frt. Összesen 1.191,300 frt. Hozzáadva a rendes szükségletet 5.794,422 frt és az értékesített ingatlanok utáni bevételekből fedezendő szükségletet 22,000 frt. Mindössze 7.007,722 frt.

Kölcsönpénzekből fedeztetnek: Közraktárakra és a Csepelrakpart építésére 140.000 frt. Elevatorokra 200,000 frt. A Dunabalszéli csőhálózat kiterjesztésére 28,000 frt. A jobbparti vízmű létesítésére 143,000 frt. A Duna-jobbparti csőhálózat kiterjesztésére 20,000 frt. Egy új közkórház létesítésére 600,000 frt. Az Erzsébet-szegényház II. szárnyépületének létesítésére 20,000 frt. Heveny fertőző betegségben szenvedők felvételére szolgáló kórház építésére és első felszerelésére 300,000 frt. A Dió-árok szabályozására 47,500 frt. Általános csatornázásra 200,000 frt. A IV. ker. polg. és elemi iskola

építésére és telekvételre 78,000 frt. Egyéb a kölcsön pénzekből fedezendő kiadásokra 441,750 frt. Összesen 2.218,250 frt.

A főváros kezelése alatt álló s fővárosi közczéloknek szolgáló alapok belevonásával Budapest háztartása 1883-ra a következő:

Házi pénztár:

	Szükséglet	Fedezet	Felesleg	Hiány
Községi alap:				
a) Rendes és rendkívüliek	6.985,722	6.973,990	—	11,732
b) Vagyonváltozások	22,000	55,000	33,000	—
c) Kölcsönpénzekből	2.218,250	2.218,250	—	—
Kisajátítási alap	63,940	258,240	194,300	—

Letét-pénztár:

Rókus-kórházi alap	380,451	380,451	—	—
Szent János-kórházi alap	80,068	80,068	—	—
Szegényházi alap	171,950	171,950	—	—
József-fiárvaházi alap	19,265	22,200	2,935	—
Erzsébet-leányárvaházi alap	15,355	16,691	1,336	—
Meyer Ferencz-féle árvaházi alap	686	11,585	10,899	—
Kerepesi uti köztemető-alap	69,005	70,804	1,799	—

LX.

Szabad királyi városaink pénzügye.

A városi élet napról-napra fokozódó élénksége és a városi háztartásnak avval járó nagyobb igényei szükségessé teszik, hogy a városi pénzügynek az eddiginél nagyobb figyelmet szenteljünk. A főváros kivételével az erre vonatkozó viszonyok jóformán egészen ismeretlenek a közönség és a tudomány előtt. A következőkben adjuk a szab. kir. városok — melyek pénzügyi szempontból kiváló fontossággal bírnak, — pénzügyére vonatkozó fontosabb adatokat az 1882. évre megállapított költségvetés szerint:

	Bevételek	Kiadások	Községi pótlék *
Arad	289,900.00	409,204.00	35 ⁰ / ₁₀₀
Baja	111,742.40	131,532.36 ¹ / ₂	20 »
Bélabánya	3,938.84	4,781.74	24 »
Debreczen	770,650.60	819,436.07	—

* Az egyenes adó minden forintja után.

	Bevételek	Kiadások	Községi pótlék*
Fiume	316,767.25	332,767.25	10 ⁰ / ₀ ***
Győr	186,395.93	286,463.14	50 »
H.-M.-Vásárhely	227,129.52	384,591.53	60 »
Kassa	374,073.72	411,748.93	20 »
Kecskemét	282,026.38	308,726.77	15 »
Kolozsvár	246,777.47 ¹ / ₂	305,910.96 ¹ / ₂	30 »
Komárom	112,463.51	144,114.99	55 »
M.-Vásárhely	97,308.42	96,254.89	—
Nagyvárad	217,549.81	294,459.81	35 »
Pancsova	101,385.94	113,085.94	13 »
Pécs	219,318.10	290,383.89	23 »
Pozsony	546,378.33	698,811.19	22 »****
Selmecz	59,596.49	69,642.62 ¹ / ₂	26 »
Sopron	328,778.11	422,449.73	32 »
Szabadka	633,374.96	716,585.10	13 »
Szatmár-Németi	162,311.86	207,311.86	50 »
Székesfehérvár	168,727.16	241,171.71	41 »
Temesvár	4,997.53	538,454.60	35 »
Újvidék	167,559.23	206,770.71	25 »
Versecz	205,857.10	281,541.40	59 »
Zombor	165,070.14	220,438.19	28 » †

LXI.

T a n ü g y.

A tanköteles (6—15 éves korú) gyermekek száma volt 1881-ben
6—12 éves: 1,509,477; 13—15 éves: 610,199.

Tényleg iskolába járt 6—12 éves: 1,285,815 = 85.44%; 13—15 éves: 370,522 = 60.72%, és pedig: 6—12 éves fiú 678,545 = 44.93%, leány 607,270 = 40.51%; 13—15 éves fiú 202,485 = 33.18%, leány 168,037 = 27.54%.

Az iskolák közt volt jellegre nézve: állami 318 = 2.00%, községi 1,686 = 10.59%, felekezeti 13,745 = 86.33%, magán 173 = 1.08%. Együtt 15,922. — 1880 óta szaporodás: államiaknál 52, községiéknél 17, felekezetiéknél 23, magánoknál 6, azaz összesen 98.

Az iskolák közt volt fokozat szerint: elemi iskola 15,734 = 98.82%, felső népiskola 78 = 0.49%, polgári iskola 110 = 0.69%.

* Az egyenes adó minden forintja után. — ** 5% iskolai pótlék leszámítva. — *** Azonkívül 5 kr. házbér és kútfenntartás. — † Szegedet, jelenlegi szervezeteinek sajtószerevése miatt mellőzzük.

A tanítók száma volt 1881-ben 22,024. (Itt csak a tényleg szolgálatot tevő rendes és segédtanítókról van szó. A hitoktatók, a rendes állomáson nem levő, kisegítő, kézimunka tanítók stb. nincsenek beszámítva.)

A tanítók képességi fokozatát tekintve volt: képesített 18,002 = 80.23%, nem képesített 4,022 = 19.17%.

A népiskolák fentartására fordítottatott 1881-ben 10.643,610 frt. Ezen jövedelem származott

ingatlan vagyonból	---	---	---	1.098,810 frt = 10.32%
tőkepénzből	---	---	---	344,066 » = 3.23 »
tandijból	---	---	---	1.489,825 » = 14.00 »
állami segélyből	---	---	---	793,595 » = 7.45 »
községi »	---	---	---	3.571,337 » = 33.55 »
egyházi »	---	---	---	2.690,311 » = 25.28 »
egyéb forrásokból	---	---	---	655,666 » = 6.17 »
Összesen				10.643,610 frt = 100%

A kiadás pedig történt

tanítók fizetésére	---	---	---	8.508,416 frt = 79.94%
fűtésre, tisztogatásra	---	---	---	803,046 » = 7.54 »
tanszerekre	---	---	---	134,579 » = 1.26 »
szegény tanulóknak	---	---	---	93,337 » = 0.89 »
vegyesekre	---	---	---	1.104,232 » = 10.37 »
Összesen				10.643,610 frt = 100%

Az 1881. évi népoktatási tanügy főbb, jellemző adatai szerint Magyarországon minden négyszög kilométernyi területre esik * 49.9 lakos, 7.5 tanköteles, 5.9 népiskolai tanuló, 0.45 község, 0.56 iskola, 0.78 tanterem, 0.74 tanító, 37.96 forint népiskolai költség. — Minden 1000 lakosra jut 114 tanköteles, 121 népiskolai tanító, 1.16 iskola, 1.64 tanterem, 1.60 tanító, 106.44 frt iskolai költség.

Vallás szerint a következőket találjuk: Volt 1881-ben tanköteles gyermek: róm. kath. 979,331, görög kath. 246,730, görög keleti 323,250, helvét hitv. 295,619, ágost. hitv. 181,481, unitárius 7,378, mőzeshitű 85,887. Együtt 2.119,676 gyermek. — Iskolába járó gyermek volt: róm. kath. 872,981, görög kath. 129,668, görög

* Négyszögmértföldenként esett 2,817 lakos, 435 tanköteles, 340 népiskolai tanuló, 2.61 község, 3.26 iskola, 4.57 tanterem, 4.52 tanító s 2,184 frt 65 kr. népiskolai költség.

keleti 180,088, helvét hitv. 236,667, ágost. hitv. 157,419, unitárius 5,941, mőzeshitű 73,573. Együtt 1.656,337 gyermek. — Ezer tanköteles gyermek közül járt iskolába : róm. kath. 891.05%, görög kath. 525.06%, görög keleti 557.41%, helvét hitv. 809.06%, ágost. hitv. 870.00%, unitárius 805.03%, mőzeshitű 855.06%. Átlag 781.04%.

Nemzetség szerint a következőket találjuk : Az 1881. évre tankötelesek közt volt : magyar anyanyelvű 950,749, német anyanyelvű 309,971, román anyanyelvű 382,433, tót anyanyelvű 323,619, szerb anyanyelvű 53,030, horvát anyanyelvű 38,401, ruthén anyanyelvű 61,473. Összesen 2.119,676 tanköteles. — Az 1881. évi iskolába járók közt volt: magyar anyanyelvű 803,230, német anyanyelvű 266,237, román anyanyelvű 208,293, tót anyanyelvű 268,627, szerb anyanyelvű 39,871, horvát anyanyelvű 28,267, ruthén anyanyelvű 41,812 ruthén. Összesen 1.656,337 iskolába járó. — Anyanyelvük szerint 1000 tankötelesből járt iskolába : magyar 844.9, német 858.9, román 544.7, tót 829.3, szerb 751.8, horvát 736.1, ruthén 680.1. Átlag 781.4 tanköteles.

A szorgalmi idő megtartása szerint olyan tanuló, ki a 8—10 havi szorgalmi évet, mulasztással vagy anélkül kijárta, találatott 1.363,474 és olyan, ki a tanévet nem fejezte be teljesen : 292,863. Összesen 1.656,337 tanuló. — E szerint 1881-ben a tényleg iskolába járó minden 1000 tanuló közül 820.8 a törv. 54. §-ában kijelölt kötelezettségnek eleget tett, ellenben minden 1000 tanuló között 179.2 gyermek találatott olyan, ki a tanévet a törvény 53. §-ában foglalt kedvezmény vagy más egyéb oknál fogva be nem fejezte.

Továbbá azt látjuk, hogy télen-nyáron 1.363,474, csak télen 292,863 gyermek járt iskolába, s így az utolsó évi növekedés 47,048 olyan tanuló, ki a szorgalmi évet teljesen befejezte. Százalékos arányban e javulás 3.57%-nak felel meg.

A tantermekre vonatkozólag azt találjuk, hogy minden egyes tanteremre esett a mindennapi iskolai kötelezettség alatt állókból 68 gyermek, s a tényleg iskolába járók közül 57.7 gyermek.

A polgári iskolák. 1881-ben 110 polgári iskola állott fenn, melyben 575 tanterem és más tanhelyiség használata mellett 648 tanító által 5,367 fiú- és 4,457 leány, együttvéve 9.824 gyermek oktatott.

Tanító- és tanítóképző-intézet volt férfiak számára 53, nők számára 19. Jelleg szerint volt állami 25, felekezeti 46, magán 1.

A tanítóképző-intézetekbe járt 2,950 fiú, leány 1,161.

Kereskedelmi iskolák. A 41 keresk. iskolába járt 1881-ben 3,133 tanuló, vagyis 80-nál több, mint 1880-ban.

A tanulók létszámában találtatott olyan, ki a kereskedői pályára iskolailag készül 862, azaz 27.5%, kereskedésben ténylegesen alkalmazott tanuló 2-271, azaz 72.5%.

A középiskolák. Magyarországon az 1881¹/₂-iki tanév alatt, mindent összevéve 179 középiskola tartatott fenn.

Ezen 179 tanintézet közt volt jellegre nézve :

a) *A közokt. kormány közvetlen felügyelete alá tartozó*

	főgymnasium	gymnasium	főreáliskola	reáliskola	az egésznek hány %-ka
állami	6	3	17	—	14.5
községi	3	6	3	4	8.9
királyi (katholikus)	11	4	—	—	8.4
római katolikus	28	24	—	—	29.1
görög katolikus	3	—	—	—	1.6
mózeshitű	—	—	—	1	0.6
magán vállalati	1	2	—	—	1.6
összesen	52	39	20	5	
	34.44%	25.88%	71.43%	17.86%	

b) *az egyházi, felekezeti autonom felügyelet alá tartozó*

	főgymnasium	gymnasium	főreáliskola	reáliskola	az egésznek hány %-ka
görög-keleti szerb	1	—	—	—	0.6
» román	1	1	—	1	1.6
ágost hitv. evang.	14	11	1	1	15.2
helv. hitv. reform.	16	12	—	—	15.7
egyesült protestáns	—	1	—	—	0.6
unitárius	1	2	—	—	1.6
összesen	33	27	1	2	
	21.85%	17.88%	3.57%	7.14%	

Fokozatra nézve volt :

VIII. osztály	főgymnasium	82 azaz 54.4 %
VIII. »	reálfőgymnasium	1 » 0.6 »
VI. »	gymnasium	29 » 12.6 »
VI. »	reálgymsnasium	2 » 1.3 »
V. »	gymnasium	4 » 2.7 »
IV. »	»	40 » 25.5 »

IV. osztályllyal még nem bíró, fejlődő gymnasium	2 azaz	1.3 %
olyan főgymnasium, melynek alsóbb IV. osztályát a helyi polgári iskola képezte	1 »	0.6 »
vagyis összesen	{	
főgymnasium	84 azaz	55.7 %
gymnasium	67 »	44.3 »
VIII. osztályu főreáliskola	20 »	71.43 »
IV. » reáliskola	6 »	21.43 »
IV. osztályllyal nem bíró, fejlődő reáliskola,	1 »	3.57 »
olyan főreáliskola, mely főgymnasiumi átalakulás alatt van	1 »	3.57 »
vagyis összesen	{	
főreáliskola	21 azaz	75.00 %
reáliskola	7 »	25.0 »

Százalékos arány szerint tekintve, a gymnasiumok az egésznek 84.3%-át, a reáliskolák az egésznek 15.7%-kát képviselték.

Az 188¹/₂-diki tanév kezdetén az ország különböző vidékén fennálló, különféle jellegű sfokozatú középiskolákba beiratott összesen 41,789 tanuló, és pedig a tanintézet minősége szerint a 151 gymnasiumban összesen 36,432 = 87.18%, — a 28 reáliskolába összesen 5,357 = 12.82%.

Tekintve azt, hogy az egész középiskolai létszámban a gymnasiumok 84.3, ellenben a reáliskolák 15.7%-kal fejezhetőek ki, nyilvánvalóvá lesz, hogy a középiskolai tanulók közel 3%-nyival nagyobb arányban jelentkeznek föl vételre a gymnasiumokba, mint a reáliskolákba.

A szóban forgó tanév végével, az év elején beirt 41,789 tanuló közül vizsgálatot állott összesen 38,567 tanuló, és pedig a tanintézetek minősége szerint a 151 gymnasiumban együttvéve 33,649 = 92.3%, — a 28 reáliskolában együttvéve 4,918 = 91.8%, vagyis: minden 1000 beirt tanuló közül 921.

Kimaradt e szerint a tanév vége előtt a) a 36,432 gymnasiumi tanuló közül 2,783 = 7.7%, b) az 5,357 reáliskolai tanuló közül 439 = 8.2%. Együttvéve a középiskolákból 3,222 tanuló maradt ki az évről vizsgálat előtt, vagyis minden 1,000 tanuló közül 79, mi megfelel a 7.9 átlagos százaléknak.

A középiskolai tanulók. A hazai 179 középiskolába járó 38,567 főre menő tanulók között az 188¹/₂-iki tanév végével vallásra nézve találtatott:

	a 151 gymnasium- ban	%-ban	a 28 reál- iskolában	%-ban	átlagos %-ban
római katolikus	14,933	44.4	2,069	42.1	43.25
görög	1,684	5.0	29	0.5	3.75
» keleti	1,684	5.0	245	4.9	4.95
ágost hitv. evang.	3,694	11.0	474	9.6	10.30
helv. hitv. reform.	5,201	15.4	258	5.2	10.30
unitárius	307	0.9	20	0.4	0.65
mózeshitű	6,146	18.3	1,823	37.3	27.80
Összesen	33,649	100 ⁰ / ₀	4,918	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀

Anyanyelvét tekintve volt:

	a 151 gymnasium- ban	%-ban	a 28 reál- iskolában	%-ban	átlagos %-ban
magyar	24,044	71.4	3,242	66.0	68.70
német	4,654	13.8	1,248	25.4	19.60
román	2,278	6.8	186	3.8	5.30
tót	1,681	5.0	154	3.1	4.05
szerb	585	1.7	80	1.6	1.85
horvát	176	0.5	7	0.1	0.30
ruthén	231	0.8	1	0.0	0.40
Összesen	33,649	100 ⁰ / ₀	4,918	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀

Nyelvismeretet véve alapúl, volt:

	a 151 gymnasium- ban	%-ban	a 28 reál- iskolában	%-ban	átlagos %-ban
magyarul, németül beszélt	11,133	33.1	2,629	57.2	45.15
» románul	1,961	5.8	163	3.5	4.65
» tótul	2,426	7.2	185	4.0	5.60
» szerbül	457	1.3	46	1.0	1.15
» horvátul	228	0.7	29	0.6	0.65
» ruthénul	295	0.8	25	0.5	0.65
hazai más 2 nyelvet	1,826	5.4	283	6.1	5.75
» » 3 »	1,315	3.9	188	4.1	4.00
európai más »	464	1.3	79	1.7	1.50
Összesen	20,105	59.5 ⁰ / ₀	3,627	78.7 ⁰ / ₀	69.1 ⁰ / ₀

Áttérve a szülők polgári állásának ismertetésére, habár erre nézve meg kell is jegyezni, hogy némely esetekben a gyermekeiket beirató szülők nem mindenkor a helyes fogalmat választák és vallották be.

A szülők polgári állása szerint a 179 középiskolába járó 38,567 tanuló közt volt:

	a 151 gymna- siumban	%-ban	a 28 réal- iskolában	%-ban	átlagos %-ban
önálló értelmiségi volt	8,124	24.1	672	13.6	18.85
» östermelő	7,072	21.0	603	12.3	16.65
önálló kis- és nagyiparos, ke- reskedő volt	10,632	31.6	2,475	50.3	40.95
állami vagy községi tisztviselő volt	4,258	12.7	560	11.4	12.05
magán tisztviselő volt	1,619	4.8	274	5.6	5.20
személyes szolgálattevő, mun- kás stb. volt	1,934	5.8	334	6.8	6.30
Összesen	33,649	100%	4,918	100%	100%

A tanulási eredményre nézve minden 1,000 tanuló közül a rendes tantárgyakból

	jeles	jó	elégséges	javitó vizsgálatra	osztály ismétlésre
	eredményre végzett			utasított	
a gymnasiumban	134	236	413	115	102
a reáliskolákban	51	326	360	121	142
Összesen	185	562	773	236	244

továbbá minden 1,000 tanuló közül a rendkívüli tantárgyak egyikét-másikat sikerrel tanulta a gymnasiumokban 475.5 s a reáliskolában 533.5 növendék.

Az érettségi vizsgát minden 1,000 vizsgálatra jelentkezett közül 873 sikerrel és 127 siker nélkül tette le.

Az érettségi vizsgálatra jelentkezőkből készül:

	a gymnasiumbeli közül	a reáliskolaiak közül
a theologiai pályára	442 = 18.8%	—
a bölcsészeti »	121 = 5.0 »	7 = 2.1%
a jogi »	493 = 21.0 »	4 = 1.2 »
az orvosi »	319 = 13.6 »	4 = 1.5 »
a mérnöki »	62 = 2.7 »	55 = 16.2 »
az építészeti »	24 = 1.0 »	32 = 9.4 »
a gépészmérnöki pályára	24 = 1.0 »	30 = 8.9 »
a vegyészeti »	10 = 0.4 »	12 = 3.5 »
a gazdasági »	168 = 7.2 »	31 = 9.1 »
az erdészeti s bányászati pályára	67 = 2.9 »	25 = 7.4 »
ipari pályára	21 = 0.9 »	6 = 1.8 »
a pályaválasztás iránt nem határozott	590 = 25.4 »	132 = 38.9 »
Összesen	2,341 = 100%	339 = 100%

A középiskolai tanárokról. Hazánk középiskoláiban az 188¹/₂-iki tanév alatt mindent összevéve 2,424 tanár és tanító működött.

E létszám a két rendbeli középiskolában a következőképen oszlott meg, ugyanis a 151 gymnasiumban volt 1,967 (százalékos arányban számítva az egészsből 81.13%), a 28 reáliskolában 457 (százalékos arányban számítva az egészsből 18.87%).

Amennyiben pedig a két nemű tanintézet közül a gymnasiumok az egésznek 84.35, ellenben a reáliskolák 15.65%-át tették, kiderül, hogy a reáliskolákban a tanári személyzet átlag 3.22%-nyi arányban magasabb létszámban állott.

Az 188¹/₂-iki tanévben alkalmazott és működő 2,424 középiskolai tanár és tanító közül általában 1,451-nek volt oklevele, ellenben 973-nak nem.

A középiskolák bevételeiről. A bevételeket tekintve, Magyarország 179, helyesebben 178 középiskolájának fentartása az 188¹/₂-iki tanévben mindent beleszámítva 3.312,486 frtba került. Ez összegből a 150 gymnasiumra esett 2.611,130 frt, vagyis az egésznek 78.8%-ka, a 28 reáliskolára esett 701,356 frt, vagyis az egésznek 21.2%-a.

A hittani intézetek. A budapesti tudomány-egyetemmel kapcsolatos hittani tanfolyammal együtt, az 188¹/₂-iki tanévben összesen 50 hittani intézet tartatott fenn a hazában.

Ezen ötven hittani intézet közül

az állam hatósága alá tartozott	---	---	---	---	1
a római katolikus egyház hatósága alá tartozott					26
a görög	»	»	»	»	4
a » keleti	»	»	»	»	4
az ágost. hitv.	»	»	»	»	8
a helvét »	»	»	»	»	5
az unitárius	»	»	»	»	1
s mózeshitű rabbiképezde találtatott	---	---	---	---	1

A hittani intézetek hallgatóinak, illetőleg növendékeinek száma volt összesen 1,925, és pedig vallásra nézve .

római katolikus hitvallásu	---	---	751	=	39.1%
görög	»	»	286	=	14.8 »
» keleti	»	»	217	=	11.3 »
ágostai hitvallásu	---	---	185	=	9.6 »
helvét hitvallásu reformált	---	---	428	=	22.2 »
unitárius	---	---	9	=	0.5 »
mózeshitű	---	---	49	=	23.3 »
			Összesen 1,925	=	100%

A jogakadémiák. Az 188^{1/2}-iki tanévben 13, különféle jellegű jogakadémia, vagy, miként azt némely fentartók nevezik, joglyceum létezett az országban.

1. Jellegüket tekintve, volt közöttük: az állampénztárból fentartott jogakadémia 1, a tanulmányi alap terhére fenállott 4, az egeri érsekség által fentartott róm. kath. jellegű 1, s a pécsi püspökség terhére eső róm. kath. jellegű 1. Továbbá: az ágost. hitv. evang. egyház által fentartatott 1 s végre: a helv. hitv. egyházak által fentartatott 5. — 2. A 13 jogakadémián alkalmazott tanárok száma volt a lefolyt évben, és pedig: az I. félévben 128, a II. félévben 133, s így az utolsó félévben 5-tel több. — 3. A 13 jogakadémiába beiratkozott hallgatók száma volt az 188^{1/2}-iki tanév első felében 789, második felében 754 s így minden egyes intézetre jutott az első félévben 60.3 tanuló, második félévben 58 tanuló és pedig:

	I. félév	II. félév
Eger	51	46
Győr	67	63
Kassa	72	73
Nagyszében	59	57
Nagyvárad	75	66
Pécs	40	38
Pozsony	99	96
Eperjes	55	51
Debreczen	102	96
Kecskemét	41	45
M.-Sziget	57	55
Pápa	29	28
Sárospatak	42	40

Egyetemek. 1. *A budapesti egyetem.* Az 188^{1/2}. tanévi egyetemi hallgatókról következő adatok nyújtanak felvilágosítást.

Az I. félévben volt:

	A hallgatók száma		Vallásukra nézve						
	rendes	rendkívüli	róm. kath.	gör. kath.	gör. kel.	ágost. hitv.	helv. hitv.	unitárius	mózes vallású
hittudom. kar	79	3	58	24	—	—	—	—	—
jogtudományi kar	1,441	119	703	35	70	167	204	3	378
orvostudom. kar	889	64	285	11	20	78	122	1	436
bölcsészeti kar	338	84	220	12	17	52	44	3	69
Összesen	2,747	270	1,266	82	107	302	370	7	883
gyógyszer. hallg.	I.	75	47	1	6	8	9	—	4
	II.	—	100	62	2	3	10	13	10
szülésznök	—	69	33	—	—	2	12	—	13

A kimutatott rendes hallgatók között újonnan beiratkozott: hittanhallgató 24, joghallgató 521, orvostanhallgató 273, bölcsészethallgató 94.

A II. félévben volt:

	A hallgatók száma		Vallásukra nézve						
	rendes	rendkívüli	róm. kath.	gör. kath.	gör. kel.	ágost. hitv.	helv. hitv.	unitárius	mózes vallásu
hittudom. kar	79	3	58	24	—	—	—	—	—
jogtudományi kar	1.346	121	664	30	66	151	193	3	360
orvostudom. kar	840	40	275	11	19	109	86	1	379
bölcsészeti kar	306	76	215	14	5	37	55	2	54
Összesen	2.571	240	1.212	79	90	297	334	6	793
gyógyszer. hallg.	I. —	73	47	2	5	10	5	—	4
	II. —	98	61	2	3	10	13	—	9
szülésznők	—	77	38	1	1	8	17	—	12

A kimutatott rendes hallgatók között újonnan beiratkozott: joghallgató 51, orvostanhallgató 10, bölcsészethallgató 11.

A jog- és államtudományi karnál volt I. alapvizsgálat 363, képesítettett 251, II. alapvizsgálat 365, képesítettett 225; jogtudományi államvizsgálat 119, képesítettett 91; államtudományi állami vizsgálat 314, képesítettett 219; az orvosi karnál elővizsgálat volt 766, elfogadtatott 718.

Szigorlatok voltak az egyes karoknál, és pedig: a jog- és államtudományi karnál 850, elfogadtatott 505; az orvosi karnál orvosi szigorlat 426, elfogadtatott 274; gyógyszerészi 194, elfogadtatott 157; a bölcsészeti karnál tudori szigorlat 34, elfogadtatott 27; gyógyszerészi 122, elfogadtatott 92.

A tudori avatások a következő eredményt tüntetik fel: Jog- és államtudományi tudorrá 4, jelentkezett 4; jogtudományi tudorrá 147, jelentkezett 191; egyházjogtudorrá 2, jelentk. 2; államtudományi tudorrá 8, jelentk. 13; egyetemes orvostudorrá 86; orvostudorrá a régibb rendszer szerint 13; sebésztudorrá 7; bölcsészettudorrá 27; tehát összesen 296-an avattattak fel.

Az egyetem *szükséglete* a lefolyt tanévben személyi járandóságok címén 323,708 frt, dologi kiadások címén 161,914 frt, nyugdíj-illetmények címén 30,794 frt; összesen 516,416 frt. Ezen összeghez az egyetemi alap 197,132 frttal, az állam pedig 319,284 forinttal járult.

2. A kolozsvári egyetem. Beiratkozott hallgató volt 188¹/₂-iki tanévben, és pedig az I. félévben :

	A hallgatók száma		Vallásra nézve						
	rendes	rendkívüli	róm. kath.	gör. kath.	gör. kel.	ágost. hitv.	helv. hitv.	unitárius	mózes vallásu
jogtudományi kar	202	23	119	19	3	14	47	16	7
orvostudományi kar	95	5	32	7	1	4	37	—	19
bölcsészeti kar	61	6	29	2	1	1	24	10	—
math. term.-tud. kar	40	2	15	—	2	3	19	3	—
Összesen	398	36							
gyógyszer. hallg.	—	22	21	1	—	1	0	1	2

A II. félévben :

	A hallgatók száma		Vallásra nézve						
	rendes	rendkívüli	róm. kath.	gör. kath.	gör. kel.	ágost. hitv.	helv. hitv.	unitárius	mózes vallásu
jogtudományi kar	188	19	111	16	2	14	44	14	6
orvostudományi kar	92	1	33	7	—	4	32	—	17
bölcsészeti kar	62	6	30	2	1	1	25	9	—
math. term.-tud. kar	38	5	16	2	1	5	16	3	—
Összesen	380	31							
gyógyszer. hallg.	—	20	10	1	—	—	6	1	2
bábák	—	45	—	—	—	—	—	—	—

Az egyetem 4 kara előtt a következő vizsgák és szigorlatok tartottak :

a) A jogi karban tartatott 57 szigorlat és pedig 48 jogtudományi szigorlat, 7 államtudományi, 1 régi rendszer szerinti, 1 kanonjogi szigorlat. — Vizsgálatok: 29 jogtudományi államvizsgálat, 42 államtudományi, 71 első alapvizsgálat, 44 második alapvizsgálat.

b) Az orvosi karban 73 természetrajzi elővizsga, 10 orvostudori előszigorlat, 15 első, 15 második és 10 harmadik orvogyakorlati szigorlat, 4 első orvostudori szigorlat (régí rend. szerint), 2 második orvostudori szigorlat (régí rend. szerint), 1 első sebész tudori szigorlat, 1 szülézmesteri, 1 sebézmesteri szigorlat, 10 második gyógyszerézmesteri szigorlat, 8 harmadik gyógyszerézmesteri szigorlat, 1 gyógyszeréztudori szigorlat, 41 bába-vizsga.

c) A bölcsészeti karban 3 tudori szigorlat.

d) A mennyiség-természettudományi karban : 3 tudori szigorlat, 17 első gyógyszerészi szigorlat.

E vizsgák és szigorlatok alapján kiállítottott :

Tudori oklevél: a jogi karban 15, az orvosi 10, a bölcsészeti 3, a mennyiség-természettudományi karban 3, összesen 31 tudori ok-

levél. — Ezekon kívül kiállított az orvosi karnál: 1 sebész-mesteri oklevél, 1 szülészmesteri-, 7 gyógyszerész-mesteri-, 41 bába-oklevél; összesen 50 oklevél. — A mennyiség-természettudományi karnál: 15 gyógyszerész-bizonyítvány.

A *fentartási költségek*. A lefolyt 188¹/₂-iki tanévben, az egyetem nem számítva a 2,000 frt bába-ösztöndíjat, s a vegytani intézet részére rektori örményben levő 12,919 frt 63 krt, valamint kizárva a külön számlán vezetett egész vegytani építkezést, az összes állami javadalmazás a közoktatási tárczából 213,438 frt 45 krt tett ki.

3. *József-műegyetem*. A hallgatókról következő adatok nyújtanak felvilágosítást:

	A h a l l g a t ó k										
	Melyik félévben	száma összesen	közt volt		vallásra nézve						mózes vallású
ren- des			rendki- vüli	római kath.	gör. kath.	gör. keleti	helv. hitv.	ágost. hitv.	unitá- rius		
egyetemes osztályban	I.	311	288	23	143	1	3	29	15	—	120
---	II.	251	243	8	113	—	4	24	14	—	96
mérnök-építési osztályban	I.	123	123	—	56	1	3	17	7	1	38
---	II.	122	122	—	55	1	3	17	7	1	38
gépész-mérnöki osztályban	I.	42	42	—	19	1	1	5	5	—	11
---	II.	38	38	—	18	—	1	5	4	—	10

LXII.

Igazságszolgáltatás.

A magyarországi I., II. és III. folyamodású kir. bíróságok által az 1880. év folytán elintéztetett:

	Polgári*	Telek- könyvi	Büntető	Bírói**	Fe- gyelmi
	b e a d v á n y o k				
A magyar kir. Curia mint semmitőszék	26,880	—	14	—	—
A magyar kir. Curia mint legfőbb ítélőszék	15,023	—	8,372	—	595
A budapesti kir. ítélőtábla	65,721	—	40,382	129	1,223
A maros-vásárhelyi királyi ítélőtábla	9,148	—	6,966	66	372
Az elsőfolyamodású királyi törvényszékek	756,741	746,350	350,176	—	3,097
A kir. járásbíróságok	1,703,611	557,034	762,238	—	—
Összesen	2,577,124	1,303,384	1,168,148	195	5,287

* Urbéri, váltó, kereskedelmi és bánya (II. és III. bíróságoknál telekkönyvi is.) — ** Gyakorlati és telekkönyvi vizsgálatot tárgyazó.

Büntettek és vétségek. A vizsgálatok menetét és eredményét az első bírósági kir. törvényszékeknél a következő adatok mutatják:

A) A feljelentések és vizsgálatok száma és eredménye: Azon feljelentések száma, melyekre nézve a vizsgálati eljárás az előző évben be nem fejeztetett 19,632. — Az év folytán beérkezett feljelentések száma 57,754. — A feljelentések összes száma 77,386. — Ezek közül az év folytán elintéztetett, és pedig: 1. A vizsgálati eljárás megindítása nélkül *a)* mint bűnvádi eljárásra nem alkalmas elvettezett 2,532, *b)* más törvényszékhez áttétetett, vagy más, már megindított vizsgálatba olvasztatott 1,837. 2. A vizsgálati eljárás megindításával *a)* más törvényszékhez való áttétel, vagy más vizsgálatba való olvasztás által 2,973, *b)* a vizsgálat megszüntetése által, és pedig: α) büntett hiánya miatt 14,158, β) a büntett vagy a tettes ki nem puhatolhatása miatt 8,801, *c)* a bűnvádi tárgyalás megtartása által, és pedig: α) sommás úton 22,100, β) írásbeli per útján 2,298. — Összes száma az elintéztett feljelentéseknek és vizsgálatoknak 54.699. — Azon feljelentések száma, melyekre nézve a vizsgálati eljárás az év végével be nem fejeztetett 22,687.

B) A vizsgálati fogságban levő személyek száma. A vizsgálat alatti személyek száma, kiknek fogsága az előző év végével meg nem szünt 2,890. — A vizsgálat alatti személyek száma, kiknek fogsága az év folyamában kezdődött 20,474. — A fogságban vizsgált személyek összes száma 23,364. — Azon vizsgálati fogságban levő személyek száma, kiknek fogsága az év folytán megszünt, és pedig: 1. Elbocsátás által *a)* a vizsgálat folytában 9,901, *b)* a vizsgálat megszüntetése folytán 1,212, *e)* bizonyítékok elégtelensége miatt felmentő ítélet következtében 741, *d)* teljesen felmentő büntetlenségi ítélet folytán 425. 2. A fogoly halála következtében 80. 3. A fogoly megszökése által 33. 4. A büntetés foganatosítása által 7,970. 5. A fogoly más fogházba szállítása által 7. 6. Megfigyelés céljából tébolydába szállított 1. — Azon vizsgálati fogságban levő személyek száma, kiknek fogsága megszünt, miután a vizsgálati fogság: *a)* egy hónapon túl nem terjedő ideig tartott 11,160, *b)* 1—3 hóig tartott 5,768, *c)* 3—6 hóig tartott 2,261, *d)* 6 hótól 1 évig tartott 959, *e)* egy évnél tovább tartott 222. — Azon vizsgálat alatti személyek száma,

kiknek fogsága ez évben véget ért 20,370. — Azon vizsgálat alatti személyek száma, kik az év végével fogva maradtak 2,994.

A büntettek és vétségek nemei szerint volt: *

	perbefo- gott	elitélte- tett	egy perbefogott hány lélekre?	egy elitált	eliteltetett a perbefo- gottak %-a
államkötelék ellen	184	78	74,726	176,277	56.93
közintézkedések ellen	10,479	5,178	1,312	2,655	64.21
vallás- s közerkölcsiség ellen	1,170	436	11,751	31,5 6	48.50
az emberi élet ellen	2,342	1,328	5,871	10,354	71.51
testi épség és egészség ellen	20,897	8,172	658	1,683	56.42
személyes szabadság ellen	41	10	335,356	1,374,960	38.46
becsület ellen	13,413	2,425	1,025	5,670	27.10
vagyon ellen	34,703	16,476	396	828	64.87
Összesen	83,229	34,103	165	403	57.02

A szabott büntetés nemére és tartamára nézve eliteltetett: halálra 19, életfogytiglan tartó börtönre 11, 10—20 évig tartó börtönre 118, 5—10 évig tartó börtönre 350, 1—5 évig tartó börtönre 3789, 1—5 évig tartó fogságra 181, 1 éven alóli börtönre 15158, 1 éven alóli fogságra 12911, pénzbüntetésre 1538, megdorgálásra 28.

Az elitáltak személyes viszonyaira nézve a következő százalékos számok nyújtanak felvilágosítást: Nemre nézve volt 86.67 férfi, 12.33 nő. — Életkorra nézve 20 éven alul 9.82%, 20—24 évig 19.88%, 24—30-ig 24.11%, 30—40-ig 25.66%, 40—60-ig 18.48%, 60 éven felül 2.05%. Családi állapot szerint nőtlen vagy hajadon 39.00%, nős v. férjes 55.43%, özvegy 5.57%. — Gyermeke volt 53.33%-ának az elitáltaknak. — Vallásra nézve volt róm. kath. 43.07%, görög kath. 11.30, görög keleti 18.66, ágostai 6.54, helvét 14.96, unitárius 0.72, izraelita 4.73. — Foglalkozásra nézve volt: határozott foglalkozás nélkül 6.96%, napszámos, cseléd 43.45, iparos-, kereskedő- segéd vagy gyármunkás 6.33, földmives 31.40, iparos, kereskedő v. gyáros 5.68, tudományos v. művészeti foglalkozású 0.36, tisztviselő 1.32, földbirtokos v. tőkepenzes 0.29%. — Míveltségi fokára nézve volt 59.28%, ki irni, olvasni nem tudott. — Előéletére nézve volt 72.29%, ki még soha büntetve nem volt, 11.70, ki hasonnemű büntetett, 5.84%, ki különemű büntetett miatt már büntetve volt.

Sajtóvétségek. A feljelentések száma volt 1880-ban: 1. közvádoló panasza folytán 18; 2. magán panasz folytán 42. — A feljelen-

* A következő adatok az e. b. kir. törvényszékekre vonatkoznak.

tések elintéztettek : 1. félretétel (az 1848. XVIII. tvczikk 24. §.) által 12. 2. a vizsgálat megindítása által 48. — A vizsgálat elintéztetett : 1. a panasz visszavonása által 3. 2. az illetékesség leszállítása által 1. 3. a végtárgyalás megtartása által 22. — Az esküdtszéki végtárgyalás eredménye: 1. vétkesnek kijelentetett 11. 2. nem vétkesnek kijelentetett 9. — Az ítélet, illetőleg végtárgyalás ellen semmisítési panasz beadatván : 1. annak hely adatott 3. 2. az visszautasított 6.

Kihágások. Az e. b. bir. törvényszékeknél és kir. járásbiróságoknál 1880-ban összesen feljelentés történt 134,708 ; a vádlott személyek száma 179.363, ezekből elítéltetett 72,110 ; és pedig 3 hónál tovább tartó fogházra, ill. elzárásra 446, ill. 26, 1 hónál tovább tartó fogházra ill. elzárásra 2596 ill. 146, 1 hétnél tovább tartó fogházra, ill. elzárásra 17052 ill. 1098, 1 heti v. kevesebb ideig tartó fogházra ill. elzárásra 24,777 ill. 2246, pénzbüntetésre 21,418 stb.

A kir. ügyészségi börtönök és a kir. járásbirósági fogházak. A vizsgálati fogságban levők száma tett 1880 végén 3686, a jogérvényes marasztaló ítélet folytán letartóztatottak száma 1880 végén 6077 ; az 1880-ik év folytán tett a szaporodás amott 43,136, emitt 67,967. A jogérvényes ítélet alapján letartóztatottak közül börtönre elítéltetett 19,415 férfi, 2320 nő, fogházra 5588 férfi, 1164 nő. Kihágás miatt elítéltetett fogházra 36,575 férfi, 6901 nő, elzárásra 2363 férfi, 492 nő.

Az országos fegyintézetek. A fegyintézetekben levő fegyenczek létszáma az év elején 2879-et tett ; a szaporodás tett 924-et ; a csökkenés 1065-öt és pedig büntetés kiállása által 711, kegyelem folytán elbocsáttatott 136, meghalt 192 ; az év végével tett a létszám 2738. Az élelmezési napok száma volt összesen 1.057. 451. A fegyenczek személyes viszonyairól feljegyezzük a következőket : Nem szerint volt 3411 férfi, 392 nő ; szülőhelye szerint volt 3741 belföldi, 48 ausztriai, 14 külföldi ; születésére nézve volt 3686 törvényes, 117 törvénytelen születésű. Korára nézve 20 éven alól 199, 20—30-ig 1547, 30—40-ig 1171, 40—50-ig 595, 50—60-ig 225, 60-on túl 66. — Anyanyelvére nézve volt magyar 1756, német 300, tót 437, ruthén 53, illir (szerb) 215, horvát 45, román 828. Vallására nézve volt

1658 róm. kath., 456 görög-katholikus, 736 görög keleti, 202 ágostai, 616 helvét, 33 unitárius, 100 zsidó. Családi állapotára nézve volt 1604 házas (közte 1151 gyermekekkel). Hivatására nézve volt 1849 napszámos, eseléd, 1049 földmíves, 15 tudományos vagy művészeti foglalkozású. Míveltségi fokára nézve volt 2205-ki irni olvasni nem tudott. Az egészségi állapot 3401-nél jó volt. A kiszabott büntetés 1558 nál egyszerű, 532-nél súlyos, 956-nál 5—10 évig tartó, 757-nél 10—20 évig tartó börtön volt.

Az oktatás a fegyintézetekben a következő volt: vallásban tauítottatott 3,803 (mindannyian). olvasás-, irás-, számolásban 1,243, kézi munkában 631, művességben 2,531, mezőgazdaságban 235, egyéb tárgyakban 352.

A munkanapok száma volt 742,577. A kereset céljából töltött munkanapok száma 565,523. A munka tiszta jövedelme 108,865 frt 52 kr, miből az államra esik 78,426 frt 75 kr, a fegyenczekre 30,438 frt 77 kr. A kilépett fegyenczek között csak 13 volt, ki nem takarított semmit, 634, ki 20 frton alul takarított, 179, ki 20—50 frtig és 7, ki 100 frton felül takarított.

A budapesti kir. keresk. és váltótörvényszék. 1882-ben az ügyforgalom volt: *Beadványok*: hátralék 1881-ből 212, érkezett 1882. évben 62,069, volt összesen 62,281, elintéztetett 61,894, hátr. maradt 387. — *Váltóperek*: hátralék 1881. évből 48, szaporodott 1882-ben 13,480, összesen volt 13,528. (Ebből 1686 állami hivatalnokok, törvényhatósági és társulati tisztviselők — 130 katonák — 4,718 kereskedők ellen lett indítva; 6,946 egyéb polgári állású alperesekre esik.) Az 1882. évben elintéztetett, illetőleg befejeztetett: hivatalból visszautasító végzéssel 107, sommás végzéssel 12,001, megszüntetési végzéssel 194, makacssági ítélettel 383, egyezséggel 62, ügydöntő végzéssel 47, érdemleges ítélettel 665, összesen elintéztetett 13,459. 1882. év végén folyamatban maradt 69. — *Változójai eljárás alá tartozó egyéb perek és perenkívüli váltóügyek*: hátralék 1881. évből 14, érkezett 1882. évben 415, lett összesen 429, elintéztetett 411, folyamatban maradt 18. — *Kereskedelmi perek*: hátralék 1881. évből 110, érkezett 1882. évben 686, lett összesen 796, 1882. évben elintéztetett 658, illetékességi kifogás folytán elutasítással 22, megszüntetési végzéssel 84, makacssági ítélettel 164, egyezséggel 39, érdemleges ité-

lettel 349, összesen 658, az év végén folyamatban maradt 138. — *Perenküüli kereskedelmi ügyek* 15, melyek mind elintézészt nyertek. — *Csödök*: hátralék 1881. évből 76, érkezett 1882. évben 38, összesen 114, az év folyamában befejeztetett ezek közül: vagyonfelosztással 13, egyezség által 7, felosztandó tömeg hiánya miatt 5, az 1882. év végén folyamatban maradt 89. — *Czégügyek, bejegyzések*: egyéni czégek 193, társas czégek 155, pótbjegyzések 160. — *Czégkítörések*: egyéni czégek 96, társas czégek 37, póttörések 50. — *Közhitelpapírok megsemmisítése* 83. — *A m. földhitelintézet ügyei* 445. — *Fegyelmi ügyek* 1. — *Felebbezés* stb. beérkezett: helybenhagyó határozattal 724, megváltoztató határozattal 176, feloldó határozattal 77. — *Elnökségi ügyek* 1,206.

LXIII.

Az országgyűlési képviselő-választók.

Az országgyűlési képviselő-választók száma az 1881. évre érvényes állandó névjegyzék szerint tett:

I. Megyékben.

Abauj	9,103	Háromszék	8,419
Alsó-Fehér	2,550	Heves	10,331
Arad	11,719	Hont	7,091
Arva	10,649	Hunyad	6,245
Bács-Bodrog	32,074	Jász-Nagy-Kún-Szolnok	14,874
Baranya	24,055	Kis-Küküllő	1,961
Bars	7,463	Kolozs	3,481
Békés	6,449	Komárom	10,106
Bereg	8,678	Kraszó	12,956
Besztercze-Naszód	1,897	Liptó	5,459
Bihar	25,143	Mármaros	16,781
Borsod	10,495	Maros-Torda	7,426
Brassó	1,266	Moson	4,804
Csanád	3,357	Nagy-Küküllő	3,246
Csik	11,904	Nógrád	10,799
Csongrád	2,016	Nyitra	22,548
Esztergom	4,528	Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun	31,946
Fejér	10,918	Pozsony	18,886
Fogaras	3,594	Sáros	12,155
Gömör és Kishont	10,627	Somogy	21,245
Győr	5,698	Sopron	15,940
Hajdu	6,501	Szabolcs	7,596

Szatmár	22,395	Trencsén	13,701
Szeben	2,917	Turócz	4,514
Szepes	11,340	Udvarhely	9,827
Szilágy	12,615	Ugocsa	3,445
Szolnok-Doboka	6,205	Ung	8,926
Szörény	6,245	Vas	26,344
Temes	15,924	Veszprém	12,714
Tolna	14,837	Zala	22,906
Torda-Aranyos	4,120	Zemplén	19,352
Torna	1,440	Zólyom	5,760
Torontál	28,861		

II. Törvényhatósági joggal bíró városokban.

Arad	1,627	Pozsony	2,762
Baja	1,007	Selmecz és Bélabánya	715
Budapest	20,555	Sopron	1,572
Debreczen	2,751	Szabadka	3,874
Győr	1,469	Szatmár-Németi	1,083
H.-M.-Vásárhely	3,906	Szeged	3,752
Kassa	1,234	Székesfejérvár	1,242
Kecskemét	2,355	Temesvár	1,975
Kolozsvár	2,021	Ujvidék	1,266
Komárom	1,066	Versecz	1,835
Marosvásárhely	607	Zombor	1,916
Nagyvárad	1,719	Fiume	581
Pécs	1,448		

III. Önálló képviseleti joggal bíró városokban.

Abrudbánya	178	Körmöczbánya	679
Békés	1,021	Makó	1,890
Békés-Csaba	1,692	Miskolcz	1,236
Bereczk	500	Nagy-Becskerek	1,086
Besztercebánya	733	Nagy-Kikinda	1,002
H.-Böszörmény	1,586	Nagy-Körös	1,367
Brassó	1,844	Nyiregyháza	1,090
Csongrád	643	Oláhfalú	444
Czepléd	1,575	Pápa	826
Eger	1,143	Sepsi-Szt-György	409
Erzsébetváros	239	Szamos-Ujvár	327
Esztergom	1,390	Szarvas	1,370
Félegyháza	1,296	Nagy-Szeben	1,403
Gyöngyös	750	Szék	465
Gyula	1,208	Székely-Udvarhely	511
Gyulafehérvár	394	Szentes	1,805
Halas	1,134	Vizakna	333
Jászberény	1,616	Zenta	1,585
Kézdivásárhely	675		

LXIV.

A hirlapok.

Hirlapirodalmunk* számarányát 1883. elején következő kimutatásban tüntethetjük fel: Politikai napilap 20, politikai hetilap 36, vegyes tartalmú képes lap 4, egyházi és iskolai lap 28, szépirodalmi és vegyes tartalmú lap 15, humorisztikus lap 7, szaklap 81, vidéki lap (nem politikai tartalommal) 104, hirdetési lap 5, folyóirat 104, vegyes melléklap 21. Összesen 427.

Helyek szerint osztályozva 1883 elején megjelent: Budapesten 183, Aradon 3, Ar.-Maróthon 3, Baján 3, Balassa-Gyarmaton 2, Békés-Csabán 2, Békés-Gyulán 2, Beregszászon 1, Berettyó-Ujfalún 2, Buziáson 1, Csurgón 1, Debreczenben 6, Deésen 1, Déván 1, Devecserben 1, Egerben 6, Eperjesen 1, Esztergomban 5, Félegyházán 1, Felső-Bányán 1, Fiumében 2, Galgócson 2, Gyomán 2, Gyöngyösön 2, Győrött 7, Győr-Szent-Mártonban 1, Gyula-Fehérvártt 2, Gyurón 1, Hód-Mező-Vásárhelyen 3, Ipolyságon 2, Jászberényben 2, Kalocsán 1, Kaposvárott 4, Karczagon 2, Kassán 6, Kecskeméten 2, Keszthelyen 1, Kézdi-Vásárhelytt 1, Kolozsvárott 14, Komáromban 2, Kölesden 1, Kőszegen 1, Léván 1, Liptó-Szent-Miklóson 1, Losoncson 2, Lugoson 1, Magyar-Óvárott 2, Makón 2, Magyar-Nemegyén 1, Máramaros-Szigeten 2, Maros Vásárhelytt 2, Miskolczon 3, Mohácson 1, Monoron 1, Munkácsen 1, Nagy-Bányán 3, Nagy-Becskestereken 1, Nagy-Enyeden 2, Nagy-Kanizsán 3, Nagy-Károlyban 1, Nagy-Kikindán 2, Nagy-Kőrösön 2, Nagy-Szombatban 2, Nagyváradon 7, Nyiregyházán 3, Nyitrán 5, Orosházán 2, Pakson 1, Pápán 2, Pécssett 5, Pozsonyban 4, Rimaszombatban 1, Rozsnyón 1, Salgó-Tarjánban 1, Sárospatakon 1, Sátoralja-Ujhelyen 1, Selmecczen 3, Seps-Szent-Györgyön 2, Sirokán 1, Sopronban 3, Szabadkán 3, Szarvason 1, Szatmár-Németiben 2, Szegeden 3, Szegzárdon 2, Székelyhidon 1, Székes-Fehérvárott 4, Szentesen 2, Szolnokon 5, Szombathelyen 7, Tatában 1, Temesvárott 8, Tisza-Füreden 1, Trencsénben 1, Ujvidéken 1, Ungvártt 5, Vácson 3, Veszprémben 3,

* Szinnyei József adatai szerint.

Zala-Egerszegen 1, Zentán 1, Zilahon 1, Zomborban 2. Külföldön : Bécsben 1, Bukarestben 1.

Összesen 1883 elején a fővárosban 183, a vidéken 103 helyen 244 és 2 külföldön jelent meg. (A múlt 1882. év elején Budapesten 182, és 90 vidéki városban 229, külföldön 1 hirlap és folyóirat adatott ki magyar nyelven.)

Ezenkívül megjelent hazánkban idegen nyelvű lap és folyóirat: Német nyelven 136 (1882 elején 104); szláv nyelven 53 (1882 elején 42); román nyelven 21 (1882 elején 22); olasz nyelven 4 (1882 elején 3); héber nyelven 2 (1882 elején 1); francia nyelven 3 (1882 elején 2); összesen 219 (1882. évben 174).

LXV.

A hadsereg.

1. *A közös hadsereg* hadi állománya 1881-ik december hó végével volt: A külön törzseken kívül levő tábornokok 225. Ő Felsége katonai irodájának személyzete, Ő Felsége tábornokari- és szárnysegédei, továbbá szárny- és szolgálati segédek, valamint küldöncz-tisztek 305. Vezérkar 501. Gyalogság 546,250. Vadászok 61,487. Lovasság 63,550. Tüzérség 86,595. Hadmérnökök 17,517. Utászrezred 9,304. Egészségügyi csapat és helyőrségi, illetőleg táborigazságok 16,077. Vonat-csapatok és vonat anyagszertárák 36,442. Katonai képző-intézetek 1,037. Katonai földrajzi intézet 63. Katonai szállítmányi házak 127. Ruhafelszerelési kezelő-intézetek 1,095. Ujonez-lótelep 87. Lóavatató-bizottság 26. Katonai fürdő-gyógyintézetek 7. Hadaggyastyánok házai (kezelés) 40. Katonai fegyvertételek 53. Vár- és térparancsnokságok 423. A csapatállomány számfeletti tisztjei és a hadsereg-állomány tisztjei, kik katonai hatóságoknál vagy magasabb parancsnokságoknál fogalmazói vagy segédszolgálatban vannak alkalmazva 398. Táborigazságok 158. Hadbírák 152. Katona-orvosi tisztizet 2,435. Csapat-számvevők 687. Katonai hadbiztonsági tisztviselők 215. Katonai számvitel-ellenőrzési tisztviselők 478. Katonai pénztári tisztviselők 69. Katonai élelmezési tisztviselők 896. A katonai élelmezési intézetek legénysége 8,795. Katonai irattári tisztviselők 106. Katonai gyógyszerészeti tisztviselők 293.

Katonai építészeti számvevőségi tisztviselők 108. A katonai földrajzi intézet műszaki tisztviselői 71. Katonai állatorvosok 300. Tüzérségi anyagszer-kezelési műszaki tisztviselők 16. Katonai bizottsági műszaki tisztviselők 2. Tábori posta 156. Tábori vasuti kezelő tisztviselők 93. Tábori távirásztati tisztviselők 182. Tábori jelzési osztály 240. Polgári országos bizottság 53. A tábori hadsereg egyéb polgári hivatalnokai 7. Segéd- és szolgaszemélyzet 5,573 ember; összesen 862,694.

2. *A m. kir. honvédség* hadi állománya 1881 végén a következő volt: 24 tábornok, 244 törzstiszt, 3,834 főtiszt, 280 honvéddhadfél, 21,391 altiszt, 183,507 legénység, 13,867 ló.

3. *A hadi tengerészet* állapotját 1881 végén a következő adatok tüntetik föl: Volt 8 pánczélos kasamatta hajó, s 3 pánczélos fregatta, 4 torpedó hajó, 4 símafedelű korvett, 7 ágyúaszád, 5 kerék gőzös, 5 szállító és szolgálatttevő hajó, 2 monitör a Dunán, 17 iskola-hajó és hulk, 10 tender. — A tonna-tartalom összesen 121,140, névleges lóerő 17,766, ágyúk száma 461. — A személyzet áll 9 tengernagyból, 408 tisztból, 101 növendékből, a hajós-legénység száma 5,778, egyéb személyzet 1,858.

4. *Sorozás.* Az 1881-diki sorozás eredményeit Magyarországon a következő adatok mutatják: A felhívottak száma a megfelelő három korosztályból 366,720; a hadképesség száma 63,280; 100 lélekre esik 0·28 hadjutalék fejében; 100 hadképesre esik 68·8 ujoncz és póttartalékos; végre 100 felhívottra esik hadképes 17·3.

LXVI.

Nemzetközi statisztikai összehasonlítások.

A statisztikai adatok különösen akkor nyújtanak bő tájékoztatást valamely ország állapotjairól, ha azokat más államok hasonló adataival összehasonlítjuk. Ezen czélból közöljük a következő adatokat. Az adatokat a legújabb és legjobb munkákból és hivatalos közleményekből merítettük, és ez értelemben értők a felelősséget elvállaljuk. Egyes adatok már a dolog természeténél fogva is csak hozzávetőleges igazságot nyújtanak. Az adatok mind a legújabb

évekre vonatkoznak. A pénzügyre vonatkozó összes adatokat KAUTZ GYULA legújabbán megjelent tanulmányának («Az európai államok pénzügyi statisztikája összehasonlító átnézetben.» Budapesti Szemle. 1883. januári füzet) köszönjük.

Mezőgazdaság és erdőmivelés.

A területből esik termőföldre:

Württemberg	98.6%	Nagy-Brittánia	71.6%
Szászország	95.9 »	Románia *	68.3 »
Dánia	94.2 »	Svédország	52.3 »
Bajorország	94.1 »	Norvégia	28.0 »
Franciaország	91.3 »	Ausztria	93.7 »
Belgium	90.1 »	Magyarország	91.5 »
Hollandia	77.0 »		

Az átlagos termés *gabbaneműekben* tesz hektoliterben:

	buza és kétszeres	rozs	árpa	zab	tengeri
Oroszország	91.3	205.8	50.0	210.1	?
Németország	38.8	88.8	35.6	106.9	?
Franciaország	104.2	26.3	20.2	70.3	10.4
Ausztria-Magyarország	38.6	40.3	26.3	42.4	25.0
Magyarország	22.8	10.1	11.2	13.9	21.9
Nagybrittánia és Irhon	28.9	0.6	32.9	62.6	?
Olaszország	51.8	9.6		7.4	31.1
Spanyolország	61.1	11.6	27.8	4.5	31.1
Dunafejedelemségek	28.7	6.4	13.5	3.0	23.6
Dánia	1.3	4.7	6.9	9.7	—
Svédország	1.2	6.8	5.0	15.7	—
Belgium	8.2	6.0	1.5	7.8	?
Németalföld	1.9	3.5	1.6	4.1	7.1
Portugália	3.0	2.3	0.6	0.4	—
Norvégia	0.1	0.3	1.6	3.2	—
Görögország	1.6	—	0.6	—	1.0

Európán kívül:

Egyesült-Államok	116.6	6.7	11.9	110.6	425.0
Britt-Keletindia	100.0	?	?	?	?
Canada	6.2	0.4	4.2	16.6	1.4
Ausztrália	7.6	0.6	3.1	1.9	?
Egyiptom	5.5	—	3.9	—	4.8
Chile	3.7	—	1.2	—	—
Algír	9.0	—	16.5	0.6	0.2
Japán	4.0	—	18.0	—	—

A gabona- és lisztkereskedelem a világforgalomban következő jelentőséggel bír:

	Bevitel millió márka (= 50 kr. o. é.)	Kivitel
Nagybrittánia	1,225.3	26.7
Egyesült-Államok	35.4	1,152.1
Oroszország	—	1,169.7
Németország	688.0	350.0
Franciaország	685.8	35.1
Ausztria-Magyarország	92.9	308.5
Belgium	269.3	108.4
Németalföld	195.7	98.1
Britt-Keletindia	10.0	197.3
Olaszország	178.1	47.7
Románia	1.7	139.8
Canada	36.5	76.5
Ausztrália	33.0	47.7
Svájc	76.0	1.9
Svédország	30.9	46.2
Dánia	20.8	55.7
Spanyolország	46.9	13.4
Egyiptom	2.8	51.4
Norvégia	35.0	1.3
Algír	6.8	28.3
Argentini köztársaság	—	12.9
Görögország	22.3	—
Portugália	15.4	3.4
Chile	—	24.0

Az erdő teszi a termőföldnek

Nagy-Britanniában	6.6 ⁰ /o-át	Belgiumban	18.6 ⁰ .o-át
Irhonban	2.0 »	Franciaországban	18.7 »
Dániában	6.8 »	Portugalliában	14.2 »
Norvégiában	85.8 »	Romániában	24.7 »
Svédországban	79.4 »	Ausztriában	33.5 »
Finlandban	88.6 »	Magyarországban	31.2 »
Németalföldön	9.4 »		

Lótenyésztés.

Ezer lakosra jut ló:

Franciaországban	79	Olaszországban	18
Nagybritanniában	88	Romániában	118
Dániában	176	Egyesült-Államokban	243
Svédországban	102	Oroszországban	225
Németországaan	82	Ausztriában	66
Svájcban	36	Magyarországban	140

Szarvasmarhatenyésztés.

Ezer lakosra jut szarvasmarha :

Dániában	709	Németalföldön	360
Egyesült-Államokban	663	Oroszországban	343
Szerbiában	609	Franciaországban	310
Norvégiában	562	Nagybritanniában	291
Svédországban	483	Belgiumban	274
Romániában	409	Olaszországban	130
Svájcban	388	Ausztriában	387
Németországban	384	Magyarországban	335

Ezer lakosra jut juh :

Dániában	905	Franciaországban	633
Szerbiában	2,201	Nagybritánia- és Írban	964
Norvégiában	933	Belgiumban	121
Egyesült-Államokban	813	Spanyolországban	1,404
Svédországban	336	Görögországban	1,496
Romániában	1,064	Portugáliában	746
Svájcban	138	Olaszországban	324
Németországban	609	Ausztriában	173
Németalföldön	242	Magyarországban	674
Oroszországban	699		

Sertésenyésztés.

Ezer lakos után jut sertés :

Egyesült-Államokban	678	Németországban	173
Dániában	235	Franciaországban	156
Szerbiában	1,062	Oroszországban	151
Spanyolországban	272	Ausztriában	122
Portugáliában	43	Magyarországban	288
Romániában	186		

Gyapjutermelés.

Megbízható becslések szerint a gyapjuterelés tesz :

Oroszországban	177.2	millió	kg.-ot
Nagybritánia- és Írban	67.5	»	»
Franciaországban	4.7	»	»
Németországban	35.0	»	»
Spanyolországban	33.0	»	»
Olaszországban	9.7	»	»
Portugáliában	4.7	»	»
Belgiumban	2.0	»	»
Svédországban	1.5	»	»
Magyarországban	19.5	»	»

Állat- és huskereskedelem.

A nemzetközi állat- és huskereskedelem tett:

	Bevitel millió forint o. é.	Kivitel
Nagybritanniában	206.8	8.1
Ausztria-Magyarországban	20.4	34.2
Németországban	82.2	58.0
Franciaországban	102.9	13.3
Belgiumban	44.0	20.8
Svájcban	17.7	8.5
Dániában	3.7	23.0
Olaszországban	2.6	10.6
Oroszországban	0.2	24.0
Németalföldön	4.5	12.9
Romániában	1.1	7.2
Svédországban	4.5	2.8
Szerbiában	0.2	9.0
Egyesült-Államokban	3.5	188.8
Canadában	2.1	8.9
Argentínai köztársaságban	—	9.5
Uruguayban	—	4.9
Algírban	—	23.3
Ausztráliai gyarmatban	0.2	2.8

Bányászat.

Az aranytermelés tesz:

Ausztriában	15,300	frtot
Magyarországban	2.223,000	»
Németországban	651,500	»
Oroszországban	55.800,000	»
Mexikóban	2.451,000	»
Peru-, Chile-, Boliviában	3.487,000	»
Egyesült-Államokban	81.650,000	»
Ausztráliában	54.405,000	»

Az ezüsttermelés tesz:

Ausztriában	3.133,559	frtot
Magyarországban	1.679,000	»
Németországban	15.975,000	»
Oroszországban	900,000	»
Mexikóban	64.476,000	»
Peru-, Chile-, Boliviában	31.500,000	»
Egyesült-Államokban	88.362,000	»

A világ összes arany- és ezüsttermelése tett :

Év	Arany	Ezüst
1851—55	197,515 klgr.-ot	886,115 klgr.-ot
1856—60	206,058 »	904,990 »
1861—65	198,207 »	1.101,150 »
1866—70	191,900 »	1.339,085 »
1871—75	170,675 »	1.969,425 »
1876—80	170,000 »	2.500,000 »

A kőszéntermelés tesz :

Nagybritanniában	149.3 millió tonnát
Németországban	59.1 » »
Franciaországban	19.4 » »
Belgiumban	16.8 » »
Oroszországban	2.9 » »
Spanyolországban	0.7 » »
Olaszországban	0.1 » »
Svédországban	0.1 » »
Egyesült-Államokban	70.3 » »
Ausztriában	14.3 » »
Magyarországban	1.6 » »

A nyers vastermelés tesz :

Nagybritanniában	74.8 millió métermázsát
Németországban	22.2 » »
Franciaországban	17.3 » »
Oroszországban	4.3 » »
Belgiumban	3.9 » »
Svéd-Norvégiában	3.4 » »
Spanyolországban	0.5 » »
Olaszországban	0.1 » »
Ausztriában	3.2 » »
Magyarországban	1.3 » »

Külkereskedelem.

A kereskedelem emelkedését MULHALL szerint a következő számok tanúsítják. A külkereskedelem tett millió forintokban :

	1830-ban	1878-ban
Nagybritanniában	880	6,010
Franciaországban	420	3,680
Németországban	390	3,190
Hollandiában	300	2,750
Egyesült-Államokban	350	2,250
Az osztrák-magyar vámterületen	120	1,275
Oroszországban	240	1,280
Olaszországban	110	980
Skandináviában	80	660
Spanyolország- és Portugalliában	110	390

A legújabb adatok (nagyobbára 1880—81. év) szerint a nagyobb államok külkereskedelme következőkép alakult :

	Bevétel	Kivétel
Nagybritanniában*	397.022,000	297.083,000 sterling
Franciaországban*	4.946.400,000	3,612.400,000 frank**
Németországban*	2,835.600,000	3,046.100,000 márka
Oroszországban* (Finland nélkül)	578.300,000	476.400,000 rubel
Ausztria-Magyarországban	639.843,000	688.904,000 frt o. é.
Olaszországban	1,332.000,000	1,192.300,000 lire
Németalföldön	839.724,000	629.738,000 na. frt
Belgiumban *	1,680.900,000	1,216.700,000 frank
Dániában	227.386,000	196.557,0 0 krona
Svédországban	282.788,000	236.643,000 krona
Norvégiában	164.997,000	120.934,000 krona
Romániában	274.700,000	206.500,000 lei
Spanyolországban	576.000,000	591.300.000 pesetas
Portugalliában	24.875,000	17.488,000 milreis

Vasutak.

A vasuti hálózat tesz :

	kilométer	10,000 □ kilomterre esik
Belgiumban	4,182	1,419
Luxemburgban	360	1,391
Nagybritanniában	29,257	929
Svájcban	2,635	636
Németországban	34,727	642
Németalföldön	1,976	598
Franciaországban	27,419	519
Dániában	1,576	411
Ausztria-Magyarországban	18,900	302
(Magyarországban	7,200	223)
Portugalliában	1,673	186
Svédországban	6,177	137
Spanyolországban	6,199	124
Romániában	1,475	113
Törökországban	1,432	54
Norvégiában	1,524	47
Oroszországban	22,653	45
Bulgáriában	224	35
Finországban	873	23
Görögországban	12	1.8
Olaszországban	8,713	294
Összesen Európában	171,990	176

* Nemesérczek nélkül. — ** «Commerce spécial».

A többi világrészekben tett a vasutak hossza :

Ázsiában	---	---	---	17,203 kilom.
Amerikában	---	---	---	178,456 »
Afrikában	---	---	---	4,788 »
Ausztráliában	---	---	---	7,859 »

Az egész földgömbön 380,296 kilom.

Posta és távirtda.

	Postahivatal hány □ kilomterre ?	Levelek száma fejenként	Hány kilom. távirtda 10,000 □ kilomtrre ?	100 lakosra hány távirat ?
Nagybritannia	21	39.0	1,344	85
Németalföld	25	18.6	1,195	76
Belgium	34	17.9	1,932	46
Luxemburg	38	7.5	1,198	31
Németország	49	18.6	1,343	38
Svájcz	50	28.4	1,600	100
Franciaország	86	16.2	1,397	45
Olaszország	89	6.9	907	19
Ausztria-Magyarorsz.	97	10.3	802	23
Magyarország	140	9.09	474	20
Portugallia	99	4.1	488	15
Spanyolország	189	4.1	322	12
Dánia	223	15.5	921	49
Svédország	241	?	187	21
Görögország	344	1.9	552	16
Norvégia	347	8.6	231	43
Törökország	612	0.4	1,048	20
Románia	650	1.6	409	18
Szerbia	900	0.8	444	10
Oroszország	1,125	1.6	172	8

Gőzhajók.

A hajózás roppant emelkedést vett. A gőzhajózás fejlődésével a tengeri utak oly élénkek lettek, mint akár a szárazföldi utak. Századunk elején a gőzhajó még egészen ismeretlen volt. Jelenleg a gőzhajók következő tonnatartalmat képviselnek :

Nagybritanniában	---	---	3,363,000
Egyesült-Államokban	---	---	1,127,000
Skandináv országokban	---	---	206,000
Olaszországban	---	---	98,000
Németországban	---	---	227,000
Franciaországban	---	---	334,000
Spanyolországban	---	---	175,000
Németalföldön	---	---	135,000

Oroszországban	106,000
Görögországban	7,000
Ausztria-Magyarországban	81,000
Délamerikában	59,000
Egyéb államokban	83,000
Összesen	6.001,000

Ezekon kívül még a vitorlás hajók 16·4 millió tonnatartalmat mutatnak. A kereskedelmi hajózás 1866—77-ig 50 százaléknyi emelkedést mutat fel és 103 millió tonnát tesz.

Pénzforgalom.

Az összes pénzmennyiség tett (BURCHARD szerint):

	Év, hó	Papir millió	Nemesérez dollárokban	Összesen
Egyesült-Államokban	(1880. 1/11.)	697.7	527.6	1,225.3
Nagybritanniában	(1880. 28/9.)	202.0	688.5	890.5
Németországban	(1880. 30/10.)	221.3	544.3	765.6
Franciaországban	(1880. 4/11.)	461.1	1,525.6	1,986.7
Belgiumban	(1880. 28/10.)	60.0	107.0	167.0
Olaszországban	(1879. 30/10.)	315.7	57.9	373.6
Németalföldön	(1880. 6/11.)	80.2	77.9	158.1
Oroszországban	(1880. sept.)	778.5	115.0	893.5
Svájcban	(1880. 30/10.)	17.0	34.7	51.7
Svédországban	(1879. 31/12.)	21.6	11.6	33.2
Norvégiában	(1878. 31/12.)	8.2	4.9	13.1
Dániában	(1879. 31/12.)	19.9	14.1	34.0
Spanyolországban	(1880. 31/8.)	41.3	200.0	241.3
Portugalliában	(1879. 1/1.)	5.0	60.0	65.0

Fejenként jut:

	Papirpénz dollárban	Érezpénz	Összesen
Egyesült-Államokra	14.10	10.66	24.76
Nagybritanniára	6.39	21.77	28.16
Németországra	5.18	12.74	17.92
Franciaországra	12.50	41.34	53.84
Belgiumra	11.25	20.05	31.30
Olaszországra	11.37	2.08	13.45
Németalföldre	22.42	21.78	44.20
Oroszországra	8.97	1.32	10.29
Svájczra	6.20	12.60	18.80
Svédországra	4.89	2.64	7.53
Norvégiára	4.59	2.74	7.33
Dániára	9.94	7.41	17.35
Spanyolországra	2.48	12.03	14.51
Portugalliára	1.18	14.64	15.77

Papírpénz és bankjegy.

A papírpénz és bankjegyforgalom tett 1880-ban :

Nagybritanniában, angol bank	269.2	millió forintot
» egyéb bankok	156.5	» »
Franciaországban	922.0	» »
Ausztria-Magyarországban	651.4	» »
Németországban	503.8	» »
Oroszországban	1,157.1	» »
Olaszországban	666.0	» »
Németalföldön	168.7	» »
Belgiumban	136.2	» »
Svédországban	50.4	» »
Svájcban	37.1	» »
Norvégiában	17.5	» »
Spanyolországban	67.5	» »
Egyesült-Államokban	1,486.1	» »
Összesen	6,292.5	millió forintot

Hadsereg.

Az európai államok hadseregének létszámát hadilábon a következő számok mutatják :

Oroszországban	2,264,293	ember
Németországban	1,492,104	»
Franciaországban	1,780,300	»
Ausztria-Magyarországban	1,263,996	»
Olaszországban	733,312	»
Nagybritanniában	570,000	»
Belgiumban	103,683	» (tisztek nélkül)
Németalföldön	100,007	»
Svédországban	195,901	»
Norvégiában	18,750	»
Spanyolországban	450,000	»
Portugáliában	78,024	»
Romániában	78,000	»
Szerbiában	215,009	»
Törökországban	468,000	»

Pénzügy.

Ha az egyes államok háztartását a kiadások legújabb állása, s jelesen az 1881-iki költségvetések nyomán tekintjük, a következőket találjuk : a rendes és rendkívüli kiadások összege, beletudva az államadóssági kamatterhet is, összesen volt :

Angliában 830 millió frt. Franciaországban (a rendkívüli be-

ruházásokkal együtt) 1,100 millió frt. Osztrák-magyar monarchiában 760 millió frt. (Ebből külön: *a*) Ausztriára 460 m. frt, *b*) Magyarországra 300 m. frt). Oroszországban 750 millió frt. Német birodalomban (elvonatkozva az egyes német államoktól) 280 millió frt. Poroszországban (magában) 450 millió f. t. Itáliában 570 millió frt. Spanyolországban 330 millió frt. Svéd-Norvégiában 65 millió frt. Törökországban (1876-ban) 220 millió frt. Belgiumban 116 millió frt. Hollandiában 103 millió frt. Bajorországban 112 millió frt, Würtembergben 26 millió frt. Szász királyságban 31 millió frt. Romániában 48 millió frt. Portugáliában 75 millió frt. Svájcban 25 millió frt (a canton-kiadások nélkül csak 17 millió). Dániában 23 millió frt. Görögországban (1880-ig 19—20 m. frt) 44 millió frt. Szerbiában 10 millió frt. Montenegróban egy harmad millió frt. Északamerikai Unióban 520 millió frt.

Egy-egy lakosra esik: Franciaországban 30—34 frt. Angliában 23—24 frt. Hollandiában 23—24 frt. Bajorországban 20—21 frt. Belgiumban 20—21 frt. Görögországban 11—21 frt. Itáliában 20—21 frt. Spanyolországban 19—20 frt. Osztrák-magyar monarchiában 18—20 frt. Ausztriában (magában) 19—20 frt. Magyarországon (magában) 18—19 frt. Portugáliában 17—18 frt. Poroszországban 14—17 frt. Dániában 12—13 frt. Szász királyságban $10\frac{1}{2}$ —11 frt. Svéd-Norvégiában 10—11 frt. Északamerikai Unióban 10—11 frt. Oroszországban $9\frac{1}{2}$ — $10\frac{1}{2}$ frt. Svájcban 8—9 frt. Romániában 8—9 frt. Szerbiában 6 frt.

A kiadások közt különös fontossággal bírnak a hadügyi és államadóssági kiadások. Egy-egy főre esik hadügyi összes költségek czimén:

Angliában	---	---	---	(280 millió forint alapján)	8	forint
Franciaországban	---	---	---	(310	»	»
Hollandiában	---	---	---	(32	»	»
Német birodalomban	---	---	---	(215	»	»
Dániában	---	---	---	(8	»	»
Oroszországban	---	---	---	(252	»	»
Spanyolországban	---	---	---	(62	»	»
Itáliában	---	---	---	(97	»	»
Osztrák magyar monarchiában	---	---	---	(123	»	»
Belgiumban	---	---	---	(17	»	»
Svéd-Norvégiában	---	---	---	(12	»	»
Svájcban	---	---	---	(6	»	»
Északamerikai Unióban	---	---	---	(100	»	»

Az összes adósság (kerek számokban) 1881-ben tett: Franciaországban 10,500 millió frtot. Angliában 7,500 millió frtot. Spanyolországban 5,000 millió frtot. Oroszországban 4,600 millió forintot. Itáliában 3900 millió frt. Ausztriában (magában, beleszámítva a 160 millió forintnyi földtehermentesítési adósságot, meg 200 milliót a függő adósságot tevő 300 millió államjegyekből) 3,600 millió frtot. Magyarországon (a 30 millió frt járulékot nem tőkésítve, azonban a 230—240 millió frt földtehermentesítési és szőlődézsma váltásági adósságot, meg a közösfüggő adósság $\frac{1}{3}$ át ide véve, de a vasuti kamatgarantiát nem számítva): 1,160 millió frtot. Egész Németországban 2,500 millió frtot. Törökországban 2,800 millió frtot. Poroszországban 1,000 millió frtot. Hollandiában 900 millió frtot. Portugáliában 800 millió frtot. Belgiumban 700 millió frtot. Bajorországban 600 millió frtot. Görögországban 140 millió frtot. Svéd-Norvégiában 128 millió frtot. Romániában 240 millió frtot. Dániában 100 millió frtot. Észak-amerikai Unióban 4,000 millió frtot. Ez alapon az egyes államok évi kamatterhe általában, és viszonyítva a népességhez a következőkép áll (kerek számokban): Franciaországban 480 millió (a nyugdíjakkal együtt 530 millió) frt, Angliában 300 millió frt, Oroszországban 200 millió frt, Itáliában 190 millió frt, Törökországban 160 millió frt, Ausztriában 166 millió frt, Magyarországon: 103—108 millió, (ebből törlesztés 10 millió, marad kerek számban 95 millió frt), Észak-amerikai Unióban 130 millió frt, Spanyolországban (miután adósságának egy részeért csak 1—2%-et fizet) 100 millió frt, Poroszországban (a törlesztési részszel 50) 40 millió frt, Hollandiában 30 millió frt, Portugáliában 40 millió frt, Belgiumban 34 millió frt, Bajorországban 26 millió frt, Romániában 18 millió frt, Svéd-Norvégiában 10 millió frt, Dániában $4\frac{1}{2}$ millió frt.

Európa nagyobb városainak kiadása összesen (1880-ban) volt:

Párisban	106	millió forint.	(Bevétel 105	millió forint.)		
Bécsben	23	»	»	18	»	»
Berlinben	$17\frac{1}{2}$	»	»	18	»	»
Münchenben	10	»	»	$10\frac{2}{3}$	»	»
Budapestben	8	»	»	10	»	»
Stockholmban	$7\frac{1}{2}$	»	»	8	»	»
Washingtonban (amerikai Unióban)	$7\frac{1}{2}$	»	»	8	»	»

Prágában	---	---	---	6 ¹ / ₂ millió forint. (Bevétel	7 millió forint.)
Szt.-Pétervárott	---	---	---	5 ¹ / ₂ » » »	6 » »
Bordeauxban	---	---	---	5 ¹ / ₂ » » »	5 ¹ / ₂ » »
Majnai Frankfurtban	---	---	---	5 » » »	5 » »
Kopenhágában	---	---	---	5 » » »	5 » »
Triestben	---	---	---	3 ² / ₃ » » »	3 ² / ₃ » »
Christianiában	---	---	---	3 ¹ / ₂ » » »	3 ¹ / ₂ » »
Turinban	---	---	---	3 ¹ / ₂ » » »	3 ¹ / ₂ » »
Venezzában	---	---	---	3 ¹ / ₂ » » »	3 ¹ / ₂ » »
Lilleben	---	---	---	3 ¹ / ₂ » » »	3 » »
Stuttgartban	---	---	---	2 ¹ / ₃ » » »	4 » »
Rigában	---	---	---	1 ² / ₃ » » »	1 ² / ₃ » »

míg ugyanezen községeknek részben tetemes mérvű adósságai imigy állottak: Párisé 760, Berliné 65, Bécsé 61, Frankfurté 16, Münchené 15¹/₂, Kopenhágáé 13, Lillé 13, Lipcséé 12¹/₂, Budapesté 12, Stockholmé 12, Kölné 10, Prágáé 8¹/₄, Christiániáé 7, Turiné 6²/₃, Stuttgarté 6¹/₄, Bolognáé 4, Rigáé 1¹/₂ millió frt.

Az 1881-diki költségvetések szerint meghatározható (brutto) állambevételek a következőképp állanak (kerekszámokban): Angliában 840 millió frt, Franciaországban 1,100 (s még 170—180 rendkívüli forrásból), Osztrák-magyar monarchiában, egészben (kölesönműveletek nélkül) 660 millió frt (ebből Ausztriában 380 millió frt, Magyarországon 270 millió frt), Oroszországban (kölesönműveletek nélkül) 670 millió frt, Italiában 520 m. frt (külön forrásokból 40—50 millió), Poroszországban 430 millió frt (1880 ig, hol a vasutak bevételi budgetje teljesen átalakult, 350—360 millió frt), Spanyolországban 320 millió frt (melyből 20—22 kölesönműveletek alapján szereztetik be), Törökországban 225 millió frt (1876-ig. Azóta hiányzanak a megbízható adatok; legközelebb jár a valóhoz 150 millió frt), Belgiumban 113 millió frt, Hollandiában 85—100 millió frt, Svéd-Norvégiában 65 millió frt, Bajorországban 112 millió frt, Portugáliában 65 millió frt, Rumániában 48 millió frt, Szász királyságban 32 millió frt, Dániában 26 millió frt, Svájcban (a canton bevételeivel együtt) 25 millió frt, Görögországban 17 millió frt, Szerbiában 10¹/₂ millió frt, Bulgáriában 9 millió frt, Északamerikai Unióban 666 millió frt.

A direkt (állami) adókból a legújabb időben a következő összegek nyertek (brutto értékben és kerekszámokban fejezve ki):

Franciaországban	176	millió forint, tehát esik 1 főre	4-77	frt
Nagybritanniában	153	»	1	» 4-33
Itáliában	147	»	1	» 5-17
Orosz birodalomban	138	»	1	» 1-70
Spanyolországban	105	»	1	» 6-32
Ausztriában	94	»	1	» 4-27
Magyarországban	87	»	1	» 5-59
Poroszországban	78	»	1	» 2-85
Hollandiában	20	»	1	» 4-98
Belgiumban	18	»	1	» 3-20
Portugalliában	12	»	1	» 2-66
Szász királyságban	10	»	1	» 3-42
Bajorországban	10	»	1	» 2-06
Württembergben	6 ^{1/2}	»	1	» 3-29
Svéd-Norvégiában	7	»	1	» 1-00
Dániában	5	»	1	» 2-54
Szerbiában	5 ^{1/2}	»	1	» 3-26
Görögországban	4 ^{1/2}	»	1	» 2-70
Romániában	9 ^{1/2}	»	1	» 1-62

Az indirekt adókból való összes bevétel a legújabb időben imígy állott (brutto-tételeket értve): Franciaországban 760—770, Angliában 540—560, Oroszországban 360—400, Németországban (egészben véve) 235—250, Itáliában 270—275, Ausztriában 245—250, Spanyolországban 170—180, Magyarországon 95—98, Hollandiában 60—62, Belgiumban 40—44, Poroszországban 40—45, Svédországban 38—40, Portugalliában 36—38, Bajorhonban 21—23, Dániában 16—18 millió frt; a minnek következtében egy egy lakos fizet indirekt adóként: Frankhonban 21—22, Angliában 15—16, Hollandiában 13—14, Ausztriában 10—11, Spanyolországban 10—11, Itáliában 9—10, Dániában 8^{1/2}—9, Belgiumban 8—8^{1/2}, Portugalliában 7^{1/3}, Svédországban 6^{1/5}, Magyarországon 6^{1/4}, Németországban (egészben) 5^{1/2}, Oroszországban 5—5^{1/2} frt.

Az egyenes és közvetett adók aránya a következő:

	Összes bevétel	Ebben direkt adókból	Indirekt adókból
Franciaországban	951 millió frt	18 ^{1/2} %	81 ^{1/2} %
Angliában	698	22%	78%
Oroszországban	489	25 ^{1/4} %	74 ^{3/4} %
Ausztriában	245	38%	62%
Magyarországban	185	50 ^{1/9} %	49 ^{9/10}
(Osztrák-magyar monarchiában együtt)	430	44 ^{1/2} %	55 ^{1/2} %
Itáliában	419	35%	65%

	Összes bevétel	Ebben direkt	Indirekt
	348 millió frt	adókból	adókból
Németország egészben	348	32 ¹ / ₂ %	67 ¹ / ₂ %
Spanyolországban	284	37%	63%
Hollandiában	75	26 ³ / ₄ %	73 ¹ / ₄
Belgiumban	61	29%	71%
Portugalliában	49	25 ¹ / ₂ %	74 ¹ / ₂
Svéd-Norvegiában	44	11%	89%
(Egyenként Svédorsz. magában	32	21%	79%
» Norvégiában	12	1%	99%
Dániában	22	23%	77%
Szerbiában	7 ² / ₃	74%	26%

LXVII.

A gazdasági törvényhozás hazánkban és a külföldön.

a) Hazánkban.

A törvényhozási alkotások történetében gazdasági tekintetben az 1882. év a nevezetesebbek közé tartozik. Az ujonnan életbe léptetett vámtariffa s gazdasági élet minden terén éreztetni fogja hatását, reméljük nem épen rossz irányban. A Németországban érvényesülő védvami irány az osztrák védvampártot is bátorította nagyobb követelményekre és minthogy az 1878-diki vámtariffa nagyobb eredményekhez nem vezetett, a vámtételek súlyosbítása vált ismét az osztrák iparosok jelszavává. Egyúttal azonban a vámtariffában a mezőgazdasági érdekeknek is nyújtatik védelem, különösen a gabona- és lisztvám által. Ennyiben találtak hazánk érdekei is kifejezést, valamint egynehány vámban oly iparcikkek után, melyek hazánkban is nagyobb mérvben előállíttatnak. A pénzügyi vámok terén is nagyobb tételek állapítottak meg, a két állam kincstára érdekében. Végre nagyobb fontosságú újítást képeznek a különbözeti vámok a tengeri szállítás érdekében. A jövő évek hivatva lesznek ezen tariffa mellett vagy ellene bizonyosságot tenni és reméljük, hogy a védelmi irány további engedményeket nem fog követelni. Kiváló fontossággal bír a múlt év továbbá azon alkotásoknál fogva, melyekkel a forgalmi politika terén találkozunk. Az évek óta óhajtott egyezmény az osztrák államvaspályával létrejött és az ország abban jelentékeny előnyök-

ben részesül. A magyar hálózat önállóságra emelkedik; az önálló független igazgatóságnak Budapesten való felállítását a magyar kormány nagyobb befolyását és a magyar érdekeknek szigorúbb szemlétartását biztosítja. Az újszóny-bécsi vonal átengedése módot nyújt egy versenyvonal létesítésére, mely az államvasút tariffapolitikájának ellensúlyát képezheti. E vonal létesítését biztosítja a budapest-szónyi vasút kiépítéséről szóló törvény, melylyel a hazai kereskedelem egyik régi óhaja teljesedésbe megy. Míg ekképen a vasúti forgalom terén jelentékeny vívmányokról szólhatunk, addig a tengeri forgalom előmozdításául létrejött az «Adria» magyar tengeri hajózási részvénytársasággal kötött szerződés, melylyel egyfelől az állami segély tíz évre a társulat számára biztosítatik, másfelől a hajózás és hajóépítés tekintetében több fontos elv mondatott ki, mely a hajózás előmozdítására fog szolgálni. A kormány az erre vonatkozó törvényjavaslat benyújtásánál joggal hivatkozhatott arra, mekkora arányban emelkedett Fiume forgalma a társulat fennállása óta, különösen pedig milyen jó szolgálatot tett lisztiparunknak a külfölddel létesített direkt összeköttetések által. Fontos törvények létesültek még az ármentesítés érdekében, különösen a Temes-Begavölgy érdekében, a kikindai «Überland»-földek eladása iránt stb. A nemzetközi szerződések között kiválóbb fontossággal bír a phylloxera-vastatrix iránt létrejött nemzetközi egyezmény, a kereskedelmi szerződéssel Szerbiával és a kereskedelmi viszonyoknak ideiglenes rendezése Franciaországgal. — A pénzügyi érdekek is szolgál több törvény, melyek közül különösen kiemeljük az ásványolajvám felemeléséről és az ásványolaj-adóról szólót.

A következőkben felsoroljuk ama fontosabb törvényeket, valamint azon nevezetesebb rendeleteket is, melyek közgazdasági érdekekre vonatkoznak.

Törvények.

III. Némely pénzügyi vámhoz ideiglenesen beszerzendő pótlékokról. IV. Az 1882. évi állami költségvetésről. VI. Az ország déli részeiben jelentkező inség elhárítására szükséges intézkedésekről. VII. A Tisza és mellékfolyói mentében alakult vízszabályozó és ár-

mentesítő társulatok és Szeged sz. kir. város részére kötendő állami kölcsönről szóló 1880. évi XX. tez. némely rendelkezéseinek módosításáról. IX. Az 1881. évi közözügyi költségek fedezése czéljából a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összegről. XIII. A Fiume és a nyugot-európai kikötők közt fentartandó rendes gőzhajózási összeköttetésről. XIV. Az 1879. évi közözügyi zárszámadásra alapított leszámolás szerint Magyarország terhére mutatkozó tartozás fedezéséről. XV. A phylloxera vastatrix-rovar ellen kövendő rendszabályok ügyében Bernben 1881. évi november hó 3-án kötött nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről. XVI. Az osztrák-magyar vámterület általános vámtariffájáról. XVII. Az 1881. évre megállapított határvámfölslegnek elmaradása folytán a magyar korona országaira eső kiadás fedezéséről. XVIII. Az ásványolajvám felemeléséről és az ásványolaj-adóról. XXI. A szegedi tiszai állandó híd feljáróinak kiépítésére megkivántató költségről. XXII. Az 1882. évi 21.700.000 forintnyi rendkívüli hadi költségekből a magyar korona országaira eső rész fedezéséről. XXVI. A temes-begavölgyi vízszabályozási társulat ügyeinek állami kezeléséről és a Tiszavölgyet érdeklő egyéb intézkedésekről. XXVII. A Bécsben 1882-ben tartandó nemzetk. villamossági kiállításon kiállítandó tárgyaknak ideigl. szabadalmáról. XXVIII. A fenállott kikindai kerülethez tartozott községek határában fekvő úgynevezett «Überland»-földek eladásáról. XXXI. A Szerbiával 1881. május 6-án kötött kereskedelmi szerződésről. XXXI. A Szerbiával 1882. február 22-én kötött hajózási szerződésről. XXXV. A Szerbiával 1881. május 6-án Bécsben kötött konzulsági egyezmény becikkelyezése tárgyában. XXXVIII. A kereskedelmi viszonyoknak Franciaországgal való ideiglenes rendezéséről. XLV. A cs. kir. szab. osztrák államvaspálya-társulattal 1882. június 8-án kötött szerződés és az ennek 4-dik czikke értelmében kibocsátandó engedély-okmány becikkelyezéséről. XLVI. A budapest-szónyi vasút kiépítéséről. XLVII. Az 1882. évi állami költségvetésben fennmaradt hiány fedezéséről. XLVIII. Az 1883. évi január havában viselendő közterhek és fedezendő állami kiadásokról.

Rendeletek.

I. A földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterium rendeletei.

a) *Erdészeti rendeletek.*

189. sz. A községi pótadó-kedvezményt igénybe venni kívánó magán erdőbirtokosok erdőgazdasági üzemterveinek megvizsgálása. 48,205/81. sz. Az erdőrendészeti hatóságoknál szakértőkül szakképzett erdőtisztek alkalmazása. 2,188. sz. Az erdőtisztek és erdőőrök fegyver és vadászati jegyadómentessége. 2,111. sz. Az országos erdei alap zárszámadásának összeállítása és jövedelmének tökécsítése. — Az államerdők külső kezelésénél szolgáló erdőtisztek által felszámítható és érvényesítendő napidíjak. 7,350. sz. Az erdészeti államvizsgálóról kiállított bizonyítványok. 8,538. sz. Az erdők gyécsítése. 12,250. sz. Az erdészeti államvizsgálati bizonyítványok. 16,145. sz. Az államerdők költségvetésének készítése. 10,376. sz. Az államerdők kezelésénél alkalmazott erdőőrök, illetve altisztek és szolgák által felszámítható és érvényesítendő élelmezési díjak, fuvar és helyettesítési költségek. 8,326. sz. Az erdőhasználatokra vonatkozó kérdések megbícsírálása. 8,326. sz. Az erdők faterméseinek kihasználására vonatkozó kérdések elintézése. 19,571. sz. Az erdőgazdasági üzemtervek megvizsgálásánál követendő eljárás. 14,737. sz. A kincstári erdőőrök és altisztek szolgálati állományának szervezése. 27,737. sz. A közigazgatási erdészeti bizottságok határozatképessége. 19,416. sz. A volt úrbéresecs és zsellérecs erdeincs fel nem oszthatása és közös kezelése. 46,391. sz. A királyi erdőfelügyelőségek személyzetének az erdőgazdasági üzemtervek készítésénél való közreműködhetése. 47,806. sz. Az erdőgazdasági üzemtervek készítéseért adható munkadíjak.

b) *Mezőgazdasági és állattenyésztésügyi rendeletek.*

625. sz. Szarvasmarhácsnak a bécsi húspiaczra hízlalása. Az országos központi mintapincze megismertetése. 1,343. sz. A selymércpete kiosztás. A selymentenyésztés előmozdítása. — 20,649. sz. Utasítás a törvényhatósági phylloxerabiztosok szá-

mára. 2,850. sz. A segélyek kiosztásánál követendő eljárás. 45,456/81. sz. Az edinburgi nemzetközi halászati kiállítás. 3,839. sz. Az elhasznált távirdai sodronyoknak szőlőművelési czélokra elárúsítása. 6,232. A rizstermelés meghonosítása. 5,209. sz. A kolozsmonostori gazdasági tanintézet kísérleti telepén termelt burgonya-fajták kiosztása. 392. sz. A komlótermelés. 5,431. sz. A szőlőmag-kiosztás. 14,421. sz. A budapesti II. tenyészállatvásárra állatokat kísérő egynek díjmentes szállítása. 9,026. sz. A londoni halászati kiállítás tárgyában. 634. sz. Az országos központi mintapincze. 45,680/81. sz. A juhok megjelölésére előnyösen alkalmazható pofa- és bundabélyegeg. 991. sz. Mesterséges szőlőtrágyálási mód. 12,084. sz. A here- és luczernamag-hulladékokkal űzött kereskedés megszüntetése. 18,601. sz. Az évi osztályozás megtartása. 14,845. sz. Az állami ménék elhelyezésére átengedendő istállók fertőtlenítése. 19,557. sz. A szőlőpusztító rovarok irtása. 8,764. sz. A jeles sertéstenyészanyag terjesztése. 8,461. sz. A phylloxera behurcolásának megakadályozása végett a külfölddel való érintkezés közben követendő elővigyázati rendszabályok. (Átnézete azoknak a tárgyaknak, melyek a phylloxerát illetőleg tekintetbe veendő, és azok kezelése a behozatal és átvitel alkalmával). 29,067. sz. A rendes gazdasági jelentéseken kívül külön tudósítások beküldése. 35,330. sz. A phylloxera terjedésének megakadályozása végett teendő intézkedések. 35,589. sz. Komlóküldemények szállításánál nyújtandó kedvezmények. 35,946. és 36,636. sz. Jó minőségű rozs- és árpa-vetőmag terjesztése. — Jó minőségű rozs- és árpavetőmag terjesztése. — A termelés emelése. 50,715. sz. Tenyészbikák bevásárlása. 51,758. sz. A bécsi és bécsujhelyi piacokon eladásra felállított hazai lovaknak szabályszerű lólevelekkel ellátása.

c) *Állategészségügyi rendeletek.*

368. sz. A rühkór járványszerű kitörésének és elterjedésének lehető megakadályozása végett teendő intézkedések. — 5,322. sz. A marhalétszám megvizsgálata. — A galicziai marhavész megszünte. — A ragályos állati betegségek elleni óvintézkedések. 7,814. sz. A fertőtlenítések. 26,450. sz. A Galicziában kiütött marhavész. 26,810. sz. Az Oroszországból származó gyapjú behozat-

talának megtiltása. 27,279. sz. A Horvát-Szlavonország területéről származó kérődzők és azok nyers termékeinek behozatala. 30,250. szám. A galicziai marhavész folytán elrendelt határozat megszüntetése. 36,370. sz. A Romániából származó, kellőleg zsákolt, de mosatlan gyapjú behozatalára nézve fennálló rendszabályok módosítása. 40,941. sz. Az Oroszországból származó sertés behozatalának megtiltása. 50,045. sz. A Romániában uralgó keleti marhavész behurcolásának megakadályozása.

d) *Kereskedelem- és iparügyi rendeletek.*

49,524. sz. A játékkártyák gyártásának és üzletszerű árusításának jövedéki felügyelete és ellenőrzése. 48,660. sz. A Budapest fővárosi közraktarak. 48,243. sz. A mértékhiitelesítő hivatalok hitelesítési felszerelésének kiegészítése. 850. sz. A fonó- és szövőipar fejlesztése érdekében engedélyezett vasúti viteldíjmérséklések. — A hazai iparnak adandó állami kedvezményekről szóló 1881 : XLIV. tcz. végrehajtása. 48,317/81. sz. A zálogházi kimutatások. 2,356. sz. A kikészítési üzlet meghonosítása. 1,765. sz. A vásári bizottságokban működő megyei tisztviselők díjazása. 4,215. sz. A berlini egészségügyi kiállítás. 274. sz. A katonai kincstári szállításokra vállalkozók részére kiállítandó igazolványok. 7,472. sz. A hazai iparnak adandó állami kedvezmények. 11,752. sz. Az áruforgalmi nyilatkozatoknak a katonai kincstár tulajdonát képező tárgyakra való kiterjesztése. 24,394. sz. Az áruforgalmi statisztika. 24,394. sz. Az áruforgalmi statisztikáról. (Az áruforgalmi statisztika czéljából kiállítandó nyilatkozatok kitöltésénél használandó megnevezések.) 11,452. sz. A marha- és lólevelek elveszése esetében követendő eljárás. 27,337. sz. Utasítás az ipari felügyelők részére. 32,937. sz. Rafélis de Broves báró Budapestre kinevezett francia főügynöknek működésében támogatása. 988. sz. Az 1882. évi XX. tcz. életbeléptetése. (Utasítás a közgazdasági előadók számára.) 33,983. sz. A tűzkár elleni biztosításoknál előforduló visszaélések. 37,241. sz. A Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés foganatosítása. 37,372. sz. A fiumei kikötői társzabályzat életbeléptetése. 1,074. sz. A közgazdasági előadóknak a közigazgatási bizottságok üléseiről havi jelentések tétele alóli men-

tessége. 43,302. sz. Árúmegrendeléseknek az utazó segédek és ügynökök által eszközölt gyűjtése. 41,776. sz. Az 1883. évi berlini egészségügyi kiállítás. 47,588. sz. Az olasz határon át Tirolba behozandó gabona és hüvelyesek után járó vámoknak ideiglenesen hatályon kívül helyezése.

II. Az összes miniszterium rendeletei.

A Franciaországgal 1879-ik évi január hó 20-án kötött ideiglenes vámegegyezmény (1879 : IV. tcz.) hatályának 1882. évi május hó 15-ig leendő meghosszabbítása. — A vám- és kereskedelmi, valamint a hajózási, consuli, hagyatéki és a szellemi és művészeti tulajdonjogra vonatkozó viszonyoknak Franciaországgal való ideiglenes rendezéséről, 1882. évi május hó 16-tól kezdve.

III. Belügyminiszterium rendeletei.

17,368. sz. A gyógyszerárúk behozatala. 25,251. sz. A kulturmérnökség támogatása. 29,416. sz. A volt magyar határőrvidéken fennálló italmérési joggyakorlat terjedelmének megállapítása. 31,585. sz. Húskimérés a volt határőrvidéken. 32,706. sz. A tűzesetek alkalmával a tűz támadásának közvetlen okai kinyomozása és az u. n. «ártatlansági bizonyítványok» kiállítása. 43,462. sz. Külföldi útlevelek kiállítása.

IV. Közmunka- és közlekedésügyi miniszterium rendeletei.

23,207. sz. A Magyarországból Ausztriába küldendő szarvasmarha-szállítmányoknál követendő eljárás. 11,591. sz. A budapesti II. tenyészállatvásárra állatokat kísérő egyének díjmentes szállítása. 9,051. sz. Ideiglenes utasítás a gőzgépek és gőzkazánok kezelése vagy felügyelete körül, valamint mozdony- vagy gőzhajógép vezetésére hivatott egyének megvizsgálása iránt. 17,743. sz. A táviratfeladási lapoknak díjfizetés mellett való kiszolgáltatása. 11,890. sz. Robbanékony tárgyak vasúti szállításának szabályozása. 26,791. sz. Az 1882 : XX. tcz. végrehajtása. — A közgazdasági előadók levelezésének portómentessége. — A kulturmérnöki intézmény támogatása.

V. Pénzügyminiszterium rendeletei.

67,250. sz. A kereskedésben «kenderszivarkák» vagy «indiai szivarkák» név alatt előforduló Grimault és társa párisi czég által készített gyártmányok behozatalának megtiltása. 83,348. szám. A német vámterülettel való kikészítési forgalomnak szabályozása. 19,093. sz. A trieszti iparkiallításra kiviendő tárgyak vámkezelése. 30,959. sz. A vámtariffa végrehajtása. Utasítás. Göngysúly-táblázat. Vámhivatalok hatásköre és jegyzéke. 30,972. sz. A külfölddel való áruforgalom kimutatásában az új vámtariffa életbeléptetése alkalmából teendő változtatások. 30,974. sz. A vámtariffa végrehajtására vonatkozó több utasítás. Utasítás a pamutfonalak vámhivatali megvizsgálása s a gyapjúszövetek vámkezelése iránt. 30,973. Utasítás gépek és vámkezelése iránt. 30,974. sz. Az őrlés végett behozott, vagy a vámkülzetekbe kivitt gabnaneműek körüli eljárás. 30,975. sz. Az ipari czélokra behozandó aszalt füge denaturalálásánál követendő eljárás szabályozása. 30,985. sz. A nyers czérnázott kenderfonalaknak, tömlők gyártására, továbbá gyaratolók bevonására való szöveteknek gyaratoló gyarak és nyomtatott kaucsuk-kendőknek kelmenyomatató műhelyek számára, végre keményítőnek kikészítési czélokra kedvezményes vám mellett való behozatala. 53,221. sz. A Szerbiával kötött kereskedelmi szerződés foganatosítása. 58,105. sz. A származási bizonyítványoknak, a rizs és pamut-magolaj kedvezményes vámkezelésénél mellőzése.

VI. Külföldi rendeletek.

A belga és a francia kormány rendelete a kérődzőknek és az azoktól származó nyerstermékeknek a német birodalomból, Luxemburgból és az osztrák-magyar monarchiából való be- és átvitelének megtiltása tárgyában. 244. sz. Az oppelni (porosz-szileziai) kormányhatóság elnökének a keleti marhavész ellen kibocsátott állategészség-rendőri intézvénye. — Szászországi marhabeviteli tilalom. 1,050. sz. A szerb pénzügyminiszter rendelete a növények Szerbiába való bevitelének megtiltása tárgyában.

b) Külföldön.

Ausztriában a törvényhozás több fontos intézkedést tett a gazdasági élet terén. Eltekintve azon törvényektől, melyek mint az általános vámtarifa, a kereskedelmi szer. ödé^s Szerbiával stb., Ausztriában úgy mint Magyarországon létesítették, különös említést érdemel a postatakarékpénztárak meghonosításáról szóló törvény (1882 máj. 28), a Duna-szabályozásról szóló törvény (1882. jun. 6), a kremsvölgyi vasút kiépítéséről szóló törvény (1882. máj. 29). A pénzügyi törvények közül különös említést érdemel a házadóról szóló törvénynek módosítása. Rendeleti úton megállapított az állami vasútak szervezete.

Németországban a nagy gazdasági kérdések, melyek a törvényhozást foglalkoztatják, megoldást nem találtak. Az 1882-dik év törvényhozási eredményei ennek következtében igen csekélyek. Legfontosabb intézkedések a liszt kivétel érdekében engedett adóvisszatérítés (1471. sz.), Hamburg városának az általános vámterületbe való felvételével összefüggő intézkedések (1463. sz.), egy általános foglalkozási statisztikának elrendelése (1459. sz.). A nemzetközi szerződések közül kiemelendők a konzuláris szerződések Görögországgal és Braziliával, az árújegyek iránt kötött szerződések Németalfölddel és Rumániával. Sokkal nagyobb volt a törvényhozási tevékenység egyes államokban. Ezek élén áll *Poroszország*. A legfontosabb törvények, melyek a lefolyt 1882. évben hozattak, a következők: a Schwarzburg-Sonderhausen hercegséget a thüringiai vasutakon illető részének átengedése a porosz állam javára, a Rhein-Nahe vasút megszerzése az állam által, a berlin anhalti vasút megszerzése az állam által, törvény a vasutaknak további megszerzéséről az állam által, több törvény az államvasutak szervezéséről, a slesvig-holsteini mezőgazdasági hitelegylet alapszabályainak megerősítése, a telekkönyvi rendtartás módosítása, az új birtokrend Westfália számára, továbbá Rees, Essen-Duisburg és Mühlheim a/R. számára, mely oly messzeható jelentőséggel bír, végre számos engedélyek vízszabályozó, gátépítési és egyéb társulatok számára.

Franciaország a lefolyt évben különösen külkereskedelmi viszonyainak szabályozásával foglalkozott. Kereskedelmi szerződése-

ket kötött a Svájcczal, Belgiummal, Olaszországgal, Ausztria-Magyarországgal, Nagybritanniával, Spanyolországgal, Portugalliával és Svéd-Norvégországgal. Számos intézkedés tétetett továbbá a vasúti hálózat és helyi érdekű vasutak érdekében, a csatorna-építés és a gyarmatpolitika terén, különösen a gyarmatok pénzügyi kormányzata érdekében.

A többi nagyobb államok közül különösen *Olaszország* érdemel még említést, a mely vasuti ügyeinek rendezéséről, a valuta helyreállításával összefüggő intézkedésekről, az állami számvitel és a pénzügyi szolgálat javításáról, a mezőgazdasági oktatás terjesztéséről gondoskodott, azonkívül kereskedelmi törvényt alkotott, kereskedelmi szerződést kötött Franciaországgal. *Anglia* kizárólag földbirtok viszonyainak szabályozásával foglalkozott, *Oroszország* eltörölte a fejadót. *Svéd- és Norvégország* kereskedelmi szerződést kötött Franciaországgal stb.

LXVIII.

A nemzetgazdasági és statisztikai irodalom hazánkban és a külföldön.

a) Hazánkban.

A nemzetgazdasági és statisztikai irodalom hazánkban egészben véve nem nagyon termékeny, mindamellett az utolsó évben egyes nagyobb dolgozatok is jelentek meg, melyek különösen gyakorlati kérdések megoldásával foglalkoztak. Ezen önálló eredeti dolgozatokon kívül a m. tud. akadémia megbízásából néhány kiválóbb angol dolgozat ültetett át irodalmunkba. Egy új vállalatról is tehetünk említést t. i. a m. tud. akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottsága által kiadott «Értekezések a nemzetgazdaságtan és statisztika köréből» című gyűjteményről, melyben eddig hat dolgozat jelent meg. A statisztikai irodalom különösen az utolsó év folyama alatt közzétett népszámlálási munkálatokkal szaporodott. Mindenesetre örömmel vehetünk tudomást az utolsó évben észlelhető lendületről

azon reményben, hogy a jövő évben még jelentékenyebb eredményekről tehetünk jelentést.

Az év kiválóbb jelenségei a következők:

I. Nemzetgazdaságtan.

BLOCK: Népszerű nemzetgazdaságtan. Ford. DOBOCZKY LAJOS. Budapest 1882.

CSILLAG GYULA: A talajjavítási és vízszabályozási hitelügy jogi szervezéséről. Budapest 1882.

Értekezések az angol és francia nemzetgazdaságtan köréből. (FOVILLE, GIFFEN, CLIFFE LESLIE, BAGEHOT, STANLEY JEVONS, SYME, CAIRNES). Fordította ill. átdolgozta és jegyzetekkel ellátta dr. FÖLDES BÉLA. Budapest 1882.

FÖLDES BÉLA: Adalékok a papirpénz történetéhez és statisztikájához. «Értekezések a nemzetgazdaságtan és statisztika köréből.» Budapest 1882.

FÖLDES BÉLA: Papirvaluta és agio. A m. tud. akadémia által koszorúzott pályamű. Budapest 1882.

HEGEDŰS SÁNDOR: Jelentés a nemzetközi pénzürték értekezletéről. Budapest 1882.

KONEK SÁNDOR: Bányászatunk jelen állása s teendőink annak sikeresb kifejtésére. «Értekezések a nemzetgazdaságtan és statisztika köréből.» Budapest 1882.

KOVÁCS GYULA: Az agio ingadozásának hatása a kereskedelmi forgalomra. Budapest 1882.

SZATHMÁRY GYÖRGY: Az amerikai verseny és a magyar mezőgazdaság. Budapest 1882.

TISZA ISTVÁN: Az adóáthárítás elmélete. «Értekezések a nemzetgazdaságtan és statisztika köréből.» Budapest 1882.

TREFORT ÁGOSTON: Kisebb dolgozatok az irodalom, közgazdaság és politika köréből. Budapest 1882.

ULLMANN SÁNDOR: A magyar kereskedelmi és iparkamarák reformjához. Pályanyertes dolgozat. Budapest 1882.

ZICHY JENŐ: Magyarország fizetési és kereskedelmi mérlege. Budapest 1882.

II. Statisztika.

A m. korona országaiban az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás némely eredményei, némely hasznos házi állatok kimutatásával együtt. Szerkesztette és kiadja az országos magyar királyi statisztikai hivatal. Budapest 1882.

Az országos létező gazdasági egyesületek létszámának és működésének áttekintése 1881. év végén. Budapest 1882.

Magyar statisztikai évkönyv. Szerkeszti és kiadja az országos magy. kir. statisztikai hivatal. Tizedik évfolyam. Budapest 1882.

Budapest fővárosa az 1881. évben. A népleírás és népszámlálás eredményei. Irta KÖRÖSI JÓZSEF. Budapest 1882.

FÖLDES BÉLA: Statisztikai tanulmányok a gabonaárak hullámzásáról a 19. században és a drágaságok hatásáról. Budapest 1882.

JEKELFALUSSY JÓZSEF: Népünk hivatása és foglalkozása az 1880-ban végrehajtott számlálás szerint. «Értekezések a nemzetgazdaságtan és statisztika köréből». Budapest 1882.

KONEK SÁNDOR: Magyarország és egyes törvényhatóságainak népmozgalma 1877—1879. «Értekezések a társadalmi tudományok köréből». Budapest 1882.

KÖRÖSI JÓZSEF: Budapest fővárosa nemzetiségi állapota és magyarosodása. Budapest 1882.

MIHÓK SÁNDOR: «Magyar Compass». Pénzügyi évkönyv. Magyarország és társországai számára. Tizedik évfolyam. Budapest 1882.

WESSELOVSZKY KÁROLY: A gyermekek halandósága Magyarországon. Budapest 1882.

b) Külföldön.

A külföldi irodalom sem mutatkozott az utolsó évben felette gazdagnak. Mindamellett több jelentékenyebb munka jelent meg, melyek a tudományt gazdagították. Az angol irodalom különösen ROGERS monumentális munkájának folytatásával gazdagodott; a francia tudomány két jeles munkájával az állam beavatkozásáról a gazdaság terén; a német tudomány az első rangú német tudósok közreműködésével kiadott «Handbuch der politischen Ökonomie»

által; különös figyelemben részesült itt a munkások kényszerbiztosításának kérdése és a földbirtok-kérdés. A statisztikai irodalomnak legkiemelkedőbb alkotása — a számos hivatalos munkálatokon kívül — ÖTTINGEN moralstatisztikájának új kiadása.

Az év legkiválóbb jelenségei a következők:

R. v. KAUFMANN: Die Finanzen Frankreichs. Leipzig 1882.

WOLFBAUER: Beitrag zur Frage der Wasserstrassen in Österreich Ungarn. Wien 1882.

SCHÖNBERG: Handbuch der politischen Ökonomie. 2 Bände. Tübingen 1882.

LORENZ v. STEIN: Bauerngut und Hufenrecht. Stuttgart 1882.

THEOPHIL KOZAK: Rodbertus-Jagetzow's Socialökonomische Ansichten. Jena 1882.

A. v. MIASKOWSKI: Das Erbrecht und die Grundeigenthumsvertheilung im Deutschen Reiche. Leipzig 1882.

J. KAIZL: Die Lehre von der Überwälzung der Steuern. Leipzig 1882.

O. KUNTZE: Sparkassen und Gemeindefinanzen, deren gegenwärtige und zukünftige Gestaltung u. Einrichtung. Berlin 1882.

JÄGER: Die Agrarfrage der Gegenwart. Socialpolitische Studien. Berlin 1882.

G. COHN: Volkswirtschaftliche Aufsätze. Stuttgart 1882.

GROSS: Die Staatssubventionen der Privatbahnen. Wien 1882.

NEUMANN-SPALLART: Österreichs maritime Entwicklung und die Hebung von Triest. Stuttgart 1882.

SCHÄFFLE: Der corporative Hilfs-Kassenzwang. Tübingen 1882.

BAERNREITHER: Stammgütersystem u. Anerbenrecht in Deutschland. Wien 1882.

SCHOBER: Die Volkswirtschaftslehre. Katechismus in den Anfangsgründen der Wirthschaftslehre. Dritte Auflage. Leipzig 1882.

DIETZEL: Über das Verhältniss der Volkswirtschaftslehre zur Socialwirthschaftslehre. Berlin 1882.

FRÄNKEL: Die tägliche Arbeitszeit in Industrie und Landwirtschaft. Leipzig 1882.

HARTMANN: Die Landgüterordnung für die Provinz Westfalen etc. v. 30. April 1882. Paderborn 1882.

SEMLER: Die nordamerikanische Rindviehzucht und Milch-
wirthschaft. Wismar 1882.

ROSCHER: Die Nationalökonomik des Ackerbaues und der ver-
wandten Urproduktionen. X. Aufl. Stuttgart 1882.

RUPRECHT: Die Erbpacht. Göttingen 1882.

GENAUCK: Die gewerbliche Erziehung durch Schulen, Lehr-
werkstätten, Museen und Vereinen im Königreich Württemberg.
Reichenberg 1882.

FRIEDBERG: Vorschläge zur technischen Durchführung einer
procent. Börsensteuer. Jena 1882.

BRACHELLI: Statistische Skizze der europäischen Staaten.
Fünfte verbesserte Aufl. ge. Leipzig 1882.

HARALD WESTERGAARD: Die Lehre von der Mortalität u. Mor-
bilität. Anthropologisch-statistische Untersuchungen. Jena 1882.

ALEX. v. ÖTTINGEN: Die Moralstatistik in ihrer Bedeutung für
eine Socioethik. Erlangen 1882.

GERSTFELDT: Städtefinanzen in Preussen. Statistik u. Reform-
vorschläge. Leipzig 1882.

LENTNER: Der Kampf um Raum. Ein Beitrag zu den Theorien
der Bevölkerungsstatistik. Wien 1882.

PETERMANN: Die Landwirthschaft und die Statistik. Dres-
den 1882.

LAVELEYE: *Éléments d'économie politique*. Paris 1882.

LEROY-BEAULIEU: *De la colonisation chez les peuples modernes*
II. edition. Paris 1882.

LEROY-BEAULIEU: *La question ouvrière au XIX. siècle*. II. éd.
Paris 1882.

BARON: *Le paupérisme, ses causes et ses remèdes*. Paris 1882.

LAVOLLÉE: *Les classes ouvrières en Europe, études sur leur*
situation matérielle et morale. Paris 1882.

BLOCK: *Annuaire de l'économie politique et de la statistique*.
Paris 1882.

MÉNAGER: *De la mortalité et de la morbidité du premier âge*
et des moyens de les combattre. Paris 1882.

BLANQUI : Histoire de l'économie politique en Europe depuis les anciens jusqu' à nos jours. 5-ième ed. Paris 1882.

de LAVERGNE : Essai sur l'économie rurale de l'Angletere, de l'Écosse, et de l'Irlande. III éd. Paris 1882.

KRANTZ : Observations au sujet des prix de transport, des tarifs et du rachat des chemins de fers. Paris 1882.

VILLARD : Histoire du prolétariat ancien et moderne. Paris 1882.

VILLEY : Du rôle de l'Etat dans l'ordre économique. Paris 1882.

JOURDAN : Du rôle de l'Etat dans l'ordre économique. Paris 1882.

YOUNG ARTHUR : Voyages en France pendant les années 1787, 1788, 1789. II. éd. Paris 1882.

DEMOLINS : Le Play et son œuvre de réforme sociale. Paris 1882.

JAMES THOROLD ROGERS : A history of agriculture and prices in England from the year after the Oxford Parliament to the commencement of the continental war. Oxford 1882.

STANLEY JEVONS : The State in relation to labour. London 1882.

CRUMP : A review of the position and prophecies of the bimetallists. London 1882.

LINDSAY : History of merchant-shipping and ancient commerce. London 1882.

Agriculture Commission. Parliamentary paper. London 1882.

ELDER : Conversations on the principal subjects of political economy. Philadelphia 1882.

MAC CULLOCH : The Dictionary of Commerce and commercial Navigation. Latest edition. London 1882.

GEORGE : Progress and poverty. 2nd. ed. London 1882.

MEADE : The coal and iron industries of the United kingdom. London 1882.

LUZZATI : Previdenza libera e previdenza legale. Milano 1882.

L. WOLLEMBORG : Intorno al costo relativo di produzione come norma per la determinazione del valore. Bologna 1882.

SUPINO : La definizione dell'economia politica. Milano 1882.

TONIOLO: Dei remoti fattori della potenza economica di Firenze nel medio evo. Napoli 1882.

MESSEDAGLIA: La moneta e il sistema monetario. Roma 1882.

BOCCARDO: Sul riordinamento delle banche in Italia. Torino 1882.

COSSA: Elementi di scienza della finanza. Ed. 3. Milano 1882.

LORIA: La legge di popolazione ed il sistema sociale. Siena 1882.

Notizie intorno alle condizioni dell'agricoltura negli anni 1878—79. Ministero d'agricoltura, industria e commercio. Roma 1882.

WASSILTSCHÉV: A földbirtok és mezőgazdaság Oroszországban és más európai államokban. Szt.-Pétervár 1882. (Orosz nyelven.)

WILSON: Currency or the fundamental principles of monetary science. New-York 1882.

LXIX.

Nekrolog.

Hazánkban az államtudományok, különösen a statisztika, a lefolyt évben pótolhatlan veszteséget szenvedtek. KONEK SÁNDOR, ki 1854 óta a pesti egyetemen a statisztika tanára volt, a statisztika tudományos művelésének úttörője hazánkban, a múlt évben aug. 2-án meghalt. Legnagyobb munkája «a magyar birodalom statisztikai kézikönyve, folytonos tekintettel Ausztriára», mely több kiadásban megjelent és akadémiai jutalomban részesült. Azonkívül számos nagybecsű dolgozatok származnak tőle, melyek különösen a statisztika elméletét, a népesedési statisztikát, a bűnügyi statisztikát és a budapesti egyetem statisztikáját tárgyalják. Gyakorlati irányú dolgozatait mély tudományosságán kívül tiszta hazafias irány is jellemezte. Az akadémia és az akadémiának nemzetgazdasági és statisztikai bizottsága kiváló színhelye volt tevékenységének; utolsó két dolgozata «Magyarország bányászatáról» és a «Fekvő birtok forgalmának és megterhelhetetésének statisztikája» — mely utóbbi dolgozat nagy figyelmet keltett — a nemzetgazdasági és statisztikai bizottságnak

volt szánva és ottan olvastatott fel. Neve és tudományossága a külföldön is ismeretes volt. Mint a statisztikai tudomány egyik leghivatottabb képviselője, nevének emlékéért az államtudományok története örökké meg fogja őrizni.

Ugyanez évben elköltözött tőlünk DOBNER REZSŐ, egy alapos készültségű fiatal erő. DOBNER több kisebb dolgozatban vett részt hazánk tudományos tevékenységében; főtevékenységét az adóreformok tanulmányozása vette igénybe, melyekkel a pénzügyminiszteriumban elfoglalt állásánál fogva behatóan foglalkozott. 1879-ben jelent meg tőle: «A földadó-kataszter, tekintettel a mezőgazdaság és a földbirtokos osztály viszonyaira» czimű munka, mely szakismeretének maradandó bizonyossága lesz.

A mezőgazdasági irodalom MORÓCZ ISTVÁNban vesztette el egyik úttörőjét és tevékeny munkását.

A külföldi irodalom is több veszteséget jegyez föl. Angliában meghalt CLIFFE LESLIE, JEVONS, NEWMARCH, Franciaországban LE PLAY és LOUIS BLANC. CLIFFE LESLIE a belfasti egyetem tanára és Angliában a történeti iskolának főképviseelője volt. Dolgozatai közül kiváló becsesek birnak a következők: «Land-System of Ireland, England and The Continent», «Financial Reform» és végre «Essays in political and moral philosophy.» STANLEY JEVONS, ki utoljára Londonban az egyetem tanára volt, mint bölcsészeti, nemzetgazdasági és statisztikai író egyaránt jelentékeny volt. Kiválóbb nemzetgazdasági munkái: «Theory of political economy», «Money and the mechanism of exchange» és «The State in relation to labour». NEWMARCH különösen pénz- és hitelkérdésekben kiváló tekintély volt. Legnagyobb munkája a «History of prices», melynél ő TOOKE munkatársaként szerepelt. Franciaország elvesztette LE PLAY-t, ki mint társadalmi búvárkodó és mint társadalmi reformer egyaránt kiváló helyet vívott ki magának. Legnagyobb érdeme a munkásviszonyok alapos tanulmányozása, melynek eredményeit két munkában «Les ouvriers européens» és «Ouvriers des deux mondes»-ban tette le. LOUIS BLANC különösen «Organisation du travail» czimű dolgozatával okozott feltűnést és a socialismus történetében mindenesetre kiváló nevet biztosított magának.

A m. tud. akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottságának ülései 1882-ben.

— január 19.

Tárgy: A párisi valuta-konferenciáról, olv. HEGEDÜS SÁNDOR.

Elnök: Gróf LÓNYAY MENYHÉRT. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: BEÖTHY LEO, gróf DESSEWFY AURÉL, GERLÓCZY GYULA, GALGÓCZY KÁROLY, KAUTZ GYULÁ, HUNFALVY JÁNOS, KELETI KÁROLY.

HEGEDÜS: Kiváltkép azon jelentését ismerteti, melyet mint a magyar kormány képviselője a párisi értekezleten a pénzügyminiszterhez fölterjesztett. Kitért azonban a jelentésben nem foglalt részletekre is. HEGEDÜS a konferencia sikertelenségének egyik fő okát abban látja, hogy az értekezlet nem volt határozott célra s határozott programmal összehíva; hogy tagjai részint tudósok, részint diplomaták, részint az illető kormányoktól erre fölkért véletlenül Párisban tartózkodó egyének voltak. Szóval a konferencia nem volt kellőleg előkészítve. Az előadó magát egészen a pénzügyminiszter utasításához alkalmazta a konferencián, figyelő állást foglalt el, a minthogy az osztrák kormány megbízottja s párisi nagykövetségünk kiküldötte hasonlókép felvilágosítások adhatására, de nem kötelezettség vállalására volt utasítva. HEGEDÜS elméleti szempontból egyedül a monometallismust tartja jogosultnak, mert állandó értékmérő csak egy fém lehet: a bimetallismusnak nincs tudományos alapja; legjelesebb képviselői, ez idő szerint: ARENDT Németországban és CERNUSCHI Franciaországban, nem képesek a kettős pénzürték belső, természetszerű jogosultságát igazolni; csak azt mutatja az egyik, hogy a német pénzreformban hibák történtek, a másik még azt, hogy az ezüst depretiációja nagy baj; de azt nem bírják bizonyítani, hogy a kettős érték, és még hozzá az arany és ezüst közti 1 : 15¹/₂-es arány, a valutabajokat most elenyésztetni, illetőleg jövőben megelőzni képes. A tapasztalat eddig az ellenkezőt mutatja. Kétséget nem szenved

azonban, hogy az ezüst értékcsökkenése kalamitás, melyet legalább is a további hanyatlásban megállítani fölötte kívánatos; mert azt, hogy a hetvenes évek előtti érték-niveaujára az ezüst visszahelyezhető legyen, szóló bajosan hiszi. Arra azonban, hogy a pénzforgalomban, arany monometallikus rendszer mellett is, az ezüstnek nagyobb rész jusson, mint eddig, elég mód kínálkozik egyrészt a német birodalmi kormány ajánlata folytán, mely szerint az öt márkás aranyok és a kisebb papírpénzjegyek bevonatván, ezüst pénzzel lesznek pótlandók, valamint az által, hogy az összes ezüst pénzek nem 1:14, hanem 1:15¹/₂ arányban veressenek. Hasonló expediens lenne, ha az angol bank, nyilatkozatához képest, csakugyan a Peel-acta szerint ércfedezetének ötöd-résztét ezüstben tartaná. A többi államokban is szaporítani kellene az ezüst pénzt, és pedig ugyancsak az apróbb arany pénzek és államjegyek bevonása mellett.

Ezen intézkedések, a valuta-rendszer változtatása nélkül is, emelnék az ezüst hanyatlott árát; és minthogy ez által tetemes mennyiségű arany, melyet LÉVY, a koppenhágai bank hírneves igazgatója, 2¹/₂ milliárd frankra becsül, rendelkezésre jutna: egyúttal az arany nagyobb bősége az aranyvaluta keresztülvitelét megkönnyítené. — Szóló lehetetlennek tartja, hogy még az összes művelt államokat átkaroló bimetallikus szövetség is képes legyen az arany és ezüst közt, akár 1:15¹/₂, akár 1:18 arányban megállapított értékviszonyt hosszabb időre fentartani; mert a pénzpiacon, a spekuláció kezén megforduló fém sokszorta nagyobb, mint a mennyit az összes államok pénzverésre igénybe vesznek, és így ama nagyobb hatalom az egyezségileg, de mégis önkényt megállapított értékarányt az arany és ezüst közt mindannyiszor felforgatni képes, valahányszor ezen fémek termelése, kínálati és keresleti conjuncturái arra módot engednek. Szóló a konferenzia sikertelenségének egyik jellemző hatását abban látja, hogy a legfanatikusabb bimetallisták, mint ARENDT és CERNUSCHI, ki-ki a maga kormányát az ezüstpénz verése körül váratlanul nagy óvatosságra inti.

HEGEDÜS több intézkedésre utal, mely nagyobb valuta-szövetkezett létrejötte nélkül is, részletes javítást idézhet elő. Ilyen a kölcsönös megegyezés az ezüst pénzek egyenlő öntvénye iránt. Gondot kellene fordítani a chek-rendszer és leszámolási könnyítések terjesztésére. Remélni lehet, hogy a fém pénz szaporítása által a latens ezüst és arany pénz napvilágra jut; figyelemmel kell kísérni a két fémnek az iparban való felhasználási mérvet. Szóval a nehéz kérdést több oldalról kell megfogni; azt a meggyőződést azonban fentartja, hogy a valuta szolid rendezésére csakis a monometallismus nyújt módot.

KAUTZ GYULA: Köszönetet mondva fáradozásaiért az előadónak, örömmel konstatálja, hogy az értekezleten, valamint jelen igen becses előterjesztésében is, a monometallismus rendszerét nem tagadta meg, és csak annyiban engedett a bimetallistikus felfogásnak, a mennyiben azt küldetése némileg követelte. Nem helyesli azonban szóló HEGEDÜS képviselő úr azon nézetét, mintha a monometallistikus rendszer csak a theoriában és tudományi tételként birna érvénnyel; ellenben gyakorlatilag, s a jelenleg fenforgó viszonyok között nem volna kivihető. Szóló azt hiszi, hogy ily ellentétet tudomány és praxis között, épen ezen tudomány (a nemzetgazdaság) tekintetében, a mely nem egyéb, mint az élet, a történelem és a gyakorlat fejleményeinek mintegy eszményiesített abstractiója, felállítani nem lehet s nem szabad. Helyteleníti továbbá, szóló, a párisi értekezletre küldötteknek a két kormány által adott utasítást; s ennek főleg azon passusát, hogy az ott történendőkkel szemben: jóakarató tartózkodásra szorítkozzanak. E tétel ugyanis mind logikailag, mind gyakorlatilag értelmezve, tulajdonkép semmit sem mond; s így szóló kénytelen kimondani, hogy az utasítás e része nem volt méltó egy európai nagyhatalomhoz, s még kevésbbé felelt meg annak a föllépésnek és felfogásnak, a melyet az 1867-ben Párisban megtartott európai pénz-konferencián az osztrák-magyar monarchia küldöttei részéről tápasztaltunk. Utal továbbá szóló, beszéde folyamában, arra, hogy nézete szerint korántsem volt a mostani értekezlet eredménytelenségének, sőt meddőségének oka az, a mit HEGEDÜS képviselő úr jelzett volt, t. i. a tagok heterogeneitása, nem kellő mérvű előleges tájékozottsága, hanem a valódi ok az volt (a melyet minden valamivel élesebb szemű nemzetgazda és szakember már előre fölismert), hogy a különböző államok mindegyike special önző czéllal ment a konferenciára, mindenik azt akarta és várta, hogy a többi előljárjon, s hogy főleg az a két állam, a melytől a meghívás kiindult, az éjszakamerikai Unió és Franciaország arra akarták az értekezletet felhasználni, hogy ezüst-kalamitásaiknak segítsenek véget vetni; stb. Nagy hiba volt az osztrák-magyar két kormánytól az utasítás fentemlített tételének vezérelvül kitzúzése annyiban is, hogy a csupa jóakarató tartózkodás mellett oly határozatok is jöhettek volna esetleg létre, a melyek épen monarchiánkra nézve válhattak volna felette károsakká és viszásakká. Egyébiránt, folytatá szóló, reá nézve az értekezlet egy tekintetben örvendetes hatású is volt, tudniillik annyiban, hogy meggyőzte újból arról, hogy monometallikus felfogása, melyet még ma is, a világ legnagyobb emberei és specialistái, GÖSCHEN és FAWCETT, GIFFEN és KNIES, NASSE és ROSCHER, SOETBEER, LEROY-BEAULIEU és PARIEU s mások követnek, elméletileg és gyakorlatilag

egyaránt korrekt, s hogy a bimetallismus rendszere, valamint a boldogult WOLOVSKY álta proponált alakban már ezelőtt is helytelennek s hibásnak bizonyult be, úgy most az ARENDT, CERNUSCHI, DANA-HORTON és mások által feszegetett international-szerződési formában sem kivihető és indokolható. Nem tagadja egyébiránt szóló, hogy a tiszta monometallikus rendszernek kiviteli nehézségeit nem kicsinyli, s hogy különösen ő sem örvend az ezüst oly szerfölötti értékesökkenésének, a milyennek tanui vagyunk. E bajt egyébiránt szóló orvosolhatónak tartja, orvosolhatónak nemcsak a párisi konferencián magán többek (névszerint a dán államtanácsos LÉVY s mások) által előterjesztett módon, hanem azon módok szerint is, melyeket szóló az akadémiában tavaly tartott felolvasásában a «Fémpénz- valutáról» részletesebben jelzett. — Végül kijelenti szóló, hogy felette kívánatos volna, ha az osztrák-magyar monarchia kormányai is kezdenének (még a fenforgó visszás körülmények daczára is) legalább előkészületi tanácskozmányokat tartani és lépéseket tenni oly végből, hogy figyelemmel minden számbavehető esetőségre, a valuta-kérdés megoldásának minden előre képzelhető eseteire: oly megállapodások jöhessenek létre, a melyek alapján a maga idejében előállandó feladvány megoldása előtt egészen tájékozatlanul s készületlenül ne álljunk.

KELETI KÁROLY nem osztozik HEGEDÜS azon felfogásában, hogy csak a monometallismus bir tudományos alappal; az oly elmélet, mely a gyakorlatban legyözhetlen nehézségeket okoz, nem bir jogosultsággal. Már pedig a tiszta aranyvaluta keresztülvitele nagy gazdasági zavart okoz, és az ezüst nagy értékesökkenése már magában kalamitás. Helytelen, szóló nézete szerint, az a tétel, hogy értékmérő csak az arany lehet; a pénz (s így az arany is) nemcsak értékmérő, hanem forgalmi eszköz is; ez értelemben tehát az ezüst is, melyre a forgalomnak nagy szüksége van, szintén az arany mellett jogosult. A kettős érték híveinek legnagyobb hibája az, hogy az $1 : 15\frac{1}{2}$ értékarányt, mely a tényleges viszonyoknak többé meg nem felel, akarják az arany és ezüst közt megállapítani. Ezt változtatlanul megkötni, a dolog természetébe ütközik. Legyen az arány $1 : 18$ és változzék, ha kell, egy pár év mulva és mindannyiszor, a mikor az árviszony máskép alakul, és a bimetallismust ép úgy fog lehetni indokolni, mint a hogy most a monometallisták ezt kiváló monopoliumuknak tekintik.

FÖLDES BÉLA sajnálja, hogy a miniszteri utasítás oly szűk határt vont képviselőnk eljárásának, minthogy épen a kérdés által közvetlenül nem érdekelt hatalmak könnyebben tudták volna a többi államok közti nézeteltéréseket kiegyenlíteni, mivel ez ügynél az érdekelt felek nem

mernek tartózkodásukból kilépni; továbbá nagyon kívánta volna, ha az előadó arra a kérdésre is felelt volna: milyen valutát válaszszanak azon államok, melyek az aranyvalutát be nem hozhatják, azon okból, mivel elegendő arany nem áll rendelkezésre, hogy a több mint 8,000 millió márknyi ezüst pénz helyettesíttessék. Szerinte a bimetallismus fő veszélye abban áll, hogy egy mulandó bajt állandóan fenyegető bajokkal remél elhárítani. Mert az ezüst-depreciatio okainak legnagyobb része mulandó; a kettős valutával járó értékingadozások pedig állandó veszélyt képeznek. A bimetallismus csak úgy érhet célra, ha az, a mit keresztülvinni akar, a pénzpiacz viszonyainak megfelel, ha nem, akkor a bimetallismus nem vihető keresztül; ha pedig a viszonyok amúgy a két nemes érc értékét hosszabb időre állandósítják, akkor a valutakérdés megoldása nagyon könnyű. A kérdés megoldása tehát addig nem sikerülhet, míg a nemes érczek termelési, forgalmi és fogyasztási viszonyaiban nagyobb állandóság ismét be nem áll.

LÓNAY MENYHÉRT gróf elnök köszönetét jelenti ki HEGEDÜS-nek az érdekes előadásért és kéri, hogy azt írásban beadja. Szóló nem hibáztatja a pénzügyminisztert azért, hogy HEGEDÜS-nek oly utasítást adott, miszerint az érczvaluta dolgában kötelezettséget ne vállaljon. Furcsa is lett volna, ha a párisi értekezleten, a hol ezüst- és arany pénzforgalomról szóltak, mi állást foglalunk, kiknek csak papírforgalmunk van. — Szóló a valutakérdéssel régtől fogva, mint egyik kedvencz tanulmányával, foglalkozott. Az 1867-iki párisi értekezletre küldött képviselő utasítása iránt, mely az aranyvaluta s lehető egynemű pénzegység, mint a frank behozatalára célzott, szóló könnyen megegyezett az osztrák pénzügyminiszterrel. Most a kettős valuta mellett kénytelen nyilatkozni. A természet nem ok nélkül nyújtotta az arany mellett az ezüstöt; mind-egyik korlátolt mennyiségben létezik a földben; az arany előállítása mindinkább gyérül és megnehezül. Lehetetlen pénzül az ezüstöt nélkülözni. Az utóbbi évtizedek óriási aranyproductiója daczára elégtelen ez a fém a növekedő pénzforgalmi és ipari szükséglettel szemben. Az aranyvaluta viszonyaink közt annál veszélyesebb, mert annak behozatala az államra s a magánadósokra nézve annyit tesz, hogy a ki eddig 100 forinttal tartozott, a 16%-os aranyagio miatt 116 frtot fog fizetni; míg ha a kettős valuta hozatik be, és pedig az 1:18 arány szerint, változatlan marad a kötelezettség. Szóló a HEGEDÜS által említett eldugdosott fém pénzeknek felszínre kerülésétől nálunk mitsem vár; megtörténik ez például Franciaországban, hol érczpénzforgalom volt és van, és a hol az assignatáktól való félelemben rejtegették el. A check- és clearing-rendszerrel sem sokat vár szóló; mert ennek csak a központ veszi hasz-

nát, míg szerte az országban elégséges pénzforgalomra van szükség. Szólv nagyon óhajtja, hogy a kormány a valuta kérdésével, gyakorlati szempontokat követve, minél előbb behatólag foglalkozzék, és ennek előmozdítására a kormánynál fölkéri különösen az értekezőt is.

— február 23.

Tárgy: Egy votum az államvasutak ellen,* olv. FÖLDES BÉLA.

Elnök: Gróf LÓNYAY MENYHÉRT. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: BEÖTHY LEO, gróf DESSEWFFY AURÉL, DEÁK FARKAS, GERLÓCZY KÁROLY, KAUTZ GYULA, KÖRÖSI JÓZSEF.

FÖLDES: Midőn annak idején az első vasútra engedély adatott ki, senkinek sejtelve sem volt ezen forgalmi eszköz nagy jelentőségéről. De a tapasztalat megmutatta, hogy ezen közlekedési eszköz mélyen belemenyúl a népek közgazdasági, de szellemi, politikai életébe is. Midőn evvel szemben észrevették, hogy ezen intézmény első sorban magánérdekeknek szolgál, és ezen magánérdekek nem szabályoztatnak a verseny által, minthogy a legtöbb vasut gazdasági egyedárúságot élvez, mindinkább győzött azon nézet, hogy a vasutakat az állam szigorú ellenőrzése alá kell helyezni, vagy egyenesen annak átadni. Ezen eszme különösen az utolsó években talált kifejezést. Ezen áramlat közepette történt, hogy az olasz kormány 1878-ban egy parlamenti enquetet hívott össze, mely a vasúti rendszerek tanulmányozásával foglalkozott, és mely hét testes kötetben mutatta be legújabbban eredményeit. Daczára annak, hogy az enquete kénytelen elismerni, miszerint az államvasúti rendszer Olaszországban — a hálózat legnagyobb része az állam kezében van — teljesen kielégítő, mégis azon következtetéshez jut, hogy a magánvasúti rendszer megfelelőbb. Az enquete — melynek véleményét az előadó részletesen kifejti — különösen az államvasúti rendszer politikai veszélyeitől tart: a kormánynak túl nagy hatalmától, a parlamentaris ellenőrzés nehézségeitől, a költségelőirányzatnak csak némileg megbízható összeállításának lehetetlenségétől stb. Az enquete a különböző kezelési rendszerek megvilágítására igen gazdag anyagot hord össze, melyet az előadó részletesebben ismertet.

Az enquete utal továbbá azon inkonvenienziákra, melyek abból származnak, hogy az állam ilyen roppant nagy vállalatokkal foglalkozik.

* Az értekezés egész terjedelemben megjelent a «Nemzetgazd. Szemlé»-ben 1882.

Az előadó méltányolja az enquete aggályait, azonban feltüntetvén az államvasúti rendszer eszméjének újabb vívmányait, azon érvekről szól, melyek ezen rendszer mellett szólnak. Különben azon meggyőződésen van, hogy ezen kérdést csak tekintettel a tényleges adott körölményekre lehet megoldani, minden országban külön. Nálunk, hol a terhes kamatbiztosítéki rendszer következtében az egész koczázat az államot nyomja, a hol ennek következtében a kormány és parlament máris vasúti ügyekkel eléggé el van foglalva, hol a költségvetés megállapításánál a vasúti tüzet mérlege eléggé tekintetbe jön, akkora bajok még nem keletkeztek. Ellenben követeli egész helyzetünk, közgazdasági jövőnk, hogy az állam legalább a fővonalokra kezét rátegye. De pénzügyi helyzetünk is javasolja az egyes vasutak megvételét. Hiszen különben is nálunk, mint a legtöbb continentális államban, a finaliter kontemplált rendszer az állami rendszer, minthogy a vasutak az engedélyokmány lejártá után az államra visszaszállnak. Azt is jól kell szem előtt tartani, hogy a vasúti kérdés, mai nap, és különösen a középeurópai államokra nézve, nemzetközi kérdés. Ha Németország a vasutakat megveszi, hogy ellenünk és mások ellen harcoljon, akkor a mi kezünket is kell ugyanazon eszközzel fölfegyverezni. Különben e kérdésre vonatkozólag még a következőkre kell figyelmeztetni. Nem elég, ha az államvasúti rendszert proklamáljuk, hanem ezt mindenekelőtt szervezni is kell. A hálózat terjedésével szükséges lesz azt némileg decentralizálni, a helyi érdekek érvényesülését lehetőségessé tenni, továbbá a helyi érdekképviselőtek rendszeres találkozását és tanácskozását az illető vasúti hatóságokkal előmozdítani. Az államvasúti kérdést megoldani, nem annyit tesz, a vasutakat csak megvenni; egy jó szervezet által igazán az állam közgazdasági érdekeinek eszközévé kell tenni, következetességgel is kell eljárni. Ha egyáltalában vannak állami vasutaink, akkor azok hálózatába mindenekelőtt azon vonalakat kell bevenni, melyek nagy közgazdasági érdekeknek szolgálnak, melyek más hatalmas és veszélyes társulatoknak versenyt okoznak. Ezen szempontból hibának tartandó, ha a Duna jobb partján Bécs felé tervezett vasút egy magántársulatnak engedtetnék át. Az előadó az enquete munkálataiból még egy igen figyelemreméltó eszmét említ, t. i. azt, hogy magánvasutaknál is az állam tartja fenn magának a jogot, bizonyos esetekben a tarifák leszállítását követelni, ha az abból származó koozkázatot magára veszi.

LÓNYAY MENYHÉRT gróf megjegyzi, hogy ő azon nézetben van, — melynek egyébiránt már több ízben adott kifejezést, — hogy a főbb kereskedelmi vonalakat képező vasutak legyenek államvasutak, a mellék-vonalakat pedig előállítani és forgalomban tartani a vidéki érdekeltség-

nek feladata; és az államnak csakis a nélkülözhetlenül szükséges segélyezésekkel czélszerű ezen vonalak építését előmozdítani; azon időben, midőn már a vidéki érdekeltség az arra szükséges áldozatokat meghozni készséggel ajánlkozott. Sőt elismeri azt is, hogy általában a vasutak kezelésére rendesen czélszerűbben eszközölhető a magán-, illetőleg társulati tevékenység — mint az állam által. Azonban a vasúti kérdést — nemcsak nálunk, de mindenütt — az adott viszonyok szerint kell megítélni. A mi Magyarországnak adott viszonyait illeti, határozottan azon nézetben van, hogy Magyarország mindazon vasutakat, melyek kamatbiztosítás alapján épültek, és mindedig tiszta jövedelmükből még csak elsőbbségi kötvényeik kamatait sem fedezhetik, az állam vegye tulajdonába, annyival inkább, miután ezeknek terhe egészen az államra hárul, mert a társulatok igazgatóságainak és részvényeseinek semmi érdeke nincsen a jövedelmek fokozásában, kötelezve levén az állam — bármi csekély összeget jövedelmezzen is a vasút — a garantirozott összeget fizetni. Mai nap már annyira felszaporodtak ezen kamatbiztosítás fejében fizetett összegek, hogy azt az illető vasutak az egész engedélyi idő alatt leróni alig lesznek képesek. Miután tehát nálunk ezen vasutaknak terhe egészen az államra hárul, ennél fogva kell, hogy az állam rendelkezék felettök, és eszközölje nemcsak a több vonalok egyesítése által szükségkép clóállandó megtakarításokat, de egyszersmind közgazdasági és kereskedelmi érdekből, a tarifakérdésben is szabadon intézkedjék. Az azután más kérdés, hogy akkor, midőn már a vasutaknak legnagyobb része az állam tulajdonában leend, nem volna-e tanácsos egyes üzleti társulatoknak — kötendő szerződések alapján — a vasutak kezelését általadni, fentartván azonban az államnak a tarifakérdésbe való befolyást. — Köszönetet mond a felolvasónak az érdekes előadásért.

WEISZ BERNÁT FERENCZ: Ő is azt kívánja, hogy a vasutak az állam kezében legyenek, annál is inkább, minthogy a magyar vasutak részvényesei naggyobbára a külföldön vannak, és saját érdekeiket képviselik. Már pedig kívánatos, hogy házunknál mi legyünk az urak. Különösen fontos az háboru idején, hol a vasutak hivatalnokai nem nyújtanak elég garantíát, minthogy idegen érdekeknek szolgálnak.

Gróf DESSEWFFY AURÉL: Elméleti szempontból a magánvasúti rendszer mellett igen nyomós érvek szólanak, de gyakorlatilag nem tartja e rendszert jónak. Különösen hazai viszonyaink között határozottan az állami vasúti rendszer helyesebb, legalább is fő kereskedelmi vonalainknál. Már csak azon egy okkól is, mivel addig, míg vámügyünk Ausztriával közösen intéztetik, tehát kezünk meg van kötve, ez csaknem az egyetlen eszköz gazdasági érdekeink érvényesítésére. Az olasz enq⁴ete

által felhozott érvek nem oly fontosak, mint a közgazdasági cél, a melyet pedig csak állami rendszer mellett lehet elérni. A mai állapot mellett, hol vasúti hálózatunk már majdnem ki van építve, hol legközelebb sequestrationalis törvényünk lesz, az állami rendszer követendő. A mi a nyugat felé még kiépítendő vonalat illeti, mely reánk a legfontosabb, mint fő kiviteli irányunk, minthogy itt sem az osztrák államvasútra, sem a dunagőzhajózási társulatra nem gyakorolhatunk hatást, ezt mindenesetre állami vasútnak kellene építeni; de ha az állam pénzügyi helyzete ezt nem engedi, akkor a nagy cél érdekében, e vasutat magántársulatnak is engedné át, ha az állam döntő befolyása a tarifáakra eléggé biztosíttatik.

KAUTZ GYULA: A magánvasúti rendszert nem tartja annyira hiányosnak és célszerűtlennek, a mint azt napjainkban sok elméleti és gyakorlati szakférfiu tartja; tekintettel azonban hazánkra, mind politikai, mind internationalis forgalmi érdekeinkre való ügyeletül, az államvasúti rendszernek ad elsőséget, a nélkül egyébiránt, hogy a vasútügyet kizáró regalitas tárgyává tenni lenne hajlandó.

— márczius 26.

Tárgy: Bányászatunk jelen állapotáról s teendőinkről annak sikeres ki-fejtésére,* olv. KONEK SÁNDOR.

Elnök: GRÓF LÓNYAY MENYHÉRT. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: BEÖTHY LEO, DOBRÁNSZKY PÉTER, GERLÓCZY GYULA, KAUTZ GYULA, KÖRÖSI JÓZSEF, LUKÁCS BÉLA, KERPELY ANTAL.

KONEK SÁNDOR: Mindenekelőtt figyelmeztet arra, hogy minden állam, mely pénzügyi helyzetének javítására törekszik, arra van utalva, hogy közgazdasági kútforrásait a kellő reformok és intézkedések megtétele által kihasználja. A pénzügyi és közgazdasági reformnak karöltve kell járnia. Mutatja azt legjobban Olaszország, mely az újabb időben oly kiváló sikerrel halad közgazdasági fejlődése és pénzügyi kibontakozása felé. Ezen példának követése különösen hazánknak ajánlandó. Bányáiparunk fényes multja, érczekben és ásványokban természeti gazdagságunk, népünk ezen iparág iránti hajlama a mellett szólnak, hogy e téren a fejlődés minden föltételével találkozunk. A helyett azonban az utolsó években minden tekintetben sajnos pangást, sőt határozott hanyatlást találunk. Mutatják ezt különösen a következő adatok:

* Az értekezés egész terjedelemben megjelent a bizottság «Értekezések a nemzetgazdaság és statisztika köréből» czimű vállalatában. 1882.

1. A szabad kutatások száma tett 1867—76-ban 14,856-ot, 1880-ban 12,239-et. — 2. A bányabirtokosok száma tett 1867—76-ban 1,245-öt, 1880-ban 1,222-öt. — 3. A bánya-munkások száma tett 1867—76-ban 44,609-et, 1880-ban 41,799-et.

A bányatermékek értéke tet: 1871-ben 19·6 millió frtot, 1872-ben 22·1 millió frtot, 1873-ban 23·4 millió frtot, 1880-ban 18·6 millió frtot; különösen nagy a bányászat terén észlelt hanyatlás a kincstári vállalatoknál. Míg pl. az összes adományozott telekből 1867—76-ig átlagban 19% esett a kincstári bányászkozásra, addig 1880-ban csak 14·4%. Igaz, hogy ezzel szemben a kincstári bányatelkek terjedelme nagyobbodott. A kincstári bányamunkások száma 1867—76-ig 10,954-et tett, 1880-ban 9,330-at. Pénzügyi szempontból sem mutat fel bányászko lá-sunk kecsegtető képet: jövedelmezősége következetesen csökken: még ugyanis 1876-ban a bányajövedelmi adó és mértékilletékek fejében fizetett összegek a termelés pénzértékének 0·85%-át tette, addig 1877-ben 0·73-ra csökkent, 1880-ban ismét emelkedést mutat. Minthogy finanziaális helyzetünk mellett az állam nem képes a kellő befektetéseket tenni, az állami bányászkozás megszorítandó volna.

A bányászat egyes ágaira áttérve, előadó első sorban behatóan foglalkozik nemes ércztermelésünkkel, melynek az e tekintetben a világ-piaczon beállott új körülmények mellett ismét nagyobb jelentőséget tulajdonít. Hazánkban az aranytermelés az utolsó korszakban némi emelkedést, az ezüsttermelés határozott hanyatlást tanúsít. Tett ugyanis:

	az aranytermelés	ezüsttermelés
	kilogram m	
1867—76 :	1,534.5	21,786.5
1880 :	1,604.0	17,443.8

A nemes fémbányászat emelése első sorban az államtól függ, mert az arany- és még inkább ezüstbányák legnagyobbbrészt a kincstár birtokában vannak. De épen a kincstári termelésnél mutatkozik a leg-szembetűnőbb hanyatlás.

A vasbányászat a legújabb időkg azon általános válság alatt szenvedett, mely magát a hetvenes években világszerte éreztette. 1880 óta javulás állott be. A nyers vas termelése tett

1867—76 :	1.2	millió métermázsát
1880 :	1.3	»

A vasbányászat különösen az alacsony árak alatt szenvedett és ez volt oka annak is, hogy nyers vasunk nem talál elég kelendőséget ki-felé. Vaskohók és vasfinomító műhelyek létrehozása különben a vas-

kőnek költséges és hozzá csekély tiszta jövedelemmel járó kivitelét tetemesen megszoríthatná. Vannak is szép számmal vaskohóink, csakhogy azok a termelési viszonyok mostohaságánál fogva nem tartatnak folytonos üzemenben; így a 108 magas kemenczéink közül 1880-ban 40 volt üzemen kívül. Vashányabirtokosaink részéről nem hiányzik sem a vállalkozási szellem, sem a kor vívmányai iránti fogékonyság. Szerezzünk neki fogyasztási piacokat, támogassuk a hol lehetséges, adó- és egyéb kedvezményekkel és újra fel fog virulni vaskohászatunk, nemzeti vagyunk ezen fontos tényezője. A kincstári bányáknál itt kedvezőbb állapotokat találunk, mindamellett kívánatosnak látszik azokat a magánvállalkozásnak átadni.

A köszénbányászat általában kedvezőbb fejlődést mutat. A termelés, mely 1867—76-ig 12.9 millió métermázsát tett, 1880-ban 18.1 millióra emelkedett. Itt különösen vasúti összeköttetés által biztosíthatni nagyobb lendületet, különösen a budapest-dorogh-ujszönyi pálya kiépítése által.

A bányászat egyéb ágaira tett megjegyzései után előadó a következő javaslatokat terjeszti elő:

Hogy bányászatunk eddigi tespedő állapotából kiemelkedjék, és úgy, mint hajdan, az ország közgazdaságában jelentékeny tényezővé váljék, a bányászati statisztika alapos miveletén kívül különösen javasolja:

1. Az államnak bányászatunkban túl magas arányban való részvételése mind nemzet-, mind államgazdasági szempontból hátrányosnak bizonyulván be; az állam tulajdonában levő bánya- és kohóműtelepek fokunkint és kellő óvatossággal magántulajdonba átbecsátandók, de egyelőre merőben oly telepek irányában, melyek csak bő befektetések mellett ígérkeznek jövedelmezőknek és mindenesetre csak oly vállalkozók irányában, kik szilárd hitelük és még szilárdabb szakismeretüknél fogva teljes garanciát nyújthatnak az iránt, hogy ily átruházás nem csak finanziaális, hanem közgazdasági tekintetben is csakugyan előnyösnek ígérkezik, nehogy a radobóji kénbányák átruházásával szerzett szomorú tapasztalások valahogyan ismétlődjenek.

A kellő óvatossággal keresztülviendő birtokváltozás következő előnyökkel kecsegtet:

a) az önálló bányatulajdonosok- és bányapolgároknak jelen fölötté csekély száma örvendetes mérvben emelkednék;

b) a vállalkozási szellem tetemesen fölébresztetnék, főleg ha oly hitelintézetek közvetítése vétetnék igénybe, melyek tüzetesen arra alkotandók, hogy a bányabirtokra mérsékelt kamat és törlesztés melletti olcsó kölcsönöket szerezzenek;

c) ezzel a magántőkepezések is indíthatnának arra, hogy újra, úgy mint hajdanában, a lassan ugyan, de bizton jövedelmező bányászati vállalatokba fektessék pénzüket, mi a pillanatnyi meggazdagodással inceselkedő börzeüzemnek némi ellensúlyozásra szolgálna; végre

d) az egyes birtokosok adóképessége emelkedvén, a bányajövedelmi adó öregbedésében nem megvetendő finanziaális forrás nyílnék.

2. Bányaiiparunknak egyik árnyoldala, hogy a kohászati ügy jelen fejletlensége miatt a bányatermelvények nagyrészt földolgozatlan állapotban szállítatnak külföldre, mi gyakran még a szállítási költségeket sem fedezi, mindenesetre pedig az országot megfosztja a feldolgozásból eredő értékgyarapodási haszontól. Kohó-műtelepeknek a bányák szomszédjában való létesítése ennél fogva, és azoknak a mai kor kívánalmainak megfelelő berendezése parancsoló szükség, mi csak úgy remélhető, ha az 1881 : 44. tczikkben a hazai iparnak nyújtott kedvezmények kiváló mérvben a kohászat-iparra fognak alkalmaztatni.

Ennek kapcsában megemlítendő, hogy a vegytan jelen fejleménye szerint különféle érczek manapság oly ásatagokból is előnyösen nyerhetők, melyek még egynehány évtized előtt, mint meddő kövek a hányóra kerültek; elhagyott gorcokban százezrekre menő értékek eltemetve hevernek és föltámadásukat helyesebb vegyészeti műfolyamatok alkalmazásától várják; ezeknek, valamint a külgörgetegek szakszerű átkutatása minden lehető módon megkönnyítendő; mert a hulladékoknak új értékre való vezetése, százezrekre menő tőkéknek úgyszólván semmiből való előteremtése épen a mai nemzetgazdaságnak egyik legszebb vívmánya. Az előbbi pontban megemlített kedvezmények ennél fogva első sorban azon hutászati műveletekre alkalmazandók, melyek a hányók előnyös átkutatása, a régi elhagyott gorcokban rejlő érczeknek vegyészeti úton való kivonása végett létre lesznek hozandók.

3. Bányászatunk tespedő, sok tekintetben hanyatló állapotának általános okai közé tartozik számos ércz- és ásványnak fölötte nyomott forgalmi ára, mely gyakran még az előállítási költséget sem téríti meg; ezen a további termelést lehetlenítő körülményen tulajdonkép csak társadalmi úton segíthető, az elszigetelt apróbb telepek olyforma egyesülése által, hogy közös kezelés és vezénylés mellett leszállítatván az előállítási költség, még alacsony árak mellett is lehetségessé váljék haszonnal folytatni a bányüzemet. De az állam részéről is sok történhetik a nyomott piaci árak ellensúlyozására, jelesen: a bányatermékek fogyasztására utalt vállalatok keletkezése a lehető legnagyobb kedvezmények engedélyezése által előmozdítandó; a bányatermének olcsó szállítása, a forgalmi eszközök szaporítása, helyes vasút-tarifai politika,

kivált pedig az államvasutakon a lehetőség végső határáig menő szállítási díjmérséklés által eszközendő; a szomszéd államokban e tekintetben mutatkozó ellenséges vám- és közlekedési politika, ha másként nem, a viszonyosság fegyverével érdekeinknek megfelelőbb irányba tereendő, szóval új fogyasztási piacok megnyitása körül kell, hogy a magánosok erőlködései találkozzanak a kormány hasonirányú törekvéseivel.

4. A bányamunkásokat illetőleg, minthogy alsóbb bányatanodákban legkirivóbb a mi szegénységünk, legelőször is efféle gyakorlati iskolák minél több helyen létrehozandók és a nagyobb vállalatok egy ily tanfolyamnak megnyitására szorítandók; mi azon elvnek kimondásával lenne elérhető, hogy technikai képzettséget föltételező, életveszélylyel járó bányamunkákra sem napszámosok, sem nők vagy gyermekek ezentúl nem alkalmazhatók. A bányatanodák látogatása több kisebbrendű ösztöndíjak alapításával támogatandó. A bányatárs-pénztárak, főleg a kincstári kezelés alattiaknak, szigorúbb ellenőrzése, különösen a kezelési és egyéb költségeknek megszorítása fölötté kívánatosnak mutatkozik; a nyugdíjazás, az özvegyek és árvák segélyigényei csak ez uton lévén nagyobb méltatásban részesíthetők. Bányatárs-pénztáraink jelentékeny vagyonállapota, helyes gazdálkodás mellett, lehetővé tenné jutalomdíjak kitűzését oly munkások javára, kik technikai ügyességük, szorgalmuk, erkölcsös magaviseletük által arra különösen érdemesültek, mi nem csekély mértékben táplálná bennök a testületi szellemet és a kölcsönös önbecsülést.

5. Végre, az eddig elősorolt általános teendőkön kívül, vannak még különösen a következő teendők, jelesen a nemes fémbányászatra vonatkozólag: minthogy az utolsó 15 év óta az aranynek világtermelése folyton lejjebb száll, ellenben az ezüsté mesés arányban emelkedik, minthogy továbbá a monometallismus, jelesen az aranyvaluta alakjában mind több foglalást tesz, és így csökkenő kínálattal szemben a kereslet folyton emelkedik, az aranytermelő vidékek mind fontosabb szerepre hivatvák, Magyarország az egy orosz birodalmon kívül Európában úgy szólván egyedül valódi aranytermelő ország, bányászati érdekünk tehát kívánja, hogy az aranytermelésre nagyobb figyelmet fordítsunk, mint az ezüstére; a kincstár tehát, a mennyiben túl adna a leginkább kezében levő sok ezüstabányáin, a szerint bővebb beruházásokat tehetne aranybányászatának kellőbb kifejtésére, új telepzetek és erők föltárására, szóval ez ama tér, melyen az állami cselekvőségtől legtöbb várható; de azért az ezüst bányászkodás legkevésbé sem elhanyagolandó, már az ólom és ólomgelét érdekében kívánatos az ezüstabányászatnak legalább is a mostani helyzetében való fentartása. A szénbányászat érdekében a budapest-dorogh-esztergomi vas-

pálya kiépítésének sürgetése, mert milliókra megy évenként az elmaradó haszonban visszatükröző tényleges veszteség; másodsor a szénbányászathoz a földbirtok alóli fölszabadítása, és így vagy a már régóta legislatív letárgyalása után sovárgó bányatörvényjavaslatnak törvény erejére való emelése minden telhető módon sietendő, vagy ha erre nem egyhamar nyílik kilátás, az országbirói értekezlet nyomán a telektulajdonosnak telkén levő széntelepzetre engedélyezett háromévi elsőbbségi jognak külön törvény útján való megszüntetése hova-hamarább eszközendő; oly akadály a ez a szénbányászati fejleménynek, hogy legfontosabb közgazdasági érdekek annak mielőbbi elhárítását kategorikus parancsá teszik.

A tetszéssel fogadott előadás után gr. LÓNYAY felszólítja a jelenlevőket, hogy adják elő észrevételeiket.

KERPELY: Azokra az adatokra kívánok megjegyzést tenni, melyeket az egyes bányakapitányságok beküldenek, s melyekre az igen t. értekező oly nagy súlyt fektet. Azonban tudni kell, hogy pl. az egyes vasgyárak megkeresésre nyújtják be ez adatokat s természetesen ezeknek érdekükben áll, hogy saját iparukat a lehető kedvező színben tüntessék elő. Vagy pedig adókimetetés ügyében kívántatnak be az adatok s ki nem látná át, hogy ily esetben sem lehetnek azok megbízhatók. A «Pester Lloyd» által a «Rückblicke»-ben közölt adatok, melyeket a t. értekező említett, igen hiányosak. Így a salgó-tarjáni bányák fuziója ötször van e kimutatásban fölemlítve s mindannyiszor más alakban. — A kincstár nem mondhat le a vasiparról, mikor ennek egyik legfontosabb ágáról, az öntészetről, mely legtöbb jövedelmet hajt, a magánosok majdnem egészen lemondtak. Hiszen vegyük csak a bessemer-aczél gyártását, mely 1862-ben kezdett terjedni; húsz éven át nem találkozott vállalkozó, a ki ily gyárat épített volna. (Közbeszólás: Hát az osztrák államvasút?) Megengedem, de ez pusztán csak saját szükségletét fedezi S ilyen a magyar államvasúté is Diós-Győrött. Ha a rima-murányi és salgó-tarjáni vasgyárak, melyek most egyesültek, kénytelenek volnának működésüket beszüntetni, az egész felvidéken nem volna egyetlenegy vasmű sem. A kincstár nagymérvű áldozatokat hoz; szerintem az államé a kezdeményezés s ha az ipar eléggé fejlődik, az állam visszalép. Így volt ez Poroszországban. De nálunk korai még az óhajlás, hogy a kincstár mondjon le a vas-iparról.

LÓNYAY: Hozzá teszem előttem szólott igen t. tanácsos úr észrevételeihez, hogy a kincstár nem csupán üzérkedik; oly javításokat létesít, oly áldozatokat hoz, melyekre a magán vállalkozás nem képes.

KERPELY: Félhozom még a resiczai gyárat, mely ezelőtt styriai

lemezeket volt kénytelen feldolgozni; ma már maga készít ilyeneket és ezek oly kitünők, hogy amazokkal bátran kiállják a versenyt, sőt jobbak.

KAUTZ: Azon elvre kívánok észrevételt tenni, mely szerint az állam adjon túl a bányabirtokokon, s vegye át ezeket a privat vállalkozás. Nem kívánom a t. értekezletet e sokat vitatott kérdéssel untatni; csak azt jegyzem meg, hogy én teljesen osztozom igen t. tanácsos úr nézetében. Magyarországon nem vagyunk még azon stadiumban, hogy azon systemára gondolhatnánk: átengedni mindent, a mi az állam kezén van, a magánvállalkozásnak. Van bizonyos momentum — s ezt elismerem — hol némely dolgokat, melyeknél a kereskedési és vállalkozási szellem túlnyomó, mire az állam nincs hivatva, át lehet adni. Szükséges, hogy az állam birtokában levő ipar-telepekkel mintegy mintaképeket szolgáltatasson az illető környéknek, s ez által a magánvállalkozást utánzásra serkentse. S e tekintetben az államnak igen ovatosan kell eljárni. Azonban egy másik nehézség az, hogy hol van az az ember vagy részvénytársulat, mely rendelkezik oly nagy tőkével, melyet neki először be kell ily vállalatba fektetni, hogy az kamatot hozólag működhessék? Némelyek az újabb időben kezdik hangsúlyozni, hogy a bányászat terére is jó volna átvinni a németek által úgynevezett termelő szövetkezetek elvét. Én azt hiszem, jó volna e tekintetben némi kísérletet tenni. Hazánk bányászati viszonyait nem ismerem annyira, hogy ennek előre sikert merhetnék jósolni, de elvileg ez nézetem.

KERPELY: Verespatakon számos kis bánya van, s évtizedek óta mindig mindenki saját maga kezeli ezeket, de egyesülés nem jöhet létre. Vajda-Hunyadon 1870 óta számtalanszor át akarták venni a vasbányát társulatok, de ez még maig sem teljesült; úgy hogy most maga a kincstár kénytelen átvenni.

FÖLDES: Szükségét látja annak, hogy a vasipar érdekében alsóbbrendű tanodák állíttassanak, nevezetesen azon vidéken, hol a vasipar már régebben kiváló jelentőségre emelkedett, de a kisipar a nagyiparral szemben versenyezni nem tudott. A tanodákra nézve egészen azt az elvet lehetne itt is érvényesíteni, mint a gazdasági tanításnál. Itt is czélszerű volna alsóbb, közép és felső tanfolyamokat állítani, különösen pedig a vasipar számára. Történt e tekintetben nálunk is valami, de más országokban igen sokat tettek a tanodák felállítása által, hogy erőteljes ipar fejlődjék. Nálunk még túlságos nagy a vasárúk bevitele; csak ily jelentéktelen tárgy, mint a szegek behozatala, következő tételekkel szerepel: 1881. jul. 146.626, aug. 152.771, szept. 163,826, okt. 164.209, nov. 147.661, decz. 135.654 forint. Igen jelentékeny a bevétel csavarokban, szerszámokban stb. Ezen cikkek készítését kellene előmozdítani

KERPELY: S.-Tarjánban most már a szegeket is kezdik gyártani; a mit a lemezekből le kell vágni, azt felhasználják anyagul szegekre.

Gróf LÓNYAY: Az értekezésben az adatok nagyon szépen vannak összeállítva, de egy dologra vagyok bátor figyelmeztetni, méltóztassék a vasra nézve azt is kimutatni: mennyi az, a mit behozunk s mily tér van e tekintetben saját szükségleteinket fedezni? Valóban el lehet mondani, hogy az országnak nemzetgazdasági és kereskedelmi szempontból alig van fontosabb kérdése, mint az, hogy vas-szükségleteinket saját magunk fedezzük. Nagyon érdekes lett volna, ha az igen t. értekező kimutatta volna, hogy a kis-ipar terén (kapa-, kasza-készítés) mily nagy volt 6 hónap alatt a Magyarországra való behozatal. — Fontos kérdés az is, hogy ha a kincstár valamely bányát deficizzel tud fentartani csak, beszüntesse-e azt? De vegyük csak azt, hogy minden bányamű egy egész kolóniát képez; ha ez egyszerre megszűnik, az állam elveszti minden adóját, melyet addig innen nyert. Sőt elveszti az erdőjövedelmet is. — Arra nézve, hogy minő pártfogásba kell részesíteni a bányászatot, megjegyzem, hogy ennek egyik legnagyobb akadályja, a roppant magas vasúti tarifa. Adózás tekintetében is kedvezményeket kell tenni. A pénzügyminiszter meg tesz minden lehetőt; szerencsés gondolat volt már csak az is, hogy a kohászatot külön igazgatóság alá rendelte. Hasonlókép a kohászati kezelésnél oda fekteti a fősulyt a megtakarításokból, hogy az üzem nyereséges és jövedelmes lesz. A pénzügyminiszterium érdeme az, hogy azon üzemeket, melyek nagy kárral járnak, beszünteti és ott, hol egészséges virágzó bányászat fejlődhetik, oda fekteti a fősulyt, mint ezt a gavosdiai kohóknál tette, hol oly végtelen sok az ércz, s melyek már is szépen jövedelmeznek. Magyarország kiváló vasérczekben bővelkedik; Erdélynek ott van a kitünő gyalári vasércz; ha a kellő intézkedések megtételnek, ez iparágunk igen nagy jövővel bir.

DOBRÁNSZKY: Az államnak kezdeményezőleg és példaadólag kellene föllépni, pl. oly helyen, mint Erdélyben; itt néhol a szén nyersen kijön a hegyekből, a nép törheti. Gyergyóban nagyon sok graphit van, de mi most Szibériából hozzuk azt. A nép, mely eddig tutajozásból élt, a nagy iparral szemben nem bir oly töke-erővel, hogy vállalatokba bocsátkozhatnék; s itt kellene az államnak kezdeményezni s példaadólag föllépni, míg átadhatja a magánvállalkozásnak. A kivándorlás Moldvába nem öltene akkor oly nagy mérvet.

Gróf LÓNYAY: Az állam nem mehet oly messze, hogy minden egyes iparágat kezébe vegyen, de vannak teendőik, a melyeket csak ő teljesíthet.

— április 27.

Tárgy: Magyarország áruforgalmának statisztikájáról,* olv. KELETI KÁROLY.

Elnök: GRÓF LÓNYAY MENYHÉRT. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: DEÁK FARKAS, DOBRÁNSZKY PÉTER, GERLÓCZY GYULA, GYÖRGY ENDRE, HUNFALVY JÁNOS, KAUTZ GYULA, KONEK SÁNDOR, KÖRÖSI JÓZSEF, LUKÁCS BÉLA, MATLEKOVICS SÁNDOR.

KELETI: Forgalmi statisztikánk rövid történelmi vázlata után előadó az 1881. XIII. törvénycikk alapján nyert eredményeket mutatja be. Az adatok tudvalevőleg az 1881. második, július—december havi félévre vonatkoznak. Ez idő alatt a behozatalban 549,000, a kivitelben 369,000 árúnyilatkozat lőn feldolgozva. Tekintve a vasúti és hajózási vonalakat, melyet külforgalmunkat leginkább közvetítik, kitűnik, hogy a déli vasút a behozatalban 21·97%-kal, a kivitelben 24·29%-kal, az osztrák államvasút 27·11 és 35·44, a magyar államvasút 22·49 és 13·88, a duna-gőzhajózási társulat 12·71 és 9·28%-kal szerepelnek. E szerint az összes 17 vonal közül e négy az, mely összes forgalmunknak több mint négyötödét, vagyis 83·78%-át közvetíti, míg a többi 13 vonalra csak 16·22% esik. — Tekintve az időre, melyben külforgalmunk mozog, kiviláglik, hogy az mind a behozatalban, mind a kivitelben szeptember havában kulminál, október hóban pedig az év vége feléig némileg hanyatlik. Rendelkezésre levén azonban már az 1882. január—márcziusi adatok is, konstatálható, hogy ez időben ismét emelkedik, úgy, hogy a későbbi hónapokban a múlt évi forgalom nagyságát bizonyára eléri, ha túl nem szárnyalja.

Bárha az árúnyilatkozatokon az illető árú feladási és leadási állomása jelezve van, ebből még sem lehet az árúk valódi provenienciájára, vagy végleges rendeltetésére következtetni; miután kereskedelmünk annyira megszokta az osztrák közvetítést, hogy külforgalmunkból Ausztriára egymagára 67·20% esik. A fenmaradó harmadban osztozkodnak azután a többi államok oly formán, hogy a nyugat-európai államokba a kivitel van túlsúlyban, még pedig Németországba 13·23%, Svájcba 2·23, Olaszországba 3·26, Franciaországba 6·03, Nagybritanniába 1·73%, holott behozataluk ugyane sorrendben csak 9·01, 0·04, 1·35 és 0·96%. Megfordítva áll a viszony Romániát és Szerbiát illetőleg, mely országokból a behozatal 14·79 és 2·06%, a kivitel oda pedig csak 2·57 és 1·24%.

* Az értekezés egész terjelemben megjelent a «Nemzetgazdasági Szemlé»-ben. 1882.

E százalékok az árúk súlymennyiségére vonatkoznak, mely is a szóban levő félévben a behozatalban 5.977,000, a kivitelben 13.729,000 métermázsát, s így egészben 19.706,000 métermázsát tüntet ki. Az árúk súlyában tehát a kivitel 7.752,000 métermázsával haladja meg a behozatalt.

Kevésbé megbízhatók az adatok az értéket illetőleg. Ha a bevallott értéket tekintjük, a behozatal 150.586,991 frtot tett, a kivitel 197 494,024 frtot s e szerint a kivitel értéke 46.907,033 forinttal haladta volna meg a behozatalt. E számok azonban nem fogadhatók el erős kritika nélkül. Előadó beható vizsgálatai folytán ugyanis kitűnt, hogy ellenkezőleg a más államokban tett tapasztalatokhoz, Magyarországon éppen a kiviteli adatok sokkal megbízhatóbbak a behozatali adatoknál. Azon árúk, melyek Magyarországon kerülnek feladásra, teljesen ismeretek nemők és értékök szerint; azon árúk azonban, melyek behozatnak, kevésbé azok. E tekintetben egészen a bevallók jóakarátára vagyunk utalva. Csak is így vált lehetségessé, hogy Magyarország exportja hónapról hónapra több millióval haladta meg az importot, mely körülményből több ízben már teljesen hibás következtetések vonattak.

Hogy az igazságot inkább megközelítse, előadó megkísérté az egyes árnemekre a bécsi statisztikai központi bizottság által megállapított kereskedelmi értéket substituálni. Itt azonban ki kell emelni, hogy ez csakis kísérlet és előadó maga említi föl a nehézségeket, melyekkel az oly áru átlag-értékének megállapítása jár, melyek mint a pamut- és gyapjuárúk, selyemárúk stb. métermázsánként 20 és több száz, sőt ezer forint között is váltakoznak. Az ekkép nyert eredmény természetesen a másik végletre vezetett s ily számítás mellett a kivitt árúk értéke 197 millióról 229 millióra, vagyis 13⁰/₀-kal, a behozott árúk értéke pedig 150 millióról éppen 336 millióra, vagyis közel 55⁰/₀-kal emelkednék.

Hogy ezen számítás is méltón fogadható némi jogosult kételyvel, ez világos és következik belőle, hogy minden irányban megfelelő eredményhez csak szakférfiak működése mellett juthatunk s csak az ő segédmőkkel lesz lehetséges az egyes árúk kereskedelmi értékét hitelesen megállapítani, mint ezt a kormány már kilátásba is helyezte.

Előadó által bemutatott ezen és hasonló a latokból kiderül s erré is mutatott, hogy ily rövid időköz anyagából következtetések áruforgalmunk mozgalmára még nem vonhatók, de kiderül az is, hogy külkereskedelmünk mennyiségi kimutatására eléggé megbízható, értékkimutatása azonban még sok tanulmányt és munkát igényel, míg a hitelesség ugyane fokára emelkedhetik.

Gróf LÓNYAY : Valóban nagy szorgalmat fejtett ki az országos

statisztikai hivatal azon eredményeknek, melyeknek élvezetében a jelen felolvasás bennünket részesített összeállításánál, s örömmel üdvözlöm a statisztikai hivatal főnökét, hogy ez eredmények összeállítását megkezdte. Omne initium durum; tökéletes egy kezdet sem lehet. Azonban e táblázatok is már örvendetes következmények abstrahálására bátorítanak s én csak köszönetet mondhatok a bizottság nevében KELETI urnak, hogy a magy. tud. akadémia nemzetgazd. bizottságának mutatta be először e nagyfontosságú adatokat.

KONEK: Köszönet illeti az igen t. felolvasó urat, hogy alkalmat szolgáltatott arra, hogy azon mechanizmus belsejébe bepillantathatunk, melylyel az orsz. magyar statisztikai hivatal dolgozik. Azon kimutatások, melyek eddig készültek, különösen a kereskedelmi forgalomra nézve nagy zavarba hozták a tudomány és elmélet szakembereit. Oly megdöböntő számokkal állottunk szemben, melyeknek bebizonyíthatását nem hittük, s épen ezért nem szolgáltatattak elég erős támpontokat. Magamról tudom, hogy e tekintetben mennyit kellett tétováznom, míg csak felszínes megállapodásokra is juthattam, mert hiányzott a vezérfonal, mely minden kétséget eloszlatott volna. S különösen nehéz a külföldi árváltozások kérdése, mert csak akkor vagyunk képesek eligazodni, ha a változásokra súlyt fektetünk. Ausztriában régóta szokásban van, hogy időről-időre új értékalap vétetik fel. S ez igen hasznos szolgáltatot tesz arra nézve, hogy néhány év múlva képesek legyünk némileg megállapodott ítéletre jutni. Azt tartom, igen czélszerű volna félévénként vagy az utolsó füzethez csatolva kimutatni, hogy mily alapon történt az érték kiszámítása az egyes csoportoknál, a mi kétségtelenül a kereskedelmi világnak szolgálna hasznos kiindulási pontul.

KELETI K.: Igaz, hogy ha nem mutatjuk ki, mily érték szolgál alapjául a számításnak, idővel nem fogunk tudni eligazodni. Azonban itt teljesen mentek vagyunk a tévedésektől, mert számításaimban nemcsak az érték van kitéve, hanem a súly is. A súly és érték összehasonlításából tudni fogjuk 10 év múlva is, hogy mely ár csökkent vagy emelkedett. Minthogy az összeg minden árúnál ki van téve, mindenki meggyőződhetik, hogy azon árak, melyeket a statisztikai hivatal fölvelt, helyesek-e vagy nem?

KAUTZ: Nézetem szerint az időköz, melyre az előterjesztett adatok vonatkoznak s a következtetések levonattak, oly rövid, hogy nagyon óvatosnak kell lennünk, nehogy tévedésbe ejtsük magunkat. Megvallom azt is, hogy én az ilyféle statisztikai adatokra, ha nem igen részletesek, nem helyezek oly nagy súlyt; míg másfelől azt hiszem, hogy sokat nyernének belbecsben a tisztelt előadó úr által oly nagy szorgalommal

és alapossággal egybeállított számítások, ha annak kiderítésére is szolgálhatnának, minő hatással vannak a védvámok hazai iparunkra és iparárii fogyasztásunkra. Végül szükségtelen mondanom, hogy azon körülmény, hogy behozatalunk jóval nagyobbnak mutatkozik, mint kivitelünk, nem aggaszt, miután e két momentum lassanként egymást kiegyenlíti, s különben nem ép szegény népek szoktak vásárlókként a világpiaczon fellépni. — Nagy köszönettel tartozunk egyébiránt felolvasó úrnak az ilykép előállítandó statisztikai anyagért, mert ha ma-holnap köztünk és Ausztria között a vámszerződési alkudozások fognak napirendre kerülni, becses támpontot birandunk azon anyagban és számításokban.

MATLEKOVICS: Egyetértek teljesen abban KAUTZ tanár úrral, hogy e rövid időre szóló adatokat nagyon óvatosan kell fogadnunk. Mindazáltal az áruforgalm statisztikának ily módon való feldolgozása, daczára esetleges hiányainak, már eddig is nem volt minden haszon nélkül. Így pl. a vámtárgyalások alkalmával. Rendesen azt hiszik, mind Magyarország, mind Ausztria részéről, hogy a pénzügyi vámok compensatióul szolgálnak, azaz, hogy Magyarország kisebb mérvben fogyaszt bizonyos cikkek-ből, mint a mennyi vámban a quota aránya következtében részesül; ez állítatott a többiek közt a kávéról is. E tekintetben ez a hat hónap is bizonyos zsinórmértéket nyújt. Kitünik e számításból, hogy az összes fogyasztásból 25% esik Magyarországra. Ha tekintetbe vesszük, hogy a kávéfogyasztási adónak meghonosítása folytán a kereskedők szükségleteiknek nagy részét 5 kilos csomagokban most a postán szállítatják, és a postai fergalom nincs felvéve az áruforgalmi adatokba: úgy a Magyarországra eső 31.4%-os quota a fogyasztásnál is nagyon meg fog közelíttetni. Áttérek az érték kérdésére. Én kezdettől fogva ellensége voltam annak, hogy a kereskedő által bevallott érték vétessék fel számítási alapul. De a mint meg vagyok győződve arról, hogy a bevallott érték nagyrészt hibás, úgy másrészt azon átszámítást sem tartom helyesnek, melyet most KELETI tagtársunk felemlített. Nézetem szerint az osztrák értékeket nem lehet alapul venni a magyar forgalomnál. És pedip két oknál fogva: 1. mert a magyar forgalomban más árúk szerepelnek, mint az osztrák forgalomnál; pl. ha a pamutfonalak vétetnek tekintetbe, Ausztriába a behozatalnál a 36-os számon felüliek, és különösen a 60-as számon felüliek is szerepelnek; hozzánk Magyarországba a háziipar számára leginkább a 12 számon aluli fonalak hozatnak; már pedig a 36—60-as számok egészen más értékűek, mint a 12-ös számok; — 2. nem lehet az osztrák értékeket alkalmazni, mert forgalmi statisztikánk az árúkat más csoportokban mutatja ki, mint azok az osztrák kimutatásokban szerepelnek, s így természetesen nem tudom, mily arányban

vannak a mi csoportjainkban az osztrák csoportok; az átlag-érték megállapítása igen nehéz, és csak hosszas tanulmány alapján lesz lehetséges.

GRÓF LÓNYAY: Az önbevallás valóban nem nyújt biztos támpontot s talán csak akkor érne valamit, ha elég nagy bírságok sanctiójával ruházhatnák föl.

FÖLDES: Az országos statisztikai hivatal 1874-ig közölte Magyarország áruforgalmát, azontúl közölte rövid kivonatokban az általános osztrák-magyar vámterület áruforgalmát; úgy látszik, hogy ez utóbbi adatok most ismét elejtetnek. Kívánatosnak tartja, hogy ezentúl is legalább rövid összefoglaló kimutatásokban közöltessék nálunk is az általános osztrák-magyar vámterület áruforgalma, minthogy az osztrák hivatalos kimutatás csak német nyelven jelenik meg.

KELETI: Végeldöntés még e tekintetben nem hozatott, miután az évi összeállítás még nem került kiadás alá. Megvallom, hogy magam sem tudtam elhatározni, hogy mit adjak; eddig nem lehetett az osztrák-magyar külforgalmat feldolgozni, miután a forgalmi statisztika egyes füzetekben jelent meg. Ha az egész meg fog jelenni, alkalmasint az általános osztrák-magyar vámterület forgalmáról fogjuk a legfontosabb adatokat közölni.

MUDRONY P.: Azon indítványt vagyok bátor tenni, hogy legyen egy külön rovata a Fiumén át jövő forgalomnak.

KELETI: A fumei forgalom kimutatására a multat illetőleg a hivatalos lap adatai szolgálnak; jelenleg pedig a stat. hivatal számára pontosan beküldetnek a hivatalos adatok.

GRÓF LÓNYAY: Mindenesetre e kimutatások, bár teljesen nem is megbízhatók, nevezetes következményeket engednek. Mert arra tanítanak, hogy még sem állunk oly rosszul, mint sokan hiszik, de egyszersmind arra intenek, hogy elbizakodnunk nem szabad. Köszönetet mondok ismételtén e munkálatért.

— május 4.

Tárgyak: Magyarország fekvő birtokáról, annak évi forgalma és megterhelhetése szempontjából,* olv. KONEK SÁNDOR. — A gazdasági magtáregyletek rendszere s azok feladata a magán- és közgazdaság körül, olv. GALGÓCZY KÁROLY.

Elnök a megjelenésben akadályozva lévén, az elnöki széken: KONEK SÁNDOR. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: DOBRÁNSZKY PÉTER, DEÁK FARKAS, HALÁSZ IMRE.

KONEK SÁNDOR: Azon közgazdasági jelentőség kiemelésével vezet be előadását, melylyel valamely ország fekvő birtokának évi forgalma

* Megjelent egész terjedelemben a «Nemzetgazd. Szemlé»-ben. 1882.

bir. Az általános társadalmi mozzanatok természetesen a fekvő birtok forgalmára is befolyást gyakorolnak, de a közviszonyoknak ezen befolyása még sem érezhető ez irányban oly annyira egyformán, mint a közönséges forgalmi cikkekénél. Ehez járul, hogy a fekvő birtok tömegesebb átruházása nemzetiségi és politikai szempontból is nagyon fontos nem lévén közömbös az államférfiúra nézve, mely elemek kezébe jutnak az átruházás alá került földbirtokok. S e tekintetben az átruházás módja különös figyelmet érdemel, és pedig főleg a végrehajtás útján történő kényszerátruházások.

A tárgyalt kérdéssel összefüggő kérdések közt nem csekély közgazdasági jelentőséggel bír a földtulajdonnak évi megterhelhetése. E fő szempont alatt vizsgálható aztán az adósságteher természete: vajjon beruházásból, vagy merőben személyes eladósodásból származik-e az adósság; vajjon a megterhelés az állam irányában való tartozásból vagy hitelműveletből veszi-e eredetét; vajjon a hitelező magános-e vagy valamely hitelintézet; végre milyen magas a kamatláb? Nem szabad továbbá figyelmen kívül hagyni az évi törlesztésre vonatkozó adatokat sem.

E kérdések megpendítése után áttér az előadó azon források ismertetésére, melyekből a földbirtok forgalmi viszonyaira vonatkozó adatok meríthetők. Kétfélék ezek:

1. telekkönyv; 2. a vagyonátruházásnál fizetendő illetékekre vonatkozó fináncz-kimutatások.

E források közül nálunk csak a telekkönyv van meg; és ez sajnos körülmény, minthogy az illeték-kimutatások sokkal hűbben és hajlékonyabban követik a birtokforgalom hullámlásait, mint a telekkönyv.

Annál sajnosabb körülmény ez, mivel a nyers anyag pontosan begyűjtetik az illeték-kirovó hivatalok által, de a beérkező hivatalos tabellák mintegy hozzáférhetetlenül hevernek a pénzügyminiszterium irattárában a nélkül, hogy akár adminisztratív célokra is kellőleg felhasználtatnának. Feldolgozásuk pedig, a hivatalos elintézés folyamán, nem járna nagy fáradsággal.

A telekkönyvi kimutatások a magyar felelős kormány fennállása óta, legelőször 1875-ben tétettek közzé, s ez időtől fogva az országos stat. hivatal évkönyveiben foglalnak helyet, és pedig elég gyorsan, a mennyiben már az 1880. évi adatok nagy részben össze vannak állítva. Az adatok gyűjtése azonban tökéletesítendő volna oly irányban, hogy a birtok jellege, t. i. városi, gazdasági kis (30 holdig), közép (30—1000 hold), és úri (1000 holdon felül) birtok kvalitásai — kitüntetendő volna.

A birtokátruházás eseteit feltüntető főrovatát a jelenleg használt

mintának egy alrovattal megtoldva, támpontokat nyernék a fekvő birtok szabad forgalmának a fölismerésére.

Ezen javaslatok után áttér a felolvasó a fekvő birtok szerződésbeli átruházásainak számszerű feltüntetésére 1875—1879. közt. Az adatokból kitűnik, hogy a szerződésbeli átruházások esetei — az egy 1876. évet kivéve — évről-évre gyarapodnak, ellenben az átlagos érték folytonosan alább száll, minek oka vagy a telkek értékének csökkenése, vagy az, hogy a kis birtok kerül emelkedő mérvben forgalomba. Hasonló jelenség észlelhető Ausztriában is azon különbséggel, hogy Ausztriában az átruházási esetek átlagos értéke magasabb.

Még inkább jellemzik közgazdasági és szociális állapotainkat a kényszer-átruházásokra vonatkozó adatok. A végrehajtás útján történő átruházások esetei évről-évre növényben vannak, s az átlagos eladási ár csökken. A baj aggasztó a Lajthán túl is, de nálunk sokkal nagyobb mérvben. S ez a baj két oldalon is rontja a közgazdasági helyzetet. Roppant azon tőke-összeg mennyisége, mely évről-évre, mint behajthatlan, a birtok árából ki nem telő, követelés töröltetik. Megingatja e körülmény a közhitelt, s végzetes erővel vezet az uzsorához.

A birtok-átruházások harmadik neme: a halálozás folytán történő átruházások. Az idevágó esetek mennyisége az általános halandósági viszonyokkal függ össze, s ehez képest Ausztria alacsonyabb számú tétellel szerepel. Érdekes itt az átruházott birtokok átlagos értéke, és pedig az, hogy ez átlag jóval nagyobb, mint a szerződéses átruházásoknál. A birtok-átruházásokra vonatkozó statisztikai képet előadása folyamán kiegészíti még felolvasó a városokban s különösen Budapesten történő átruházások természetének ismertetésével, s azután áttér a földbirtok megterhelhetésének, s a teherállapot évről-évre való változásainak vizsgálatára, s néhány javaslatot tesz arra nézve, mikép lehetne a teherállapot eredetének megvilágítása céljából a telekkönyvi kimutatásokat módosítani, mi által néhány nagyon fontos látópont tárulna fel a vizsgáló közgazda szeméi előtt.

A rendelkezésre levő adatok szerint az 1875—1879. évi quinquenniumban a teherállapot növedéke évről-évre kisebbedett, mely jelenség okai a létező adatokból meg nem magyarázhatók. — Bár e körülmény első pillanatra kedvező jelenségnek látszik is, tekintettel arra, hogy a kevesbedés leginkább csak onnan származik, hogy a szerződések különösen kölcsönfelvétel folytán helyt nyerő bekebelezések apadásából áll elő, azt legkevésbé sem lehet föltétlenül kedvező momentumnak jellemezni, mert nem egyéb, mint az általános üzleti válság egyik signatúrája és némikép csak annyiban vehető örvendetes mozzanatként, a

mennyiben ugyanazon mérvben a telekkönyvből való teherterhelések folytonosan gyarapodtak és így a teher-többlet évről-évre kisebb összegre olvad le, és pedig jóval nagyobb mérvben Ausztriában, mint hazánkban.

GALGÓCZY: Mindenekelőtt megkülönbözteti értekező a gazdasági magtáregyleteket a kereskedelmi magtáregyletektől vagyis kereskedelmi közraktáraktól. Ő ezuttal tüzetesen az elsőkről szól, melynek kapcsán bemutatja a czeplédi magtáregylet alapszabályait. Ez az utóbbi két év mostohasága s egyéb okok miatt nem volt ugyan képes megindulni, de e körülmény nem rontja le az eszme, illetőleg intézmény helyességét és magán s közgazdasági értékét, melynek közvetlen feladata hármas:

1. Közös magtárak felállítása, 2. az adás-vevés közvetítése, 3. pénzelőlegek közvetítése, vagyis az ingósági hitel szervezése.

Az elsőt illetőleg utal értekező azon sok veszteségre, mely a gabonának szokott módon veremben tartásából származik. Kiemeli, hogy ha fenékvíz nem bántja, — meg nem dohosodik is — még akkor is veszít értékéből a vermes gabona. Csak az elháríthatlanul keletkező, úgynevezett veremfenék is róppant veszteség. Egyenkint építeni földön felüli magtárt, ismét sok költség. Ez szerteszét a tanyákon nem is eshetik mind a közlekedési vonal közelében. A rossz utak miatt sokszor lehetlenné válik a szállítás. A kezelés és megörzés szintén sok gondoságot igényel. Az együtt, közösen építkezés sokkal kevesebbe kerül. A közös magtár vasút mellé, piacra vagy jó útvonalba tehető, mely a szállításra bármikor kényelmet nyújt. Szükséges kellékekkel együtt olcsóbbért felszerelhető és gondozható, mint külön. Azon gabona-összeg értéke, a mely a vermekben a szorgalmas gondozás mellett is óvhatatlanul elromlik, vagy azon összeg kamatja, a melyért egyenként álló külön magtárt építeni lehet, valóban elégséges arra, hogy a közös magtárban szükséges hely béreltessék.

A közös magtárak pedig kétféleképen kezelhetők: névszerint vagy úgy, hogy az egyes termelők külön osztályt bérelnek és abban elkülönítve raktárolják különféle termékeiket, vagy pedig, hogy osztályozva összeöntözik azokat. Az első esetben a termelő saját terméke különlegességének birtokában megmarad; — a másodikban a különlegességi tulajdon megszűnik, és a beadónak csak ugyanazon osztályú és annyi termékhez marad joga, a melyet és a mennyit beadott. Az elsőt a nagyobb termelők használhatják, a kiknek van annyi, hogy egy egész osztályt sajátjokkal külön tölthessenek meg; a második az olyanoknak való, a kiknek egész osztályra nincs szükségük.

Az adás-vevés közvetítését illetőleg, azon kénytelenséggel szemben, hogy a nagy fogyasztónak most szerteséjjelről, apró tömegekben kell összegyűjteni szükségletét, s az adás-vevés többnyire sok nehézségekkel jár, s sok kellemetlenséget előidéző mustra szerint megyen, kiemeltetik a kereskedelmi forgalomnak abból származó könnyűsége, gyorsasága és biztossága, ha a vevő a különféle gabonát a közös magtárban osztályozottan s egyenlőleg rakáson találja. Ezen az úton lehetséges legbiztosabban az, hogy a mostani mutatvány- és szokvány-kereskedés helyett az osztályozatos gabonakereskedés lépjen életbe, mely szerint a kereskedelmi forgalom a legtávolabb helyek közt, még távirati úton is, leggyorsabban eszközölhető s igen sok költség megkímélhető, mely a termelő hasznára válik.

A gazdai hitelre nézve megkülönbözteti értekező azon kölcsönöket, a melyeket a birtokos hasznot hajtó befektetésre, felszerelésre igényel, azoktól, a melyekre rossz termés, károsodás vagy más ok miatt időközileg szorul, de a melyek hasznot nem hajtanak. Az első félék kielégítésére a hosszú lejáratú ingatlansági kölcsönök alkalmasak, a melyek a befektetések által eredményezett emelkedő haszonból apránként törleszthetőséket is nyerik. A második félék csak rövid lejáratú kölcsönökkel fedezhetők czélszerűleg s minél előbb törlesztendőek. A legtöbb tönkrejutás a kétféle kölcsönnek összezavarásából származik. Oly kiadások fedeztetnek hosszú lejáratú jelzálogi kölcsönnel még a gazdaság körül is, a melyek csak átmenők s jövedelmi alapot nem szaporítanak, ellenben a rövid lejáratú kölcsönök akkor sem fizettetnek pontosan vissza, mikor mód volna benne, s gyümölcstelen rakásra gyülevésökkel okozzák az elterheltetést. Mióta földhitelintézetek létesültek, azóta a jelzáloghitel Magyarországon is apránként elég czélszerűleg szervezkedik. Azonban a gazdai ingósági hitel még szervezve nincs. A kezesek jót állásával bizt sítást igénylő, különösen váltó-hitel nem gazdának való. A kezesség miatt majd annyi egyén jut zavarba és károsodásba, mint saját eladósodása miatt. A gazdai ingósági hitel megalapítására a legczélszerűbb eszközül szolgálhatnak a közös magtárak. Az ezekbe beraktártolt gabona kézi zálogot képezvén, szükségtelessé teszi a kezességet, eladásakor pedig a kapott árból törlesztetvén az előlegezett kölcsön, megakadályozza az adósság összegyülekezését. És a pontos törlesztésnek e némileg elkerülhetlensége maga is valóban tapasztalás szerint sok adósnak hasznára válik.

Ezekben van a közös magtárak közvetlen feladata ismertette.

Közvetett feladatképp kiemeltetik, hogy saját vidékükön tanulmányozzák a természetett gabonafajták különféleségét, figyelmeztessék erre

a termelő közönséget, nyujtsanak segédkezet a legjobb fajta megválasztására, melyhez a kereskedelmi eredmény is igen becses útmutatóul szolgálhat.

Mezőgazdasági termelésünket az i y közös magtárak elszaporodása, az országnak azokkal mintegy hálózattal való bevonása volna képes leghathatósabbban emelni s a külföld versenyének meggyőzésére segíteni, különösen az osztályzatos gabonakereskedés létesíthetése által, mely nélkül ma már a világkereskedelemben megillető helyet elfoglalni is alig lehet.

Budapesten az országos központi közraktár épen most van megindulásának kezdetén. Ez tulajdonkép kereskedelmi közraktár. Igen sokat használhat a termelőnek is. De mindazon feladatokat megoldani még sem lehet hivatott, melyek a gazdasági közös magtárakra nézve kiemeltetnek. Értekező a kétféle raktárak közt röviden érinti a különbséget. Azonban azon következtetésre jut, hogy a gazdasági magtárak is fölvehetők a közraktárak kapcsolatába, és legcélszerűbben épen a központi közraktár kapcsolatában létesíthetők; mert habár a kereskedő főtörekvése, hogy minél olcsóbbért vásároljon, a termelőre pedig, hogy jó termékét minél jobb áron adhassa el, a két érdek épen a közvetítő közraktárak által egyenlíthető ki legcélszerűbben, miután a mi megkönnyíti és kevesíti a termelő terhét, s szaporítja annak hasznát, az egyszersmind használ a kereskedőnek is és viszont, csak ne egyoldalulag, hanem kölcsönös méltánylással tekintsék és vegyék figyelembe egymás érdekét.

— május 17.

Tárgyak: A főváros nemzetiségi állapotáról és magyarosodásáról,* olv. KÖRÖSI JÓZSEF. — Magyarország gyógyforrásai és ásványvizei,** olv. DOBRÁNSZKY PÉTER.

Elnök: GRÓF LÓNYAY MENYHÉRT. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: DEÁK FARKAS, GYÖRGY ENDRE, HALÁSZ IMRE, LUKÁCS BÉLA.

KÖRÖSI: A Podhraczy, Rupp és Rómer által gyűjtött adatokból kitűnik, hogy Pestvárosa a török korszak előtt tiszta magyar vala, mint ez a birák neveiből is kitűnik. A törököknek 1686-ban történt kiűzése után azonban a viszonyok nagyon változtak. Egy, a levéltárban előtalált okmányból azt vette ki, hogy a Pesten peres ügyekben megforduló vidékiek már 1688-ban azon panaszkodnak, hogy a hatóságnál nyelvü-

* Megjelent egész terjedelemben a m. tud. akadémia értekezései között. 1882. — ** Megjelent egész terjedelemben a «Nemzetgazdasági Szemlé»-ben, 1882.

ket nem értik; 1720-ban csak két magyar nevet talál a tanácsban, valamint német a polgármesternek neve is 1686-tól a XIX. század elejéig. A nép közt azonban még 1720-ban is $\frac{1}{5}$ rész volt magyar, mint ezt az ez évben készült portió-adó összeírásból kivehetni. Szintügy kutatván, mily hangzásúak voltak az 1686-tól 1833-ig polgároknak fölvetek nevei, azt találja, hogy

1686—1700-ig		34·8 ^o /o magyar,
a XVIII. század	I. tizedében	17·4
»	» II.	» 15·3
»	» III.	» 15·5
»	» IV.	» 16·4
a XIX.	I.	» 20·9
»	» II.	» 21·6
»	» III.	» 21·4

A jelen kor felé közeledvén, mindinkább szaporodik a magyarok száma. 1851-ben maga az osztrák kormány Pesten 38°/o, Budán 17·5°/o magyart talál, daczára annak, hogy erőszakosan oda dolgoztak, hogy mentül kevesebb magyart hozzanak ki, és daczára annak, hogy az izraelitákat, továbbá a nem itt honos eselédeket, tanulókat stb. kihagyták. Ezek beszámításával a magyarság Pesten fele részt, és egész Buda-pesten is még mindig 43·8°/o-ot teszen. A németiség érdekében kifejtett nagy pressio, Terczy akkori polgármesternek bizalmas jelentéséből bizonyítva van.

Ezen 1851-iki megbízhatlan forrás szolgáltatá 30 éven át az adatokat Magyarország és fővárosa nemzetiségéről. 1857-ben és 1870-ben a nemzetiséget nem kérdezték. 1880-ban is eredetileg csak a «beszélt nyelvek»-et akarták kérdezni. Előadó a statisztikai tanácsban a nemzetiség fölvetelét indítványozván, annak kitudására fölvetetett az «anyanyelv» rovata. A két fogalom ott mindenütt különböző, hol nagy a bevándorlás és hol politikai átalakulás történik, így tehát nálunk is. Az eredmény tehát a való mögött elmaradhatott. Anyanyelv szerint van Buda-pestén:

55°/o magyar, tehát absolut többség,
33°/o német,
10°/o tót.

Buda mindig erősen német vala, most is az, különösen női lakosága tekintetében. Legmagyarabb a Belváros, József- és Ferenczváros.

A magyar és német nyelvet egyformán értik a fővárosban; a né-

met nyelv nagy elterjedését leginkább az okozza, hogy sok magyar is beszéli, lévén a 200,000 magyar közt 63,834, a ki csak anyanyelvét beszéli, de 120,000, a ki németül is ért.

Említésre méltó fontos körülmény, hogy a magyar vidékek — mint földművelésből élők — csekély mérvben népesítik a fővárost, míg a szegényebb és iparos tót és német vidékről igen nagy a bevándorlás (kartogramm-al illusztrálva). Ebből kifolyólag a főváros folytonos magyarosító föladata és jelentősége.

Hitfelekezet tekintetében legmagyarabb a helvét (96%), utánuk az izraelita (79%), míg ágostai és katolikus közt mintegy $\frac{7}{10}$ rész magyar.

Kié a jövő? azaz mivé lesznek a gyermekek? A válasz megnyugtató: a magyar gyermekből csak 5% németesedik el (a hol t. i. magyar atya német nőt vett el); különösen Budán. Ellenben a németekből 36% magyarosodik. A tót gyermekek közül 62% idegenedik el; fele részben magyarrá, fele részben németté lesz. Eltótosodás a német gyermekek-nél 300 eset közül egyszer, magyaroknál épenséggel csak 1500 eset közül egyszer észlelhető. Megjegyzendő különben, hogy az elnémetesedett gyermekek is, a városi nyilvános iskolákban később magyar nyelvre taníttatnak. Panasz egyes hitfelekezeti iskolák ellen van; az izraeliták különös elismerést érdemelnek, miután iskoláikat már 15 évvel ezelőtt egészen magyarosították, minek következtében 100 zsidó gyermek közül most már 92 beszél magyarul; 100 helvét közt 96, ágostaiaknál 77, katolikusoknál 62.

Visszapillantván a fővárosnak nemzetiségi állapotára, 1720., 1851. és 1880-ban, azon biztató tanulságot vonhatjuk le, hogy daczára a sors mindenféle változásának, daczára annak, hogy a magyarság évszázadokig üldöztetett, az mégis folyton erősödött és szaporodott. Tehát nem mesterkéltnél dolog, hanem a körülményekben, különösen a magyar nemzet vezérszerepében gyökerező történelmi és szükségszerű fejlemény. Tagadhatatlan különben, hogy ezen természetes folyamat menete az utolsó két évtizedben, a fővárosi hatóság hazafias magatartása és különösen az iskolák magyarosítása által gyorsított. Erőszakhoz nem szabadna nyúlni, 150,000-re rugván a magyarul nem beszélők száma, kiknek magyarosodására időt kell engedni.

Elnök köszönetet mond a felolvasónak.

DEÁK FARKAS a család és az iskola közti viszonyt, tekintettel a nemzeti érzület ápolására, néhány tényleges adattal illusztrálja.

DOBRÁNSZKY PÉTER bemutatja munkáját, melynek felolvasása a már előrehaladt idő miatt elmarad.

— október 31.

Tárgyak: Az európai államok pénzügyi statisztikája, összehasonlító átnézetben, * olv. KAUTZ GYULA. — Budapest községi háztartása, ** olv. FENYVESSY ADOLF.

Elnök: GRÓF LÓNYAI MENYHÉRT. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: TREFORT ÁGOSTON közoktató miniszter, MATLEKOVICS SÁNDOR államtitkár, KAUTZ GYULA, HUNFALVY JÁNOS, DEÁK FARKAS, GALGÓCZY KÁROLY, GERLÓCZY GYULA, LUKÁCS ANTAL, LUKÁCS BÉLA, KERPELY ANTAL, KÖRÖSI JÓZSEF, FENYVESSY ADOLF, DOBRÁNSZKY PÉTER.

KAUTZ GY.: Értekezése bevezetésében utal felolvasó arra, mily nehézséggel jár a fejlődése kezdetleges korát élő pénzügyi statisztika művelése. Nemesak az egyes államokban különbözően kezelt statisztikai anyag összehasonlításában rejlik a nehézség, pedig a statisztika ezen ágának lehetőleg összehasonlítóknak kell lennie; az egyes államok budgetjeinek különböző berendezése, a melynél fogva nem mindenütt van a brutto és netto számtételek közötti különbség jelezve; az átfutó tételek, meg a bevételek statisztikájával járó költségek nem egyenlő módon számoltatnak el; a zárszámadások rendszerében, a pénztári kezelésben és elszámolásban mutatkozó eltérések stb. mindmegannyi oka az összehasonlító pénzügyi statisztika hiányosságának. A rendkívül fáradalmas és bonyolult számítások és értékreduktiók miatt, a számítási hibák alig-alig kerülhetők el, ezért ajánlatos mindig az eredeti és felolvasó által felsorolt forrásokra visszamenni.

Világrészünk államai háztartásának összehasonlításánál felolvasó az 1881. költségvetéseket vette kiinduló pontul. Ezek szerint tettek a rendes és rendkívüli kiadások, beletudva az államadóssági kamatterhet is: Angliában 830 millió frtot, Franciaországban 1,100 millió frtot, Ausztria-Magyarországban 760 millió frtot, ebből külön Ausztriában 460 millió frtot, Magyarországon 300 millió frtot, Oroszországban 750 millió frtot, a német birodalomban (az egyes államoktól elvonatkozva) 280 millió frtot, Poroszországban 450 millió frtot, Itáliában 570 millió frtot, Spanyolországban 330 millió frtot, Svéd-Norvégiában 65 mill. frtot, Törökországban (1876-ban) 220 millió frtot, Belgiumban 116 mill. frtot, Hollandiában 103 millió frtot, Bajorországban 112 millió frtot, Szászországban 31 millió frtot, Württembergben 26 millió frtot, Romániában 48 millió frtot, Portugáliában 75 millió frtot, Svájcban 25 mill.

* Megjelent egész terjedelemben a «Budapesti Szemlé»-ben. 1882. —

** Megjelent egész terjedelemben a «Nemzetgazdasági Szemlé»-ben. 1882.

frtot (a canton-kiadások nélkül csak 17 millió frtot), Dániában 23 millió frtot, Görögországban 44 millió frtot, Szerbiában 10 millió frtot, Montenegróban egy harmad millió frtot, végül az északamerikai Unióban 520 millió frtot.

Az állami kiadásokat az egyes országok népességéhez viszonyítva, a következő számarányokat találjuk; egy-egy lakosra esik: Franciaországban 30—34 frt, Angliában 23—24 frt, Hollandiában 23—24 frt, Bajorországban 20—21 frt, Belgiumban 20—21 frt, Görögországban 11—21 frt, Itáliában 20—21 frt, Spanyolországban 19—20 frt, Ausztria-Magyarországban 18—20 frt, Ausztriában magában 19—20 frt, Magyarországon magában 18—19 frt, Portugáliában 17—18 frt, Poroszországban 14—17 frt, Dániában 12—13 frt, Szászországban 10⁵—11 frt, Svéd-Norvégiában 10—11 frt, az északamerikai Unióban 10—11 frt, Oroszországban 9¹/₂—10¹/₂ frt, Svájcban 8—9 frt, Romániában 8—9 frt, Szerbiában 6 frt. Hazánkat illetőleg ezen adatokból az tűnik ki, hogy e tekintetben is, mint oly sok más közgazdaságilag fontos viszony tekintetében, a két szélsőség között mintegy középállást foglalunk el. A tág értelemben vett kormányzati kiadások, beleértve a hadseregi költségeket, meg az államadóssági kamatterhet is, az összes kiadásoknak Angliában 90, Franciaországban 85, Oroszországban 84, Itáliában 80, Ausztriában 74, Magyarországon 71, Svájcban 70, Németországban 66, Belgiumban 60, Poroszországban 52, Bajorországban 44, s a kisebb német államokban 30 százalékát tették.

Az általános kiadási összegek igazi jelentősége csak akkor fogható föl teljesen, ha azok alkotó elemeik szerint vétetnek figyelembe. Ezen szempont szerint téve meg a számításokat, igen érdekes eredményekre jutunk. Az udvartartási és a hasonjellegetű kiadások legmagasabbak voltak Oroszországban, 11 millió frt, legalacsonyabbak Svájcban, 6000 frt. Ausztria-Magyarország összes kiadása e czímen 9.300,000 frt, a melyet egyenlő részben visel és külön-külön állapít meg Ausztria is, Magyarországon is.

Az országgyűlési kiadások nagyságát tekintve, hazánk második helyen áll 1.200,000 frttal, ezt csak Franciaország múlja felül 4.600,000 frttal; a többi államok mind jóval kevesebbet költenek e célra, nevezetesen Anglia 900,000 frtot, Ausztria 650,000 frtot, Itália 800,000 frtot, Poroszország magában 650,000 frtot stb.

A külügyi kormányzati kiadásokra legtöbbet költ Anglia 6.800,000 frtot, a második helyen áll Franciaország 5.200,000 frttal, monarchiánk a harmadik helyen áll 4 millió frttal, ugyanennyit költ Oroszország is, a német birodalom, mint ilyen, 3.500,000 frtot.

A központi főhatóságok- meg nyugdíjakra fordított kiadásoknak, a pénzügyi igazgatás költségeinek, az igazságszolgáltatási, az egyházügyi, közoktatási és művészeti, meg a közgazdasági érdekek előmozdítására czélzó kiadásoknak tárgyalása után, áttér felolvasó a hadügyi és államadóssági kiadások elemzésére. A hadügyi kiadásokat két osztály alá különíti el, u. m.: a szárazföldi hadseregre és a tengerészetre fordított kiadásokra. Egybefoglalva e kétnemű kiadásokat, a következő számokat találjuk; tettek a hadügyi kiadások: Franciaországban 310 millió frtot, egy-egy lakosra esik 8 frt; Angliában 280 milliót, egy főre jut 8 frt; Oroszországban 252 milliót, fejenként $3\frac{2}{3}$ frtot; a német birodalomban 215 milliót, fejenként $4\frac{3}{4}$ frtot; Ausztria-Magyarországban 121 milliót, egy-egy lakosra esik $3\frac{1}{6}$ frt; az északamerikai Unióban 100 milliót, fejenként $2\frac{1}{6}$ frtot; Itáliában 97 milliót, fejenként $3\frac{2}{3}$ frtot; Spanyolországban 62 milliót, fejenként $2\frac{3}{4}$ frtot; Hollandiában 32 milliót, fejenként $7\frac{1}{2}$ frtot; Belgiumban 17 milliót, fejenként 3 frtot; Svéd-Norvégiában 12 milliót, fejenként 2 frtot; Dániában 8 milliót, fejenként 4 frtot; Svájcban 6 millió frtot, egy-egy lakosra jut $2\frac{1}{6}$ frt.

A békelábon egy-egy katona eltartása legtöbbbe kerül Angliában, 700 forintba évenként, Franciaországban 460 frtba, Németországban 445 frtba, Oroszországban 275 frtba, Belgiumban 420 frtba, Ausztria-Magyarországban 365 frtba, Itáliában 350 frtba. A hadügyi költség az összes államkiadásnak: Angliában 30%-át teszi, Oroszországban 32%-át, Franciaországban 28%-át, Spanyolországban 26%-át, Ausztria-Magyarországban 18%-át, Itáliában 20%-át, Belgiumban 17%-át.

Az államok költségvetésében majdnem mindenütt a legjelentékenyebb tételt az államadósságok kamataira, törlesztésére és igazgatására fordított összegek képezik. Az államadósságok általános állásának tüzetes kifejtésénél még fokozódnak az értekezés bevezetésében kifejtett nehézségek, mert az államadósság alkatelemei majdnem minden országban különbözők és az évi kamatteher egyik országban pusztán kamatokból, a másokban tőketörlesztési részletekből is áll. Az 1880—1881. évben az összes államadósság tett kerek számban: Franciaországban 10,500 millió frtot, az évi kamatteher 480 millió frtot, ebből esik egy-egy lakosra 13 frt; Angliában 7,500 millió frt, évi kamat 300 mill. frt, fejenként 9 frt; Spanyolországban 5,000 millió frt, évi kamat 100 mill. frt, fejenként $6\frac{1}{4}$ frt; Oroszországban 4,600 millió frt, évi kamat 200 millió frt, fejenként 3 frt; Itáliában 3,900 millió frt, évi kamat 190 millió frt, fejenként 7 frt; Ausztriában, beleszámítva a függő államadósságnak is $\frac{2}{3}$ -részét és a földtehermentesítési adósságot is, 3,600 mill. frt, évi kamat 166 millió frt, fejenként $5\frac{2}{3}$ frt; Magyarországon, az Ausz-

triának fizetett 30 millió frt tőkésítése nélkül, a földtehermentesítés és dézsmaváltás, meg a függő államadósság egy harmadrészének beszámításával 1,160 millió frt, évi kamat törlesztés nélkül 95 millió frt, fejenként 6 frt. Egész Németországban 2,500 millió frt; Törökországban 2,800 millió frt, évi kamat 160 millió frt, fejenként 10 frt; Poroszországban 1,000 millió frt, évi kamat 40 millió frt, fejenként $1\frac{1}{2}$ frt; Hollandiában 900 millió frt, évi kamat 30 millió frt, fejenként $\frac{1}{2}$ frt; Portugáliában 800 millió frt, évi kamat 40 mill. frt, fejenként 9 frt; Belgiumban 700 millió frt, évi kamat 34 millió frt, fejenként $6\frac{1}{5}$ frt; Bajorországban 600 millió frt, évi kamat 26 mill. frt, fejenként 75 frt; Rumániában 240 mill. frt, évi kamat 18 mill. frt, fejenként $3\frac{1}{3}$ frt Svéd-Norvégiában 128 millió frt, évi kamat 10 millió frt, fejenként $1\frac{1}{2}$ frt; Dániában 100 millió frt, évi kamat $4\frac{1}{2}$ millió frt, fejenként $2\frac{1}{5}$ frt; az északamerikai Unióban 4,000 millió frt, évi kamat 130 mill. frt, fejenként $2\frac{2}{3}$ frt; Görögországban 140 millió frt. Az adósságkamat és törlesztési részletek a netto államkiadásoknak: Franciaországban 44—46%-át, Ausztriában, Magyarországon és Itáliában 42%-át, Spanyolországban 39%-át, Angliában 37%-át, Oroszországban 30%-át, a kisebb német királyságokban 32%-át és Poroszországban 12—14%-át képezték.

Az európai államok bevételei 1880—1882. költségvetések szerint a következőleg mutathatók ki: Angliában 840 mill. frt, fejenként 23-53 frt; Franciaországban 1,100 millió frt, fejenként 30 frt; Ausztria-Magyarországban 660 millió frt (kölesönök nélkül), fejenként $17\frac{1}{2}$ frt; ebből Ausztriában 380 millió frt, Magyarországon 270 mill. frt; Oroszországban 670 millió frt, fejenként 9 frt; Itáliában 520 millió frt, Poroszországban 450 millió frt, Spanyolországban 320 millió frt, fejenként 17 frt, Törökországban 225 millió frt, Belgiumban 113 millió frt, Hollandiában 85—100 millió frt, Svéd-Norvégiában 65 mill. frt, Bajorországban 112 millió frt, Romániában 48 millió frt, Szászországban 32 millió frt, Dániában 26 millió frt, Svájcban 25 millió frt, Görögországban 17 millió frt, Szerbiában $10\frac{1}{2}$ millió frt, Bulgáriában 9 millió frt, az északamerikai Unióban 666 millió frt. Ezen bevételeket összehasonlítva a kiadásokkal, azt találjuk, hogy szükségleteinek fedezésére Spanyolország, Oroszország, Ausztria, Magyarország rendszerint kölesönökre szorul, a német államok, Belgium, Hollandia, a Skandináviai államok, Anglia, Svájc, Franciaország és Itália költségvetésében a kiadások és bevételek meglehetősen egyensúlyban vannak, az északamerikai Egyesült-Államok bevételei pedig 160 millió firtal meghaladják a kiadásokat, úgy hogy ezen állam jelentékenyen törleszti adósságait.

Felolvasó ezután áttér az állami bevételek egyes nemeinek elemzésére, részletesen szól az állami vagyon-, intézetek- és vállalatokból eredő bevételekről, a direkt és indirekt adókról, ezek viszonyait összehasonlítván az egyes államokban. Az indirekt adó tett az adóbevételeknek: Franciaországban $81\frac{1}{2}\%$ -át, Angliában 78% -át, Oroszországban $74\frac{3}{4}\%$ -át, Ausztriában 62% -át, Németországban egészben $67\frac{1}{2}\%$ -át Olaszországban 65% -át, hazánkban 50 százalékát. Hazánkra vonatkozólag különösen kiemeli: 1. hogy nálunk az adóteher 1846 óta sokkal nagyobb emelkedést mutat, mint a legtöbb egyéb államban, 2. hogy a viszonylagos adóteher igen súlyos, 3. hogy különösen az indirekt adók rendkívül nagy progresszióban emelkedtek. Értekezése végén ujjal figyelmeztet felolvasó, hogy a jelen munkálat csak kísérlet ezen rendkívül nehéz téren, a melynek tüzetesebb művelése igen fontos eredményeket szolgáltat, mert csak az összehasonlító pénzügyi statisztika alapján ítélni meg helyesen az egyes államok pénzügyi helyzetét.

A tetszéssel fogadott értekezés után, gróf LÓNYAY elnök köszönetet mondott felolvasónak becses és legtöbb tekintetben úttörő értekezéseért.

FENYVESSY: Sajnálja, hogy nálunk a községi pénzviszonyokról nincs statisztika, mint Poroszországban, s így nem ítélnénk a német irodalomban oly sokat vitatott kérdés felett, vajjon a községi terhek emelkedése már elviselhetlen-e s miként lehetne azon segíteni? Előadó a főváros 10 évi háztartása alapján (1874—81 zárszámadások, 1881—82. költségvetések) igyekszik kimutatni, hogy nálunk is a főváros bevételei folyton apadnak s kiadásai állandóan gyarapodnak, s ezért sok kölcsönt kell felvenni. Magára az iskolai épületek állítására 2·7 milliót, a vízvezetési műre 5 milliót, a közbiztonsági hidra 2·1 milliót, a csatornázásra majdnem 5 milliót költött. Igaz azonban, hogy az állam is sokat áldozott a magyar fővárosra, többet, mint más kormányok. Általában nehéz biztos határvonalat húzni, különösen a fővárosban, az állami s községi feladatok közt s a költségeket e szerint elkülöníteni. Így pl. az állami adók kezelési költségeit megállapítani csaknem lehetetlen. Ténynek veszi végül, hogy a törvényhozás s a kormány a főváros bevételeit jelentékenyen megszorította.

A tárgy felett következő eszmecsere fejlődött:

KÖRÖSI figyelmeztet a község költségvetésének pénzügyi nehézségeire. Több városban a város kezelése alatt álló, különben önálló gazdasági vállalatok, mint bankok, takarékpénztárak s zálogházak forgalma nemzetközi tartalmazzatik. A főváros kedvezőtlen pénzügyi helyzetét

annak tulajdonítja, hogy a fővárosról szóló törvény 50%-át a bevételeknek a közmunkára rendeli fordítani. Ezen intézkedés különben azért sem volt helyes, mert nem igaz, hogy a fővárosban, tehát Budán is, annyi fordítottat azelőtt a közmunkára.

FENYVESSY: A törvény Budára is hivatkozván, az 50%-nak helyesnek kell lenni. Különben Kőrösi tévedésben van, mivel ezen 50%-ban a személyes kiadásoknak egy része is befoglaltatik. Nem áll, hogy Budapest a közmunkára túlságos sokat fordít; nem is szorítkozik az 50%-ra, hanem többet is fordít e célra.

Gr. LÓNYAY: A főváros érdekeit mindenki szíven hordja; egy virágzó főváros nekünk igen fontos tényező. Nem is állíthatni, hogy akár a nemzet, akár a törvényhozás mostohán bánt volna a fővárossal. Ezt egy ténynyel is lehet bizonyítani, hogy az összes közlekedési vonalak itt összpontosulnak. Nagyon helyesnek találja, hogy a közmunkákra 50% fordítottatik. Valamint az ország 24 millió kölcsönt vett fel a főváros szíjére, a fővárosnak is kell a köteleességét teljesíteni. Látjuk is ennek eredményét. Milyen Budapest ma, összehasonlítva a 20 év előtti állapottal! Ha összehasonlítást teszünk más államokkal, az elért eredménynyel meg lehetünk elégedve. És mindezt elértük aránylag kevés megterheléssel. A mi az adóbehajtással járó terhet illeti, úgy nem szabad megfélemlkezni arról, hogy azelőtt Pest az adó-beszédést nem akarta kezéből kiengedni. Ezen teherben különben osztozkodik minden községgel. A községi adóteher javítandó. Magyarország e tekintetben is a végletek országa. Városokkal szemben, melyekben alig van teher, találunk ismét olyanokat, hol a községi adó 100%. Már pedig minden helyes adórendszernek egyik főelve az arányosság. Ezen kérdéssel is kell a törvényhozásnak foglalkozni. Kívánja, hogy a főváros a mostani alapon tovább is egészségesen fejlődjék.

— november 30.

Tárgyak: Hazánk bűnügyi statisztikája, * olv. JEKELFALUSSY JÓZSEF. — A testi és szellemi fogyatkozásokban szenvedők az 1880-diki népszámlálás szerint, olv. KELETI KÁROLY.

Elnök: Gróf LÓNYAY MENYHÉRT. — Jegyző FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: Gróf APPONYI ALBERT, FENYVESSY ADOLF, KAUTZ GYULA, KELETI KÁROLY, KŐRÖSI JÓZSEF, LUKÁCS BÉLA.

JEKELFALUSSY: Adatai 1873-ig terjednek s így szerző 8 évről tehet összehasonlítást. Az adatok részletes ismertetését szerző a bűnvádi nyo-

* Megjelent egész terjedelemben a bizottság «Értekezések a nemzetgazdaság és statisztika köréből» című vállalatában. 1883.

mozások alapján szolgáló feljelentésekkel kezdi s itt konstatálja ezek folytonos növekedését, miből azon következtetésre jut, hogy ez emelkedő számokban főleg a bíróság és a bírói eljárás iránti bizalom jut kifejezésre, és hogy azok fontos hivatásuk tudatában meg is felelnek a bennök helyezett bizalomnak, abból is kitűnik, miszerint a hátralékok folyton apadnak és csakis a két szélső évet hasonlítva össze, azt látjuk, hogy 1873-ban az összes följelentéseknek 42·12%-a, 1880-ban ellenben csak 29·30%-a maradt elintézetlenül.

A följelentéseknek átlag csak 8%-a intéztetik el eljárás nélkül, míg 92%-nál a vizsgálat rendeltetik el; a miből aztán 45% vád alá, illetőleg tárgyalás alá kerül.

A rendelkezésünkre álló adatok megközelítő képet nyújtanak úgy a vizsgálati fogságban letartóztatott egyének számáról, mint a vizsgálat menetéről és a vizsgálati fogságban töltött időről, mindenestre elég bő anyagot, hogy e tárgyban igazságos bírálatot mondhassunk.

E szerint volt:

	vizsgálati fogságban személy	ezeknek vizsg. fogsága az év folytán megszűnt	meg nem szűnt
1873	23,487	81·93	18·07
1874	24,702	84·36	15·64
1875	22,432	86·52	13·48
1876	19,981	84·40	15·60
1877	22,147	84·94	15·06
1878	22,515	87·32	12·68
1879	21,623	86·68	13·32
1880	23,364	87·19	12·81

Fenti számokból látjuk tehát, hogy a fogságban vizsgált személyek száma, csekély eltérésekkel ugyanaz marad, sőt egyes években hatarozott apadás is észlelhető.

Az eddigi fölvételek alapján szolgáló statisztikai kimutatásokból azonban sajnosan nem tűnik ki az egyes vádlott személyek száma s így nem tudjuk, hogy ezeknek hány százalékát képezik a vizsgálati foglyok; jövőre nézve ez iránt is tájékozva leszünk.

A vizsgálati fogság idejének tartamára nézve a javulás szembezőkő, mert míg az év végén fogságban maradtak száma 1873-ban 18·07%-ot tett, 1880-ban már 12·81 százalékra apad. — Egészen alaptalan az a föltevés is, mintha az év végén fogságban maradt személyek, ki tudja, mióta volnának már letartóztatva, mert köztudomású dolog és nem csekély gondot ad igazságügyi kormányzatunknak azon körülmény, hogy míg fogházaink a nyári hónapokon át majdnem üresek, a téli hónapokban annyira megtelnek, hogy alig képes a foglyokat kellően elhe-

lyezni. A minek okát szintén könnyen kitalálhatjuk; ha ugyan nem akarjuk a vizsgálati foglyok sorsát minden áron borzalmas színekben festeni, kitalálhatjuk abban, hogy ma még kiválóan földművelő és munkás kezekben szegény ország vagyunk, s így az év legtöbb szakában csak a nyomorék vagy munkakerülő nem talál foglalkozást, míg a tél beálltával, szünetelvén a mezei munka, bárki is nehezebben talál keresetet. — Beköszöntvén ezáltal sok helyütt a szükség és keresethiány, a büntett elkövetését e hathatósan előmozdító inger, mi sem természetesebb, minthogy épen az év utolsó hónapjaiban és így deczember hó végével is, mikor a statisztikai kimutatások lezáratnak, számos vádlott és így vizsgálati fogoly ügye még nem nyerhetett elintézését.

De emeli ezek számát végre népünk és különösen földművelő népünk azon, talán másutt alig észlelhető sajátsága is, hogy számos, még a nyári hónapokban elsőbíróságilag ugyan elítélt, de szabadlábbon volt egyén, beadott felebbezését a tél beálltával visszavonja és ha ez nem volna lehetséges, önként jelentkezik, hogy kiszenvedje az elsőbíróságilag reá mért börtönbüntetést, nehogy esetleg tavasszal, a mezei munkák megkezdésével legyen kénytelen gazdaságát otthagyni s a neki akkor oly drága és becses időt fogságban tölteni.

Mindezen körülményeket ha figyelembe vesszük, nyilván valótlannak kell tartanunk azon állítást, mintha számos egyén félében, sőt éven túl is fetrengne merőben vizsgálati fogságban.

Ugyancsak a büntető jogszolgáltatás felismerésére jutunk, ha a perbefogottak számát és az ezek ellen megindított tárgyalások menetét és eredményét vesszük figyelembe. És itt azon körülmény, hogy egykét év kivételével folyton fogy a perbefogottak száma, mindenesetre bizonyítja, hogy bíróságaink igazságosan és lelkiismeretesen járnak el, mert hahár a följelentések legnagyobb részénél el is rendelik a vizsgálati eljárást, a perbefogatást mindazonáltal már csak bővebb megfontolás és legalább is alapos gyanuokok alapján határozzák el. És ha daczára ennek, a perbefogottaknak mégis átlag 29%-a lesz fölmentve és így messze elmaradunk Poroszországtól, hol a fölmentések száma csak 13%-ra rug, de legalább is majdnem egyformán állunk Belgiummal és Angliával, hol 25, illetve 28%-ra emelkedik a fölmentések száma, miből kitűnik az is, hogy az annyi oldalról megtámadott és rossz hirbe hozott eljárási gyakorlatunkat párhuzamba állíthatjuk a külföld legmagasztalabb eljárásaival. — Ezen főleg gyakorlati s kormányzati szempontból fontos adatok ismertetése után áttér szerző a bűnügyi statisztika azon részére, mely társadalmi és morálstatisztikai szempontból alkalmas különös figyelmünket magára vonni.

Fölemlíti, hogy átlag 23,044 egyén íteltetett el bűntény miatt. És habár sajnosan tapasztaljuk, hogy a bűntény miatt elítéltek száma növekszik is, ezen tényből közérköcsi állapotaink hanyatlására még nem következtethetünk, mert ennek megítélésére szükséges tudni azt is, vajjon az elkövetett bűntények a vagyon, emberi élet, közérköcsiség stb. ellen vannak-e irányulva és vajjon a bűntények súlyosabb vagy enyhébb beszámítás alá eső nemei mutatnak-e emelkedést vagy kevesbedést.

E két viszony kutatása által szerző érdekesen kifejti, hogy a bűntények csekély növekedése daczára is, közérköcsi állapotaink nem sülyedtek és e fejezetet így végzi: «De ha mindenkit komoly gondolkodásra utal is a bűntények és különösen egyes nemeinek növekedése, úgy másrészt csak megnyugvást meríthetünk abból, hogy a bűntényeknek inkább csak az enyhébb beszámítás alá eső nemei szaporodnak, míg a súlyosabbak, különösen a gyilkosság, rablás esetei folyton apadnak. Ez állításomat igazolják a közlött és közlendő számok, de igazolja ezt a mindennapi életből merített tapasztalás is, s csakis a vak elfogultság állíthatná, hogy hazánkban a személy- és vagyonbiztosság ma rosszabb lábon áll, mint állt akár csak egy pár évtized előtt, a mikor a gyilkosság, utonállás, rablás napirenden voltak. Hiszen nemrég mult időkben Szegeden kir. biztosságot kellett felállítani, hogy a tömegesen fellépő rablóbandákat kézrekerítsük.»

Fölötte érdekes anyagot nyújt szerző értekezésének azon részében, mely az elítéltek személyi és társadalmi viszonyait tárgyalja. A közölt adatokból különös érdeket fognak kelteni a következők:

«Fölötte kedvezőtlen arányokat mutatnak a tisztviselők s szinte megdöbbenünk, hogy míg a tisztviselők az összes népességnek csak 0.52^o/o-át képezik, a büntetéseknel ez arány 1.46^o/o-ra emelkedik. Igaz ugyan, hogy e csoportba nemcsak az állami, megyei és községi tisztviselők soroltattak, hanem a közszolgálatban álló egyének is, mint rendőrök, pénzügyőrök, pandurok stb., kik legnagyobbbrészt nélkülözvén a kellő műveltséget, hivatalos hatalom birtokába jutva, igen is könnyen visszaélnek azzal s ez által a hivatalos hatalommal való visszaélés bűntényének számarányát a tisztviselői kar rovására méltatlanul emelik; mert helyesebben ezeknek a «közszolgák» külön rovatába kellene soroztatniok. Mindamellettagadhatatlan, hogy a tisztviselők között is gyakoribb a bűntények elkövetése, mint annak egészszéges viszonyok mellett lenni kellene.»

Az egyetlen fénypont, a mely e sok árnyfolt között tündöklök, a földbirtokosok és tőkepénzeseknél mutatkozik. Ezek ugyanis, míg az

összes népességnek 12·67^o0-át képezik, mégis a büntettek között csak 0·32^o0-kal részesek. Minthogy pedig a tőkepénzesek száma nálunk a földbirtokosokhoz képest elenyészőleg csekély, a kedvező arányokat csaknem kizárólag a földbirtokos osztálynak tudhatjuk be. És itt a legnagyobb örömmel konstatálhatjuk, hogy ez osztály, a mely pedig nemzetünk magvát képezi, megvan a maga hagyományos becsületességében és romlatlan tisztaságában s a bűntények tekintetében oly kedvező viszonyt tüntet fel, minél jobbat a legideálisabb állápontra helyezkedve is alig kívánhatunk.

Nem kevésbé érdekes szerzőnek a büntettek műveltségi fokáról, családi állapotáról, vallásáról stb. mondottak is. Értekezését azon forró óhajtással zárja, vajha az elmondottak «felkölténék jogászköreink figyelmét is, mert meg vagyok győződve, hogy ha ezek, belátva a bűnügyi statisztika szükségét, annak pontosabb fölvételét és gondos feldolgozását ajánlanák: bíróságaink is több kedvvel és buzgalommal állítanák össze a kívánt kimutatásokat és nem hallanánk többé annyi panaszt a «rőszámra» terjedő statisztikai tabellák ellen. Pedig megbízható statisztika nélkül egészséges igazságügyi politika nem képzelhető, a bíróságok hatós támogatása és közreműködése nélkül, a statisztika ezen fontos ágának sikeres továbbfejlesztésére nem is gondolhatunk».

KELETI K.: A legutóbbi népszámlálás egyik fejezetét, a testi és lelki fogyatkozásban levők számát mutatja be. Adataiból kiveszszük a következőket: Míg a vakok, süketnémák, elmebetegek és hülyék száma 1870-ben 70,833-ra rugott, 1880-ban 72,194-et tett. 10,000 lélekre számítva esett 1870-ben 12, 1880-ban 13, süketnéma 1870-ben 13, 1880-ban 12, elmebeteg 1870-ben, 1880-ban is 8—8, hülye szintűgy 1870-ben és 1880-ban 12—12. A nemet tekintve változott a nőknél, ezek száma nagyon szaporodott. Vallás tekintetében legkedvezőbb az arányszám a katolikusoknál, legtöbb elmebeteg és legkevesebb hülye van a zsidók közt. A népesség betegségi állapota először lett a legutóbbi népszámlálás alkalmával kitüntetve. Az összes betegek száma 198,350 főre tehető. Ezek közül akut bajokban szenved 29^o0, chronikus bajokban 71^o0.

Az «Adria».*

A magyar tengeri hajózás ezen nagy fontosságú vállalatának első üzleti évéről a következő adatok nyújtanak felvilágosítást:

Az «Adria» 1882-ben 7 saját, 20 bérelt és 22 szerződéses, mindössze 49 gőzessel 224 járatot tett (a kormány szerződésben kikötött 150 járat helyett).

Az említett járatok által Fiuméből 94,853 súlytonna, 5663 tértonna és 1.105,086 darab áru szállítottatott kifelé, míg 15,141 súlytonna áru hozatott be ugyan e hazai kikötőn át.

Az «Adria» hajói által fölkeresett közbeneső kikötőket is számba véve azonban az összes áruszállítás 157.298 súlytonna, 7.025 tértonna és 1,431,055 darab áruban nyilatkozik, mely szállítmányokkal az «Adria» saját gőzösei 177.240, a bérelt gőzösök 67.560, a szerződésileg biztosított gőzösök 430.770, összesen 675.570 tengeri mértföldet futottak meg.

Az «Adria» hajói által látogatott kikötőkről s az ott közvetített áruforgalomról következő adatok nyújtanak felvilágosítást: Fiume 94,853 súlytonna,** Triest 4.213,*** Velenceze 28, Bari 850, Catania 600, Marseille 499, Oran 110, Bordeaux 283, Rouen 150,† Dunquerque 3, Havre 392, Bilbao 2.483, Barcelone 64, Amsterdam 79, Rotterdam 26, Antwerpen 5.618, Glasgow 19.436, Newport 4.089, Leith 2.128, Middlesborough 7.320, Cardiff 4.395, Troon 800, Swansea 4.143, Newcastle 1.367, Liverpool 2.647, Hull 575, London 573 súlytonna. Összesen 157.724 súlytonna, 7.025 tértonna, 1,431.055 darab.

* Ez adatok már a munka kinyomatása után jutottak birtokunkba. —

** Azonkívül 5,685 tértonna; 1.105.064 darab. — *** Azonkívül 1.340 tértonna; 325,841 darab. — † Azonkívül 150 darab.

Fiumén át kivitetett: liszt 60.140 súlytonna, faáru 1.764,* árpa 16.470, buza 7.322, bor 2,400, szilva 1.316, ásványvíz 1.354, dohány 1.020, minden egyéb 3.067 súlytonna.

Fiumén át behozatott: pamut, juta-árak, fonat, szövet, kötél 1.785 súlytonna, nyersvas 3.832, kőszen 2,559, aczél 3.673, vas- és fém-árak 498, vegyszeti áruk 749, kávé 495, rizs 298, dohány 134, gépek 446, olaj 324, bőrök 132, minden egyéb 216 súlytonna.

* Azonkívül 5,663 tértonna; 1.105.064 darab.